

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DANMARKS GAMLE
KØBSTADLOVGIVNING

BIND I

SØNDERJYLLAND

ROSENKILDE OG BAGGER

KØBENHAVN

1951

DANMARKS
GAMLE KØBSTADLOVGIVNING

DANMARKS GAMLE KØBSTADLOVGIVNING

BIND I

SØNDERJYLLAND

UDGIVET AF

ERIK KROMAN

FOR DE PLATTYSKE TEKSTERS VEDKOMMENDE

SAMMEN MED

PETER JØRGENSEN

ROSENKILDE OG BAGGER

KØBENHAVN

1951

Udgivet af

DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURSELSKAB

Med understøttelse af

UNDERVISNINGSMINISTERIET CARLSBERGFONDET

DEN DANSKE KØBSTADFORENING

KØBENHAVNS MAGISTRAT

DET FINNESKE LEGAT

Tilsyn med udgaven:

C. A. CHRISTENSEN og STIG IUUL

COPYRIGHT 1951 BY

DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURSELSKAB, COPENHAGEN

PRINTED IN DENMARK, FR. BAGGES KGL. HOFBOGTRYKKERI

Den foreliggende udgave af Danmarks gamle købstadlovgivning omfatter de middelalderlige byretter og købstadsprivilegier til og med Christiern II's købstadlovgivning; adskillige af disse har aldrig tidligere været publiceret, medens andre hidtil kun har været tilgængelige i uddrag eller i ældre, tildels mangelfulde udgaver.

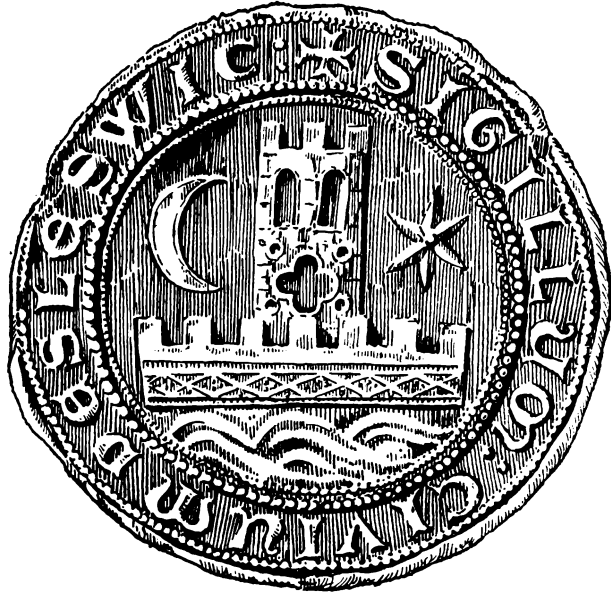
Stoffet er ordnet topografisk, således at 1. bind omfatter Sønderjylland, 2. Nørrejylland, 3. Sjælland, Fyn, Lolland, Falster samt Møn og 4. Bornholm, Skåne, Halland og Blekinge.

Selskabet bringer *Undervisningsministeriet, Carlsbergfondet, Den danske Købstadforening, Københavns Magistrat og Det Finneske Legat* sin ærbødige tak for de bevillinger, der har muliggjort udgaven.

Det danske Sprog- og Litteraturselskab.

INDHOLD

Slesvig	1
Husum	77
Flensborg	91
Tønder	213
Aabenraa	243
Haderslev	265
Sønderborg	285
Ærøskøbing	291
Fællesprivilegium	295

SLESVIG

Slesvig bys segl, gengivet efter aftryk i rødt lak i Rigsarkivets seglsamling. Signetet fra ca. 1250 findes nu i Museum für Kunst und Gewerbe i Hamburg. Seglbilledet viser en over bølger stillet tindet mur, bag hvilken et tindet taarn med to lange, rundbuede vinduer over en vinduesrose; til højre en aftagende maane, til venstre en seksoddede stjerne. Indskriften lyder: SIGILLUM CIVIUM DE SLESWIC.

Slesvig stadsret. [ca. 1200-1250].

1

Text I. — Latinsk text.

A: tabt. — *Aa*: Horsens stadsret, tabt. — *Aa1*: Æbeltoft stadsret, Kgl. Bibl. Gl. kgl. Sml. 4° 3181. Se bd. II Æbeltoft nr. 3. — *Aa1a*: Kgl. Bibl., Ny kgl. Sml. fol. 5 417, afskrift af Langebek (1770).

Tryk: Kofod Ancher, Dansk Lov-Historie II Tillæg 1 (efter *Aa1*); Kolderup-Rosenvinge V 311 (efter Kofod Ancher); Thorsen, Stadsretter 3 (efter *Aa1a*).

Datering: Hasse, Das Schleswiger Stadtrecht, mener, at stadsretten skriver sig fra tiden efter 1253, og at den foreliggende redaktion er blevet til mellem 1288 og c. 1317, 10 da Æbeltoft fik stadsretten fra Horsens; men i den følgeskrivelse, som Horsens 1317 sendte Æbeltoft sammen med stadsretten, siges udtrykkeligt, at Horsens har faaet sin stadsret bekræftet af flere konger, hvad der medfører, at den i den foreliggende form i hvert fald gaar tilbage til 1259—1286. Hasses datering er ogsaa 15 blevet imødegaaet af Secher, Hist. Tidsskr. 5. rk. II 196, der — ligesom de ældre forfattere — mener, at man kan sætte affattelsen til c. 1200; jfr. ogsaa Matzen, Retskilder 105. Wohlhaupter, Rechtsquellen Schleswig-Holsteins 17 og Frahm, Zeitschr. für schlesw. holst. Gesch. LXIV I. Poul Johs. Jørgensen, Rethshistorie 106 mener, at der næppe er tvivl om, at byretten først har faaet sin nuværende form efter 1200, men at de ældste bestanddele godt kan tilhøre en tidligere tid.

20 *Text I trykt efter Aa1, henvisningerne i rund parentes er til den plattyske text, trykt nedenfor.*

Predecessorum nostrorum decreuit auctoritas in ciuitate Slæswicensi 1 r
legem condere, conditam conseruare et immutabilem relinquere
posteris conseruandam. Cuius auctor principaliter exstitit Sueno, rex
25 Danorum, qui inter ceteras ciuitat(i)s libertates et remedia instituit et concessit, ut,

(Text II 1)

(1.) Si cuius Slæswicensis incausaretur a rege uel a duce uel ab alio principe, nulla ei inferretur uolentia, antequam ei locus prefigeretur et dies 30 libere respondendi, nec ad alium locum esset compellendus causa purgandi se uel respondendi, nisi infra menia ciuitatis, licet causa opposita fuisset [l]ese maiestatis.

(Text II 2)

(2.) Si quis etiam ciuium mulierem oppresserit et conuictus super hoc 35 fuerit testimonio uicinatorum uel sponte confessus, regi satisfaciat in quadraginta marcis et in totidem defensoribus mulieris, uel si negauerit nec

25 ciuitat(i)s] ciuitates *Aa1*.

super hoc legaliter conuinci poterit, xii uiris sibi adiunctis de summo conuiuio se purgabit.

(Text II 3)

⟨3.⟩ Item si quis ciuis in ciuitate hominem sine culpa occiderit, regi satisfaciat in tribus marcis, cognatis uero interfecti, regni consuetudine 5 conseruata, thrinnæ [at]tan mark cum marka auri, que gørsun Danice dicitur, emendabit. Si uero occisor probare poterit et duobus testibus
1 v ydoneis confirmare, quod defendendo se inuitus illum occiderit, uel || prius ab illo uulneratus uel uerberatus fuerit et sic sibi ab illo mortem meruerit, tunc rex carebit tribus marcis, que dicuntur cadere in sepulchrum inter- 10fecti. Ciuitati nichilominus tres marcas emendabit et cognatis interfecti, sicut prediximus, regni consuetudine conseruata. Si uero uulnus non letale fuerit, uulnus suum in placito debet ostendere et in tercio placito rei causam imponere, qui, si negauerit, tunc summo conuiuio se purgabit. Si in purgatione defecerit, regi satisfaciat in tribus marcis et leso secundum 15 qualitatem uulneris. Si uero purgari poterit, uulneratus regi satisfaciat in tribus marcis. Qualitas autem uulneris sic distinguitur. Pro uulnere capitis euidenti reddende sunt sex marce. Pro non euidenti tres marce. Pro manus uero uel pedis truncatione dimidia emenda hominis interfecti. Pro solo pollice quarta pars emende hominis interfecti. Pro indice uel 20 dimidio minus. Reliqui uero digiti secundum positionem semi minorem sortiuntur emendationem. Pro uulnere in carne tantum tres marce. Si est penetrabile, quod hollsaar dicitur, erunt in emenda vi marce. Pro oculo eruto dimidia hominis emenda. Si ledatur os, emendabit vi marcas pro quolibet osse in libra ponderato, et dimidia marca sit emenda per totum. 25

(Text II 8)

⟨4.⟩ Mulier adulterata, a marito coram iudice accusata, si negauerit, maioris conuiuui duodecimo iuramento conuiuuarum debet purgari, et conuicta pro adultera reputabitur, purgata uero tam a marito quam ab
2 r aliis innocens criminis || iudicabitur. 30

(Text II ÷)

⟨5.⟩ Item si quis mulierem alliciens cum ea concubuerit, accusatus pro tali enormitate, si negauerit, duodecima manu se purgabit. Si defecerit, in nouem marcis propinquis emendabit.

(Text II 9)

⟨6.⟩ Item mulier non maritata eligat sibi defensorem, quem uult, et

23 hollsaar] h rett. fra b Aa1.

quamdiu uult. Si defensore nolente nubere uoluerit, abneget defensorem et licite nubat, cui uult.

(Text II 10a)

5 <7.> Item mulier, que nubere uult secundum legem Sleswicensium, moriente marito, in diuisione hereditatis dimidium possessionis accipiat. Insuper etiam tres marcas pro dote et lectum integrum. Si habet liberos, licite exigant patrimonium, quando uolunt. Si uero pater superuixerit, uxore mortua, nulla lege filii a patre <m>atrimonium exigant, donec pater aliam duxerit in uxorem.

10 (Text II 10b)

<8.> Unicuique tamen filiorum pater exponere tenetur iii marcas et scutum et gladium et lanceam, si sit facultas exponendi.

(Text II 10c)

15 <9.> Si uero pater alteram duxerit, ante nuptias uel in nuptiis separet a se filios cum illorum matrimonio, uel nominet sub testimonio sufficienti, quanta portio eis conueniat, et illa portio eis sit sub patris custodia, donec ipsi uelint. Si autem pater hoc neglexerit, in diuisione hereditatis, quicquid cum uxore illa habuerit, cum sua portione et liberorum equali distributione in duas partes diuidetur, et dimidia pars tocius boni debetur pueris, 20 dimidiam uero partem pater accipiat et nouerca. Si uero illa liberos de altero marito prius habuerit, utatur iure simili, sicut prius dictum est.

(Text II 11—12)

<10.> Item expense nuptiarum de sola portione patris computande sunt, licet expense exsequiarum de sola || portione puerorum fiant, non diuisa 2v 25 etiam substantia inter patrem et filios, et, si res augmentate uel diminute fuerint, equaliter participant augmentum uel defectum.

(Text II ÷)

<11.> Item si quis deprehensus fuerit cum muliere, que prius scortum non fecerit nec infamis fuerit, frater uel cognatus uel defensor proximus 30 mulieris emendam nouem marcarum ab eo extorqueat uel uindictam in illum exerceat.

(Text II 7)

<12.> Item qui ausu temerario legittimam alicuius uel filiam uel sororem uel desponsatam uiolenter oppresserit, emendare tenetur quadraginta 35 marcas, si assint testes ydonei clamorem oppresse audientes. Si uero testes desint, legibus procedatur.

8 <m>atrimonium] patrimonium Aa1, men jfr. plattysk text.

(Text II ÷)

⟨13.⟩ Item filia uel soror uel neptis alicuius recedens cum iuvene expers erit, uiuentibus parentibus, capitali portione, et iuuenis seducens eam tenebitur ad emendam nouem marcarum. Sed si occulte eam cognouerit, satisfaciat parentibus nouem marcas uel se legibus defendat. 5

(Text II 22)

⟨14.⟩ Si quis deprehenderit furem suum, manibus a tergo ligatis adducat ad placitum et suspendat eum, alioquin regi emendabit quadraginta marcas. Si uero deprehensum furem ante placitum dimiserit, similiter regi quadraginta marcas emendabit, uel iurabit manu duodecima se nec furem 10 deprehendisse nec ligasse.

(Text II 23)

⟨15.⟩ Item si quis alicui ciuium furtum imposuerit, impetitus se purgabit cum quinque uicinis sumptis tribus a manu dextera et duobus a sinistra. Si unus uel duo ipsum defendere noluerint, iuret super sanctas reliquias 15 ipsos causa liuoris et inuidie se nolle defendere, et non intuitu ueritatis, et tunc alios duos acquirat ad se purgandum. Si plures quam duo defecerint, sit conuictus; si uicinos habere non poterit, reliquos sex acquirat aliunde. 3r Sed || si defecerit in hoc, regi debetur capitalis eius portio et furtum restituet tripliciter impetenti. 20

(Text II 24)

⟨16.⟩ Si uero hospes ciui uel ciuis hospiti aut ciui domum propriam non habenti furtum imposuerit, iuramento simplici duodecim hominum se purgabit, hoc tamen addito, ut hospes in numero pro hospite iuret.

(Text II 25)

⟨17.⟩ Item fur ligatus in placito, si quantitas furti exegerit, suspendatur et a nemine condempnetur. 25

(Text II 26)

⟨18.⟩ Item si quis rem sibi furtiue ablatam recognouerit, sub fideiussione ponat usque ad placitum, postea, duobus testibus productis, iuret manu 30 duodecima rem illam sibi furtiue fuisse ablatam et ibi eam primitus cognouisse; defensor uero illius rei de furto se excusans, duobus testibus productis, iuret sexta manu se forensi emptione rem illam emisse nec se furem cognouisse nec furti conscium exstitisse. Deinde eadem manu sexta iuret, pro quanto emerit et de precio dimidium accipiat. 35

30 testibus] *delvis paa rasur Aa1.*

(Text II 33)

⟨19.⟩ Uir deprehensus cum alterius uxore legitima in loco suspecto, adhibitibus duobus testibus uicinis, quicquid lesionis habuerit ibidem, coactus sustineat, et, si testes defuerint, procedant secundum leges terre, neque
 5 exactor neque quisquam alius se intromittat de turpitudine alicuius legitime, donec eam maritus non accusat.

(Text II 34)

⟨20.⟩ Item si mulier conuicta fuerit de adulterio, capitalis eius portio debetur soli marito.

10

(Text II 27—28)

⟨21.⟩ Item si quis a domino domus petierit, ut exploret in domo eius de furto, negante hospite, non presente exactore, iii marcas in limine ponat et domum intret. Si assit exactor, nichil ponat, et, si ingressus domum furtum non inuenerit, pecuniam in limine positam amittat. Si autem furtum sub
 15 serata custodia inuenerit, hospes pro fure reputabitur et ipsius capitalis portio erit re||gis excepta terra, quia terra Sleswicensi ciui uel suis heredibus 3^v auferri non potest, nisi ipse pro aliquo crimine fuerit fugitiuus uel proscrip-
 tus uel regnum presumpserit impugnare. Requisitor etiam furti suum tripliciter rehabebit.

20

(Text II 29)

⟨22.⟩ Maritus uel uxor de furto accusati, si furtum extra domum inuentum fuerit, uxor criminis nescia iudicatur. Si uero infra domum repertum fuerit, mulier cum hospite rea criminis iudicatur.

(Text II ÷)

25 ⟨23.⟩ Item pro euitanda suspitione sinistra nullus in foro emat equum uel equam uel formatum pannum uel fabrefactum aurum uel lanceam uel securim sine manubrio aut gladium non cingulatum aut bouem aut uaccam aut cetera animalia ante festum sancti Martini, nisi habeat fideius-
 30 festum uero sancti Martini non est opus fideiussore pro pecoribus nisi pro securi et lancea et eis similibus, quia furtum inde impositum manu duodecima excusatur.

(Text II 36)

⟨24.⟩ Item ciuis a ruricola citatus ad placitum sequenti die respondeat
 35 in placito. Si non responderit, est conuictus. Si est de pecunia, exactor cum ciuibus in illo reækning manentibus ruricole extorqueat satisfactionem a concieue.

25 suspitione=suspicione.

(Text II 30)

⟨25.⟩ Item si ruricola furem suum in ciuitate susceperit, suspendat eum in loco furibus deputato. Si uero eum ultra terminum ciuitatis duxerit, regi reddat quadraginta marcas.

(Text II 31)

⟨26.⟩ Item si ruricola ligauerit aliquem in ciuitate absque euidenti furto, emendabit regi quadraginta marcas.

(Text II 35)

⟨27.⟩ Item quicquid habeant discordie ciuis et ruricola, purgent se mutuo duodeno iuramento, et si est causa de manhælegth, ciuis frater ¹⁰
^{4r} coniuuratus purgabit se de con||uiuiuo coniuuratorum. Ruralis uero purget se cum suis cognatis.

(Text II 32)

⟨28.⟩ Item ruricola, qui rapinam fecerit in rebus ciuium, deprehensus rapinam restituat et regi satisfaciat in tribus marcis, satisfaciat etiam ¹⁵
 passo iniuriam et ciuitati. Non deprehensus excusabitur ad propriam ecclesiam duodecimo iuramento, prius tamen fideiussione posita, quod sint legitimi et domestici purgatores. Pro reo ciuis fideiubeat, et, si conuictus fuerit reus, ciuis pro reo respondebit.

(Text II 37—38)

⟨29.⟩ Item si ciuis non reddens debitum regis, quod dicitur arnægyald, et citatus in primo placito non responderit, debitor erit trium marcarum, sic in secundo placito trium marcarum, in tercio uero placito si responderit, excusari poterit tam de debito, quam de satisfactione duodecimo iuramento. Si autem in tercio placito non responderit, reus erit et debiti et ²⁵
 nouem marcarum. Sciendum est autem, quod rex habet quoddam speciale debitum Slæswik, quod dicitur laghkøp, quo redimitur ibi hereditas morientium, non tamen omnium sed quorundam, quia nulli uiri ⟨non⟩ uxorati emunt illam emunitatem, sed tantummodo ciues uxorati et omnes hospites de ducatu Saxonie, de Frysia, de Hyslandia, de Burgundeholm et aliunde. ³⁰
 Huiusmodi hospites, nisi redemerint hereditatem suam predicto precio uel debito, quod est laghkøp, dum libram uiui tenere possunt, regem habebunt heredem. Nullius defuncti substantia ponenda est sub fideiussione per annum et diem, nisi illius tantum, qui emerat lagh, et quamuis possessor in uita sua emerat lagh, tamen non inuentis heredibus infra diem et annum ³⁵
 portio eius erit regis.

(Text II 41—42)

(30.) Item mercatores ituri in Gutiam uel alias extra regnum Datie pro teloneo soluant || Slesmynne xii denarios et in castello vi denarios et pro ^{4v} capite viii^{to} denarios. Slaui autem pro capite xii denarios soluant, pro quinque ⁵ agnis unum denarium, pro duobus porcis unum denarium, pro uacca uel equa iiii^{or} denarios, pro boue uel equo vi denarios. Intranses in Slyam theloneum Slesmynnæ, exeuntes soluant Slæswyk. Pro quolibet plaustro eunte Huhelstath quatuor denarios, eunte uero Regnaldzburgh vi denarios. Si uero transierit Eghdoram xii denarios. Qui fraudulentè ultra Rævall ¹⁰ detulerit theloneum, reddat nouies. Transeuntes Slyam, si ultra mediam aquam theloneum tulerint, reddant nouies. Frysones de lege Frysonica pro læst salis xii denarios; de lege Danica pro læst salis vi denarios.

(Text II ÷)

(31.) Sciendum est preterea, dominum Suenonem regem ad petitionem ¹⁵ attai ipsius bone memorie regis Erici gratis concessisse octoginta marcas huiusmodi et quatuor petitiones Sleswicensium admisisse. Quarum prima hec est, ut mardurinam pellem regi non reddant; secunda est, ut argentum ciuitatis in Sleswicensium sit potestate et arbitrio, quale debeat esse, hoc tamen pacto, ut plus solido cupri de una marca nequeat comburi. Tercia est, ²⁰ cum rex nouam monetam iusserit fieri, ciues tantum debent regi offerre, quantum confert monetarius; postea ipsi fieri faciant monetam secundum uelle regis, et sint prouidi inspectores, ne aliqua falsitas in nummis fiat. Quarta peticio est, ut ciues potestatem semel recipiendi uel secum ducendi Sleswyk habeant quoslibet mercatores; postea uero, consulto domino rege, si nolit ²⁵ eis pacem concedere, redeant tamen in eadem pace, || qua uenerunt, et ^{5r} denuo non ueniant absque licentia et pace regia.

(Text II 43)

(32.) Seniores iiii^{or} de ciuitate tenentur habere duas marcas denariorum de noua moneta. Sutores tenentur regi quolibet anno iii marcas denariorum, ³⁰ pellifices uero unam marcam denariorum, uel regi, cum tenuerit curiam in ciuitate, tenentur mille pelles. Nullus pistor exerceat artem pistoricam, nisi dederit exactori dimidiam marcam argenti. Omnes pistores simul dabunt in festo sancti Iohannis baptiste tria pund farine et ter in anno qualibet vice vi horas denariorum.

35

(Text II 44)

(33.) Item si pistor uilem panem fecerit, reddat nouem solidos ciuitati. Senior quoque pistorum, si hoc corrigere neglexerit, reddat regi iii marcas.

14—15 ad. . concessisse] *texten synes korrump; formentlig er der udfaldet noget efter petitionem.*

(Text II 46)

⟨34.⟩ Item carnifex macellum non introeat, nisi antea dederit regi ii horas. Si ante festum sancti Martini carnifex pecus emerit, ante nonam sit acceptum regi.

(Text II ÷)

⟨35.⟩ Item carnifex quilibet pro redemptione agnorum in festo pentecostes soluat solidum argenti et in festo sancti Martini ii^{os} solidos pro macello.

(Text II 50)

⟨36.⟩ Item mulier tabernaria uel uinitor habens mensuram iniustam frangat eam et regi ix solidos et ciuitati reddat ix solidos.

(Text II 57)

⟨37.⟩ Item si domus arserit, et flamma euidenter apparuerit, inhabitator domus reddat regi iii marcas uel iuret manu duodecima non ex sua negligentia sed hostili impositione incendium contigisse.

(Text II 58)

⟨38.⟩ Item postquam conductum fuerit in placito et ab omnibus approbatum, ut excubie nocturne fiant in ciuitate, qui debet inchoare et omiserit, reddat regi ix solidos. Postquam uero incepte fuerint, si || alicubi defecerint, ad ciues pertinet corrigendum.

(Text II 59)

⟨39.⟩ Item nullius uxor ignorante marito impignorare potest uel uendere rem aliquam ultra duodecim denarios, uel etiam ad maius pro totidem fideiubebit. Si uero aliquis ausu temerario ultra pretaxata presterit et pignus a muliere receperit, sine aliqua redemptione pignus marito restituat. Quod si non fecerit sed occultauerit, reputabitur quasi furtum.

(Text II 60)

⟨40.⟩ Item ciuis ducens ruricolam in uxorem, equaliter diuidant terram in ciuitate et in rure.

(Text II 61)

⟨41.⟩ Item qui pontem suum non refecerit infra quintum diem post iudicium placiti, ix solidos reddat regi et ciuitati. Si occupauerit plateam regis positione domus sue, reddat iii marcas. Qui uero penitus obstruxerit plateam regis sepe uel alio obstaculo, structuram diruat et in tribus marcis satisfaciat exactori.

31 et] *derefter udraderet c. 9 bogstaver* (ix solidos?) *Aa1*.

(Text II 62)

⟨42.⟩ Item si quis audius domo uel sepe terram alterius occupauerit et super hoc fuerit impetitus, si fuerat in quieta possessione per diem et annum, terram sibi uendicet cum duobus ciuibus terram ibidem habentibus.

(Text II ÷)

⟨43.⟩ Item si quis inuadiauerit terram uel rem aliquam, si non uult redimere, cum creditor sua repetit, mittat ad eum vi homines, qui offerant ei redemptionem uadii infra quintum diem; si non redemerit infra illum terminum, creditor proximo placito productis, vi predictis nunciis in testimonium iudicio placiti uendicet sibi predictam terram. Si uero aliud uadium, quam terra fuerit, et creditor illud amiserit, manu duodecima confirmabit se uadium illud cum rebus propriis amisisse.

(Text II ÷)

15 ⟨44.⟩ Item si quisquam legis ignarus pecuniam sibi commissam se recepisse || negauerit, excusari poterit duodecimo iuramento. Si dixerit se totum reddidisse, confirmet hoc duobus testibus, et postea, eisdem testibus diligenter examinatis, expurget se duodecimo iuramento. Si uero dixerit se partem reddidisse, exponat residuum confirmans hoc etiam duodecimo
20 iuramento.

(Text II ÷)

⟨45.⟩ Item si aliquis solus sibi commiserit pecuniam conseruandam, si solus impetitur, per se solum defendat; si commissa est cum testibus, cum testibus se purgabit et illis tamen examinatis.

25

(Text II 64)

⟨46.⟩ Item commune preceptum est omnibus, ut quilibet seruet res alienas tamquam proprias.

(Text II ÷)

⟨47.⟩ Item si quis requisierit portionem hereditariam, si negauerit
30 impetitus, excusari poterit duobus testibus et duodecimo iuramento ciuium legitimum.

(Text II ÷)

⟨48.⟩ Notandum etiam, quod ubi plura sunt duodena iuramenta, inter unumquodque eorum quinque dierum habet fieri interuallum.

35

(Text II 65)

⟨49.⟩ Item si quis inuaserit domum alicuius hostiliter, emendabit hospiti quadraginta marcas et, pro dampno in domo perpetrato secundum

7 inuadiauerit] *andet i paa rasur Aa1.* 8 ei] *tilf. o. lin. Aa1.*

qualitatem et quantitatem facti emendabit. Si uero in domo uel uerberatus fuerit uel uulneratus emendationis nichil accipiet, et si interemptus fuerit, et heredes emendationem quesierint, reddant ipsi regi quadraginta marcas, et hospes erit excusatus. Si autem predictus inuasor euaserit, et nullum dampnum in domo fecerit, emendet iii marcas uel iuret manu duodecima, ⁵ quod hostiliter non intrauit.

(Text II 66)

<50.> Item si institores de aliis terris commercium fecerint, emptor panni diligenter prospiciat, quid emere debeat, quia postquam pannum cum corda traxerit, non licet ei reicere nisi tinea demolitum uel putredine ¹⁰ uiolatium.

(Text II 67a)

^{6v} <51.> Item si emptor || in signum emptionis dederit quicquam in manu uendentis et postea nolit emisse, habeat gratis uenditor, quod accepit, et ¹⁵ insuper vi solidos.

(Text II 67b)

<52.> Item si biberint in signum emptionis nichil dato ad manus, reddat potum commercii uiolator.

(Text II 68)

<53.> Item si quis conduxerit nauem et in potu testes adhibuerit, si in ²⁰ nauim res suas attulerit et postea ire noluerit, reddat naulum integrum. Si nichil intulerit, reddat <dimidium>.

(Text II 69)

<54.> Item naute quicquid satisfecerint gubernatori pro quauis offensa, dum sunt in uia, nichil pertinet ad exactorem. ²⁵

(Text II 70)

<55.> Item quicumque infra Slyam nauem fregerit, libere bona sua possideat, quicquid de rebus suis saluare poterit.

(Text II 77)

<56.> Item quicumque ciuis coram rege uel aliquo principe alicubi in ³⁰ regno Datie extra ciuitatem Slæswicensem super conciuie suo querimoniam mouerit, quam prius in ciuitate de eo non exposuit, ciuitati emendabit tres marcas, et illi, de quo mouit querimoniam, omne dampnum, quod inde sustinuit, recompenset.

¹⁰ nisi] *derefter rasur Aa1.* ²² <dimidium>] dampnum *Aa1*; *men jfr. plattysk text.*

(Text II 71a)

57.) Item nauta, qui pro potu uel alia neggligentia nauem suam in portu dimiserit, tenentur naute eum expectare per diem et noctem. Si tunc non uenerit, flante uento, recedant naute, et ad quodlibet akkerhaald
 5 reddat ix solidos. Quicquid uero in uilla derelictum fuerit de rebus, uel quod maius est delictum super homicidio uel waaldtecht, debent sex ueredici in propria uilla diffinire.

(Text II 71b)

58.) Item si pyrate ad nauem uenerint et ibi aliquem leserint uel
 10 lapidem in nauem proiecerint, absens ille gubernator de bonis suis penitus nil habebit.

(Text II 72)

59.) Item cum nauis extra portum fuerit et ad anchoram iuxta litus quieuerit, nullus ausu temerario || de nauis ad terram redeat sine communi
 15 nautarum licentia, si direptionem bonorum suorum uoluerit euitare.

(Text II 73)

60.) Item quicumque furtum in nauis fecerit, in insulam inhabitatam ponatur cum cibariis trium dierum cum ferro quoque igneo et cauterio, id est tunder et ældiarn.

(Text II 74)

61.) Item cum redierit nauis ad portum, nullus presumat res suas de nauis deferre sine licentia nautarum et gubernatoris.

(Text II 75)

62.) Item naute, cum ad portum peruenerint ab aliquibus impetiti,
 25 tenentur cum nautis iuxta nauem respondere.

(Text II 83)

63.) Item quicumque siue miles fuerit siue baro et infra menia ciuitatis habitare uoluerit, omni legi ciuitatis subiacebit in omni honore et grauamine ciuitatis.

(Text II 76)

64.) Item si quis aliquem uiolenter proiecerit in aquam, reddat xii
 30 marcas. Si nolens fecerit, iuret manu duodecima se ignoranter fecisse et emendet sex marcas.

(Text II ÷)

65.) Item si quis percusserit alium, non tamen fratrem coniuratum, baculo uel malleo securis uel capulo ensis, emendet vi marcas. Si pugno

2 neggligentia=negligentia. 5 reddat] reddant Aa1.

percusserit uel capillis traxerit uel indecenter tractauerit uel in terram deiecerit uel laniauuerit uestem eius uel fuderit potum super eum, emendet iii marcas. Si uero negauerit, excusabit se duodeno iuramento.

(*Text II ÷*)

⟨66.⟩ Item dum cuius non uxoratus fuerit, in emendatione recipienda⁵ par erit fratri coniurato. Cum autem uxoratus fuerit, semi inferior erit in omni iure.

(*Text II 78*)

⟨67.⟩ Item filius putatiuus a patre cognitus, par erit in hereditate sorori legitime. In aliis uero hereditatibus equaliter cum ceteris recipiat.¹⁰

(*Text II 79*)

7v ⟨68.⟩ Item si quis posuerit edificium suum in aquam uel super aquam sine licentia exactoris, emendet iii marcas || et auferat edificium, quia flumen regis est.

(*Text II ÷*)

15

⟨69.⟩ Item si quis expellere uult colonum de terra sua, non ui sed lege tractet eum, et finito termino mittat ad eum ter binos uiros, qui nuntient ei, ut infra quintum diem recedat a terra. Si nolit recedere, habeat possessor predictos sex testes in placito, et secundum eorum testimonium iudicet placitum infra quinque dies recessum coloni. Si amplius sederit, reddat²⁰ possessori iii marcas. Si dixerit terminum nondum uenisse, licet ei hoc scire uno anno tantum duodecimo iuramento.

(*Text II 80—81*)

⟨70.⟩ Item si quis colonus habet propriam domum in terra alterius, nulli uendat domum, nisi prius eam obtulerit domino territorii uenalem.²⁵ Quia si alius eam emerit, querat precium suum ubi uult; domus enim eius est, cuius est terra. Si uero possessor non uult domum oblatam emere, licite potest alteri uendi uel auferri. Si quis uero fregerit hostium uel asserem de domo conciuus et eo nolente, ualente autem ⟨dampno⟩ dimidiam marcam, emendet tres marcas uel neget duodecima manu.³⁰

(*Text II 82*)

⟨71.⟩ Item piscatores libere habent piscari per totam Slyam et in campo possunt extendere funes sagenarum ad siccandum sagenas, quantum potest prohiberi clauus gubernaculi de nauis, hoc est hyalmerwol, et non presumant piscari cum crokwoth ante pentecosten.³⁵

29 ⟨dampno⟩] domo *Aa1*; *men jfr. plattysk text.* 34 prohiberi=proici.

(Text II ÷)

⟨72.⟩ Item carpentarii ciuitatis debent operari cum uillico, rege ueniente, per biduum, et uillicus pascat eos.

(Text II ÷)

5 ⟨73.⟩ Item custodes cymbarum et nauicularum transuehent gratis homines regis. Item portam ciuitatis uersus aquilonem debet construere uillicus regis || et alteram portam uillicus ducis. 8 r

(Text II 86)

⟨74.⟩ Item pratum, quod dicitur regis, posuit rex Sueno ad usum ciuium.
10 Sed ante aduentum regis per dimidium mensem debet esse in bona custodia propter equos regis. Post discessum regis priori cedat usui.

(Text II 87)

⟨75.⟩ Item quicumque regnum Datie eques exierit, dabit ad theloneum vi denarios, et, si equos in manu duxerit, dabit pro quolibet vi denarios.
15 Clericus uero uel peregrinus pro equo, cui insidet, non dabit theloneum.

(Text II ÷)

⟨76.⟩ Item si quis ciuis Slæswicensis sal in Utlandia apud tabernas emerit, ubi sal coquitur, per se uel per suos a theloneo sit immunis. Si uero alicubi in uia emerit, theloneum integraliter persoluat. Sal uero si minus
20 fuerit duobus puund, sit exactoris.

(Text II 88)

⟨77.⟩ Item uir de longinquo ueniens ciuis effectus, si ad diem et annum moram fecerit, postea ab aliquo impetitus, quod seruus fuerit et furtim recesserit, duodeno iuramento ciuium se purgabit.

(Text II ÷)

25 ⟨78.⟩ Item si seruus alicuius necauerit hominem, tradatur seruus pro eo in emendatione nouem marcarum; si seruus fugerit, iuret dominus xii sibi adiunctis, se non consuluisset necem interfecti; iuret etiam cum totidem, seruum sine suo consilio aufugisse, et emendabit nouem marcas.

(Text II 89)

30 ⟨79.⟩ Item aliquis in placito pro debito impetitus, si confitetur, reddat infra v^{que} dies. Si tunc non persoluerit, prefigantur ei alii v^{que} dies sub pena duarum horarum. Et si tunc renuerit, iterum prefigantur ei v^{que} dies sub

simili pena. Si post contumax fuerit, exactor cum ciuibus licite pecuniam predictam in domo conquerenti restituat cum predicta satisfactione et sumat sibi tres marcas. Si adhuc debitor contumax introitum negauerit, exactori et ciuibus quadraginta marcas persoluat. ||

(Text II 90)

8v <80.> Item si exactor uel pueri eius contra iura ciuitatis deliquerint et coram ciuibus satisfacere noluerint, ciues habeant potestatem super eos coram principe conquerendi.

(Text II 92)

<81.> Item si quis domare uoluerit bestiam crudelem, leonem scilicet uel 10 ursum uel symiam uel huiusmodi, et bestia hominem occiderit, possessor bestie plenarie emendabit.

(Text II 93)

<82.> Item si aper cuiuspiam uel taurus uel equus uel canis aut huiusmodi animalia leserint hominem, possessor non tradat ledentem in 15 possessionem lesi, sed dabit medium precium pro medela uulneris et duas horas duntaxat emendabit. Si uero lesus mortuus fuerit, tunc tradat ledentem cum emenda nouem marcarum.

(Text II 94)

<83.> Item si eleuentur domus alicuius, et aliquis a tigno uel a trabe uel 20 a pinnaculo percutiatur ad mortem, lignum percutiens heredibus defuncti exponatur et dominus domus pro mortuo ix marcas emendabit. Si uero lignum, de quo percussus est mortuus, sub tecto locatur, etiam ipsam domum totaliter emendabit.

(Text II ÷)

<84.> Item si uxor, uiuente marito, post patrem uel fratrem uel quemcumque alium iure hereditario aliquid perceperit, medietas cedet ad partem uiri; et idem erit de uiro, si aliquid hereditauerit, medietas cedet uxori. In diuisione etiam bonorum post alterum mortuum superstes nichil recipiet forlotæs. Omnia enim equaliter diuidentur, ut supra dictum est. Nichil 30 enim de hereditate forlotes exhibit, et de indiuiso soluetur omne debitum.

(Text II 95)

<85.> Item si quis foderit terram alterius, emendet possessori iii marcas.

(Text II 96—97)

<86.> Item si quis uiam publicam foderit uel stagnum, cum ponte infra 35 9r v que dies tegat uel emendet tres marcas. Si quis in transitu publi||co obstaculum posuerit, reddat iii marcas.

(Text II 98—99)

⟨87.⟩ Item pro quolibet delicto omnia witægald debentur ciuibus et exactori exceptis excubiis et collecta, que skoot dicitur. Exactor per se non accipiet wytæ sed cum ciuibus.

5 *(Text II 106)*

⟨88.⟩ Item ruralis impetitus ab exactore ciuitatis in ciuitate tenebitur respondere.

(Text II 107)

⟨89.⟩ Item quicumque notorius de periurio infamis exstiterit, de cetero
10 nec iudicet, nec testis erit in placito, nec quemquam subleuare poterit iurando in numero duodeno, donec publicam egerit penitentiam de commisso.

(Text II 108)

⟨90.⟩ Item rusticus a rustico impetitus pro furto uel rapina uel alio
15 criminali in rure commisso exactori fideiussorem ponat et ad placitum proprium causam discutiant iuxta legem. Si uero sunt extra sysæl, in ciuitate tenentur ut hospites respondere.

(Text II 109)

⟨91.⟩ Item si quis ausu temerario de munitione ciuitatis distraxerit
20 plankas uel crates uel lapides, reddat tres marcas.

Slesvig stadsret. [Omr. 1400]**2***Text II. — Plattysk text.*

A: Slesvig Stadsarkiv. Perg. haandskr. i kvarto med paaskrift: *Liber ciuitatis iurium*. — Aa: tabt. — Aa1: Der Stadt Sleszwick Stadrecht. Gedruckt tho Slesz-
25 wick by my Walther Brenner ym iar MDXXXIII. Brenner oplyser i forordet, at han har »ethlycke dessûluigen Stadrechtes bôke dorchgelesen vnd vp flitigeste, wo ick hebbe môgen, gecorrigereth«.

Tryk: Der Stadt Sleszwick Stadrecht 1534 (jf. ovf.), optrykt 1603 og 1733; Corp. stat. Slesv. II 1 (med højtysk oversættelse, iflg. Thorsen af Hojer); Kolderup-Rosen-
30 vinge V 326 (med lat. oversættelse); Thorsen, Stadsretter 25.

Datering: Skriften henfører haandskriftet til tiden omkr. 1400.

Text efter A med varianter fra Aa1. 3 kapitler i Aa1, som ikke findes i A, er trykt som tillæg.

35 **V**nsers vorwarn macht is to rade wurden to settende eyn recht in der stad Sleszwiigk vnde dat to holdende vnde vnvorbrekeliken den

34 Vnsers vorwarn] Eynes ersamen rades der stadt Sleszewick Aa1. — der] ehrer Aa1.

nakomelingen vort laten to bewarende. Des hefft *ersten* eyn ansetter gewesen koningk Swen, der Denen koningk, de manck anderen vrigheiden der steede vnde bote hefft gesettet vnde ghegeuen.

<1.> De borger scole[n] nemande antworden buten der stad. 5
(Text I 1)

Oft eyn borger to Sleszwiig geschuldiget wurde van deme koninge, van deme hartogen edder van eyneme andern vorsten, deme scolde men nene walt dôn, eer men ome vôrsette tiid vnde stede vrig to antwordende, vnde dwingen one ok to nener andern stede syner zake siick to entledigende edder to vorantwordende behaluen bynnen Sleszwiigk, vnde were ok de ¹⁰ zake al in de koningliken walt.

<2.> Van borgeren, dede nõdtogen vrouwen.
(Text I 2)

Welck borger nodtoget eynne vrouwen vnde wert der zake vorwunnen myt der nabure tuchnisse edder bekant des suluen, de schal beteren deme ¹⁵ koninge veertich mark vnde ok so vele der vrouwen vormunderen edder oren beschermern. Isset dat he des vorsaket edder myt rechte nicht kan ^{1v} vorwunnen werden, so schal he sick entledighen || myt tweluen vthe deme hogesten gilde laghe.

<3.> Van dôtslaghe bynnen der stad. 20
(Jfr. Text I 3)

Welk borger in der stad enen mynschen sunder schult dôdet, de vorbrikt syn houet vnde vorlust al zyn gûd, edder he vordreghe sick myt deme hartogen vnde deme rade na oren gnaden.

<4.> Van wundinghe myt wapen. 25
(Text I ÷)

We den anderen wundet myt messede, swërde, poken, spere edder myt anderen wopene, dar men mede wunden mach, deme scal men de hant afhouwen edder sniden, ifte he mach beteren na gnaden.

<5.> Van slande ane wapen alse kulen etc. 30
(Text I ÷)

We den anderen sleyt myt knuppelen, myt kulen edder stenen vnde

2 koningk (1)] de grothmechtigeste herre herre *Aa1.* — der Denen] to Dennemarcken etc. *Aa1.* 11 de] der *Aa1.* 14 eynne] *over det sidste e en nasalstreg A.* 15 der] *r'et har en e-krølle A.* 16 vrouwen] *r'et tilf. o. lin. A.* 18 vorwunnen] *r'et har en e-krølle A.* 28 wopene] wapenen *Aa1.* 32 myt knuppelen] *mgl. Aa1.*

also wundet, de betere deme honen iii mark, deme hartogen iii mark vnde ok so vele der stad.

<6.) Van hærtogen vnde backen sleggen.

(Text I ÷)

5 We den anderen tûd bii den haren edder sleyt bii de wangen vnde doch nicht blôtwundet, de betere deme kleghere iii mark vnde der stad ok so vele. Dar scal de voghet nicht af hebben, wente he dre lagedage nymp*t* iii mark, dar de rad nicht aff hefft.

<7.) Van nôdtogen myt walt vrouwen.

10

(Text I 12)

We myt drister sulffwalt eynes anderen echte wiff edder dochter edder suster edder de || vortruwet is myt walt nôdtoghet, de heft synen kopp ² vorbraken, isset dat dår nochaftige tughe synt, de der vrouwen ropent gehoret hebben, men syn dar nene tughe, so gå it vort na rechte.

15

<8.) Eyn eebrekersche angeclaget van oreme manne.

(Text I 4)

Eyn vrouwe van oreme manne vorclaget also eyn eebrekersche, vorsaket zee, de scal zick entledigen myt twelff eeden vthe deme hogesten gilde laghe. Wert zee vorwunnen, men holde zee vor eyne eebrekersschen. Wert ²⁰ zee reyne entledighet, men holde zee der zake vnschuldich beyde vor oreme manne vnde ok vor andern luden.

<9.) Van vrouwen vormunderen.

(Text I 6)

Eyn vrouwe ane man de mach kesen eyne vormunder, wen se wil. ²⁵ Wil zee eyne man nemen, ifte ore vormunder des nicht enwille, se mach one vorkesen vnde nemen enen man.

<10.) Van erfdelinge der iennen, de sick voranderen.

(Text I 7—9)

Eyn frouwe de zick vortruwet na deme rechte to Sleszwiigk, steruet de ³⁰ man, in der erfdelinge scal zee de helfte des gantzen gudes hebben, dar bauen ok dre mark vor de morgen gaue vnde eyn ganzs bedde. Heft he kindere, de moghen esschen ere vaderlike erue, wan zee willen. Leuet ok

1 honen] hûetmanne *Aa1.* 8 hefft] nimpt *Aa1.* 19 holde] *over o en kort streg A.* 25 vormunder] vormûndere *Aa1.* — enwille] enwillen *Aa1.* 29 zick] *derefter rasur A.* 30 erfdelinge] so *tilf. Aa1.*

27 de vader || na der moder døde, de kindere mogen myt neneme rechte van deme vadere esschen der moder erue, so lange went de vadere eyn ander wyff nympt. Doch eyneme isliken zone is he plichtich to geuende drie mark, eynen schilt, eyne gleuien vnde eyn swert, isset dat dat gud dar is to geuende. Wan auer de vader eyn ander husfrouwen nympt, so scal he eer 5 der hoctiid van sick deelen, edder in der hoctiid, de kindere myt erer moder erue edder nomen dat vth myt nochafftiger tuchnisse, wo veele om to boret, vnde dat sii in des vaders bewaringe, so langhe also de kindere willen. Isset dat he dosse erfdelinge vorsumet, al wat he hefft myt der husfrouwen, myt syneme vnde der kindere deele, scal men deelen in twe 10 like deele, vnde de helfte des gantzen gudes boret den kinderen, vnde de helffte nympt de vader vnde de steffmome. Heft zee ok kindere van oreme anderen manne, de bruken ok des suluen rechtes, so vør gesecht is.

<11.) Van koste der biigrafft vnde brutlachte.

(Text I 10a)

15

Koste vnde teringhe der brutlachte schal men rekenen van des vader deele vnde de koste der biigrafft van der kinder deele alleyne.

<12.) Van meringe vnde mynringe der erf gudere er der deelinghe.

(Text I 10b)

20

Alle de wile dat gut twisschen deme vadere vnde den kinderen is, id mere sick, ifte id mynre sick, so scolen zee dat to liker deele nemen myt vromen ifte scaden.

<13.) Wo de olderen eruen ore kindere. ||

(Text I ÷)

25

31 Isset dat de moder dõt is vnde dat kint na steruet, so beholt de vader alle erf gød, al were ok dat kint afgedeet, noch volget dat deme vadere. Des geliken isset myt der moder, were dat de vader storue.

<14.) Van erfdelinge brodere vnde sustere.

(Text I ÷)

30

Negest deme vadere vnde der modere in der erfdelinge so neme de broder de helfte, de suster dat drudde deel, men na des broders edder der suster erfdelinge, so scolen broder vnde suster to liker deele nemen.

1 de (1)] tilf. under lin. A. 7 erue] dele Aa1. 8 om to boret] ene thobehõreth Aa1. 11 boret] behõreth Aa1.

⟨15.⟩ We scal scheden sulfwalt vnde afhouwinge der leede.

(Text I ÷)

Van sulfwalt an vrouwen vnde van afhovinghe eynes leedes vnde van
eyneme doden mynschen scholen dree radlude vthe deme gantzen rade,
5 myt eyneme lothe gekorn, de sake vorvarn vnde vppe der drier eed de
stucke beschermen edder pynighen.

⟨16.⟩ Van schedinghe des argen gescheen, dat in deme stad-
velde schût.

(Text I ÷)

10 Alle arch, dat dar schut an der stadvelde, dat dår geheten is wickbelde,
scholen der stad sandmanne de sake vorvaren vnde dår vp richten.

⟨17.⟩ Van schedinge des argen gescheen twisschen Refhale
vnde Haddeboth etc.

(Text I ÷)

15 Vortmer alle arch, dat dar schuet twisschen Refhale vnde Haddeboth
sund, vnde allent, wat dar schuet twisschen Hethebysand vnde Haddeboth-
sunde, vnde ok vppe der Sleszwiiker veltmarke, scolen der stad sandmanne
de sake vorvaren vnde dar vp richten.

⟨18.⟩ We scal scheden erfdelinge, twidracht der eerden. ||

20 (Text I ÷)

Van erfdelinge, van twidracht der erde, van vaderlosen vnde moderlosen ^{3v}
scal dat dingk to Sleszwiigk tuchnisse dõn, wente alle dosse stucke scholen
scheen vppe deme dinghe vnde anders nergen, anders is dat machtlosz
vnde nicht.

25 ⟨19.⟩ Van erfdelinge der iennen, de sick hebben erkoft vnde
steruen bynnen der stad ifte veltmarke der stad.

(Text I ÷)

Steruet we to Sleszwiigk edder an der stad veltmarke, dat meenliken
heth wickbelde, vnde is erffkofft, heft he nene eruen, so scal de råd des
30 doden gudere in ere bewaringe nemen iår vnde dach. Vnde komen vnder der
tiit nene eruen, de id myt rechte vorderen, so neme de here van deme lande
de helfte der nalatenen gudere vnde de råd de andern helfte to der stad
nutticheit.

---

19 eerden] van vaderlosen vnd moderlosen *tilf. Aa1.* 22 scal..dõn] *i marg. m. anden*
hd.: Dingh tuchnisse *A.* 26 der (1).. stad (2)] edder buten *Aa1.* — veltmarke.. stad] *i*
marg. A.

⟨20.⟩ Van vòrmunderen der vaderlosen vnde moderlosen
kinderen.

(Text I ÷)

Steruet we to Sleszwiigk vnde leth kindere na, de vrunt hebben vppe
deme lande, de vrunt mogen des dodes kindere edder ore gûd nicht ent-⁵
fangen in ore bewaringe, id en sii, dat se nochaftige vorwaringe setten in
der stad vnde nicht vppe deme lande.

⟨21.⟩ We scal bewaren der vaderloszen vnde moderloszen
kindere gût.

(Text I ÷)

10

Is de vader dõt vnde der kindere moder der kindere gût vnnutliken to
bringet vnde hebbet de kindere nene vrunt, so scal de rad to Sleszwiigk der
^{4r} kindere gûd in ore bewaringe ent||fangen, so lange went de kindere to
oren rechten iaren komen vnde konnen ore gudere bewaren vnde vorde-
gedingen. Wat gesecht is van der moder, dat scal men ok vorstan van deme ¹⁵
vadere.

⟨22.⟩ Wart eyn deff begrepen vnde bunden.

(Text I 14)

De begript eyn synen deff, de bringhe one myt den henden vppe deme
rugge gebunden vor dat dingk vnde henghe ene, anders betere he deme ²⁰
koninghe xl mark. Leth he ok den deff vor deme dinghe loesz, de gevangen
was, de betere deme koninghe veertich mark edder swere sulfftwelffte,
dat he den deff slichtes nicht gevangen hebbe noch gebunden.

⟨23.⟩ Wo sick eyn scal weren to lechter deuerie vnde is eyn
borger.

25

(Text I 15)

Oft we eyneme borgere deuerie to lecht vnde dar mede beteghen wart,
de scal sick reynighen myt viuen syner naburen, dree genomen to der
vorderen hant vnde twe to der luchteren. Isset dat eyn ifte twe ene nicht
willen beschermen, so swere he vppe dat hillighedôm, dat zee ome afstân ³⁰
vmme hates willen vnde nicht vmme der warheit willen, so mach he vordan
van naburen twe andere nemen sick to reynigen. Isset dat ome ok ent-
breken meer den twee, so sii he vorwunnen. Isset dat he syne nabure nicht
mach hebben, so soke he de anderen sosse anders war. Vnde isset dat ome
^{4v} dår anne breket, so betere he deme koninge in losinge synen hals || vnde ³⁵
gelde deme klegere wedder de deuerie dreuolt.

8 vnde moderloszen] *mgl. Aa1.* 12 vrunt] vòrmũndre *Aa1.* 35 betere] betale *Aa1.* —
in.. hals] vthloesinge synes halses *Aa1.*

⟨24.⟩ Wo sick eyn were der deuerie, de neyn egen husz heft.
(Text I 16)

Isset dat ⟨en⟩ gast eneme borgere edder de borgere eneme gaste edder eneme andere borgere, de neyn eghen husz heft, deuerie to lecht, de scal
5 sick reynigen myt eyneme slichten eede myt tweluen mynschen, ok also, dat de gast in deme talle vor eynnen gast schal sweren.

⟨25.⟩ Warvmme mach me eynen def hengen.
(Text I 17)

Eyn deff gebunden an deme dinghe, dricht de deuerie vppe eyne halue
10 mark, so werde he gehenget vnde van nemande vordomet.

⟨26.⟩ Van besathe deuerie, war men de vint.
(Text I 18)

We syn stolene gud bekennet, dar id ome entbracht is, de besette dat myt borgen wente to dinghe, dar na bringe he twe tughe vnde swere
15 sulftwelfte dâr, dat dat gût ome deefliken genomen sii vnde dat he dat dâr erst gevunden edder bekant hebbe. Vnde de beschermer des gudes, de siick der deuerie entledighen wil, de bringhe twe tughe vnde swere sulfsoste, dat he dat gût to markede kôpliken gekofft hebbe vnde he den deff nicht wete, noch mede schuldich zii. Dar na swere he sulffsoste, wo dure he
20 dat gekofft hebbe, vnde scal dar to synes lones entberen.

⟨27.⟩ Van huszsokinge vmme deuerie.
(Text I 21a)

Oft dar we den huszheren biddet, dat he moghe in deme husze zoken vmme deuerie, || vnde de wert des wegeret vnde de voghet dâr nicht bii
25 en is, so legghe he iii mark an den sul vnde gå in dat husz. Is de voghet dar bii, so legghe he nicht an den sul. Geit he an dat husz vnde vind nicht, so scal he dat gelt an den sul gelecht verloren hebben. Vint he ok de deuerie in hemeliker beslatenen hude, de wert sii vor eynen deeff gerekent vnde syn houet gût sii des koninges behaluen eerde vnde grunde, wente de mach
30 men eyneme borger to Sleszwiigk edder synen eruen nicht nemen, id en sii, dat he vmme bôsheid willen sii vôrvluchtich worden edder voruestet edder dat land anvechten wille.

3 ⟨en⟩] *mgf. A.* 5 reynigen] entleggen *Aa1.* 6 schal] *i marg. A.* 7 Warvmme] *over e nasalstreg A.* 13 dar] dat *Aa1.* 19 wete] kenne *Aa1.* 23 husze] *herefter tilf. moghe (jf. ovf.) A.*

⟨28.⟩ Wat eyn scal weder hebben van stolen gude.

(Text I 21b)

De zoker synes stolenen gudes schal dat zyn dreuoldich weder hebben.

⟨29.⟩ Eyn angeclaget vmme deuerie binnen ifte buten huszes,
we der schuldich zii.

5

(Text I 22)

Eyn huszhere edder huszvrouwe beclaget van deuerie, wart de deuerie gevunden buten deme husze, de vrouwe wart des lasters vnschuldich gerichtet, vnde wert dat bynnen huszes gevunden, beyde wêrt vnde ok dat wiff werden schuldich gerichtet.

10

⟨30.⟩ Wan eyn buten man vint synen deff in der stad.

(Text I 25)

Isset dat eyn vrouwe van deme dorpe ifte eyn burynne oren deeff kricht in der stad, ze henghe one in de steede, de den deuen dar to getekent is.

⁵ Men isset dat ze den deff bringet || ifte leydet buten der stad ende edder ¹⁵ tobehoringe, de betale deme koninge xl mark.

⟨31.⟩ We den anderen bindet vmme deuerie in der stad.

(Text I 26)

Isset dat eyn den anderen in der stad bindet ane apembare schyn der deuerie, de betere deme koninge xl mark vnde deme, den he bant, xl mark ²⁰ vnde der stad ok so vele.

⟨32.⟩ Eyn bur angrepen vmme roff der borger.

(Text I 82)

Eyn bûr, dede roff deit an der borger gude, wert he begrepen, he geue den roff wedder vnde betere deme koninghe iii mark vnde ok iii mark deme ²⁵ beschedegeden vnde ok so vele der stad. Wert he nicht begrepen, he scal siick ensculdigen bynnen der stad to Sleszwiigk myt twelff eeden vnde setten ersten borgen bynnen der stad, vnde de ome helpen myt eeden, scolen alle zyn borgere, huszsittende ifte huszheren, ok de ene borgen, scholen syn nochaftich vnde wonaftich bynnen der stad. Wert he auer- ³⁰ wunnen, so scholen de borgen vor ome beteren.

---

1 eyn] *tilf. i marg., hs. har opr. de A.* 4—5 binnen.. zii] *mgl. Aa1.* 8 vnschuldich] *ge-*
funden edder tilf. Aa1. 15 ze] *rett. til he A.* 17 in.. stad] *mgl. Aa1.* 20 den] *i marg. A.*
26 vele] *herefter rasur A.* 30 stad] *o. lin. A.*

<33.> Van eneme manne begrepen myt eynes echten wiues in
quaden steden.

(Text I 19)

Eyn man, de begrepen wart myt eynes anderen mannes echte wiue in
5 eyner beruchteden stede, vnde synt dar twe nabure to tughe bii, wat
schade dar scheyn is, scal he bedwungen liiden. Synt dar nene tughe, ze
gan vort na deme lantrechte, vnde noch voghet noch neyn anderen man
scal ziik beweren myt der || bôsheit der vrouwen to gelecht, so langhe also 6 r
ore man se nicht en beclaget.

10 <34.> Wo eyn eebrekersche vorlust ore deel gudes.

(Text I 20)

Wert eyn vrouwe vorwunnen myt ouerspele der eebrekinghe, dat deel
ores houetgudes behoret nemande to den oreme manne.

<35.> Van twidracht eynes borgers vnde eynes bures.

15 (Text I 27)

Wat twidracht eyn borger vnde eyn bûr to samende hebben, de scholen
siick vnderlanges reyne maken myt twelff eeden. Is dat de zake is manlick
vnde is de borgher eyn swaren lachbroder, so scal he sick weren van deme
laghe der swarnen broderscup, vnde de bûr myt synen na bårnen vrunden.

20 <36.> Van eyneme borgere to dinghe laden van eyneme bure.

(Text I 24)

Wart de borger van deme bure to dinghe laden, des drudden daghes
scal he antworten to dinghe. Antwordet he nicht, so is he vorwunnen. Is
dat van penninghen, so scal de voghet myt anderen medeborgeren, wan se
25 in den fiarthing bliuen, manen van deme borghere, dat deme bure nochaf-
ticheit beschee.

<37.> Wo eyn buten man mach kopen syn erue vnde is
neyn borger.

(Text I 29b)

30 It is to wetende, dat de koningk hefft etlike zunderghe plicht bynnen
Sleszwiigk vnde is geheten erkiøp, dar mede koft men de erue der iennen,
de dar steruen bynnen Sleszwiigk. So scolen dôn alle, de nene borgere en

1 eynes.. wiues] *korrupt, jf. beg. af kapitlet A*; enem echten wyue *Aa1.* 6 schade] *schande Aa1.* 7 lantrechte] *o. lin. tilf. looboke A.* 19 swarnen] *derefter rasur A.* — na bårnen] *i marg. m. anden hd.: baren A*; naberen vnde *Aa1.* 25 manen] *derefter et lidt udklattet v (jf. flg. ord) A.* 31 de] *dat Aa1.*

synt, vnde alle gheste, de vthe deme hartichrike vth Sassenlande, vth
 6v Vreeslande, vth Islande, || van Barnholm edder anders war here, id en sii,
 dat se in deme leuende vrig kopen ore erue myt iiii schillingen nyger
 penninghe vnde twen lubeschen penningen, in suntheit, wan se noch mogen
 holden eyn meyne pund, anders horet ore erue deme koninghe. 5

⟨38.⟩ Van eynes doden gude to borgen dônde.

(Text I 29c)

Nenes doden gût scal men setten vppe borgen iâr vnde dach behaluen
 des iennen, de sick heft erkoft, vnde wol dat he sick in deme leuende heft
 erkoft, doch synt dår nene leuendighe eruen bynnen iâr vnde dach, syn 10
 deel behoret deme koninghe.

⟨39.⟩ Wat de nene borgere syn scolēn betalen.

(Text I ÷)

Alle, de nene borghere synt, wonende bynnen deme Sleszwiiker rechte,
 de scolēn betalen in sunte Andreas auende achte geue penninghe to arne- 15
 gelde. De dat nicht betalen, de geuen deme koninghe iii mark.

⟨40.⟩ Dat men nene borgere mach laden vthe der stad.

(Text I ÷)

Alle borgere vnde ander lude, de dar wonen bynnen deme Sleszwiiker
 rechte, de scholēn geuen deme bisscoppe twe geue penninghe in lichtmissen 20
 auende bii dren mark broke, vnde dar vmme mach de bisscop noch de
 prauest se nicht cyteren edder steuen laden buten der stad porten.

⟨41.⟩ Van tollēn vromder kopludē.

(Text I 30a)

Alle kopludē, de nene borgere zynt, alze Vreesen edder ander lude, de 25
 7r dar zeghelen || van der stad, de betalen den tollēn van oreme gude, islick,
 de syn eghene brôt eth, achteyn penninghe. De Vresen, dede solt bringen,
 geuen vor de tunnen ii penninghe, vor den ossen vnde perd vi penninge,
 vor de koo vnde vor dat moder perd iiii penninge, vor dat scap ii penninge,
 vor dat swyn ii penninge, eyn islick wage, de dar geyt na Hugholfft, iiii 30
 penninge, de dår geit na Rendesborgh, vi penninge, vnde ⟨de⟩ auer geit na
 der Eyder, xii penninge.

15 achte] XVIII AaI. 15—16 arnegelde] arffgelde AaI. 22 laden] laten AaI. 29
 dat (2)] derefter rasur A. 31 ⟨de⟩] mgl. A.

⟨42.⟩ Van tollen entforinge.

(Text I 30b)

We myt droghene synen tolne entforet auer Reushale, de scal one negenvolt geuen. We auer den Sliig varen vnde kumpt he auer de helfte des waters, de betale one negenvolt. — We myt kopware kumpt an den Sliig, wan he en wech wil, so betale he xviii penninge to tollen.

⟨43.⟩ Van den beckeren.

(Text I 32)

Neyn becker scal backen, he en geue der stad eyne halue mark suluers.

10 ⟨44.⟩ Wan se backen quât brôt.

(Text I 33)

Oft eyn becker snode brôt backet, de geue der stad ix schillinge. Vorsumet de olderman dat, dat he dat nicht straffet, de betale der stad iii mark.

15 ⟨45.⟩ Van schomakeren vnde pelseren, de quât werck maken.

(Text I ÷)

Schomakere vnde pilsere, de valsck werck maken, de beteren dat myt deme klegere vnde geuen der stad iii mark. ||

20 ⟨46.⟩ Van den knakenhouweren.

7 v

(Text I 34)

De knakenhouwere ga nicht in de scrangen, he en geue erst der stad ii ør, vnde vor schemelie iii ør, to paschen iii ør vnde sunte Michaelis iii ør.

25 ⟨47.⟩ Van hârtogen der vrouwen.

(Text I ÷)

Vrouwen, de sick hârtagen vnde to sammende slân, de dregen der stad stene vnde wiken alzo vtthe der stad, synt da⟨r⟩ tughe to, edder se vordregen sick myt deme rade.

30 ⟨48.⟩ Van quaden worden loszer bouen.

(Text I ÷)

Vortmer gerude volck, dat is loisz volck edder bûflick volck vnde andere schelke, dede erbaren mannen vnde erliken frouwen smelike, hõnlike ifte

4 varen] derefter rasur, wil synes at mangle A. — de] o. lin. A. — helfte] derefter m. henvisningstegn tilf. i marg. wede A. 6 to] o. lin. A. 22 ør (1)] Ôrt Aa1. — iii ør (2)] mgl. Aa1. — ør (3)] Ôrt Aa1. — ør (4)] Ôrt Aa1. 26 da⟨r⟩ da A. 31 hõnlike] mgl. Aa1.

lasterlike wort geuen, dar tughe to syn, den scal men dat vel aften vnde driuen se vthe der stad, edder se vordregen sick myt deme rade.

⟨49.⟩ Van hauerer to methen.

(Text I ÷)

Hauer, dede kumpt van deme dorpe vnde twisschen Sleszmyne, den ⁵ scal men in de mathe eyns stoten, men de van buten kumpt, scal men meten ane stotent.

⟨50.⟩ Van wyn mathe vnde beer mathe.

(Text I 36)

Eyn wiff, de eyn krogerssche is, edder eyn wyntapper, de vnrechte ¹⁰ mathe hefft, de scal he breken vnde geuen deme konynghe ix schillinge vnde der stad ok so vele betale⟨n⟩.

⟨51.⟩ Van valscher mathe. ||

(Text I ÷)

^{8r} De wart begrepen myt vnrechter mathe, also scip, scepel, vnrechter ¹⁵ eelen vnde vnrechter wachte, de entbere des houedes vnde al synes gudes.

⟨52.⟩ Van scepelen vnde sceppen to likenen.

(Text I ÷)

Alle scepele ifte scip dreghe men vor den råd vnde late ze likenen vnde bernen myt der stad iseren. 20

⟨53.⟩ Van honighe to methen.

(Text I ÷)

Wan honinch to der stad kumpt to kope, dat scal men meten myt eyner kopperen mathe, behaluen de vullen tunnen.

⟨54.⟩ Van voerkope. 25

(Text I ÷)

We deme anderen vorkop deit, de betale der stad iii mark.

⟨55.⟩ Van kopenscup der knakenhouweren.

(Text I ÷)

Oft eyn knakenhouwer qweck kopen wille vnde eyn borger dar bii sii, ³⁰ deme des behoff is, de geue deme knakenhouwer vor syn arbeyt i schillingk

12 betale⟨n⟩ betale | A; mgl. Aa1. 15 scip] rett. fra scep(?) A.

vnde neme dat rint to sick, vor dat swyn vi *penninge* vnde vor dat scap vi *penninge*.

⟨56.⟩ Van betalinge, huszhure vn⟨de⟩ erthure.

(*Text I ÷*)

5 Alle, dede sitten in eynes anderen husz ifte erden, de betalen oren tyns ifte hure to rechten tiiden, edder ⟨se⟩ betalen ok iii mark.

⟨57.⟩ Van vuer apembaringe.

(*Text I 37*)

Wert eyn husz bernende vnde dat vuer buten vthsleyt vnde || buten ^{8v}
10 sick apembaret ⟨an⟩ der want vnde deme dake, de inwoner des huszes geue deme koninghe iii mark vnde der stad ok so vele, edder he swere myt twelff handen, dat dat vur nicht van syner vorsumenisse, men vientliker hant insettinge sy gekomen.

⟨58.⟩ Van nacht waken.

(*Text I 38*)

15 Wan id gebaden is vppe deme dinghe vnde is dar van allen vulbòrdet, dat men des nachtes wake in der stad, we dår brokafftich inne wart, de betale der stad ix *schillinge*.

⟨59.⟩ Van vrouwen lofte vnde pande settinge.

(*Text I 39*)

20 Nenes mannes husfrouwe ane ores mannes wetenheit mach vorpanden ifte vorkopen eyn dinck nicht hogher den vppe xii *schillinge*, ok nicht hogher vor weme lauen dan xii *schillinge*. Were ok we so dumkòne van synne ifte quåd vorsatich bauen de vorscreuen summe neme ifte entfenge
25 van eyner vrouwen, so mach der vrouwen echte man dat pand ifte gût ane losinghe ienigerleie wedder nemen. We dat nicht deyt, sunder helet dat pand, dat werde gerekent gelick deuerie.

⟨60.⟩ Van erfdelinge eyns borgers vnde burinnen imme echte.

(*Text I 40*)

30 Welck borger nympt ene burinnen edder de bûr nympt eyne huszvrouwen

3 vn⟨de⟩ vn (*forkortelsesstregen glemt*) A. 5 de] *derefter et lidt udklattet b, jf. flg. ord A.*
— oren] *rett. fra synen A.* 6 ⟨se⟩ he (*jf. det foreg.*) A. 9 buten (1).. vnde] *mgl. Aa1.* — vth-
sleyt vnde] *tilf. under lin. A.* 10 ⟨an⟩] *mgl. A.* 17 des] *o. lin. A.* 23 dan] *vor tilf. Aa1.*
24 vorsatich] *vorsichtigh Aa1.* — summe] *mgl. Aa1.* 25 dat] *rett. fra syn A.* — ifte gût] *i*
marg. A; mgl. Aa1. 27 gelick] *mgl. Aa1.*

in der stad, de scholen dat lant edder erden in der stad vnde vppe deme dorpe like deelen, wente dat het vppe densch bopenning. ||

9r <61.> Van behideringe der stad straten.

(Text I 41)

We dar bekummert der stad straten myt huszsettinge edder tunen, de ⁵ breke dat buwete aff vnde gelde der stad iii mark.

<62.> Van behideringe eynes anderen erde.

(Text I 42)

We des anderen eerde bekummert myt huszsettinghe edder myt tûnen vnde wert dar vmme angeverdiget, heft he dat vredesamigen beseten iâr ¹⁰ vnde dach, he wynne de eerden myt tweluen, de ok erde hebbet.

<63.> Van pande settinge edder gudere beuelinge.

(Text I ÷)

We deme anderen eyn pant seth edder beueld wat to bewarende, vorbrant dat ifte wart id eme gestolen myt synen eghenen guderen, deme dat ¹⁵ is g(e)sath ifte vorpandet, de ander scal nicht wedder hebben, ifte he enschuldige sick myt xii handen.

<64.> Van bewaringe vromder gudere.

(Text I 46)

Eyn islick beware vromed gûd gelick synen eghenen guderen. ²⁰

<65.> Van walt in eynes anderen husze.

(Text I 49)

We de vyentliken an geit eynes anderen husz, de betere deme werde xl mark vnde betere den schaden in deme husze gedân, na wo dane vnde na grote der daet. Wert he in deme husze geslagen edder gewundet, he ent- ²⁵ fange nene beteringhe. Blift he dôt, de dâr vp saket, de ghelde deme ^{9v} konninghe xl mark. Deyt he ok in deme || husze nenen schaden, he ghelde iii mark edder swere myt tweluen, dat he vppe veyde nicht ginck in dat husz.

<66.> Van want kopende.

(Text I 50)

³⁰

Komet vromde koplude myt wande, de koper see to, wat he kope. Wan

14 wat] *i marg. A.* 16 g(e)sath] *gasath A.* 20 beware] *herefter rasur A.* 23 anderen] *herefter rasur A.* 25 husze] *herefter rasur A.* 26 saket] *slutn. af ordet vistnok paa rasur A.* 28 veyde] *arch Aa1.*

id myt deme repe is gemeten, so mach men id nicht wedder vp werpen, id en sii, dat de worm dar inne sii edder vorrotet vnde vorvulet sii.

⟨67.⟩ Van kopenscup bii godesgelde vnde wynkoppe.

(Text I 51—52)

5 Gift de koper deme vorkoper wat in de hende in eyn teken der kopenscup vp den kop vnde wil den kop nicht holden, de vorkoper beholde vorgheues, wat he entfanget heft vnde dar to vi schillinge. Drinket se ok in eyn teken der kopenscup eynen wynkop, nicht gegeuen in de hende, de id brickt, de ghelde den wynkop. Secht he neyn to deme kope, so bescherme
10 he sick myt den wynkopes luden, dat he nicht gekoft hebbe, myt syneme vnde der anderen eede. Heft he ok myt deme anderen alleyne kopslaget vnde des na vorsaket, so bescherme he sick myt syneme eede alleyne.

⟨68.⟩ Van schepe to huren.

(Text I 53)

15 Is dat we eyn scip huret vnde dar wynkopes lude auer heft vnde bringet syn gûd in dat scip vnde dâr na wil nicht varen, || so betale he de gantzen 10 r vracht. Heft he ok nicht in dat scip gebracht, so betale he de haluen vracht.

⟨69.⟩ Van broke der sciplude.

(Text I 54)

20 Sciplude, wat de breken ieghen den scipper, wan se noch syn en buten an deme wege, dâr behoret deme vaghede nicht aff.

⟨70.⟩ Van scipbroke an deme Sliie.

(Text I 55)

25 We an deme Slye scipbrokich wart, de beholde syn gûd vrig, allent wes he redder kan.

⟨71.⟩ We syn schep vorlath to rugge.

(Text I 57—58)

Eyn scipper, de van drankes wegen ifte vorsumenisse vorlat syn scip in
30 der hauene, de sciplude scolen beyden na ome dach vnde nacht. Komet he dan nicht, so mogen de sciplude enwech varen, vnde he betale to allen akkerhald ix schillinge. Komet de vitallighen to deme scepe vnde dôn deme scepe schaden edder werpen dar stene in edder zerigen wene, so scal de afwesser, de so na bleff, nicht hebben van synen guderen.

7 schillinge] slutn. af ordet vistnok paa rasur; i marg. m. anden hd. tilf. schilling A. 11 ok] alleyne tilf., men atter overstr. (jf. ndf.) A. 29 ifte] derefter overstr. vos (jf. flg.) A. 32 akkerhald] anckerhalt Aa1.

⟨72.⟩ Van den schepen buten der hauenen.

(Text I 59)

Wanner dat scip is buten der hauene war bii eyneme ouer, nement zii so driste edder dumkōne vnde gå vthe deme scepe to lande ane orleff der sciplude bii vorlust syner gudere. 5

⟨73.⟩ Van deuerye in deme schepe.

(Text I 60)

We dar stilt in deme scepe edder deuerye bedrifft in deme scepe, den 10^v scal men setten || vppe eyn wūste werder myt spise drier daghe vnde myt tunder vnde myt eyneme gloyendighen iseren. 10

⟨74.⟩ Van den schepen in der hauene.

(Text I 61)

Wan dat scip komet in de hauene, nemant neme syn gūt vth ane willen der sciplude vnde des scippers.

⟨75.⟩ Van scipluden, dede werden angeklaget in der hauene. 15

(Text I 62)

Wan de sciplude komen an de hauen vnde werden van weme angeklaget, so scolen zee myt den scipluden antworten bii deme scepe.

⟨76.⟩ We den anderen werpet in dat water.

(Text I 64)

We den anderen myt walt werpet in dat water, de ghelde xii mark. Heft he dat vnwillinges gedån, he swere myt tweluen, dat he vnwaringes dat dede vnde betere dan vi mark. 20

⟨77.⟩ Van borgeren, de eyne klaget auer den anderen buten der stad. 25

(Text I 56)

Welck borger synen medeborgere buten der stad Sleszwiigk vorklaget igen den fursten, war de is, in eyner klaghe, der he in der stat van ome nicht en apembarede, de ghelde der stad iii mark, vnde deme iennen, dår he auer klagede, gelde he wedder allen scaden, den he van der weghene 30 heft geleden ifte entfangen.

4 driste] drister A. — gå] rett. fra gåt A. — to] derefter tilf., men atter overstr. la | (jf. flg. ord) A. 5 gudere] de he ym schepe heft tilf. Aa1. 15 in.. hauene] mgl. Aa1. 23 dan] ved rasur rett. fra dam A. 24—25 buten.. stad] mgl. Aa1. 28 stat] delvis paa rasur A. — van] vor Aa1. 29 apembarede] edder antoch tilf. Aa1.

⟨78.⟩ Van eyneme gekorn zone.

(Text I 67)

Eyn gekorn sone, van deme vadere in deme dinghe bekant, de werde gelick in deme erue der echten suster, men in an||dern erfdeelen neme he 11 r
5 lick den anderen.

⟨79.⟩ Van buwete to setten in ifte vppe water.

(Text I 68)

We buwete seth in watere ifte vppe dat water ane der borger wille vnde örloff, de ghelde iii mark vnde breke dat weder aff.

10 ⟨80.⟩ Wan eyn borgere buten gudere vorkopen wil.

(Text I 70a)

Is welck inwoner, de eyn eghen husz hefft vppe deme lande ifte vrômder ieghene, de vorkope dat nemande, he en beede dat ersten tokope deme heren van deme lande. Wil de id nicht kopen, he vorkope id, dar he dat
15 meyste gelt hebben mach. Wil he dat ok kopen, so neme he dar tho gude werders lude, de dat setten.

⟨81.⟩ We breken wil synes naburs dore ifte want.

(Text I 70b)

We dar breket synes medeborgers dôre ifte eyn Bret van syneme husze
20 edder want, so gût also eyne halue mark, de ghelde iii mark ifte were sick myt twelf handen.

⟨82.⟩ Van vriigheit des Sliies.

(Text I 71)

De visscher moghen vrig visschen auer alle den Sliig vnde setten dat
25 waden reep vppe dat lant, so verne also men werpen mach vthe deme schepe myt eyneme roder, vnde de visscher scolen nicht teen vppe kröckwath vor pinxten ane orleff des rades.

⟨83.⟩ Van eddelen luden, dede wonen in der stad.

(Text I 63)

30 Welck ritter, bannerhere, gûdman wil wonen bynnen der stad planken, de sii plichtich alleme stad rechte vnderdanich to wesende || ok aller 11 v bordene vnde beswaringe der stad.

3 deme (2)] derefter tilf., men atter overstr. bekant (jf. ndf.) A. 12 Is welck] Weelck bôrger ofte Aa1. 13 nemande] nenem andern Aa1. 20 edder want] i marg. A.

⟨84.⟩ Van eddelen luden, dede den borgeren schuldich zyn.
(Text I ÷)

Welck ritter ifte gûdman, de eyneme borger schuldich is, de borger heft de macht myt deme voghede vnde anderen borgeren, dat he ene mach hinderen, so langhe he antworde to rechte. So scal men ok dôn den bûnden. ⁵ Isset dat ze neyn seggen to der schuldighen, so scolen ze sick des veften daghes entledigen vnde setten dar ersten wissinghe vôr.

⟨85.⟩ Van hindernisse twier bûr in der stad.
(Text I ÷)

Eyn bûr mach den anderen bûr hinderen bynnen der stad, wo ze nicht ¹⁰ en zyn in deme herrede.

⟨86.⟩ Van der koninges wisch.
(Text I 74)

Item de wisch, de dar heet des koninghes wisch, sette koningk Swen to der borger brukinge, behaluen to des koninges to kumpst scal men zeê ¹⁵ heghen eyn halffmânte vmme des konninges peerde willen. Vnde wan de konningk en wege is, so bruken de borger erer weder.

⟨87.⟩ Van perde tollen.
(Text I 75)

We dar eyn perd voret in syner hant, dat he vorkopen wil, de gelde vi ²⁰ penninge to tolne. Papen vnde pelegrimen vor sick vnde ore perde, dar ze vppe sitten, geuen nenen tolne.

⟨88.⟩ Van inkômelingen, dede schuldiget werden, dat ze
eghen zyn.
(Text I 77) 25

Eyn man van verne gekomen vnde is borger worden vnde wonet so iar ¹² vnde dach || vnde wert dar na beschuldet, dat he eghen sii vnde sii deefliken en wech getogen, de reynighe siick myt twelff borger eeden.

⟨89.⟩ Van schuldighen vppe deme dinghe vmme schult.
(Text I 79) 30

We dar wart angeclaget vmme scult vnde bekant des vppe deme dinghe, he betale bynnen vif daghen, edder he entschuldige sick myt rechte. Deyt he des nicht, men volge ome myt dren lagedaghen. Dâr na dvinghe ome

⁴ macht] derefter overstr. de A. ²⁰ in] derefter rasur A. — he] derefter rasur A. ²¹ ore] derefter rasur A. ²³ schuldiget] l'et tilf. o. lin. A.

de voghet de scult van, dår na scal de råd deme voghede to tekenen van deme vorwunnene mynschen iii mark.

⟨90.⟩ Van auerdadicheit des vaghedes vnde syner kindere.

(Text I 80)

⁵ Isset dat de voghet edder syne kindere breken iegen stad recht vnde wil nicht vuldon vor den borgeren, de borgere mogen one vorklagen vor deme fforsten.

⟨91.⟩ We dar biddet eyn gast recht.

(Text I ÷)

¹⁰ Wart dår we to deme rade van eyneme gaste vorklaget vnde secht neen to der sake, he entledighe sick nach deme stad rechte. Bekant he vnde vornoghet one nicht, so scal de voghet myt borger tuchnisse des anderen daghes twisschen der sunnen vpganck vnde daleganck deme klegere recht schicken.

¹⁵ ⟨92.⟩ Van wilden deeren to temende.

(Text I 81)

We dår wil temen eyn wilt ifte wreed deer alse louwen, baren, apen vnde der geliken, vnde dōdet dat deer eynen mynschen, des deers hebbet ifte besitter betale vullenkomene bōte. ||

²⁰ ⟨93.⟩ Van zeringhe tamer deere.

12 v

(Text I 82)

Offt eyn euerswyn, osse, perd, hunt edder der gelick serighet eynen mynschen, de hebbet des deres gheue nicht dat deer deme zerigheden, men he betale dat arsten lōn vnde betale twee ør. Blifft de zerighede dōt,
²⁵ so geue he dat deer vnde ix mark to.

⟨94.⟩ Wart we geslagen in huszboringe van balken etc.

(Text I 83)

Boret men eyn husz vnde wert we slagen van eneme balken edder sparen edder holte to dōde, de here des huszes werpe dat slande holt
³⁰ enwech vnde betere vor den dōden ix mark. Men bruket he des slanden holt, de here des huszes betere myt deme gantzen husze.

⟨95.⟩ Van vromder eerden to grauen.

(Text I 85)

We dar graft eynes anderen eerden, de betere deme besittere iii mark.

3 vnde.. kindere] *vgl. Aa1.* 11 nach] mit *Aa1.*

⟨96.⟩ Van meenen wegen to grauen.

(Text I 86a)

We dar graft eyne meynen wech, bynnen vif daghen decke he dår eyne bruggen auer, edder he betere iii mark.

⟨97.⟩ Van hinderinge eynes meenen wegges. 5

(Text I 86b)

We dar behindert ifte bekummert eyne meynen ganck, de ghelde iii mark.

⟨98.⟩ We den broke der borger scal vpboren.

(Text I 87a)

10

Item vor iewelke schult alle broke boret den borgeren vnde deme voghede, behaluen wacht gelt vnde schot.

⟨99.⟩ De voghet mach alleyne nene broke nemen.

(Text I 87b)

De voghet scal alleyne nene broke nemen ane den borgheren.

15

⟨100.⟩ Van borgheren vnde amptluden, de quât gût vnde valsche mathe hebben. ||

(Text I ÷)

13r De schomakere, dede valsche scho maken, de beckere, de to luttick brôt backen, de krogere vnde de haeken, de valsche mate hebben, de 20 visschere, dede olde qwade vissche hebben, vnde werden hiir auer begrepen, de scholen werden gerichtet van deme råde.

⟨101.⟩ We dôtslach vnde wundinghe scheeden scal.

(Text I ÷)

Doetslaghe, wundinghe myt swerden, myt mesten, myt gleuien scholen 25 richten vnde vnderscheden der stad warzagen o: santmanne.

⟨102.⟩ We walt, roff ifte des gelick scal sceeden.

(Text I ÷)

Huszvrede, walt, roff vnde ander sullfweldige dât, de men klaget vppe deme dinghe, scholen scheden de stocknefend.

30

⟨103.⟩ Wat tuchnisse gan mogen in der stad.

(Text I ÷)

Neyne tuchnisse synd in der stad ane ding|tughe, brûtbenke vnde dat

I wegen] i marg.A. 7 meynen] wechg ofte tilf. Aa1. Kap. 98 staar efter kap. 95 Aa1. 16—17 vnde (2).. hebben] maken Aa1. 20 haeken] hōker Aa1. 26 o:] dat ys Aa1.

vor deme raede schût vnde wynkop, de nicht synt myn dan twee lude.
Wedder dosse tuchnisse wart dat lantrecht nicht ghebroken.

⟨104.⟩ Van walt gedân eyneme sunte Kanutes gilde brodere.
(Text I ÷)

5 Offt eyneme sunte Kanutes gilde brodere wart wald to gelecht, is de
wald nicht apembare, he entschuldighe sick myt synen gilde broderen.*

⟨105.⟩ Van dotslage vnde wundinghe vppeme stadvelde.
(Text I ÷)

Dôtslachte, wundinghe, afhouwe, dat dår schût vppe deme Sleszwiiker
10 velde, schal men scheden vppe deme dinghe to Sleszwiigk.

⟨106.⟩ Wan de voghet anklaget eynen bûr.
(Text I 88)

Eyn bûr, angeklaget van der stad voghede, || schal antwerden in der 13 v
stad.

15 ⟨107.⟩ Van ruchtloszen apembaren meeneders.
(Text I 89)

We apembare ruchtloosz is myt enem meynen meenen eede, mach dar na
nicht richten ok neyn tûch wesen vppe deme dinghe ok nemande helpen
in twelf eeden, so langhe he apembare bôthe hebbe gedân vnde hebbe deme
20 honen allen schaden weder lecht, edder syn houetgued behoret deme
koninghe vnde der stad.

⟨108.⟩ Van eyneme bure, de den anderen bur in der stad
anklaget vmme deuerye.
(Text I 90)

25 Eyn bûr van deme anderen bure in der stad beklaget vppe deuerye ifte
roff edder ander laster in deme dorpe bedreuen, de scal deme voghede
borghen setten, vnde to oreme eghene dinghe scholen ze de sake scheden
na deme lantrechte. Isset ok dat de horen buten de sysel, so scolen ze
antworden in der stad alse gheste.

30 ⟨109.⟩ We myt walt der stad veste ifte planken brickt.
(Text I 91)

We myt sulf dristicheit edder van dûmkonen synne vthe der stad veste
tuth planken, pîle ifte steene, de gheue dre mark, so vaken dat schut.

3 eyneme] *mgl. Aa1.* — brodere] *mgl. Aa1.* 17 meynen] *mgl. Aa1.* 22 Van] *foran ordet
overstr. beg. af et E A.* — bur.. stad] *mgl. Aa1.* 28 sysel] *første s rett. in scrib. til »stortet s
(eller omvendt?) A.* 32 sulf] *derefter rasur A.* 33 so.. schut] *tilf. m. mindre skrift, men med
skr.s hd. A.*

<110.> Van watmel ifte des geliken to kopende.

(Text I ÷)

Nemant, dede bringhet watmel ifte want deme gelick, vorkope dat anders, alse et is, nicht bii elen gedeelet.

<111.> Van kopenscup vromder kremer vnde koplude. 5

(Text I ÷)

Alle kremer, koplude, dat gheste synt, de scholt ore veyle gûd nicht
14^r vthvliggen be||haluen in de<n> marked daghen.

<112.> Van kopenscup blodiger hude.

(Text I ÷)

10

Neen kôpman mach blodighe hude kopen edder buckvelle vor vesper tiit, de de knakenhouwer slachten, de se apembâr vthengen.

<113.> We dingk klaghe horet auer sick.

(Text I ÷)

Wee vppe deme dinghe klage horet auer sick vnde sick des viften daghes 15
nicht entschuldiget, de sii vor wunnen.

<114.> Van vorlenginge des rechtens van deme rade.

(Text I ÷)

De råd heft macht alle recht to vortogerende, wo langhe se willen.

<115.> We kesen scal den stad vaghet. 20

(Text I ÷)

Eynen stad voghet scal men alle tiit kesen myt råde des rades.

Nullus ferens corimbo vendat per modios diuisim, nisi componat se cum consulibus.

TILLÆG

25

Kapitler tilføjet i udgaven 1534.

<116.> Nene buwete schal me myt stro decken.

Item neen hues edder neen buwete schal me decken mit stro, ane van gnaden der herscop vnd des rades, by xl marck brôke.

1 geliken] herefter et forskrevet bogstav A. — to kopende] mgl. Aa1. 3 ifte] want tilf. Aa1. 5 vnde koplude] mgl. Aa1. 8 de<n>] deme (jf. flg. noter) A. — marked] herefter udraderet et bogstav (e?) A. — daghen] øjensynlig senere tilf. af skr. selv, jf. foreg. noter A. 20 stad] mgl. Aa1. 23—24 Nullus.. consulibus] mgl. Aa1.

<117.> Daerne schalme myt vleken nicht drôgen.
Item me schal keyne dårne myt vleken drôgen by xl marck brôke.

<118.> Van fryheit vnd reynicheyt der beecke.
De beeke schal fry vnd reyne weszen by iii marcken.

5 Ribe.

1252. 2. august.

3

Kong Kristoffer 1. fritager Slesvigs borgere for told, torvegæld og alle andre handelsafgifter til kongen overalt inden for riget og giver dem ret til fri handel uhindret af alle forbud.

A: Landesarchiv, Gottorp. Schleswig nr. 2. Perg. 20 × 12,5 (plica 2,1). Fragm. af
10 et søgl i hvide og grønne silketraade.

Atlas nr. 48.

Tryk: Hasse II 9 nr. 25; Dipl.Dan. og DRB. 2 rk. I nr. 72. — Reg.Dan. nr. 925*;
Rep. 1. rk. nr. 211, cf. Rep. r. rk. III p. 828.

15 **C**, dei gracia Danorum Sclauorumque rex, omnibus presens scriptum cer-
nentibus salutem in omnium saluatore. Ad uestram uolumus noti-
ciam peruenire, quod ciues nostros Sleswicenses a theloneo, torgiald et om-
nibus aliis solucionibus iuri regio attinentibus liberos dimisimus et exemp-
tos, ubicumque infra terminos regni nostri negociandi causa cum suis
20 deuenerint mercaturis, sicut tempore dilecti patris nostri felicitis memorie et
aliorum progenitorum nostrorum temporibus extiterunt, liberam eis facul-
tatem concedentes emendi, que uoluerint, et eadem libere quocumque
uoluerint deferendi, prohibicione aliqua non obstante. Quocirca sub optentu
gracie nostre mandamus districtius, ne quis ipsos super libertatibus et
emunitatibus specialibus eis indultis presumpmat aliquatenus infestare.
25 Quod, qui facere presumpserit, regiam non effugiet ulcionem. In cuius rei
euidenciam presentes litteras predictis ciuibus contulimus sigilli nostri
munimine roboratas. Datum Ripis anno uerbi incarnati millesimo cc^o
quinquagesimo secundo quarto nonas augusti regni nostri anno primo.

Slesvig.

1261. 7. februar.

4

30 *Erik 1. Abelsen, hertug af Jylland, giver Slesvig by privilegium paa at holde torvedag hver tirsdag og fredag.*

A: Landesarchiv, Gottorp. Schleswig nr. 3. Perg. 22,5 × 15,5 (plica 1,5). Røde
silketraade.

14 C. = Christoforus.

Atlas nr. 87.

Tryk: Noodt, *Beyträge* I 165; Hasse II 95 nr. 221; *Dipl.Dan.* og *DRB.* 2. rk. I nr. 330. — *Reg.Dan.* nr. 1056; *Rep.* 1. rk. nr. 303.

Ericus, dei gracia dux Iucie, omnibus presens scriptum cernentibus salutem in domino sempiternam. Ex intimo et sincero animi affectu, quem ad nobilem et dilectam nobis ciuitatem Sclæswicensem habere proponimus et habemus, sollicitè pensantes, quod ipsius lugubrem deuastationem multimodam congrue debeamus aliquo facto seu statuto subleuare, considerantesque, quod in placitis et uillis forensibus circumquaue eidem ciuitati adiacentibus forum celebretur, quo ipsius ciuitatis commodum uideatur quoquomodo minorari, statuimus de consilio omnium seniorum ac meliorum nostri ducatus ac mandamus, ut in singulis ebdoma[dis] duobus diebus, uidelicet feria tertia et sexta, in memorata ciuitate Slæswicensi forum celebretur generale. Unde omnes, ad quos presentes littere peruenerint, attentius monemus, ut ad memoratam ciuitatem illis diebus eo libentius accedant, quod in eadem nec torghgiald nec teloneum aliquatenus soluere teneantur. Omnibus autem, qui ad dictam ciuitatem Slæswicensem accesserint, saluum et securum concedimus ac promittimus conductum illuc ueniendi ibidem commorandi et ad propria redeundi. Si quis autem nostrum conductum aliquatenus presumpserit uiolare, id gladio nostro indubitanter uolumus uindicare. In cuius rei testimonium presentes litteras sepe dicte ciuitatis ciuibus sigilli nostri munimine dedimus roboratas. Datum Slæswik anno domini millesimo cc^o lx^o i^o vii^o idus februarii.

5

1264. 20. april.

Slesvig.

Erik 1. Abelsen, hertug af Jylland, fritager Slesvigs borgere for told, torvegæld og alle andre afgifter til hertugen inden for hertugdømmets grænser og giver dem ret til fri handel uhindret af alle forbud.

A: Landesarchiv, Gottorp. Schleswig nr. 4. Perg. 20 × 11,5 (plica 2,5). Fragm. af hertug Eriks dobbeltsegl, DKS. nr. 126a-b, af grønt voks i røde silketraade.

Atlas nr. 99.

Tryk: Noodt, *Beyträge* I 166; Hasse III 21 nr. 283; *Dipl.Dan.* og *DRB.* 2. rk. I nr. 424. — *Reg.Dan.* nr. 1100; *Rep.* 1. rk. nr. 330.

E, dei gracia dux Iucie, omnibus presens scriptum cernentibus salutem in omnium saluatore. Ad uestram noticiam uolumus peruenire, quod ciues nostros Sleswicenses a theloneo, torghyald et omnibus aliis solutionibus iuri nostro attinentibus liberos dimisimus et exemptos, ubicumque

infra terminos ducatus nostri et domini causa negociandi cum suis deuen-
 rint mercimoniis, sicut tempore dilecti patris nostri felicis memorie et
 aliorum progenitorum nostrorum temporibus extiterunt, liberam eis facul-
 tatem concedentes emendi, que uoluerint, et eadem libere quocumque
 5 uoluerint deferendi, prohibicione aliqua non obstante. Quocirca sub optentu
 gracie nostre mandamus districtius, ne quis ipsos super libertatibus et
 emunitatibus specialibus eis indultis presumat aliquatenus infestare. Quod,
 qui facere presumpserit, nostram non effugiet ulcionem. In cuius rei euiden-
 ciam presentes litteras predictis ciuibus contulimus sigilli nostri munimine
 10 roboratas. Datum Sleswic anno domini m^o cc^o sexagesimo quarto die
 pasche.

Nyborg.

[1272. foraar.]

6

*Kong Erik 5. Glipping paalægger Slesvigs borgere at adlyde deres raad-
 mænd.*

15 A: Landesarchiv, Gottorp. Urk. Stadt Schleswig 1. Perg. 18,5 × 4,5, perg.flig.
 Atlas nr. 1018.

Tryk: Noodt, Beyträge I 163; Thorsen, Stadsretter Indl. 33 (brudst.); Hasse II
 292 nr. 712; Dipl.Dan. og DRB. 2. rk. II nr. 176. — Reg.Dan. nr. 822 (= nr. *613);
 Rep. 1. rk. nr. udat. 111.

20 *Datering:* Nærværende brev, der skrevet med samme haand som brevet 1271
 21. juli (Atlas nr. 141), maa henføres til foraaaret 1272. I maanederne marts-maj ud-
 stedte kong Erik flere breve i Nyborg; 27. maj var hertug Erik I. af Sønderjylland
 død, og kongen overtog formyndereskabet for hans sønner, hvilket maaske er bag-
 grunden for brevet.

25 **E**, dei gracia Danorum Sclauorumque rex, dilectis sibi ciuibus suis Sles-
 wicensibus salutem et dileccionem. Communi utilitati omnium ue-
 strum intendentes mandamus uobis omnibus et singulis, quatinus quicquid
 consules ciuitatis uestre ad utilitatem omnium uestrum ordinauerint et sta-
 tuendum duxerint, diligenter obseruare curetis et facere secundum, quod ab
 30 ipsis consulibus fueritis requisiti, sicut gratiam nostram diligitis inoffen-
 sam. Datum Nyburgh in presencia domini regis.

Slesvig.

1272. d. ?

7

Kong Erik 5. Glipping fritager borgerne i Slesvig for arnegæld.

A: Landesarchiv, Gottorp. Schleswig nr. 6. Perg. 22,5 × 8 (plica 1,9), røde og
 35 hvide silketraade.

Atlas nr. 148.

25 E. = Ericus. 29 ab] tilf. o. lin. A.

Tryk: Noodt, Beyträge I 167; Hasse II 180 nr. 436 (m. datoen 3. juli); Dipl.Dan. og DRB. 2. rk. II nr. 199. — Reg.Dan. nr. 1208 (m. datoen 3. juli); Rep. I. rk. nr. 410.

Datering: i datoen *in crastino beate uirginis* mangler den nærmere bestemmelse. Der kan muligvis tænkes paa Vor Frue Dag ($15/8$). Reg.Dan. og Hasse har anset brevetts ⁵ dato for identisk med *in crastino uisitationis b. Marie* (= 3. juli); der savnes dog enhver hjemmel for en saadan identificering.

E, dei gracia Danorum Sclauorumque rex, omnibus presens scriptum cernentibus salutem in domino. Constare uolumus uniuersis, quod nos latores presencium, dilectos nobis ciues Scleswicenses, pro solucione arnæ-¹⁰ giald exigentibus fidelibus seruiciis suis et deuotis dimiserimus in perpetuum liberos et exemptos, prohibentes, ne quis exactorum nostrorum ipsos ciues super huiusmodi solucione decetero inpetat uel molestet, sicut uindictam regiam uoluerit euitare. In cuius rei testimonium presentibus litteris sigillum nostrum apponendum duximus ad cautelam plenioram. Datum ¹⁵ Scleswic anno domini m^o cc^o septuagesimo secundo in crastino beate uirginis.

8

1282. 16. december.

Flensborg.

Kong Erik 5. Glipping fritager borgerne i Slesvig for at betale told paa Skaanemarkederne. ²⁰

A: tabt. — *Aa:* Vidisse 1288 28. juni, tabt. — *Aa1:* RA. Ulrich Petersen, Collectanea VI. — *Aa2:* RA. Ulrich Petersen, Haupt- und Residenz-Stadt Schlesewig f. 575.

Tryk: Hasse II 250 nr. 630; Dipl.Dan. og DRB. 2. rk. III nr. 53. — Rep. I. rk. nr. 479. ²⁵

Ericus, dei gratia Danorum Slauorumque rex, omnibus presens scriptum cernentibus salutem in domino. Considerantes dampna et incommoda ac labores, quae et quos dilecti nobis ciues Slesuicenses pro nobis et regno nostro quam saepius sunt perpassi, nos ipsis gratiam uolentes facere specialem, tenore praesentium constare uolumus uniuersis, quod nos ipsos uniuersos et ³⁰ singulos a solutione theolonei in nundinis nostris Scaniensibus in perpetuum liberos dimittimus et exemptos. Unde per gratiam nostram districtius prohibemus, ne quis aduocatorum nostrorum uel quisquam alius ipsos ciues contra tenorem presentium audeat aliquatenus molestare, sicuti ultionem regiam uoluerit euitare. Datum Flensborg anno domini millesimo ³⁵ ducentesimo octuagesimo secundo septimo decimo kalendas ianuarii teste domino P. dapifero.

8 E. = Ericus. 37 P. = Petro.

Slesvig.

1284. 25. januar.

9

Valdemar 2., hertug af Jylland, giver borgerne i Slesvig ret til fri handel overalt i hertugdømmet.

A: tabt. — Aa: RA. Ulrich Petersen, Collectanea VI. — Ab: RA. Ulrich Petersen, 5 Beskrivelse af Slesvig by f. 576.

Tryk: Hasse II 258 nr. 651; Hasse Schleswiger Stadtrecht 128f.; Dipl.Dan. og DRB. 2. rk. III nr. 87. — Rep. 1. rk. nr. 490.

Hasse II, 258 betvivler ægtheden.

10 **W**aldemarus, dei gratia dux Iucie, omnibus hoc scriptum cernentibus in domino salutem. Nouerint uniuersi, nos dilectis ciuibus nostris in Slesswigg, ubique in dominio nostro eisdem uisitare contigerit, annonam et lardum, et quicquid emere uoluerint, licentiam dedisse emendi, ac quocunque uoluerint deferendi, prohibentes, ne quis aduocatorum nostrorum aut 15 aliquis alius dimittendo atque faciendo causa nostri super huiusmodi gratia libertatis eisdem a nobis indulta ipsos audeat molestare seu impedire quoquomodo. Quod si aliquis ausu temerario nostrum in hac parte mandatum contraire presumpserit, nostram non effugiet ultionem. Datum Slesswyck anno domini m cc lxxxiiii in conuersione beati Pauli.

1286. 30. november.

10

20 *Hertug Valdemar 2. af Jylland fritager borgerne i Slesvig for en række afgifter og giver dem ret til fri handel inden for hertugdømmet samt til at beholde deres hidtidige ret.*

A: Landesarchiv, Gottorp. Schleswig nr. 7. Perg. 26,4 × 11,8 (plica 2,4); beskadediget af fugtighed, saaledes at skriften ofte er utydelig. Stumper af grønt voks i røde 25 og hvide silketraade.

Atlas nr. 237.

Tryk: Noodt, Beyträge I 168; Hasse II 290 nr. 709; Dipl.Dan. og DRB 2. rk. III nr. 223. — Reg.Dan. nr. 1372*; Rep. 1. rk. nr. 517.

30 **W**aldemarus, dei gracia dux Iucie, omnibus presens scriptum cernentibus salutem in domino sempiternam. Constare uolumus presentibus et futuris, quod nos exhibitores presencium, dilectos nobis ciues Sleswicenses, sub nostra pace et proteccione speciali recepimus defensandos, ipsos a solucone xl^a marcharum, que dicitur byggyald, racione expeditionis, arængyald, arfkøp, torghgyald et a tholoneo ubique infra ducatum nostrum 35 ac ab omnibus oneribus et seruiciis nostris, quibus grauari poterint, uidelicet in caldariis, culcedris uel pottis ad castrum ibidem per aduentum (aduocati), qui pro loco et tempore ibidem prefuerit, ab ipsis requirendis, nisi

9 Waldemarus] Woldemarus Ab. 14 nostri] nostri, ut Ab. 34 tholoneo=theloneo. 36—37 (aduocati)] regis A.

cum personaliter illac uenerimus, exigentibus eorum fidelibus seruiiciis et deuotis ipsisque in huiusmodi fidelitate nobis promissa et iurata firmiter persistentibus, quamdiu memorata ciuitas in nostra possessione fuerit, liberos dimittentes pariter et exemptos. Ac eciam hanc gratiam eis super-addimus specialem, ut ubicumque infra limites nostri ducatus negociandi ⁵ causa cum suis uenerint mercaturis, sicut tempore dilecti patris nostri et progenitorum nostrorum temporibus liberam habeant facultatem emendi, que uoluerint et eadem libere, quocumque uoluerint, deferendi, prohibitione aliqua, que in ducatu fieri possit, non obstante. Uolumus insuper nichilominus et promittimus nos cum eisdem ciuibus omnia iura, leges et ¹⁰ consuetudines, que uel quas prius liberius habuisse dinoscuntur, seruare illibata, sub gracia nostra districcius prohibentes, ne quis aduocatorum nostrorum, eorundem officialium seu quisquam alius super hiis libertatibus eisdem a nobis indultis ipsos audeat aliquatinus indebite molestare. Quod ¹⁵ si quis ausu temerario attemptare presumerit, nostram procul dubio non effugiet ulcionem. In cuius facti testimonium et euidentiam plenioram eisdem presentes litteras sigillo nostro contulimus roboratas. Datum anno domini m^o cc^o lxxx^o vi^o in die beati Andree apostoli.

11

1288. 28. juni.

Slesvig.

Biskop Bertold af Slesvig vidimerer Erik Glippings privilegium 1282 16. ²⁰ december.

A: tabt. — Aa: RA. Ulrich Petersen, Collectanea VI.

Tryk: Hasse II 249 nr. 630; Dipl.Dan. og DRB. 2. rk. III nr. 306. — Rep. 1. rk. nr. 544.

Uniuersis presentes literas inspecturis Bartoldus, dei gratia Slesuicensis ²⁵ episcopus, salutem in domino Iesu Christo. Noueritis, nos literas infra scriptas non cancellatas, non rasas, non abolitas, nec in aliqua sui parte uitiatas uidisse in hunc modum. Ericus, dei gratia Danorum Slauorumque rex [etc. = nr. 7]. In cuius rei testimonium sigillum nostrum præsentibus duximus apponendum. Datum Slesswyck anno domini m cc ³⁰ lxxxviii in uigilia apostolorum Petri et Pauli.

12

1289. 28. april.

Kalundborg.

Kong Erik 6. Menved fritager borgerne i Slesvig for betaling af told i kongeriget.

A: Landesarchiv, Gottorp. Schleswig nr. 8. Perg. 21,6 × 8,6 (plica 1,8). Stump af 35 grønt voks i røde og grønne silketraade.

Atlas nr. 269.

Tryk: Noodt, *Beyträge* I 170; Hasse II 306 nr. 746; *Dipl.Dan. og DRB* 2. rk. III nr. 351. — *Reg.Dan.* nr. 1413*; *Rep.* 1. rk. nr. 569.

Ericus, dei gracia Danorum Sclauorumque rex, omnibus hoc scriptum
 5 cernentibus salutem in domino sempiternam. Notum facimus uniuer-
 sis, quod nos considerantes dampna, labores et incomoda, que et quos
 dilecti nobis ciues Slæswicenses pro nobis et regno nostro quam sepius
 sunt perpassi, ipsis gratiam facere uolumus specialem, dimittentes ipsos
 uniuersos et singulos a solutione thelonei, quocumque infra regnum nostrum
 10 deuenerint, in perpetuum liberos et exemptos. Unde per gratiam nostram
 districte prohibemus, ne quis aduocatorum nostrorum uel eorundem
 officialium seu quisquam alius ipsos ciues contra tenorem presencium
 audeat aliquatenus molestare, sicut regiam euitare uoluerit ulcionem. In
 cuius rei testimonium presentibus litteris sigillum nostrum duximus
 15 apponendum. Datum Kalundburgh anno domini m^o cc^o lxxx^o nono in
 [di]e beati Vitalis martyris, teste domino Petro dapifero.

Slesvig.

1289. 24. maj.

13

Hertug Valdemar 2. af Jylland træffer foranstaltninger til at afhjælpe nøden efter Slesvigs brand.

20 *A*: tabt. — Hertug Valdemars foranstaltninger er kendt fra følgende kilder: *a* og *b*: Breve hos Ulrich Petersen i hans *Collectanea* VI og hans *Beskrivelse af Slesvig* by f. 580 i RA. — *c*: Excerpt hos Hieronimus Cypræus, Kgl.Bibl. Gl. kgl. Sml. fol. 1048f. 51v. — *d*: Excerpt hos Povl Cypræus, Kgl.Bibl. Gl. kgl. Sml. fol. 1047f. 130v.

Tryk: Hasse, *Das Schleswiger Stadtrecht* 129 nr. 3 og Hasse II 307 nr. 748 (*a*);
 25 Westphalen, *Monum. ined.* III 244 (*c*); J. A. Cypræus, *Annales* 295 (*ufuldstændigt efter d*); *Dipl.Dan. og DRB*. 2. rk. III nr. 358. — *Rep.* 1. rk. nr. 570.

Ægtheden af Ulrich Petersens afskrifter er betvivlet af Hasse l.l. og af *Rep.*
 Det kan dog næppe antages, at Ulrich Petersen har rekonstrueret brevet efter
 C. A. Cypræus' excerpt, saaledes som *Rep.* formoder. Hans forlæg maa enten have
 30 været selve brevet eller en afskrift deraf eller være en rekonstruktion efter en nu
 ukendt excerpt. Se *Dipl.Dan.* l.l.

Texten gengiver først a med variant fra b, dernæst c og d:

(a:)

Waldemarus, dei gratia dux Iuciae, omnibus et singulis infra ciuitatem
 35 Slesuicensem constitutis salutem et gratiam. Ex relatu fidedignorum
 nobis conquerentium ueraciter didicimus, quod quidam apud uos, tam
 clerici quam laici, fundos suos, quos aput uos possident, fundis aliorum
 suorum conuicaneorum iam post incendium preferentes, ipsis suis fundis
 iam nouas et maiores solito nituntur imponere annuas pensiones. Unde cum

in hoc communi bono et maxime utilitati multorum pauperum apud uos existentium intelleximus derogari, uolumus firmiter per gratiam nostram decernentes, ut, siue sit clericus, siue laicus, infra uestram ciuitatem fundum uel fundos habens, pensiones pristinas eisdem fundis ex antiquo impositas non excedat. Quod quicumque secus attemptauerit, nostram⁵ indignationem procul dubio non euadet. Datum Sleswyck anno domini m cc lxxxix tercia feria infra octauas ascensionis domini.

(c:)

Sed Woldemarus anno 1282 quodlibet tributum annuum remisit, gnarus tante miserie suorum, oppidanis Slesuicensibus, et a quacunque exactione¹⁰ eos pronuntiauit liberos non minimo onere se eos grauaturum ad tempus sexennii, propter illam insignem calamitatem in sui defensionem acceptam signatis litteris muniuit: simul prohibens, dum rursus edificant domos oppidani crematas, ne clerici aut laici pensionem edium conductarum ciuibus tam misere exhaustis augerent. Et ne quis largiretur quid clero, donec in¹⁵ pristinum statum restituta omnia cernerentur.

(d:)

Waldemarus dux miseratus uicem Slesuicensium ciuium, qui tam multa perpessi essent, de damno sarciendo cogitauit, ut saltem aliqua ratione illis satisfaceret. Itaque tributum et census annuum uulgo Stattgelt ciuibus²⁰ remisit, et ut a quouis exactione liberi essent. Insuper pollicitus, se eos sexennio uel minimo onere grauare nolle propter insignem calamitatem, in quam ob ducis defensionem incidissent. Quæ omnia literis consignata, suo sigillo roborauit, et litere adhuc apud Slesuicensem senatum extant. Præterea sanciuuit et prohibuit, ne clerici aut layci pensiones annuas habitationum et²⁵ ædium, quas locassent, ciuibus augerent, qui illas conduxissent, quoad ædes exustæ reedificatæ essent. Sed et uetuit, ne clericis quis aliquid donaret aut legaret, quoad sese ciues recollegissent, et ad meliorem fortunam peruenissent.

14

1291. 20. februar.

Slesvig.

Hertug Valdemar 2. af Jylland fastsætter straf for manddrab og saar i Slesvig og giver ret til at arrestere landbefolkningen for gæld.

A: tabt. — Aa: RA. Ulrich Petersen, Haupt- und Residenz-Stadt Schleswig f. 581 med overskrift *Ducis Waldemari constitutio de poena homicidii intra ciuitatis Slesuicensis moenia commissi ut et eiusdem priuilegium de arrestatione debitorum laicorum, cuiuscunque (condicionis) existant.* — Aa1: gentaget og oversat ibid. paa et løst ark³⁵ ved f. 791.

7 domini] mense maio tilf. b.

Tryk: Staatsb. Mag. VIII 635; Urkundensammlung I 518 nr. 41. Hasse II 321 nr. 780; Dipl.Dan. og DRB. 2. rk. IV nr. 1. — Reg.Dan. nr. 1435*; Rep. nr. 585.

Repertoriet l.l. rejser tvivl om brevets ægthed; se nærmere Rep. IV 102. Hasse: Das Schleswiger Stadtrecht 36 og 89 opfatter det som ægte. Formelt kan der ikke 5 rejses indvendinger imod brevet, men det hører til den gruppe af privilegier for Slesvig, som kun kendes gennem Ulrich Petersens afskrifter, og af hvilke i hvert fald et er uægte, cf. Rep. nr. 18. M. h. t. indholdet af brevet sammenlign Slesvig stadsret text II art. 3, 4, 101 og 84.

10 **W**aldemarum, dei gratia dux Iucie, omnibus presens scriptum cernenti-
bus salutem in domino sempiternam. Cum ex matura et discreta
prouidentia principum pax et securitas dependeat subditorum, nos uolentes
omnibus et singulis ciuitatem Slesuicensem uisitantibus, eandem exeunti-
bus ibique commorantibus uias pacificas ordinare et ordinatas cum omni
15 diligentia stabilire statuimus firmiter per presentes communicato super
hoc uenerabilis patris, domini Bartholdi, eiusdem loci episcopi, ac aliorum
consiliariorum nostrorum consilio ac consensu, sicut et prius duximus
statuendum, quod, quicumque siue aduentitius fuerit, siue ciuis in eadem
ciuitate uel infra antiqua moenia siue septa eiusdem, que Frisewircki,
Angelboewirecki et Saldergater in aquilone uulgariter appellantur, uel infra
20 aggerem magnum, uicinum ecclesie sancti Iohannis in oriente uel infra
medias aquas, infra ipsam ciuitatem et inter Haddeboth profluentes, uel
infra castrum antiquum, quod Iuriansborgh dicitur, in occidente, aliquem
aduentitium siue ciuem casu quocunque contingente occiderit, morte
condigna absque omni remedio debeat condempnari. Si quis autem alium
25 infra predictos limites siue terminos uulnerauerit et deprehensus fuerit in
hoc facto, lesor ipse sue manus carentia puniatur. Si uero aliquis, aliquo
predictorum duorum modorum excedens, in recenti facto non poterit de-
prehendi, si recesserit fugitiuus, ueridici dicte ciuitatis super predictis
excessibus legaliter euocati suis diiudicent iuramentis. Ceterum uolumus,
30 statuentes ut si aliquis ciuium dicte ciuitatis aliquem de rure uenientem,
cuiuscunque conditionis existat, super debitis aliquibus in dicta ciuitate
impetere uoluerit, eundem in audientia aduocati nostri impetat, et idem
aduocatus dictum debitorem, si laicus fuerit, licite impediatur, donec suo
creditori soluerit, quod tenetur, uel etiam se per leges competentes ibidem
35 et non alibi prestandas excusauerit iusto modo. Ut autem predictae condi-
tiones et obseruantie in suo robore remaneant inconcusse, predictis ciuibus
presentes litteras nostro sigillo communitas dedimus ad noticiam pleni-
orem. Datum Sleswyk anno domini 1291 tertia feria ante festum cathedre
sancti Petri.

15

1325. 21. juli.

Slesvig.

Hertug Valdemar 3. af Jylland fritager borgerne i Slesvig for en række afgifter og giver dem ret til fri handel inden for hertugdømmet samt til at beholde deres hidtidige ret.

A: Landesarchiv, Gottorp. Schleswig nr. 9. Perg. 34,5 × 14,5 (plica 3). Stump af 5 grønt vokssegl, DKS. nr. 134, i blaa, røde og hvide silketraade.

Atlas nr. 726.

Tryk: Noodt, Beyträge I 71; Hasse III 313 nr. 561 (med dato 20. juli); Dipl.Dan. og DRB. 2. rk. IX nr. 202. — Reg.Dan. nr. 1975; Rep. 1. rk. nr. 1425.

Waldemarus, dei gracia dux Iucie, omnibus presens scriptum cernenti- 10
bus salutem in domino sempiternam. Constare uolumus presentibus
et futuris, quod nos exhibitores presencium, dilectos nobis ciues Sleswi-
censes, sub nostra pace et protectione speciali receperimus defensandos,
ipsos a solucione xl^a marcharum, que dicitur bygiald, racione expedicio- 15
nis, arnægiald, arfkyøp, torghgyald et a theloneo ubique infra ducatum
nostrum ac ab omnibus oneribus et seruiciis nostris, quibus grauari pote-
rint, uidelicet in culcedris, coldariis uel pottis ad castrum ibidem per
aduentum aduocati, qui pro loco et tempore ibidem prefuerit, ab ipsis
requirendis, nisi cum personaliter illac uenerimus, exigentibus eorum fide- 20
libus seruiciis et deuotis ipsisque in huiusmodi fidelitate nobis promissa et
iurata firmiter persistentibus, quam diu memorata ciuitas in nostra posses-
sione fuerit, liberos dimittentes pariter et exemptos. Hanc eciam eisdem
graciam superaddimus specialem, ut ubicumque infra limites nostri ducatus
causa negociandi cum suis uenerint mercaturis, sicut tempore dilecti patris 25
nostri et progenitorum nostrorum temporibus liberam habeant facultatem
emendi, que uoluerint et eadem libere, quocumque uoluerint, deferendi,
prohibicione aliqua, que in ducatu fieri possit, non obstante. Uolumus
insuper nichilominus et promittimus nos cum eisdem ciuibus omnia iura
et leges siue consuetudines, que uel quas prius liberius habuisse dinoscun- 30
tur, seruare illibata, sub gracia nostra districtius prohibentes, ne quis
aduocatorum nostrorum eorundem officialium seu quisquam alius super
hiis libertatibus sibi a nobis indultis ipsos aliquatenus audeat indebite
molestare. Quod si quis ausu temerario attemptauerit, nostram procul
dubio non effugiet ulcionem. In cuius facti testimonium et euidenciam 35
pleniorem eisdem presentes litteras sigilli nostri munimine contulimus
roboratas. Datum Sleswiic anno domini m^o ccc^o uicesimo quinto profesto
beate Marie Magdalene teste domino Thrugillo Pætersun.

17 coldariis = caldariis.

Ribe.

1326. 14. december.

16

Kong Valdemar 3. fritager borgerne i Slesvig for en række afgifter til kongen, stadfæster deres adgang til fri handel i hele riget og tillader dem at beholde deres hidtidige ret.

⁵ A: Landesarchiv, Gottorp. Schleswig nr. 10. Perg. 45 × 16,5 (plica 3,7). Fragmenter af grønt vokssegl i grønne og røde silketraade.

Atlas nr. 763.

Tryk: Noodt, *Beyträge* I 171; Hasse III 338 nr. 603; *Dipl.Dan.* og *DRB.* 2. rk. IX nr. 337. — *Reg.Dan.* nr. 2009; *Rep.* 1. rk. nr. 1460.

¹⁰ **W**aldemarus, dei gracia Danorum Sclauorumque rex, omnibus presens scriptum cernentibus salutem in domino sempiternam. Constare uolumus presentibus et futuris, quod nos exhibitores presencium, dilectos nobis ciues Sleswicenses, sub nostra pace et protectione speciali receperimus defensandos, ipsos a solutione quadraginta marcharum, que dicitur ¹⁵ byggyald, racione expeditionis, arnægyald, arfkyöp, torighgyald et a theloneo ubique infra regnum nostrum ac ab omnibus oneribus et seruiciis nostris, quibus grauari poterint, uidelicet in culcedris, caldariis uel pottis ad castrum ibidem per aduentum aduocati, qui pro loco et tempore ibidem ²⁰ preferit, ab ipsis requirendis, nisi cum personaliter illac uenerimus, exigentibus eorum fidelibus seruiciis et deuotis ipsisque in huius[mod]i fidelitate nobis promissa et iurata firmiter persistentibus, quam diu memorata ciuitas in nostra possessione fuerit, liberos dimittentes pariter et exemptos. Hanc eciam [ei]sdem gratiam superaddimus specialem, ut ubicumque infra limites regni nostri causa negociandi cum suis uenerint ²⁵ mercaturis, sicut tempore dilecti patris nostri et progenitorum nostrorum temporibus liberam habeant facultatem emendi, que uoluerint, et eadem, quocumque uoluerint, libere deferendi, prohibicione aliqua, que in regno fieri possit, non obstante. Uolumus insuper nichilominus et promittimus nos cum eisdem ciuibus omnia iura et leges siue consuetudines, que uel ³⁰ quas prius liberius habuisse dinoscuntur, seruare illibata, sub gracia nostra districtius prohibentes, ne quis aduocatorum nostrorum eorundem officialium seu quisquam alius super hiis libertatibus sibi a nobis indultis ipsos aliquatenus audeat indebite molestare. Quod siquis ausu temerario attemptauerit, nostram procul dubio non effugiet ulcionem. In cuius ³⁵ facti testimonium et euidenciam pleniorum eisdem presentes litteras sigilli nostri munimine contulimus roboratas. Datum Ripis anno domini m^o ccc^o uicesimo sexto in crastino beate Lucie uirginis in presencia nostra.

17

1327. 9. april.

Slesvig.

Gerhard 3., hertug af Jylland, greve af Holsten etc. og væрге for kongeriget Danmark og fyrstendømmet Rügen, tager Slesvig under sit værn og fritager dens borgere for inne, stud, kværseæde, ombudsmandens krav og andre ydelser til hertugen undtagen ledingspenge og ekstraordinære skatter. 5

A: Landesarchiv, Gottorp. Schleswig nr. 11. Perg. 26 × 9 (plica 2). Fragment af grønt vokssegl i røde og grønne silketraade.

Tryk: Noodt, Beyträge I 171; Hasse III 347 nr. 614; Dipl.Dan. og DRB. 2. rk. IX nr. 396. — Reg.Dan. nr. 2024*; Rep. 1. rk. nr. 1477.

Gerardus, dei gracia dux Iucie, comes Holsacie et Stormarie, regni 10
Dacie necnon principatus Rucianorum tutor, omnibus presens scrip-
tum cernentibus salutem in domino sempiternam. Notum facimus uniersis,
quod nos ex gracia speciali ciues nostros Sleswicenses cum omnibus bonis
suis, ubicumque locorum in rure sitis, sub nostra pace et protectione
suscipimus specialiter defensandos, dimittentes ipsos cum familia eorundem 15
in bonis ipsorum residenti ab innæ, stuth, quærseæth, impetitione exactorea
ceterisque solucionibus iuri nostro adiacentibus liberos pariter et exemptos
exceptis denariis nostris expeditionalibus et contribucionibus ex commu-
nitate terre nobis dandis. Prohibemus districte, ne quis aduocatorum
nostrorum seu quisquam alius, cuiuscumque status existat, dictos ciues 20
seu quemquam de familia ipsorum super huiusmodi libertatibus sibi a nobis
indultis impediat uel molestet, sicuti nostram graciam diligere et ulcionem
uoluerit euitare. In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus est
appensum. Datum Sleswich anno domini m^o ccc^o uicesimo septimo in
cena domini in presencia nostra. 25

18

1327. 9. april.

Kong Valdemar 3. tager Slesvig under sit værn og fritager byen for betaling af inne, stud, kværseæde og andre skatter med visse undtagelser.

A: tabt. — Aa: Plattysk oversættelse; tabt. — Aa1: Schleswig Stadtarchiv L 8 f. 6v. — Aa2: Kgl. Bibl. Ny kgl. Saml. Fol. 886, Der Stadt Schleswig Privilegia nr. 30 8 (2. del p. 10). — Aa3: RA. Ulrich Petersen, Collectanea VI.

Tryk: Rep. 1. rk. nr. 1478 (i udtog); Dipl.Dan. og DRB. 2. rk. IX nr. 397.

Text efter Aa1 med varianter fra Aa2 og Aa3.

Woldemarus, vann gottz gnadenn der Denenn vnnd Wendenn konyngk,
Wallenn, de dussen iegenwordigen breff seen, ewigenn heyll in deme 35
herenn. Dhoen kundth allermennichlich, dath wy vth sundergenn gnadenn

vNSE borgere tho Sleszwich myth alle erhenn gudernn, ahn wylkerenn
 ohrdenn in dorperenn belegenn, in vnsernn frede vnd bescharm genamenn
 hebbenn, sunderlich vorbiddende vnd frig gegeuenn desuluen myth orheme
 huszgesynne, szo vppe orenn guderenn wanenn; um studth, quærsæth, ahn-
 5 fallende schattenn vnnd andere betalunge, vns van rechtes wegen byka-
 mennde, frig darbeneuenn leddich, vthgenamen vnse vtoch (edder stadth-
 geltt) vnde tholage des gemenenn landes thogeuende. Gebedenn derwegenn
 ernstlich, dath nemanth vann vnsernn amphludenn edder sunsth iemanth,
 wes standes he sy, de genantenn burghere, ock neneme vann erheme gesynn-
 10 de auer dusse ghegeuene priuilegienn vann vns vorhindere edder beszwere,
 szo verne vnsze gnade emhe leeff is vnd vnse straffe ghedencket tho-
 uormidenn. To wider tuchenusse mith vnserme ahngehagedem szegell.
 Datum <am> iare des herenn eyndusenth drehunderth souen vnde twin-
 tich amme gudenn donnerdage in iegenwordicheit hernn Gerde grauen,
 15 vnse geleueden ohmes.

Gottorp.

1332. 6. juli.

19

Grev Gerhard 3. af Holsten stadfæster staden Slesvigs privilegier vedrørende borgernes frie handel og toldfrihed i Danmark samt deres ret til samme frihed paa Skanørmarkedet som borgerne i andre danske købstæder.

20 A: Landesarchiv, Gottorp. Schleswig nr. 12. Perg. 22 × 14,5 (plica 2). Fragment af Grev Gerhards segl af grønt voks i røde og grønne silketraade. — Aa: Langebeks dipl.

Tryk: Noodt, Beyträge I 173; Dipl.Svec. IV 274 nr. 2933 (efter Aa); Hassé III 449 nr. 784; Dipl.Dan. og DRB. 2. rk. X nr. 387. — Reg.Dan. nr. 2090*; Rep. 1. rk. 25 nr. 1633.

U niuersis presencia uisuris seu auditoris Gherardus, dei gracia comes
 Holtzacie et Stormarie, salutem in domino sempiternam. Notum sit
 omnibus tam presentibus quam futuris, quod nos uidimus litteras illu-
 strium et magnificorum principum dominorum Abel et Waldemari, quon-
 30 dam regum Dacie, neonon et aliorum successorum ipsorum continentes
 libertates et gracias ciuibus Sleswicensibus ab ipsis indultas, ita uidelicet,
 quod dicti ciues per totum regnum Dacie et in quibuscumque terris et
 terminis ipsius libere sua mercimonia ducere possunt, emere et uendere et
 empta absque aliquo theloneo aut alia aliqua talliacione uel contradiccione
 35 deducere quacumque, prohibicione generali non obstante. Habent eciam

1 wylkerenn] welckerley Aa2, Aa3. 2 ohrdenn] de tilf. Aa2. 4 um] efter m et overstre-
 get o Aa1. 6—7 edder stadthgeltt] saaledes i parentes Aa1. 6 edder] auszug edder Aa3.
 11 emhe] ehnen Aa2, Aa3. 12 ahngehagedem] anhangenden Aa2. 13 <am>] anno Aa1.

dicti ciues Sleswicenses omnes et singulas libertates, gracias et commoda, que et quas ciues aliarum ciuitatum, oppidorum aut uillarum regni Dacie in nundinis Scannøer habere dinoscuntur. Rogamus igitur studiose omnes et singulos, de quibus nobis boni habenda est fiducia, nichilominus aduocatis nostris et officialibus eorundem districte iniungimus et mandamus, 5 quatinus dictos ciues Sleswicenses nobis speciali familiaritate et protectione coniunctos et commissos in ipsorum libertatibus, graciis et commodis ipsis ab antiquo ab regibus Danorum predictis et aliis ipsorum successoribus indultis et concessis amore nostri promoueant et in hiis et aliis 10 ipsos tangentibus non permittunt indebite molestari. Pro quo omnibus et singulis in hac parte causa nostri facientibus ad specialia seruicia erimus utique obligati. Datum Gotdorpe anno domini m^o ccc^o xxx^o secundo in octaua apostolorum Petri et Pauli.

20

1336. 28. januar.

Gottorp.

Hertug Valdemar 3. af Jylland bestemmer, at gejstlige i Slesvig, som er søn- 15 ner af stadens borgere, skal betale skat af deres arv og gods.

A: Landesarchiv, Gottorp. Schleswig nr. 13. Perg. 32,5 × 11,5 (plica 2,9). Hertug Valdemars segl, DKS. nr. 135, af ufarvet voks i sorte, grønne, røde og hvide silketraade.

Atlas nr. 908.

20

Tryk: Westphalen, Monum. ined. III 58 (*udtog*); Noodt, Beyträge I 174; Hasse III 524 nr. 917; Dipl.Dan. og DRB. 2. rk. XI nr. 263. — Reg.Dan. nr. 2132*; Rep. 1. rk. nr. 1734.

Omnibus presens scriptum cernentibus Waldemarus, dei gracia dux Iucie, salutem in domino sempiternam. Interest principis suorum 25 subditorum intendere utilitati et de dampnis sibi et suis iminentibus, in quantum potest, precauere. Hinc est, quod dilecti consules nostri Sleswicenses nobis multociens sunt conuesti proponendo, quod filii ciuium Sleswicensium infra sacros ordines et sub imunitate ecclesie existentes de bonis suis in ciuitate Sleswicensi sitis, que ad eos per mortem suorum 30 parentum iure hereditario deueniunt et deueniunt, ipsos consules ad contributionem, quod dicitur skooth, et alia seruicia nobis inpendenda a tempore dilecti patris nostri domini Erii bone memorie usque in hodiernum diem non adiuuarunt nec uelint adiuuare, quamuis per ipsos consules ut hoc facerent sepius sunt ammoniti et requisiti. Unde non solum ipsi consules 35 et alii ciues Sleswicenses aggrauantur, ymmo nobis et successoribus nostris, qui pro tempore fuerint, inde dampnum generatur. Nos igitur super hoc habito tractatu cum diligencia cum nostris dilectis et fidelibus consiliariis

statuimus et uolumus discernentes, ut predicti clerici filii ciuium Sleswicensium de bonis suis hereditariis in ciuitate Sleswicensi uel extra ciuitatem in suburbio sitis contributionem una cum predictis consulibus decetero faciant et persoluant. In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus est appensum. Datum Gottorp anno domini m^o ccc^o xxx^o sexto proxima dominica ante purificationem beate uirginis gloriose.

1336. 20. juli.

21

Raadet i Slesvig udsteder en forordning om indskrænkning af festlighederne ved bryllup og barsel.

- 10 A: Landesarchiv, Gottorp. Schleswig nr. 13a. Perg. 33,5 × 19,5 (plica 4,4). Slesvig bys segl af ufarvet voks i perg.rem. — Aa: Ny kgl. Saml. fol. 886.

Atlas nr. 920.

Tryk: Pontoppidan, *Annal. eccl. Dan.* II 147; Hasse III 532 nr. 931 (efter Aa); *Dipl. Dan. og DRB.* 2. rk. XI nr. 308. — *Reg. Dan.* nr. 2139; *Rep.* 1. rk. nr. 1748.

- 15 **D**ilectis sibi in Christo conciuibus suis uniuersis consules ciuitatis Sleswicensis salutem et de dileccione mutua semper in domino gratulari. Ex officii nostri debito obligamur, quantum diuina nobis gracia concesserit, communi nostrorum conciuum utilitati sollicitudine salubris consilii intendere, consuetudines ipsorum rationabiles et proficuas stabilire ac
- 20 ritus reprobabiles processu temporis obnoxios exstirpare. Hinc est, quod nos pro communi bono consuetudines ciuitatis nostre sollicita consideratione pertractantes inuenimus inter alias, quandam consuetudinem communi utilitati contrariam et notabiliter onerosam, uidelicet, quod conciuēs nostre ciuitatis, pueros suos nuptui mancipientes, in sollempnitate nup-
- 25 ciarum consueuerunt fere tantum expendere, quantum ipsis pueris sufficiebat postmodum ad perpetuam sustentacionem futuri temporis erogare, ob cuius consuetudinis diutinam obseruanciam tota ciuitas suis existit euidenter facultatibus imminuta. Nos igitur abusionem tam exosam tamque dampnabilem superbie fomite educatam cassare cupientes et in
- 30 melius reformare, conuocatis nostre ciuitatis pericioribus ac cum ipsis super hoc communicato consilio, ex concordi eorundem deliberacione unanimitate consensu ordinauimus, statuimus et firmiter demandamus, quod quicumque conciuum nostrorum decetero in ciuitate nostra suas uel
- 35 pueri sui nupcias uoluerit celebrare ipsas cum duorum dierum expensis faciat, nec post hoos duos dies aut ante aliquos ratione ipsarum nupciarum inuitatos habeat quoquo modo, nec ipsum plura quam quatuor fercula

25—26 sufficiebat] sufficiebant A. 34 sui] tilf. o. lin. A. 35 hoos = hos.

dare liceat, aut plures pro xl scutellis tam uiros quam feminas inuitare exceptis parochiali sacerdote et eius ministro et octo puellis sponsam ad ecclesiam precedentibus ac octo ministris, qui cibaria preparant et discumbentibus amministrent. De qualibet eciam scutella id est de singulis duobus commensalibus primo nupciarum die in mensa ad expensarum subleua-⁵ tionem contribui uolumus sex sterlingos. Uiri siquidem et non mulieres ad nupcias decetero inuitabunt. Choreas insuper nupciarum in plateis deduci omnimode prohibemus. Siquis uero temeritate ductus huiusmodi nostram constitutionem et mandatum transgredi presumpserit aut aliquoliter immutare, pro pena delicti soluet libram sterlingorum. Si autem huius-¹⁰ modi transgressor nobis pro dimissione diete pene petitiones alicuius induxerit, soluet ultra principalem libre sterlingorum penam pro eo, quod talem petitionis instanciam procurauerit, sex solidos sterlingorum. Mulieres eciam ad puerperia sua publice inuitari non faciant, sed quas uoluerint, per proprias ancillas ad se iubeant euocari, nec post partum ad intro-¹⁵ ductionem earundem in ecclesiam plures quam sex mulieres, quas uoluerint, inuitabunt. Si uero aliter fecerint, ancilla inuitando circuiens, priuetur uestibus, et maritus soluat pro delicto coniugis sex solidos sterlingorum. Ut autem huiusmodi nostra constitucio stabilis perseueret processu temporis atque firma, ipsam sigillo nostre ciuitatis fecimus communiri. Datum anno²⁰ domini m^o ccc^o xxx^o sexto in die beate uirginis Margarete.

22

1338. 10. marts.

Slesvig.

*Hertug Valdemar 3. af Jylland fritager borgerne i Slesvig for en række afgifter og stadfæster deres adgang til fri handel i hele riget og tillader dem at beholde deres hidtidige ret.*²⁵

A: Landesarchiv, Gottorp. Schleswig nr. 15. Perg. 31 × 13,5 (plica 2,8). Fragment af hertug Valdemars segl, DKS. nr. 135, af grønt voks i røde, hvide og grønne silketraade. — *Aa:* Ny kgl. Saml. fol. 886 (Lorentz Laarsens Saml.) f. 64v.

Atlas nr. 951.

Tryk: Hassø III 563 nr. 979; Dipl. Dan. og DRB. 2. rk. XII. — Rep. 1. rk. nr. 1800.³⁰

Waldemar, dei gracia dux Iucie, omnibus presens scriptum cernentibus, salutem in domino sempiternam. Constare uolumus presentibus et futuris, quod nos exhibitores presencium, dilectos nobis ciues Sleswicenses, sub nostra pace et protectione speciali receperimus defensandos, ipsos a³⁵ solutione xl^a marcharum, que dicitur bygiald, racione expeditionis, arnægiald, arfkiøp, torghgiald et a theloneo ubique infra ducatum nostrum ac ab omnibus oneribus et seruiciis nostris, quibus grauari poterint, uidelicet

in culcedris, caldariis uel pottis ad castrum ibidem per aduentum aduocati, qui pro loco et tempore ibidem profuerit, ab ipsis requirendis, nisi cum personaliter illac uenerimus, exigencibus eorum fidelibus seruiciis et deuotis ipsisque in huiusmodi fidelitate nobis promissa et iurata firmiter
 5 persistentibus, quam diu memorata ciuitas in nostra possessione fuerit, liberos dimittentes pariter et exemptos, ac eciam hanc gratiam eis superaddimus specialem, ut ubicumque infra limites nostri ducatus causa negociandi cum suis uenerint mercaturis, sicut tempore dilecti patris nostri et progenitorum nostrorum temporibus liberam habeant, facultatem emendi,
 10 que uoluerint et eadem libere, quocumque uoluerint, deferendi, prohibicione aliqua, que in ducatu fieri possit, non obstante. Uolumus insuper nichilominus et promittimus nos cum eisdem ciuibus omnia iura et leges siue consuetudines, que uel quas prius liberius habuisse dinoscuntur, seruare illibata, sub gracia nostra districtius prohibentes, ne quis aduocatorum nostrorum,
 15 eorundem officialium seu quisquam alius super hiis libertatibus sibi a nobis indultis ipsos aliquatenus audeat indebite molestare. Quod siquis ausu temerario attemptare presumpserit, nostram proculdubio non effugiet ulcionem. In cuius facti testimonium et euidentiam pleniorum eisdem presentes litteras sigilli nostri munimine contulimus roboratas. Datum
 20 Sleswik anno domini millesimo trecentesimo tricesimo octauo proxima tertia feria ante Gregorii pape.

1338.

23

*Hertug Valdemar 3. af Jylland befaler borgerne i Slesvig at adlyde hans raadmænd og giver disse myndighed til at konfiskere de ulydige ejendom til
 25 fordel for byen.*

A: Landesarchiv, Gottorp. Schleswig nr. 14. Perg. 23 × 9 (plica 2). Hertug Valdemars segl, DKS. nr. 135, af grønt voks, beskadiget, i røde og grønne silketraade.

Atlas nr. 967.

Tryk: Noodt, Beyträge I 175; Hassø III 583 nr. 1010; Dipl. Dan. og DRB. 2. rk.
 30 XII. — Reg. Dan. nr. 2166; Rep. 1. rk. nr. 1829.

Waldemarus, dei gracia dux Iucie, placitum ciuium suorum in Sleswiic uisitantibus salutem et gratiam. Omnibus et singulis apud uos residentiam facientibus, qui ciues appellantur, firmiter sub optentu graciae nostre mandamus, quatinus consulibus nostris apud uos, qui nunc sunt
 35 uel pro tempore fuerint, obedientes sint et in omnibus beniuoli, quibus per ipsos requisiti fuerint. Si uero aliquis contumax uel rebellis in hoc inuenitur, liberam damus eisdem consulibus auctoritatem illius bona, que in

6 eis] tilf. o. lin. A. 20—21 proxima.. pape] proximo die festi sancti Gregorii Aa.

ciuitate habuerit, confiscandi et in usus ciuitatis conuertendi. Datum anno domini m^o ccc^o xxx^o octauo.

24

1342. 24. marts.

Slesvig.

Raadmændene i Slesvig bestemmer, at naar en af dem dør, skal hver af de øvrige give borgmesteren og kærneren en sterling til afholdelse af en messe⁵ for den afdøde, samt at alle raadmænd skal være til stede ved den aarlige messe, som holdes for de afdøde raadmænd.

A: Landesarchiv, Gottorp. Schleswig nr. 16. Perg. 26 × 16 (plica 1,2). Perg. seglrem. Paa bagsiden med hd. fra beg. af 16. aarh.: *De missa pro defunctis celebranda.*

Tryk: Pontoppidan, Annal. eccl. Dan. dipl. II 161; Schröder, Gesch. der Stadt 10 Schleswig, Beilage 55. — Reg. Dan. nr. 2219*; Rep. 1. rk. nr. 1948.

Tempus labitur et gesta temporis, sed ea conuenit eternari, uoce testium et testimonio litterarum, quia dum uiuit littera, uiuit et actio littere commissa, nec de facto surgit calumpnia, cui uenit ab uiua littera fortitudo. Nouerint igitur presentes ac posterius, quod consules Sleswicenses qua(n)dam¹⁵ consuetudinem, que sequitur, utilem animo uoluntario elegerunt inter se sub fide, ueritate et honore firmiter obseruari: Ita quod quando aliquis consulum ciuitatis Sleswicensis de hoc seculo decesserit, unusquisque consulum ciuitatis eiusdem, qui pro tempore est, uel fuerit, infra mensem unum sterlingum proconsuli ac camerario assignet expedite. Cum quibus²⁰ denariis ipsi uidelicet proconsul et camerarius missas pro defunctis de consilio omnium consulum infra eundem terminum faciant celebrari. Quicumque autem dictum sterlingum infra terminum prenotatum non exposuerit, reddat pro wytæ ii sterlingos. Item statuerunt consules, quod in quolibet anno proxima dies feriata post festum cathedre Petri misse cum²⁵ uigiliis in ecclesia fratrum minorum dicantur pro defunctis ac consulibus decessis, quibus uidelicet missis et uigiliis omnes consules intersint. Si uero aliquis se absentauerit, reddat pro wytæ duos denarios sterlingorum. Item quilibet intrans exponat duo marweth cere.

Ne igitur super huiusmodi uoluntaria eleccione aliqua in posterum possit³⁰ suboriri ambiguitatis calumpnia presentem sedulam contulerunt ad cautelam sigillo ciuitatis consignatam. Datum et actum anno domini m^o ccc^o x^ol secundo dominica palmarum.

¹⁵ qua(n)dam] quamdam A.

Gottorp.

1343. 8. november.

25

Greverne Henrik og Claus af Holsten etc. bekræfter de privilegier, som er givet borgerne i Slesvig af kongerne Abel og Valdemar vedrørende deres frie handel og toldfrihed i Danmark og deres ret til samme frihed paa Skanørmarkedet, som andre danske købstæder har, samt stadfæster byens øvrige privilegier.

A: Landesarchiv, Gottorp. Schleswig nr. 17. Perg. 33 × 15 (plica 2,5). Brudstykker af segl nævnt i Rep., bevaret er en hvid og grøn silkesnor og en perg. seglrem. Paa bagsiden med hd. fra 15. aarh.: *Hinrici et Nicolai comitum 1343*, med lidt yngre hd.: *uisio privilegiorum regum Dacie et confirmatio principis ducatus Sleszuicensis van der tollenn fryheit*. — Aa: RA. Langebeks Dipl.

Tryk: Noodt, Beyträge I 175; Urkundensammlung II 112 nr. 97. Dipl.Svecanum V 198 nr. 3739 (efter Aa). — Reg.Dan. nr. 2236*; Rep. 1. rk. nr. 1987.

U niuersis presencia uisuris seu auditoris Hinricus et Nicholaus, dei gracia comites Holtsacie ac Stormarie, salutem in domino sempiternam. Notum sit omnibus tam presentibus quam futuris, quod nos uidimus litteras illustrium et magnificorum principum dominorum Abel et Waldemari, quondam regum Dacie, neonon aliorum successorum ipsorum ac patris nostri bone memorie continentes libertates et gracias ciuibus Sleswicensibus ab ipsis indultas, quod dicti ciues per totum regnum Dacie et quibuscumque terris et terminis ipsius libere sua mercimonia ducere possunt, emere et uendere et empta absque aliquo theoloneo aut alia aliqua talliacione uel contradictione deducere, quacumque prohibitione generali non obstante. Habent eciam dicti ciues Sleswicenses omnes et singulas libertates, gracias et comoda, que et quas ciues aliarum ciuitatum oppidorum aut uillarum regni Dacie in nundinis Scannøør habere dinoscuntur. Rogamus igitur studiose omnes et singulos, de quibus nobis boni habenda est fiducia, nichilominus aduocatis nostris et officialibus eorundem districte iniungimus et mandamus, quatenus dictos ciues Sleswicenses nobis speciali familiaritate et protectione coniunctos et commissos in ipsorum libertatibus, graciis et commodis ipsis ab antiquo a regibus Danorum predictis et aliis ipsorum successoribus indultis et concessis amore nostri promoueat in hiis et in aliis ipsos tangentibus non permittant indebite molestari. Pro quo omnibus et singulis in hac parte causa nostri facientibus ad specialia seruicia erimus utique obligati. Insuper omnes et singulas libertates, gracias et comoda, consuetudines ac iura predictis ciuibus a patre nostro pie memorie ac a dominis principibus suis antecessoribus indultas et concessas ratas ac stabiles promittimus ac affirmamus

per nos et officiales nostros inuiolabiliter obseruari per presentes. In cuius rei testimonium sigilla nostra presentibus sunt appensa. Datum Gotthorp anno domini m^occc^oxl^o tercio in octaua omnium sanctorum in presencia nostra.

26

1356. 18. juni.

Slesvig. ⁵

Biskop Niels af Slesvig bekræfter det privilegium, der er givet borgerne i Slesvig af hans forgængere, at ingen borger af nogen kirkelig myndighed i Slesvig stift maa stævnes uden for byen.

A: Landesarchiv, Gottorp. Schleswig nr. 20. Perg. 28 × 14 (plica 4,2). Brudstykker af Biskop Nicolaus' segl, DGS. nr. 968—69, af grønt voks. Grøn og rød silkesnor. 10 Paa bagsiden med hd. fra 15. aarh.: *Nicolai episcopi Sleszwicensis 1356*, med lidt yngre hd.: *nullus ciuium extra portam Sleswiczem iudicialiter prouocari*.

Tryk: Noodt, Beyträge I 177. — Reg. Dan. nr. 2402; Rep. 1. rk. nr. 2504 og bd. III 833.

Omnibus presens scriptum cernentibus Nicholaus, dei gracia episcopus ¹⁵ Sleswicensis, salutem in domino sempiternam. Notum facimus uniuer-
sis, presentibus et futuris, quod coram nobis constituti consules Sleswicensis, inter alia eorum priuilegia et libertates, eis a regibus, ducibus, comitibus et aliis quam pluribus regni Dacie dominis concessas, quasdam literas apertas nostrorum predecessorum episcoporum Sleswicensium sub ueris ²⁰ et saluis eorum sigillis sigillatas produxerunt, que expresse continebant. quod nullus episcoporum Sleswicensium seu aliorum eiusdem ecclesie prelatorum consules aut ciues Sleswicensis uel eorum aliquem extra ciuitatem in iudicium debeat euocare. Quas quidem literas matura delibe-
ratione prehabita approbamus, ratificamus et confirmamus publice per ²⁵ presentes. In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus est appen-
sum. Datum Sleswich anno domini m^occc^ol^o sexto, quo cantatur Caritas dei.

27

1386. 21. februar.

Raad og borgerskab i Flensborg offentliggør en overenskomst med raad og ³⁰ borgerskab i Slesvig om gensidig fri handel for borgerne i Slesvig og Flensborg i hinandens byer samt om de slesvigske borgeres retsbeskyttelse i Flensborg.

A: Landesarchiv, Gottorp. Schleswig nr. 21. Perg. 32 × 12 (plica 2). Ubetydeligt brudstykke af Flensborg bys segl af ufarvet voks i perg.rem. — Aa: RA. Langebeks Dipl.

35

Tryk: Westphalen, Monum. ined. III Præf. 57 (med urigtigt aarstal 1336); Noodt, Beyträge I 177; Seelen, Memorabil. Flensb. 195; Urkundensammlung II 349 nr. 273; Dipl.Flensb. I 128 (efter *Aa*). — Reg.Dan. nr. 2778*; Rep. 1. rk. nr. 3511.

Omnibus presentes litteras uisuris uel audituris consules et ciues Flens-
 5 burgenses salutem in domino sempiternam. Uniuersis constare
 uolumus presentibus et posteris, nos matura prehabita deliberacione de
 unanimitate consensu cum discretis uiris consulibus et ciuibus Sleswicensibus,
 amicis nostris dilectis, tractatus et conuenciones fecisse et bona fide
 10 promississe, prout inferius continetur. Primo quod ciues Sleswicenses in foro
 et nudinis nostris merces emendi et uendendi, quociens ad nos uenerint,
 tamquam nostri conciues liberam habeant facultatem, non tamen possint per
 longam et continuam moram apud nos per longa tempora propter mercatu-
 ram exercendam commorari. Item nullus ciuis Sleswicensis apud nos debet
 uel possit pro debitis impediri nec bona uel res ipsorum ciuium arrestari.
 15 Item nullus de nostris conciuibus aliquem de ciuibus Sleswicensibus trahere
 debet coram aliquo principe seu militari potente pro debitis seu excessibus,
 sed ipsum coram consulibus Flensburgensibus seu Sleswicensibus debet
 prius legaliter conuenire. Item nullus profugus pro debitis seu delictis qui-
 busuis debet in preiudicium ciuium Sleswicensium securari sed incusatus
 20 coram nobis iuri stare et satisfacere, prout requirit ordo iuris. Insuper
 prefatos ciues Sleswicenses in suis iustis causis et agendis uolumus, in
 quantum iuste et commode poterimus, promouere. In quorum omnium
 testimonium sigillum nostrum presentibus est appensum. Datum anno
 domini m^o ccc^o lxxx^o sexto in profesto cathedre beati Petri apostoli.

25 **Gottorp.****1395. 13. marts.****28**

Gerhard, hertug af Slesvig og greve af Holsten etc., bekræfter de privilegier, som er givet borgerne i Slesvig af kongerne Abel og Valdemar og deres efterfølgere samt greverne Gerhard og Henrik og Claus vedrørende deres frie handel og toldfrihed i Danmark og deres adgang til samme frihed paa Skanørmarkedet som borgerne i andre danske købstæder samt stadfæster deres hidtige retsregler.

A: Landesarchiv, Gottorp. Schleswig nr. 23 A. Perg. 25 × 14 (plica 2). Hertug Gerhards segl, DKS. nr. 150, af rødt voks i ufarvet i røde og grønne silketraade. Paa bagsiden med hd. fra c. 1500: *Gerhardi ducis uisio priuilegiorum regum Dacie et confirmatio principis ducatus.* — *B:* Landesarchiv, Gottorp. Schleswig nr. 23 B. Perg. 26,5 × 20 (plica 3). Hertug Gerhards segl, DKS. nr. 150, af rødt voks i ufarvet i røde og grønne silketraade. Paa bagsiden m. hd. fra 15. aarh.: *Ducis Gerhardi.* — *C:* Kgl. Bibl. Gl. kgl. Sml. fol. 1150 (Reg. Christierni I.) 35 med overskr.: *Confirmatio*

22 poterimus] uolumus tilf., men underprikket A.

privilegiorum der stadt to Sleszwig dorch zeligen hertogen Gherde gegeuen vnde preuilegieret anno mccccxv.

Tryk: Noodt, Beyträge I 180; Urkundensammlung IV 19 nr. 9 (efter A). — Reg. Dan. nr. 2901*; Rep. 1. rk. nr. 3979.

Text trykt efter A.

5

U niuersis presencia uisuris seu audituris Gherardus, dei gracia dux Sleswicensis, comes Holsacie, Stormarie et in Schowenborgh, salutem in domino sempiternam. Notum sit omnibus tam presentibus quam futuris, quod nos uidimus literas illustrium et magnificorum principum, dominorum Abel et Waldemari, quondam regum Dacie, ac aliorum successorum¹⁰ ipsorum necnon Gherardi comitis, aui nostri, ac Hinrici comitis, patris nostri, bone memorie et Nicholai comitis, patruui nostri, continentes libertates et gracias ciuibus nostris Sleswicensibus ab ipsis indultas, quod dicti ciues per totum regnum Dacie et quibuscumque terris et terminis ipsius libere sua mercimonia ducere possunt, emere et uendere et empta absque aliquo¹⁵ theoloneo aut alia aliqua talliacione uel contradictione deducere quacumque, prohibitione generali non obstante. Habent eciam dicti ciues nostri Sleswicensenses omnes et singulas libertates, gracias et commoda, que et quas ciues aliarum ciuitatum, oppidorum aut uillarum regni Dacie in nundinis Schanøør habere dinoscuntur. Rogamus igitur studiose omnes et singulos,²⁰ de quibus nobis boni habenda est fiducia, nichilominus aduocatis nostris et officialibus eorundem districte iniungimus et mandamus, quatenus dictos ciues nostros Sleswicensenses nobis speciali familiaritate et protectione coniunctos in ipsorum libertatibus, graciis et comodis ipsis ab antiquo a regibus Danorum predictis et aliis ipsorum successoribus indultis et concessis²⁵ amore nostri promoueant, in hiis et in aliis ipsos tangentibus non permittant indebite molestari. Pro quo omnibus et singulis in hac parte causa nostri facientibus ad specialia seruicia erimus utique obligati. Insuper nos Gherardus dux supradictus omnes et singulas libertates, gracias et comoda, consuetudines et iura predictis ciuibus nostris ab auo et a patre nostro, pie³⁰ memorie, ac a patruo nostro et dictis regibus, dominis et eorum antecessoribus indultas et concessas confirmamus, approbamus et ratificamus, ac ratas, gratas et stabiles promittimus bona fide per nos ac officiales nostros inuiolabiliter in perpetuum obseruari per presentes. In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus est appensum. Datum Ghottorp anno³⁵ domini millesimo tricesimo nonagesimo quinto proximo sabbato ante dominicam Oculi in presencia nostra.

17 nostri] *mgL. B.* 33 ac] et *B.* 37 in.. nostra] *mgL. B.*

1402. 15. juni.

29

Gerhard, hertug af Slesvig og greve af Holsten etc., indskærper, at husene i Slesvig skal være tækket med sten eller ler, saaledes som det var blevet paa-
budt af greverne Henrik og Claus, og at borgerne skal være behjælpelige med at
 5 *befæste byen samt vise raadet lydighed.*

A: Landesarchiv, Gottorp. Schleswig nr. 25. Perg. 13 × 24 (plica 2). Hertug Gerhards segl i rødt voks i ufarvet, DKS. nr. 151, i perg. rem. Paa bagsiden med hd. fra 15. aarh. *Privilegium, quod nemo debet habere tectum stramineum, et quod ciues sint obedientes consulibus.*

10 *Tryk: Noodt, Beyträge I 181. — Reg.Dan. nr. 3089; Rep. 1. rk. nr. 4511.*

Wy Gherd, van der ghnade ghodes hertighe to Sleswich, greue to Holsten, Stormern vnde to Schowenborch, enbeden vnser leuen borgheren, de nu syn edder to komende synt, in vnser stat to Sleswich heyl an ghode vnde vnser ghnaden. Wy bidden vnde beden iû mene borgheren to Sleswich alle, dede wonaftighe syn, dede hus edder woninghe buwet hebben noch buwen willen, se syn ghestlik edder wertlik, dede wonen in den husen edder steden, dar oldingges borgher recht vte daan is, dat gy iuwe woninghe dekken myt stene edder mit leme, also dat gy des vlochvûres velich syn, en islik by syn vertich marken to holdende, als it to vorne vnse leue vader vnde veddere greue Hinrik vnde greue Clawes seligher dechnisse gheboden hadden. Vortmer so wille wy, dat gy iuwe stat helpen vesten, wan gy to esket werden, en islik by syner woninghe, vnde dat gy iuwen raatmans horsam syn, wes se iû des besten raden vnde seggen, nenerleye wys to latende also vern, als gy vnse wrake wedder seen willen.
 20 To tûghe desser vorscreuen stukke so hebbe wy vnse ingesegel ghehengget laten an dessen breff, de gheuen is na ghodes boort verteyn hundred iaar dar na in deme anderen iare in sunte Vites daghe.

Gottorp.

1416. 9. august.

30

Henrik, hertug af Slesvig og greve af Holsten etc., bekræfter de privilegier, som
 30 *er givet borgerne i Slesvig af kongerne Abel og Valdemar og deres efterfølgere samt grev Henrik og hertug Gerhard vedrørende deres frie handel og toldfrihed i Danmark og deres adgang til samme frihed paa Skanørmarkedet som andre danske købstæder samt stadfæster deres hidtidige retsregler.*

A: Landesarchiv, Gottorp. Schleswig nr. 26. Perg. 27 × 16 (plica 2,5). Hertug Henriks segl, DKS. nr. 153, af rødt voks i ufarvet i røde og grønne silketraade. Paa bagsiden med hd. fra slutn. af 15. aarh.: *Hinrici ducis 1416*, med lidt yngre hd.: *Confirmatio.*

Tryk: Noodt, Beyträge I 182. — Reg.Dan. nr. 3307; Rep. 1. rk. nr. 5595.

Uniuersis presencia uisuris seu auditoris Hinricus, dei gracia dux Sles-
 wicensis, comes Holsatie, Stormarie et in Schowenborch, salutem in
 domino sempiternam. Notum sit omnibus tam presentibus quam futuris,
 quod nos uidimus litteras illustrium et magnificorum principum, domi-
 num Abel et Valdemari, quondam regum Dacie, ac aliorum successorum ⁵
 ipsorum necnon Hinrici comitis, aui nostri, ac Gherardi ducis, patris
 nostri, bone memorie, continentes libertates et gracias ciuibus nostris
 Sleswicensibus ab ipsis indultas, quod dicti ciues per totum regnum Dacie
 in quibuscumque terris et terminis ipsius libere sua mercimonia ducere
 possint, emere et uendere, et empta absque aliquo theoloneo aut alia aliqua ¹⁰
 talliacione uel contradiccione deducere quacumque, prohibicione generali
 non obstante. Habent eciam dicti ciues nostri Sleswicenses omnes et singulas
 libertates, gracias et commoda, que et quas ciues aliarum ciuitatum, oppi-
 dorum aut uillarum regni Dacie in nundinis Schanøør habere dinoscuntur.
 Rogamus igitur studiose omnes et singulos, de quibus nobis boni habenda ¹⁵
 est fiducia, nichilominus aduocatis nostris et officialibus eorundem di-
 stricte iniungimus et mandamus, quatenus dictos ciues nostros Sleswicen-
 ses, nobis speciali familiaritate et protectione coniunctus, in ipsorum
 libertatibus, graciis et comodis ipsis ab antiquo a regibus Danorum predic-
 tis et aliis ipsorum successoribus indultis et concessis amore nostri pro- ²⁰
 moueant, in hiis et in aliis ipsos tangentibus non permittant indebite
 molestari. Pro quo omnibus et singulis in hac parte causa nostri facientibus
 ad specialia seruitia erimus utique obligati. Insuper nos Hinricus dux
 supradictus omnes et singulas libertates, gracias et comoda, consuetudines
 et iura predictis ciuibus nostris ab auo et a patre nostro, pie memorie, ac ²⁵
 dictis regibus dominis et eorum antecessoribus indultas et concessas, con-
 firmamus, approbamus et ratificamus, ac ratas, gratas et stabiles promit-
 timus bona fide per nos ac officiales nostros inuiolabiliter in perpetuum
 obseruari per presentes. In cuius rei testimonium sigillum nostrum presen-
 tibus est appensum. Datum Gottorp anno domini millesimo cccc^o xvi^o ³⁰
 in uigilia beati Laurentii, martyris gloriosi.

31

1417. 20. august.

Slesvig.

*Kong Erik af Pommern bekræfter alle de privilegier, som er givet borgerne i
 Slesvig af hans forgængere, konger i Danmark og hertuger i Slesvig, og giver
 dem yderligere en række begunstigelser vedrørende handel og toldfrihed i Dan-
 mark, fritager dem for arnegæld og stadfæster de gamle grænser for byfreden
 samt ting- og torvedagene.*

A: Landesarchiv, Gottorp, Schleswig nr. 27. Perg. 34×18 (plica 5), Kongens segl, DKS. nr. 62, af rødt voks i ufarvet i røde og grønne silketraade. Paa bagsiden med hd. fra c. 1500: *Erici regis Dacie super theoloneo et quibusdam aliis certis priuilegiis 1417*; med hd. fra 16. aarh.: *Hæc inter reliquas non inuenitur descripta.*

5 *Tryk*: Noodt, Beytræge I 182. — Reg.Dan. nr. 3320; Rep. 1. rk. nr. 5671.

Ericus, dei gracia regnorum Dacie, Suecie et Noruegie, Sclauorum, Gotorumque rex et dux Pomeranie. Constare uolumus uniuersis, quod inter ceteras sollicitudines nostras regias illam non reputamus minimam, per quam subditorum nostrorum incommoda, dampna, iniustas uexaciones, 10 oppressiones et iniurias imminuere et delere poterimus, eosque sic oppressos gracia et priuilegiis regiis pie premunire. Considerantes igitur incommoda, dampna et multa alia pericula, que dilecti nostri ciues Sleswicenses multis temporibus ab emulis regni sunt perpassi, ipsos priuilegiis nostris infra-
scriptis perpetuis duraturis temporibus premunimus. In primis omnia 15 priuilegia per progenitores nostros, felicitis recordacionis, reges Danorum et duces Sleswicenses, per ipsos progenitores nostros, duces Sleswicenses creatos et factos, licite data et concessa, tenore presencium confirmamus, hanc ipsis gratiam addentes, quod mercancias suas ubicumque locorum in uillis forensibus et locis licitis in regnis nostris, ubicumque deuenerint, 20 excercere poterint cum uillanis et forensibus ac emere et uendere ac licite deferre, que non sunt prohibita, sine theolonii solucione et quolibet torfførtugh preter in Schanør, Falsterbode et aliis locis, ubi nundine Skanienses excercentur a festo sancti Olai ad festum sancti Dyonisii, quo tempore ibi theolonium suum, sicut ceteri burgenses et uillani nostri de 25 regno Dacie faciunt, exsoluant. Item concedimus ipsis, quod skutas et naues pro piscatura in Øresund et equos, currus et uectigalia in nundinis Schanie et Selandie habere poterint, sicut ceteri nostri burgenses et uillani in regno nostro habent et habere solent. Item dimittimus ipsos quittos pro solucione arnegield, prouiso eciam, quod si quando aliquis uel aliqui Sleswicensium 30 ciuium dictum ciuitatem exire uoluerint alicubi in regno nostro et mercimonia sua excercere, ut prefertur, extunc litteras ciuitatis Sleswicensis secum habere debeat uel debeant, ne nos uel successores nostri per alios, qui non sunt de eorum ciuitate, in theolonio nostro defraudemur. Annuimus insuper ipsis terminos emunitatis ciuitatis eorum, scilicet byfridh, ad 35 terminos et loca antiqua, sicut eos dinoscuntur liberius habuisse. Dies eciam placitales, bything, et dies fori, markesdaghæ, in qualibet ebdomada liberos teneant et habeant iuxta eorum antiquas consuetudines et priuilegia ipsis a progenitoribus nostris concessa, ut premititur, et indulta. Insuper in hibemus sub obtentu graciae nostre, ne quis aduocatorum nostro-
rum uel quisquam alius, cuiuscumque status uel preeminencie extiterit, 40

ipsos nostros burgenses et ciues Sleswicenses contra huiusmodi nostri indultam gratiam audeat impedire seu molestare, prout gratiam nostram regiam diligit inoffensam et regiam euitare uoluerit ulcionem. Datum in ciuitate nostra Sleswicensi anno domini millesimo quadringentesimo decimo septimo sexta feria infra octauam assumptionis beate Marie uirginis nostro sub secreto presentibus apposito in pendentibus.

32

1431. 16. marts.

Gottorp.

Adolf og Gerhard, hertuger af Slesvig og grever af Holsten etc., bekræfter de privilegier, som er givet borgerne i Slesvig af kongerne Abel og Valdemar og deres efterfølgere samt grev Henrik og hertug Gerhard, vedrørende deres frie handel og toldfrihed i Danmark og deres adgang til samme frihed paa Skanør-markedet som andre danske købstæder samt stadfæster deres hidtidige retsregler.

A: Landesarchiv, Gottorp. Schleswig nr. 28. Perg. 29,5 × 16 (plica 3,5). To perg. seglremme, hvori har hængt hertug Adolfs segl, DKS. nr. 155, af rødt voks (voksskaalen mgl.), nu løst, og hertug Gerhards segl, DKS. nr. 156, nu tabt, men afb. Langebeks saml. af segltegninger 3a. Paa bagsiden med hd. fra 15. aarh.: *Adolphi et Gerhardi ducum 1431*; med lidt senere hd.: *Confirmatio ex parte teoloneo*. — B: Kgl. Bibl. Gl. kgl. Sml. fol. 1150 (Reg. Christierni I.) 35 med overskr.: *Confirmacio priuilegiorum der stadt Sleszwig dorch zeligen hertogen Alue vnde Gherde confirmeret vnde vornyet.*

Tryk: Noodt, Beyträge I 184; Urkundensammlung IV 22 nr. 12. — Reg. Dan. nr. 3510*; Rep. I. rk. nr. 6490.

U niuersis presencia uisuris seu audituris Adolphus et Gherardus, dei gracia duces Sleswicenses, Holtzacie, Stormarie et in Scowenborgh comites, salutem in domino sempiternam. Notum sit omnibus tam presentibus quam futuris, quod nos uidimus litteras illustrium et magnificorum principum, dominorum Abel et Woldemari, quondam regum Dacie, et aliorum successorum ipsorum, necnon Hinrici comitis, aui nostri, ac Gherardi ducis, patris nostri, bone memorie, continentes libertates et gracias ciuibus nostris Sleswicensibus ab ipsis indultas, quod dicti ciues per totum regnum Dacie in quibuscumque terris et terminis ipsius libere sua mercimonia ducere possunt, emere et uendere et empta absque aliquo theloneo aut alia aliqua talliacione uel contradicione deducere quacumque, prohibicione generali non obstante. Habent eciam dicti ciues nostri Sleswicenses omnes et singulas libertates, gracias et commoda, que et quas ciues aliarum ciuitatum, opidorum aut uillarum regni Dacie in nundinis Schanør habere dinoscuntur. Rogamus igitur studiose omnes et singulos, de quibus nobis boni habenda est fiducia, nichilominus aduocatis nostris et officialibus eorundem

districte iniungimus et mandamus, quatenus dictos ciues nostros Sleswi-
censes nobis speciali familiaritate et proteccione coniunctos in ipsorum
libertatibus, graciis et commodis ipsis ab antiquo a regibus Danorum
predictis et aliis ipsorum successoribus indultis et concessis amore nostri
5 promoueat, in hiis et in aliis ipsos tangentibus non permittant indebite
molestari. Pro quo omnibus et singulis in hac parte causa nostri facientibus
ad specialia seruicia erimus utique obligati. Insuper nos Adolphus et Gher-
ardus duces supradicti omnes et singulas libertates, gracias et commoda,
conswetudines et iura predictis ciuibus nostris ab auo et a patre nostro, pie
10 memorie, ac dictis regibus, dominis et eorum antecessoribus indultas et
concessas confirmamus, approbamus et ratificamus ac ratas, gratas et
stabiles promittimus bona fide per nos ac officiales nostros inuiolabiliter
imperpetuum obseruari per presentes. In cuius rei testimonium sigilla
nostra presentibus sunt appensa. Datum Gottorp anno domini millesimo
15 quadringentesimo tricesimo primo sexta feria post festum beati Gregorii
pape.

Slesvig.

1449. 7. juli.

33

*Bertold af Sandbeke, notar, bevidner, at raadet i Slesvig har overladt prioren
og munkene i dominikanerklostret nøglen til sydporten og broen, som de frit
20 kan benytte, dog saaledes, at de ikke hindrer adgangen for andre og til en-
hver tid er villige til at give nøglen tilbage.*

A: Landesarchiv, Gottorp. Schleswig nr. 30. Perg. 22 × 29.

Tryk: Noodt, Beiträge II 290 (med urigtigt aar 1409). — Reg. Dan. nr. 3238*;
Rep. 1. rk. nr. 7903.

25 **I**n nomine domini amen. Anno a natiuitate eiusdem millesimo quadrin-
gentesimo quadragesimo nono, indicione terdecima, die lune, sep-
tima uero mensis iulii, hora nonarum uel quasi, pontificatus sanctissimi
in Christo patris ac domini, domini Nicolai pape quinti, anno eius tercio
prope cimiterium beati Nicolai capelle in ciuitate Slessuicensi in mei notarii
30 publici testiumque infrascriptorum presencia recte in una congregacione
congregati et constituti religiosi uiri, uicarius in prouincia Dacii ordinis
sancti Dominici necnon prior conuentus beate Marie Magdalene in Sless-
wich cum quibusdam fratribus conuentialibus ibidem parte ex una atque
proconsul et consules cum multis ciuibus eiusdem prefate ciuitatis parte ex
35 altera, ante quorum conspectu totaque ibi congregacione presente, eiusdem
consules ciuitatis manutinentes claues, seras et clausuras ad portam,

26 terdecima=tertiadecima. *Indiktionen er dog ikke den trettende, men den tolvte. Over-
hovedet er teksten grammatisk set temmelig ukorrekt.*

pontem et ciuitatis ualuam meridionalem eidem claustro contiguam ab antiquo tempore usu communi de iure et iusta consuetudine ciuitati et consilibus, ciuibus et incolis apropiatas et pertinentes animo maturo mente unanimi concordii deliberacione prehabita, uigore concessionis et non alias, concedebant et manu presentabant religiosis uiris, fratribus predictis uicario, priore et conuentualibus monachis ibi presentibus has predictas claues, seras et clausuras, hac tamen condicione interposita, quod conuentuales monachi conuentus beate Marie Magdalene, tam presentes quam posteri et futuri pro tempore existentes, habeant eorum transitum, initum et exitum per portam, ualuam, pontem et fossam ad eorum necessariam et utilitatem, usum et commodum, more solito aperiendo, claudendo, seruando et custodiendo secundum nutum consulatus et necessitatem et utilitatem ciuitatis, nulli uero in preiudicium, periculum siue da[m]pnum, rursus uero, consulatus sibi auctoritatem et potestatem, interdicendo, seruabant has claues, seras et clausuras, quancumque et quotienscumque ipsis uideatur utile, necessarium et placitum et opportunum reddi, et sine omni contradicione ciuium ad manum beniuole et gratanter rehaberi et representari. Quod quidem iidem prior, conuentuales monachi, ibi presentes, pro se et suis posteris et subsequentibus conuentualibus monachis pro tempore existentibus asserebant, spondebant et acceptabant libere, rate et firme teneri, fieri et adimpleri. Super quibus omnibus et singulis proconsul et consules me notarium publicum infrascriptum requisierunt, sic fieri unum uel plura instrumentum uel instrumenta. Actum sunt hec anno, die, hora, indictione, pontificatu, loco, quibus supra, presentibus ibidem ultra prenominatos, Iacobo Goltsmede et Petro Schomaker, ciuibus in Slesswich, testibus ad premissa uocatis specialiter et rogatis.

(Notarmærke). Et ego Bertoldus de Sandbeke, publicus imperiali auctoritate notarius, quia huiusmodi presentacioni, acceptacioni, spondicioni omnibusque aliis et singulis supradictis, dum sic agerentur et fierent, una cum prenominatis testibus presens interfui, ea omnia et singula sic fideliter uidi et audiui, ideoque presens instrumentum manu mea conscriptum subscripsi, publicauit, et in hanc publicam formam redegi, quam signo nomineque meo solitis et consuetis signauit, rogatus et requisitus, in fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum.

34

1461. 4. marts.

Gottorp.

Kong Christian 1. bekræfter alle de privilegier, som er givet borgerne i Slesvig.

15 seruabant] fejl for seruarent el. seruent el. lign.

A: Landesarchiv, Gottorp. Schleswig nr. 33. Perg. 38 × 22,5 (plica 4). Kongens segl, DKS. nr. 78, af rødt voks i ufarvet, noget beskadiget, i perg. rem. Paa bagsiden med hd. fra slutn. af 15. aarh.: *Regis Christierni 1461*. Registreret i Reg. Christierni I, 76, trykt Urkundensammling IV 63 nr. 41.

⁵ *Tryk*: Noodt, *Beyträge I* 185; Urkundensammling IV 63 nr. 41. — Reg. Dan. nr. 4122*; Rep. 2. rk. nr. 1276.

Wii Cristiernn, van godes gnaden to Dennemarcken, Sweden, Norwegenn, der Wende vnde Gotten koningh, hertoge to Sleszwiik, greue to Holsten, Stormaren, Oldemborgh vnde Delmenhorst, bekennen vnde ¹⁰ betugen apembare vnde don witlik alszweme, dat wii van vnnser sundergen gunst vnde gnade wegene, vnde also furder vmbe mennigerleye woldât vnde truwes denstes willen, also de ersamen borgermestere, radmanne, borgere vnde inwonere vnser stad Sleszwiik vns vnde vnser vorfaren beth her to truveliken gedan hebben vnde noch vortan vns, vnser eruen vnde ¹⁵ nakomelingen truveliken don scholen vnde mogenn, den erbenomeden borgermestere, radmannen vnde gantzer gemeende sodane priuilegia, vriiheide vnde rechticheide, en van vnser seligen vorfaren, koningen to Dennemarken, hertogen to Sleszwiik vnde greuen to Holsten gegunnet vnde gegeuen, gnedichliken bestediget, befestet vnde geconfirmeret hebben; ²⁰ bestedigen, befesten vnde confirmeren en de also samptlik vnde bezunder in krafft desses vnser breues bii allen eren puncten vnde articulen vnuorkrenket to bliuenn, liikerwiisz, efft de in desseme vnseme breue van worde to worden vthgedrukt vnde begrepen weren, der in allesodaner mate vrii togebruken, also ere openen besegelden breue, van vnser erbenomeden ²⁵ seligen vorfaren en gegunnet vnde gegeuen, vthwisen. Vorbeden hiirvmbe allen vnser amptmannen, vogeden, deneren vnde vnderstaten vnde alle den iennen, de vmbe vnser willen don vnde laten scholen vnde willen, de erbenomeden borgermestere, radmanne vnde gantze gemende vnnser vorenantent stad Sleszwiik bouen desse vnse gunst, vriiheid, rechticheid vnde ³⁰ gnade tho hinderen edder hinderen laten edder in ieniger mathe vnuor-rechten, vnder vnser koningliken hulden vnde vngnaden. Vnde des tor witlicheid hebben wii vnse koninglike secrete witliken laten hengen vor dessen breff, de gegeuen is vppe vnseme slote Gottorpe ame midwekenn na deme sondage Reminiscere na vnser heren Ihesu Christi gebort verteyn- ³⁵ hundert, dar na in deme eynvndesestigsten iare.

Dominus rex per se presentibus consiliariis.

35

1480. 28. september.

Flensborg.

Kong Christian 1. giver indbyggerne i Slesvig ret til uhindret at bruge Slien til fiskeri, handel og næring lige til Slimundingen og en sømil udenfor og forbyder derfor alle at hindre sejladsen ved at sætte fiskegaarde og pæle i Slistrømmen. 5

A: tabt. — *Aa—e:* RA. Ulrich Petersen, Collectanea VIII f. 3 og X paa 4 forskell. steder. — *Af:* Kgl. Bibl. Ny kgl. Sml. fol. 886 l. foliering f. 42v (18. aarh.). — *Ag:* Smst. Thott fol. 1229 omtr. midt i bindet (18. aarh.). — *Ah:* Smst. Thott fol. 1230 275 (højtysk overs. c. 1700). — *Ai:* Landesarch., Gottorp. Hertug Adolfs registrant 1544—80 f. 108r. — *Aj:* Smst. Acta Axx nr. 1170 (17. aarh.). — *Ak:* Smst. Schleswig nr. 186 (18. aarh.). — *Al:* Smst. Haandskr. nr. 142 (18. aarh.). — *B:* Kgl. Bibl. Gl. kgl. Sml. fol. 1150 (Reg. Christierni I.) 98 m. overskr.: *Priuilegium Sleszwicense.* 10

Tryk: Corpus stat. Slesvic. II 52; Schröder, Gesch. der Stadt Schleswig, Beil. 16; Urkundensammlung IV 102 nr. 10 (efter B). — Reg. Dan. nr. 4678*; Rep. 2. rk. nr. 4696 og bd. VII 482. 15

Text efter B, udfyldt efter Aa med varianter fra Aa—g o. fl.

98 **W**ii Cristiernn, [van gots gnaden to Denmarcken, Sweden, Norwegen, der Wende und Gotten konigh, hertog to Schleswigh, ock hertogh to Holsten, Stormarn unde der Dithmarschen, greve to Oldenborch unde Delmenhorst] don witlick, bekennen vnde betugen apenbar vor alszweme, 20 de dessen vnser breff seen effte horen lesen, dat als denne de ersamen borgermestere, radtmanne, inwonere vnde gantze gemeynhey, gestlick vnde wertlick, in watterleye state de sin, vnser stad Sleszwigk [van vnser seligen vorfarn, hertogen to Schleszwigk] tor tiid wesende begifftiget vnde bepriuilegieret sin mit der fryhey, vnser stromes vnde waters Sligh, des 25 vry vngehindert to erer visscheryen, kopenschopp, segelatien vnde neringe van der gnanten vnser stad Sleszwigk an by beyden syden des landes wente an dat ghemeyne mehre effte solte see ene wekesees buten Sleszmunde to gebrukende sunder ienigerleye hinderinge effte bewernisse, vnde so denne sick etlike desser vnser lande rittermatessche manne, dede endeel 30 anschot erer guder wente an den suluen vnser frien strom vnde water des Slyes hebben, vnde mehre andere, beyde gestlick vnde gewertlick, sick vth echliker gewalt den suluen vnser strom vnde frye water Sligh mit hamen-tunen vnde palen mennigerleye wiisz to beslande, to vortunende, vorpalende vnde wunderliker wiisz to vorstrickende sick vordristigen sunder 35 vnser vorfaren vnde vnser willen vnde fulbort, so dat dar dorch de gemeyne

17—20 van.. Delmenhorst] etc. B. 22 borgermestere] derefter overstr. vnde B. 23—24 van.. Schleszwigk] mgl. B. 25 vnde] derefter overstr. visscheryen B. 31 frien] tilf. o. lin. af skr. B. 33 echliker] foran ordet overstr. etliker B; etliker Aa—g o. fl. 35 vorstrickende] verstückende Aa, Ac—f o. fl.

neringe, segelatie, visscherie vnde berginge, ock vnse herlicheyde vnser vringen strome vnde watere dar dorch sere vornichtiget vnde gekrencket werden, dar mede wii nicht lenger hebben willen liden, vnde sodane hamentune vnde pale suluest || personlich geboden vnde geschicket gantz ⁹⁹ 5 allerdinge gruntlich op to theende, wech to nemende vnde entwey to brekende, ock strengelich by liue vnde gude, halses vnde der galgen geboden, ock iegenwordich in macht vnde crafft desses vnser breues gebeden, sodanen hamentune effte pale in ienigermate by beyden syden des landes edder ock in den strom des Slies nergen mer to ewigen tiiden to settende 10 effte to tunende vnde dat an de ouertreder dusses vnser gebodes sunder gnade to straffende; vnde were id sake, de gnante vnse stad [inwoner unde gemeynheyd dersulven unser stadt] Sleszwigk mit der vriheyte des Slyes in maten vorscreuen dorch vnse zeligen vorfaren nicht were begiff-tiget, so hebben wii doch dorch sunderge toneginge vmme truwes denstes 15 willen, den vns de gnanten inwonere vnser stad Sleszwigk, beyde gestlick vnde gewertlick, truwelich gedan vnde bewiset hebben vnde vns, vnser eruen vnde nakomelingen alletiid truwelich dõn vnde bewisen scholen vnde mogen, se alle samtlich vnde eyn islich besunderich na alle erer notrofft mit sodane vorbenomeden vrigheyden vnser vryen stromes vnde waters des 20 Slies van der gnanten stad Sleszwigk an by beyden syden des landes mit deme strome wente an dat gemeyne mehre effte solten sehe ene weken sees buten Slieszmunde quid frig tor segelaten, viskerien, erer neringe vnde berginge to brukende, aff vnde an to sokende, segelende, den fromden kopman dar to vnde aff to komende, to segelende vnde beschickende, so 25 vaken en des beqweme vnde behoff is, begifftigt vnde bepriuilegieret, begifftigen vnde priuilegieren de gnante stad vnde inwonere ock also iegenwordich in crafft vnde macht desses vnser breues vnwederropelick to ewigen tiiden to gebrukende sunder ienigerleye hinder effte beweringe, io doch vnser tolln, vrygheyden, visscherigen, segelaten to vnde aff an vnse 30 borch vnde slot Gottorppe, vnde wor vns, vnser eruen effte nakomelingen des furder by Slie lange her thon syden vnde mydden ime strome des || Slyes mochte to donde wesen vnde wez ock van wracken edder anderen ¹⁰⁰ gebleuen guderen iummer komen mach, in ienigermate nu vnde to ewigen tiiden nummer to vorfange effte schaden. Gebeden hir vmme [den iennen,

2 dar] d er rett. fra s B. 3 werden] wehren Aa—g o. fl. 6 ock] de ock Aa—g o. fl. 10 tunende] und entwey tho brekende tilf. Ag. 11—12 inwoner.. stadt] mgl. B. 14 truwes] truwers B. 21 solten] de (der Ab o. fl.) solten Aa—g o. fl. 23 segelende] to segelende Aa—g o. fl. 30 vnde (1)] effte Aa—g o. fl. — vns] effte tilf. Aa—g o. fl. 32 wez ock] ock wes dar Aa—g o. fl. 34—2 (s. 70) den.. Gottorpp] allen vnser amptmannen, vogeden etc., nu B.

de umme unsent willen don und laten schölen unde willen, unde besunderen unsem amptmann to Gottorpp] tor tiid wesende, tegen desse vnse sundergen giffte, gnade vnde priuilegia, in maten vorgescreuen gnedichlich gegeuen, nicht to donde, dar ane to hinderende don effte hinderen to latende in ienigermate, by vorlust vnser hulde vnde gnade. [Datum am unsem slote 5 Flensborch am auende sancti Michaëlis archangeli na der bort Cristi unses heren dusent veerhundert und achtentigsten iar, under unsem anhangenden königlichen secret.]

36

1480. 30. september.

Flensborg.

Kong Christian 1. beder amtmanden paa Gottorp Hans v. Ahlefeldt paa 10 alle ting og i alle sogne langs Slien at lade læse dette brev og forkynde, at ingen maa slaa pøle eller sætte fiskegaarde i Slien.

A: tabt. — Aa—c: RA. Ulrich Petersen, Collectanea VIII f.6 og X f.130 og 126. — Ad: Landesarchiv, Gottorp. Schleswig nr. 187 (18. aarh.).

Tryk: Rep. 2. rk. nr. 4698 (i udtog).

15

Text trykt efter Aa med varianter fra Ab og Ac.

Wy Cristiern, van godes gnaden to Dennemarcken, Sweden, Norwegen, der Wenden und Gotten konningk, hartoch tho Sleszwyk, ock hartoch to Holsten, Stormern und der Dytmerschen, greve to Oldenborgh und Delmenhorst, entbeden dy, unsem leven getrüwen amptmanne to Gottorpp 20 Hans van Avelde, unse günste und gnade tovörn, ernstliken gebedende, du in allen dinghen und karspelen, als dar umme langes by dem Slye gehalten werden und belegen syn, deszen breff apenbar leszen und vorkündigen latest, dat nemant, he sy, we he sy, syck vordriste in dem Slye etlike pale holte to slande, thüne to settende iffte ienigerleye ander dingk, dar- 25 dorch de Slygh weder unreyn gemaket möchte werden, by live und gude, dem allerhöigesten bröke und by verlust unser königklichen hulde und gnade in nener mathe anheve to makende. Weret sake, dat iemant hyr enbaven syck vordristede in dem Slye ienigerleye paleholte to settende, thüne effte ander dingk to makende, gebeden wy dy, Hans van Avelde 30 vorgeant, by unsem königlichen hulden und gnaden, dat van unser wegen ane alle gnade by live und gude to straffende. Datum an unsem slote Flensborch am dage Ieronymi confessoris anno etc. lxxx under unsem secrete.

4 hinderen] hinderende (*de to sidste bogst. overstr.*) B. — to latende] laten Aa—g o. fl. 5 vnser] koningliken tilf. Aa—g o. fl. 5—8 Datum.. secret] Des to orkunde etc. vnse secret etc. Datum Flensborch ame auende sancti Michaelis archangeli anno etc. lxxx B. 25 pale holte] pale oder holte Ab, Ac. 26 gemaket] mgl. Ab. 32 slote] rett. in scrib. fra slate Aa.

[1481—84]

37

Borgerne i Slesvig opregner de privilegier, de har faaet af tidligere konger, hertuger og grever, og som Christian 1. har bekræftet, og anmoder om, at kong Hans og hans broder hertug Frederik ligeledes vil bekræfte dem.

⁵ A: Koncept. Landesarchiv, Gottorp. Schleswig nr. 41. Pap. 21 × 29.

Tryk: Rep. 2. rk. nr. 13017 (i udtog).

Datering: Brevet er skrevet efter Christian 1.s død, men øjensynlig før byens privilegier blev bekræftet 5. jan. 1484.

Irluchtigeste hochgheborne furste, gnedigeste leue here, dosse nascreuen
¹⁰ articule vnde puncte szyn de priuileya vnde vriiheide, de szyn gnedich-
 liiken gegunt, gegeuen vnde beuestet iuwere gnaden stad to Slesswiik van
 koningen, hartoghen vnde greuen desser lande Dennemarken, hartichdomes
 to Sleszwiik vnde der greuesscup to Holsten vnde Stormaren etc. Interste
¹⁵ hefft begiftiget de grôtmechtighe here vnde koningk Swen milder decht-
 nisse iuwere gnaden stad Slesswiik myt eyneme bescreuen stadrechte, desz
 men dachliikes bruket ame rechte. Vort syn der gnanten stad Slesswiik
 inwonren gegeuen dosse nascreuen priuilegia etc. alsz van etliken koningen
 to Dennemarken vnde hartogen to Slesswiik vnde auer Iuthlande etc.,
²⁰ dat de inwonre van Slesswiik, dede borgere syn, mogen vrig kôpslagen auer
 dat gantze riike to Dennemarken to kopende vnde vorkopende, vrig be-
 schicken in ifte vth alle ore ghudere in allen enden des riikes ane geuinge
 ienighes tollen ifte ieniger hindernisse edder touinge; ander sulften wiisze
 ok vrig to kopslagen auere dat gantze hartichriike Iuthlande vnde Sless-
²⁵ wiik ane betalinge ifte geuinge ieniges tolnes in alle synen enden; an der
 sulften wiisze scholen sze ok vrig weszen van toregiald, biigiald, arnægiald,
 arfkiôp vnde andere betalinge, dede deme koninge ifte deme hartoghen szyn
 anuallich kopenscup haluen. Item sze scholen ok nene ketele, grapen,
 beddekledere schicken tor borch, ane de koningk ifte de hartoghe szii
 suluest persônliken tor steden vnde des behoff hebbe. Item alle borgere
³⁰ vnde inwonre bynnen Slesswiik ime stadrechte wonaftich, scholen deme
 råde horszam weszen in allen baeden, dat sze beden to nutticheit deme
 gemehenen besten, bii vorlust der koningliken gnaden ifte des hartigen;

I slutningen af ord (og sammensætningsled) har r ikke sjældent en e-krølle, som synes at mangle sproglig værdi; men da den i flere tilfælde utvivlsomt er tegn for e, er den altid medtaget og gengivet som kursiveret e. 12 vnde] o. lin. A. 16 der] derefter overstr. beg. af ordet stad; jf. næstflg. ord A. 19 dede.. syn] o. lin. A. 22 touinge] derefter overstr. s A. 23 hartichriike] derefter overstr. van A. 24 ane] derefter overstr. tolne A. 25 toregiald] rett. in scrib. fra toregiad A. 26 arfkiôp] foran ordet overstr. arkiôp A. 27 kopenscup haluen] i marg. A. 28 tor] derefter overstr. unszere A.

welck ere hiir iegen were ifte dede, des iennen gut, dat he hefft bynnen der stad, mach de rad to siick nemen vnde keren dat an der stad nutticheit. Item ok so scholen sze vrig bruken orere rechte bescreuen sette vnde olde wônheide, alsz sze oldinges to langhen tiiden de vriest hebben gehat vnde der gebruket, vnde holden ore dingdaghe, rechte daghe vnde marketdaghe na ⁵ older wônheit. Item alle geistlike vnde borgere kindere szyn, dede besitten erue orere olderen na oreme doede, belegen ime stadrechte bynnen der stad efte vppeme holme, scholen schot geuen des iaes deme rade van sodanen eruen liick anderen borgeren. Item ok alle inwonre, dede borgere szyn, scholen hebben alle de vrigheide, gnade vnde beqwemicheit ime markede ¹⁰ to Schannøre, dede hebben de borgere vnde inwonre, dere stede, wickbolde vnde dorperen des rikes to Dennentarken dare suluest. Ok szo mogen sze myt oren schuten vnde schepen visschen an den Øreszund, vmme ore visscherie vorder myt perden vnde waghens vorwerken ime markede Schanie vnde Szelandie geliick anderen inwonre des riikes. Item alle borgere vnde ¹⁵ inwonre der stad scholen ore husze decken myt steenen ifte leeme, dat sze velich szyn vor vlochfure bii broke xl mark. Item ok so is deme rade to Slesswiik vorleuet vnde voreorleuet, dat sze de kerken sunte drochten bynnen Sleszwiik to ewigen tiiden vorlenen scholen eyneme nochaftigen personen vmme godes willen, szo vaken des is ifte wart behoff. Alle dosse ²⁰ vorscreuen vrigheide vnde priuilegia samptliken vnde biiszundergen heft ok gegeuen, vulbordet, bestediget vnde beuestiget to ewigen tiiden de irluchtigeste hochgheborne furste, vnse gnedigeste leue here, in got vorstoruen koningk Karsten milder dechnisse, nach allen articulen vnde puncten vorludeth, vnde tome latesten heft desz gnanten koningk Kar- ²⁵ stens milder dechnisse gnade vppe dat nye beuestet vnde bestedighet de olden vriiheide vnde priuileia auer den strom des vriien waters des Sliies, also dat alle inwonre der stad Sleszwiik, geistlick vnde wertlick, moghen vrig visschen auere al den Sliig by beyden sziiden des landes ifte midden ame strome, wo eyneme isliken dat beqweme isz, ane iemandes hindere ³⁰ edder weder sprekent, van der gnanten stad an wante eyne wekeseesz buten Sliieszmunde in de soltenszee, vnde ift dare iemant hinder an dede, dat schal men hochliken richten an liif vnde güt. Ok mogen sze alle orere szegelacien, visscherie, neringe szoken vnde bruken auer al den Sliig nach eynes isliken nutticheit. Ok szo mach de vromde kopman dare in vnde vth ³⁵

7 doede] *derefter overstr.* scholen ok A. 9 borgeren] *derefter overstr.* da A. — dede] o. lin. A. 12—15 Ok.. riikes] *staar efter det flg. stykke l. 15—17* Item.. mark, men med henviisning A. 13 schepen] *derefter overstr.* visch A. 16 decken] *det første e er utydeligt og et e er derfor tilf. o. lin. A.* 19 vorlenen] *derefter overstr.* so A. — scholen] o. lin. A. 21 heft] *derefter overstr.* tome latesten A; se l. 25.

seghelen vnde hauen wante vor de stad, in deme sze oren wõnliken olden tollen gütliken betalen nach meer inneholde des breues dosser priuilegia. Irluchtigeste hochgheboren forste, aller gnedigeste leue here, dosse vorsecreuen priuilegia begheren iuwere gnaden othmodigen vnderszaten,
 5 borgermestere, radmanne, borgere vnde de gemeenheit iuwer gnaden stad Sleszwiik iuwe grotmechtige gnade vnde iuwere gnaden leuen brodere hartoghe Ffrederikes willen beuesten, bestedigen etc., alsz iuwere gnaden vader szeliger dechnisse nach allen puncten vorsecreuen hadde bestediget etc.

10 **Gottorp.****1484. 5. januar.****38**

Kong Hans og hertug Frederik bekræfter alle de privilegier, friheder og rettigheder, som er givet borgerne i Slesvig af hans fader Christian 1. og alle hans forgængere.

A: tabt. — Aa: Noodt, Beyträge I 186. — Ab: Landesarchiv, Gottorp. Schleswig nr. 41a, Vidisse 1571 7. sept. af borgmestre og raad i Slesvig. — Ac: RA. Ulrich Petersen, Haupt- und Residenz-Stadt Schlesewig f.613v. — Ad: RA. T.K.I.A. Afskrifter af Aabenraa og Slesvig byers privilegier inds. i henh. til patent 15. maj 1723, Slesvig nr. 33. — Ae: Kgl. Bibl. Ny kgl. Sml. fol. 886 l. foliering f.17r (18. aarh.). — Af: Landesarch., Gottorp. Haandskr. nr. 138 (18. aarh.). — Ag: 20 Smst. Haandskr. nr. 142 (18. aarh.). — Ah: Kiels Univ. Bibl. S.H. 529 AA2 54.

Tryk: Noodt l.l. (efter A?). — Reg.Dan. nr. 4764; Rep. 2. rk. nr. 5382.

Text efter Aa med varianter fra Ab o. fl.

Wy Iohann, van gotts gnaden to Denmarghen, Norwegen, der Wenden
 25 und Gotten kōningh, gekoren koning to Sweden, unde Friederich
 gebrōdere, hertogen to Sleszwig, ock to Holsten, Stormarn unde der Dith-
 marschen hertog, to Oldenborch unde Dellmenhorst greve(n), don witlick
 apenbar vor unsz, unse erven unde nakomelinge bekennde, dat wy
 durch sūnderge gūnste und gnade den ersamen unsen leven getruwen
 30 borgermeystern, radtmannen unde gantze gemeynheynt unser stadt Sles-
 wig, alle ehre privilegia, fryheyde, gerechticheyde unde gnade, en durch
 unsen zeligen leven heren vader kōning Christiern und allen unsen vorfaren
 gegeben, gnediglich geconfirmeret, bestediget unde gegūnnet hebben; con-
 firmieren, bestedigen und gūnnen en de also iegenwardigen in craft unde
 35 unde articulen fulmechtig und crefftich to blivende in aller mate unde
 wyse, efft se alle semplich eyn na deme andern van worden to worden

2 priuilegia] *derefter overstr. an eyneme A.* 6 Sleszwiik] Slesz[szwiik A. 26 greve(n)]
 greve Aa. 31 leven.. unsen] *agl. Ad.* 33 iegenwardigen in] *agl. Ab.*

in dessem breve uthgedrucket unde begrepen weren. Tor tũchnisse hebben wy unse secret unde ingesegel witlich heten hengen an dessem breff, de gegeven is an unsem slote Gottorp am avende der hilgen drier kũninge na der gebort Christi unses heren dusent verhundert im ver unde achtentigsten iare. 5

Ad mandatum domini regis in presentia consiliariorum.

39

[16. aarh.s begyndelse].

Slesvigs borgere beder landsherren om hjælp til overholdelsen af byens privilegier, navnlig med hensyn til adelsmænds pligt til at betale afgifter, hvis de bor inden for byens grænser. 10

A: tabt. — Aa: Kgl. Bibl. Thott fol. 1231 s. 24. Afskrift af koncept(?) af Ulrich Petersen med overskr.: *Eine alte supplica unter den raths-sachen gefunden sine numine et lumine, ist vielleicht an hz. Friederich oder hz. Christian.*

Tryk: Rep. 2. rk. nr. 13019 (i udtog).

Datering: Af de i brevet nævnte adelsmænd, som formodentlig var døde, da brevet 15 blev skrevet, er Peter van Anevelde sandsynligvis Peter v. Ahlefeldt d. 1483 og Otto Porsvelt den Otte Porsfeldt, som blev dræbt 1504 paa Næsbyhoved. Luder Storm nævnes 1505 ¹⁴/₁₁ som amtmand i Flensborg. Jfr. Rep. 1.1.

Irlũchtigeste hochgebarn fũrste, gnedigeste leve here. Iuwer gnaden demodighen undersaten, borgmestere, raedtmanne unde gantze gemeenheit iuwer gnaden stadt begheren unde ganzs andũchtigen bidden, wy unser stadt privilegia und vryheit mũghen so vrig brukende syn, alsz unsze vorfaren hebben gebuket, ock unser stadt upkominghe irlangen, so in vortyden isz gescheen, dar men iuwer gnaden stadt van buwe und betere, de unsz nu van etliken unsen mede inwonren werden vor entholden, gelyck anderen upkominghen unde plichten, alsz eyner marck erthure uthe dem huse to gevende iarlikes, dar de platensleger inne wont twischen dem dore und der mœlen, ock twelff β erthur iarlikes to gevende uthe Otten van Anevelden huse by der andern syde dem dore na dem westen, ock etlike ackerhũr van etliken wurden by sũnte Michaẽlis kerken, als eyner wurd, geheten dat Norder Lucke, ii β englich iarlikes und van eyner andern wurd, geheten dat Sũder Lucke, twelff β iarlikes na inneholde older stadregister. Ock, gnedigste leue her, wan iuwe fũrstlike gnade ansiehet und merket etlike scrifte, uns van dem werdighen hern abbate und ganzem convente to Rũdekloster gegheven in tũchnisse ——— bringet 35

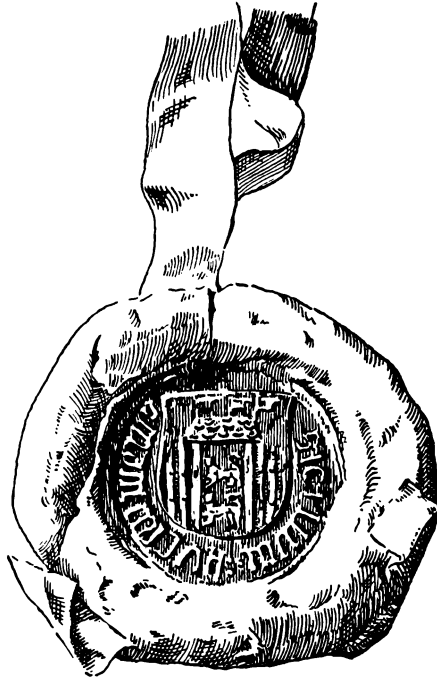
24—25 buwe und betere] *rett. fra* buwen und beteren Aa. 31 geheten] *første e tilf. o. lin. Aa.* 34 etlike scrifte] *derover tilf. m. samme hd.* einen brieff Aa. 35 tũchnisse] *herefter har Aa plads aaben udfyldt af en streg.*

wol klarliken mede, wat rechticheit wy van wegen iuwer gnaden stadt hebben an den wurden und velde, umme sünthe Michaëls kerken und kerckhave belegen, dar sick nu etlike geistlike personen an holden, iegen vryheide iuwer gnaden stadt und unsz to grottem nadele. Ock, gnedighe
5 leve her, hebben wy manck unsen privilegien, welck ritter ifte gutman bynnen den plancken to Sleszwyck wonen will, de sy plichtich der stadt rechte bördene unde alle plichte mede to holdene, wie dat by unsen tyden gütlicken deden de düchtigen manns Otto Porszvelt, Luder Storm, Peter van Anevelde, Otto van Anevelde etc.; dar van der stadt upkominge seer
10 werden van vormynret, so dat de stadt nu grot nadel hefft. Gnedige leve her, dyt hebben alle gedan by unsen tyden de gudemans, de de husze und erve hadden an iuwer gnaden stadt, want iegenwardich. Irluchtiger hochgebarn fürste, gnedigste leve her. Wy iuwer gnaden demodighen undersaten vorscreven bidden ganz andächtigen, unsz willen byval don, unsze
15 privilegya de by macht (to holden, dat) wy sodan plichte möghen irlangen to nutticheit iuwer gnaden stadt, ifft wes iuwer fürstliken gnaden best düncket und nutte to synde beschicken, so wy ane twivel ganz hopen wol to scheende, willen wy ieghen iuwen gnaden to allen tyden myt truwen willigen densten irkennen etc. sine dato.

---

4 grottem nadele] grottem *tilf. efter* nadele, *men med angivelse af omstilling; herefter bemærker Ulrich Petersen*: in margine war geschrieben: Ubi Friserwirck ? ubi Brother Lyensen *pratum* Boybultofft ? *Aa.* 7—10 wie.. hefft] *tilf. i den nedre marg. Aa.* 12 want] *derefter i parentes tilf. bisz Aa.* 15 to.. dat] *saaledes i parentes Aa.*

HUSUM

Husum bys segl, gengivet efter segl af sort voks i ufarvet voksskaal, under brev af 1553 27. januar i Landesarchiv, Gottorp. Seglbilledet viser en port med 3 faner paa taget, flankeret af 3 palisader paa hver side. I porten 2 leoparder. Indskriften lyder: sigilløm høfemmenfe.

Indbyggerne i Husum beder kongen om at faa en i byen bosiddende mand som byfoged, som de kan henvende sig til i amtmandens fraværelse, og at der maa udnævnes tolv mænd i byen, som sammen med byfogeden kan dømme borgerne, endvidere, at byfogden maa være behjælpelig med inddrivelse af gæld, om tilladelse til at byen maa blive omgivet med en grav, vold eller hegn til beskyttelse mod tyve og røvere, samt at borgerne med byfogeden og de tolv mænd maa udfærdige en vedtægt for byen, og anmoder om, at kongen vil give dem Flensborg ret eller Slesvig ret eller birkeretten.

¹⁰ A: tabt. — Aa: Kgl. Bibl. Gl. kgl. Sml. fol. 1150 (Registrum Christierni I) 59, indført umiddelbart efter nr. 40, med overskr.: *Hir na volgen de bede der van Husem vrome desse bauenscreuen priuilegia.*

Tryk: Staatsb. Mag. VIII 681, særtryk herefter Michelsen, Nordfriesland 229; Beccau, Geschichte Husums 247; Urkundensammlung IV 74; Husumer Urkundenbuch 11. — Reg. Dan. nr. *6553; Rep. 2. rk. nr. 12820.

Datering: Se nr. 2.

Gnedige leue here, wii armen iuwer gnaden inwonere to Husem bidden ⁵⁹
 otmodigen denstliken, gii vns willen geuen vnde gunnen na iuwer
 gnade guddunkent ienich rechte vnde vriheyt, de wii mogen neten an
²⁰ vnsen rechtuerdigen saken. || Item wii bidden iuwe gnade tom ersten, gii vns ⁶⁰
 willen setten enen buvoget, dede bynnen mit vns in deme bleke wonet,
 deme wii stedest mogen soken vnde vnse noth klagen in affwesende iuwes
 amptmannes. Ock bidde wii, dat iuwe gnade wille kesen edder setten
 bynnen in dessem bleke twelffe, dede mit iuwere gnade eren voget mochten
²⁵ in rechtuerdigen soken ouer vnrechtuerdigheyt richten. Ock, gnedige here,
 bidde wii iuwe gnade, dat iuwe voget moge vns helpen, wan wii vnse noth
 klagen, dat wii van vnsen schuldeneren mogen vnse schult buten vnde
 bynnen van den, dede vns schuldich sin, manen. Item, gnedige here, wii
 bidden iuwen gnaden, dat gii vns willen gunnen, dat wii vnse blick mogen
³⁰ beuesten vor deue, rouere vnde mordere; wo dessen blick scholen beuesten
 mit eneme grauen, waelle edder tun, sette wii bii iuwe gnade. Item wii
 bidden ock, offt iuwe gnade wille vns setten enen buvoget vnde twelfff
 inwonere, dat wii mit eme makeden ene wilkor vppe wilkore, kopenschopp,

elen, wicht vnde wage, kramerie, backen vnde bruwen, dat de genen, de den vogede vnde den twelffen vnhorsam wurden, mochten den broke des wilkors suluen beholden to vnser blekes nutticheyt vnde behoff, buten bescheden alle broke, dede iuwe gnade also lange an roret hefft vnde bort. Gnedige leue here, iuwe gnade wille vns geuen Flensborger recht, Slesz-⁵ wiker recht edder berekrecht; wes iuwe gnade vnde iuwe redere duncket nutte wesen, sette wi al to iuwere gnaden vnde willen ock hoger edder syder nicht wesen, men also iuwe gnade wil. Gnedige leue here, wes gii van vns wedder willen hebben na vnseme vormoge, sette wii alto male bii iuwen gnaden.

10

2

[1448—81]

Kong Christian I. tillader indbyggerne i Husum at faa en af byens borgere som byfoged og at vælge tolv borgere, som sammen med byfogeden kan dømme borgerne, byfogeden skal endvidere være behjælpelig med at inddrive gæld, byen maa omgives med et pallisadeværk med porte til hærvejene, og endelig skal¹⁵ borgerne sammen med byfogeden og de tolv mænd udfærdige en vedtægt for byen. Til gengæld for disse begunstigelser skal byen aarlig svare 300 lybske mark til kongen.

A: tabt. — B: Kgl. Bibl. Gl. kgl. Sml. fol. 1150 (Registrum Christierni I) 56 med overskr.: *Privilegia der van Husem*. Efter privilegiet følger indbyggerne i Husums²⁰ henvendelse til kongen om tildeling af privilegier, se nr. 39.

Tryk: Staatsb. Mag. VIII 680, særtryk herefter Michelsen, Nordfriesland 228; Beccau, Geschichte Husums 246; Urkundensammlung IV 73 nr. 52; Husumer Urkundenbuch 10 nr. 19. — Reg. Dan. nr. 4262; Rep. 2. rk. nr. 12543.

Datering: Michelsen daterer dokumentet til c. 1465, »nach der Stellung desselben²⁵ in Registr. Chr. I« (Staatsb. Mag. VIII 630 note). Da den kronologiske rækkefølge i Registrum Christierni I er meget vilkaarlig, er denne datering dog usikker.

⁵⁶ **W**ii Cristiernn etc. don witlick, bekennen vnde betugen apenbar vor alle den iennen, de dessen breff zeen edder horen lesen, iegenwordigen vnde to komende, dat wii na rade, gutdunkende vnde vulbort vnser leuen getru-³⁰ wen redere vnde vmme nutticheide vnde bestandes willen vnser landes vnde vnser blekes Husem, so hebben wii van sunderger gunst vnde togene- geden gnade, also wii to den inwoneren vnser blekes Husem hebben, vor vns, vnse eruen vnde nakomelinge to ewigen tiiden en vnde eren nakome- lingen gnedichliken desse nagescreuene vryheit vnde rechticheit gegeuen,³⁵ gunnet vnde to gelaten, geuen, gunnen vnde to laten en de also iegenwor- digen in krafft desses vnser breues, der vry vnde vngehindert to neten, to

gebruken vnde ewichliken to beholden bii sodaneme vnderscheyde, also
 hir na volget. Interste gunnen vnde to laten wii, dat de *vorgenomeden* in-
 wonere vnser blekes Husem mogen vnde scholen enen buvoget hebben
 van eren egenen medebroderen vnde inwoneren, de mit en in deme bleke
 5 beseten vnde wonafftich is, den wii en setten scholen, de en rechtes in allen
 klagen vnde saken van vnser wegen behelpen schal. Vortmer gunnen wii
 en vnde to laten, dat se vth eren inwoneren scholen vnde mogen twelff
 vrame bederue lude kesen, de mit sampt deme buvogede ouer vnrechtuer-
 dicheit scholen vnde mogen richten, deme armen so wol richtes to behel-
 10 pende also deme riken. Ock schal de sulue buvoget, wanner se ere noth vor
 eme clagen, || dat se van eren schulderen nene betalinge erer schult krigen⁵⁹
 konen, id sy buten edder bynnen, en behulplick vnde bystendich wesen,
 dat se ere schult manen. Vortmer gunnen wii en vnde to laten, dat se vnse
 blick Husem mit eneme spyl tune edder hakel werke vor deue, rouere vnde
 15 mordere al vmme beuesten mogen vnde dore maken, dar ghemene her-
 straden in gan vnde vth, de to solken spyltunen horen. Vortmer gunnen
 wii en vnde (to)laten, dat se mogen eyn wilkor mit deme buvogede vnde
 den tweluen, de se also kesende werden, maken oppe elen, wicht, wage,
 kremerie, backen, bruwen vnde deme gelick, ock wes se to donde vnde to
 20 latende gebeden vnde vorbeden in dat gemene beste, dat welker, de deme
 buvogede vnde den tweluen vorbenomeden bouen sodane wilkor vnde gebot
 vnhorsam wurde, scholen vnde mogen se den broke, also se dar op settende
 werden, van eme nemen, de helffte des sulues brokes to vns, vnser eruen
 vnde nakomelingen vnde de anderen helffte to des *vorgenomeden* blekes
 25 beteringe vnde nutticheyt behoff komen schal, vthgenomen allen anderen
 broke, de alsus lange vns angerordt hefft, de allenen to vns her namals ock
 komen schal. Des scholen vns de *erbenomeden* inwonere to Husem vnde
 ere nakomelinge vnser eruen vnde nakomelingen iarlikes to ewigen tiiden
 geuen vnde vornogen drehundert lubesche marck, dar mede sodane gelt,
 30 also se vns iarlikes van des herdes wegen to geuende plichtich wesen,
 ingerekent wesen schal. Ock scholen se vnseme vogede to Gottorpe,
 wanner he bynnen ere blick van vnser wegen komende werdet, gesterie
 holden, also olde gewonheyt is. Iodoch bouen alle beholden wii vns, vnser
 eruen vnde nakomelingen vullmacht, desse bauen schreuen *pruilegia*
 35 vnde vriheit to vormerende vnde to vormynrende na rade vnser rades.
 Beschege id ock, dat de *erbenomeden* inwonere sick iegen vns vnde vnse
 landt apenbarliken vorbreken, dat god vorbede, so scholen alle desse
 bauen screuen vryheyde dar mede vorbraken wesen.

1 vnderscheyde] *første d rett. fra s B.* 5 wonafftich] *over o en nasalstreg B.* 15—16 her-
 straden] *d rett. B.* 17 (to)laten] *laten B.* 29 vornogen] *kunde ogsaa læses voruogen B.*

3

1487. 31. december.

Flensborg.

Kong Hans fritager indbyggerne i Husum fra at betale told i Husum af varer, der tilhører dem selv.

A: Landesarchiv, Gottorp. Husumer Urk. nr. 34. Perg. 34 × 22 (plica 6,7). Segl-snit. 5

Tryk: Beccau, Geschichte Husums 265; Husumer Urkundenbuch 29 nr. 84. — Reg. Dan. nr. *7926; Rep. 2. rk. nr. 6174.

Datering: Aarstallet maa efter vor tidsregning være 1487, da kongen 30. dec. 1487 var paa Gottorp og 31. dec. i Flensborg, men 1488 22. dec. i København. Jfr. Rep. 1.1.

Wy Iohann, van gots gnadenz tho Denmargken, Norwegen, der Wenden 10
 vnnde Gotten koningh, gekaren to Sweden, hertogh to Sleswigh, ock
 hertogh to Holstenn, Stormeren vnde der Dithmerschen, greue to Olden-
 borgh vnde Delmenhorst, bekennen vnde betugen vor vnusz, vnse eruen,
 nakomelinghe vnde alszweme, dat wy van sunderger gunst vnde
 gnade wegen den gemeynen inwoneren vnnde vnse leuen getruwen 15
 vndersaten tho Husem gnedichliken geghunnet vnde gegeuen hebben van
 allen eren egenen propperen guderen, de en samptlich edder besunderen
 vnde nicht anderen eren masschoppen edder kopluden buten Husem
 wonhaftich tokomen vnde egentlich togehoren, tho Husem tollenfryh to
 synde vnde by older wanheyte, alsz sze des tollens haluen to Husem by vnse 20
 zeligen heren vnde vaders thiden gehat vnnde gebuket hebben, toblyuende
 vnnde hyrnams nicht plichtich tosynde to Husem iennygerleyen tollens
 van eren egenen propperen guderenn in ienniger mate to betalende,
 gunnen vnde geuen en dat szo gegenwardich in vnde myt crafft vnde macht
 desses vnse breues, vorbeden hyrume allen vnse amptluden, vogeden 25
 vnde tolnerenn tor thyt to Gottorpe vnde Husem weszende vnnde allen
 den ghenen, de vmbe vnse willen dhon vnde lathen sch[o]llen vnnde
 willen, de obgnanten vnse leuen getruwen vnde gemeynen inwoneren tho
 Husem hyr ane tohinderende, hinderen tolatende edder in iennigermate
 warane to vorvrechtende, vnder vnse koninghlichen hulden vnde gnaden. 30
 Datum tho Flensborgh am auende Circumcisionis domini anno etc. lxxxviii^o
 vnder vnsem signete.

Ad domino Pauli Sestaden aduocato castri Gottorpe.

10 der og 29 hydr] r'et har en e-krolle A.

Gottorp.

1493. 17. november.

4

Hertug Frederik giver Husum det privilegium, at ingen fremmede kræmmere maa udstille og sælge deres varer mere end 3 markedsdage een gang om aaret, og giver regler om salget af humle.

⁵ A: Landesarchiv, Gottorp. Husumer Urk. nr. 45. Perg. 22,5 × 18 (plica 3). Hertug Frederiks segl, DKS. nr. 105, af rødt voks i ufarvet i perg. rem.

Tryk: Beccau, Geschichte Husums 266; Husumer Urkundenbuch 32 nr. 95. — Reg.Dan. nr. *8260; Rep. 2. rk. nr. 7499.

Wii Frederick, von gots gnaden erffgename to Norwegen, hertog to
¹⁰ Slesszwig, ock to Holsstenn, Stormaren vnde der Ditmarsschen her-
 tog, greue to Oldenburg vnde Delmenhorst, doen witligh, bekennen vnde
 betugen apenbare in vnde mit desseme vnsemē breue voralszweme, dat wii
 durch sunderge gunste vnde gnade vnde des gemeinen besten willen vnsem
 leuen getruwen vndersathen, benomptlich den kremeren vnde kopluden
¹⁵ vnsem blekes Husum, gnedichlich hebben belenet, bepriulegieret vnde be-
 gnadet, also dat neyn fromth kremer, he sii, wol de sii, watterleye kopens-
 schup vnde handel he gehanteret, mit sineme krame vnde kopenschup
 bynnen vnsem bleke Husum lenger alse dree margket dage eyndes iares
 vthstaen vnde dat sine vorkopen schole, ock schal neyn hoppenfhorer
²⁰ sinen hoppen, den he tor stede hefft, de wile he sine perde vnde wagen
 bii sick hefft, benedden halue drompte darsulues vorkopen, vnde wanner he
 sine perde vnde wagen von sich geschicket hefft, so schal he sinen hoppen
 insampt vnde altohope vnde nicht anders vorkopen; belenen, bepriule-
 gieren vnde begnaden de gedachten vnsem vndersaten, kremer vnde koplude
²⁵ des gnannten vnsem blekes, also iegenwardigen in crafft vnde macht dessem
 vnsem breues. Gebeden hiruome allen vnde isliken vnsem amptmannen,
 vogedenn, herdesuogeden, deneren, vndersaten vnde inwoneren vnsem
 blekes Husum de genanten kremer vnde koplude an der berorden vrigheit
 vnde begiftinge nicht tohinderende edder touorvnrechtende, hinderen
³⁰ edder vorvnrechten tolatende in ienigermate, vnder vnsem hulden vnde
 gnaden. Datum to Gottorpe ame iare vnsem heren Cristi dusent vherhun-
 dert ime drevndenegentigesten iare ame sondage na Brixii vnder vnsem
 hir nedden angehangeden signete.

Ad relationem validi Hinrici Rantzouwen conciliarii et magistri curie.

16—17 kopensschup og 17 kopenschup] *over de sidste bogstaver en forkortelsesstreg A.* 18 lenger] *første e rett. fra a A.* 20 tor] *r'et har en e-krolle A.* 23 insampt] *over de sidste bogstaver en (overflødig?) forkortelsesstreg A.* 29 nicht] *o. lin. A.*

5

1504. 15. februar.

Vedtægt af borgerne i Husum vedrørende barnedaab, barselkvinders kirkegang, gildesammenkomster og brudepars mandagsoffer.

A: mgl. — Aa: Stadfæstelse 26. febr. 1504 af hertug Frederik.

Tryk: Rep. 2. rk. nr. 10022 (i udtog); Husumer Urkundenbuch 42.

5

In dem iare vnszes heren, dho men schreff nha der borth Cristi vefftheinhundert vnde veer, des anderen daghes na sunte Valentin is gheschen ene beleuynghe vnnde eyn willekôr van vns ghemenen inwaners to Huszem, rekenszluden, kerckswaren, olderluden van allen ghilden in yegenwardicheit des herdeszfogedes Walke Wyddesszen van vnszes gnedighen heren 10 weghe *vmme* des ghemeynen besten willen, so dat szyck de ene bauen den anderen nycht vorheuen schall. Interste wen ene frouwe eyn kynt h to der kerken sendet, dar scholen nycht mehr mede ghân wen soes frouwen by pene vnses gnedighen herenn broke else dree marck vnde vnser leuen frouwen veer punth wasses. Item wen eyne frouwe na den soeszweken yn 15 kerken gheynt, so schall se sulff soeste ghân vnnde to dem offer sulff soeste vnd nycht mehr by deme vorschreuen broke. Item wen vnsze ghyldetohope kamen eyns des iares vnd erhe rechticheit holden, so scholen de brodere vnde de sustere des yares eyns offeren vnd nycht mehr, an welken ghylden dath se szyn, by dem vorschreuen broke sunderen de negesten des 20 doden. Ffurdermehr wen de brudegam vnd de bruth des mandaghes to der kerken ghân, so schall de brudegam nycht offerenn, szunder de brùdt schall dem kerckheren syne rechticheit brynghe thom hoghenn altare alsze dree schillinghe myt eren bysytterschen vnd veer iungkfrouwen vor ehr to ghânde. Alle dessze vorschreuen stuccke vnnde artikele zyn wii 25 vorschreuen inwoners, rekenszlude, kerckswaren, olderlude van allen ghilden eyndrechtichliken ouer eyn ghekamen stede vnnde vast so thoholdende vor vns vnde alle vnse nakomelighen by dem vorschreuen broke. Des tho eyner tuchenysse hebbe wy vnnszes blekes ingheseghell ghehenget nedden an dessen breff, de ghegeuen vnd gescreuen is ame iare vorghe- 30 schreuen.

I nr. 5 og 6 har r i slutningen af ord (og sammensætningsled) ofte en e-krølle og m og n i ordslutning hyppigt en opadbejet slutstreg. Da disse tegn i intet af tilfældene nødvendigvis maa have sproglig værdi, og da de ofte umuligt kan have en saadan værdi, er der ikke taget hensyn til dem.

Gottorp.

1504. 26. februar.

6

Hertug Frederiks stadfæstelse af vedtægten 1504 15. februar.

A : Landesarchiv, Gottorp. Husumer Urk. nr. 70. Perg. 50,5 × 26 (plica 9). Perg. seglrem med ubetydelige rester af segl.

⁵ *Tryk*: Rep. 2. rk. nr. 10028 (i udtog); Husumer Urkundenbuch 42 nr. 124.

Van gotsgnadenn wy Frederich, erffghome tho Norweghen, hertog to Szleswyck ock tho Holstenn, Stormarn vnde der Dythmerschenn, graue to Oldenburg vnde Delmenhorst, dhon witlick apembar bekennde in vnde myt desszem vnszem breue vor alleszwem, dat ame iare dusent
¹⁰ vyffhundert vnde veerhe des mandaghes na Inuocaut vor vnsz in ieghenwardicheit etlicher vnszer rede de erszamen vnnse leuen getruwen inwoner tho Húszem hebben lathen irtoghen enen breff myt der ghemeynheit darsulues ingheseghele vorseghelt, dar myt se etlicher dinghehaluen vnder
¹⁵ penen vns tho tokerende so toholdende zick vorplichtet, myt gheborlicher demóth denstlich byddende vnde anuallende, wy sodane ere ghesette, beleuynghe vnde vorplichtinghe myt ffurstlicher crafft mochten beuestighen, bestedighen vnde confirmeren, welken eren breff, vns irtoget, wy van worden to worden hiir in hebben gheschryuen laten inhodes vnd ludes,
²⁰ so nagheschreuen is: In dem iare vnszes heren, dho men schreff nha der borth Cristi vefftheinhundert vnde veer, des anderen daghes na sunte Valentin (etc. = nr. 5). Vnde so wy denne den gedachten vnnsen leuen getruwen van Huszem durch mennichfoldighe fflitighe vnd getruwe denste, vns betherto van ehn ghescheen, vnnde de namals noch mehr vns vnde
²⁵ vnnsen eruen van ehn gheschen scholen, in eren rychtigen gebeden gunstich vnd gnegt zin, hebben darumme sodane ere gesetthe nach inholde des vorghescreuenn eres breues in allermathe beleuet, bestediget, beuestiget vnd confirmeret, beleuen, bestedighen, beuestigen vnde confirmeren dat also ieghenwardich in crafft vnde macht desses vnnszes breues. Des tho
³⁰ orkunde hebbenn wy vnnse secrete henghen lathen benedden ann desszen breff, dede ghegheuen is vppe vnnszem slothe Gottorpe ame iarhe vnnde daghe bauenghescreuenn.

Ad mandatum domini ducis proprium Godschalculus de Aleuelde doctor cancellarius.

Se note til nr. 5.

7

1508. 5. maj.

Husum.

Hertug Frederik giver indbyggerne i Husum tilladelse til at have to torvedage om ugen.

A: Landesarchiv, Gottorp. Husumer Urk. nr. 87. Perg. 28 × 19,5 (plica 5,5). Hertug Frederiks segl, DKS. nr. 108, af rødt voks i ufarvet i perg. rem. 5

Tryk: Rep. 2. rk. nr. 11007 (i udtog); Husumer Urkundenbuch 50 nr. 144.

Van gots gnadenn wy Frederich, erffgename to Norwegenn, hertog to Sleszwigk, ok to Holstenn, Stormaren unde der Dytmersschenn, greue to Ōldenborg vnde Delmenhorst, don wytlich openbare bekennende in unde myt desseme breue vor uns, vnsze eruenn, nakomelinge vnde alleszwemenn, 10 dat wy durch sunderge gunste unde gnade vnsen leuen getruwen vnder-saten, den gemenen inwonneren vnses blekes to Huszum, ytzundt synde vnde tokamende, tho mereme bestande gnedichlich gegunnet, togelatenn vnde vorschreuen hebben, dat en iewelich twe dage in der wecken also nomelichin alle donredage vnde sunauende fryg vnde ungehindert rynt- 15 flesch in helen, haluen rumpenn vnde ferndendelen vnde schapflesch in helen vnde ok in sulken haluenn rumpenn darsuluest to Huszum to markede bryngen, vél hebben unde vorkopen mach. Dar ane schal den vorbenomeden vnsen leuen getruwenn inwonneren to Huszum de vorschryuyng vnde 20 begnadyng, so wy deme knockenhouwer ampte gnedichlich gegunnet unde gegeuen hebben, nycht to vorfange unde entegen syn. Ok scholen unde willen wy, de obgemelten vnsze eruen unde nakomelinge desuluen vnse leuen getruwenn to Huszum hyr by laten vnde in nenen tokamenden tydenn dar inne to iennygermate vorkorten. Gunnenn, tolaten vnde vor- 25 schryuen en dat also iegenwardigenn in crafft unde macht dessessuluen unses breues. Des to merer tuchnisse der warheyt hebbe wy vnse signet benedden an dessensuluen breff wytlichin laten hengen. Gegeuen to Huszum na Cristi unses heren gebordt ime viffteinhundersten unde achten iare des ffrygdags na Quasimodogeniti.

8

1511. 2. januar.

Gottorp. 30

Hertug Frederik gør vitterligt, at indbyggerne i Husum, som bor øst for den vestlige ende af byen, ikke skal være sandemænd, nævninger eller tolvemænd i Søndergøs herred.

A: Landesarchiv, Gottorp. Husumer Urk. nr. 99. Perg. 28.5 × 17 (plica 5,7). Perg. seglrem. 35

Tryk: Beccau, Geschichte Husums 268; Husumer Urkundenbuch 53 nr. 157. — Reg.Dan. nr. *9606; Rep. 2. rk. nr. 11708.

Van gots gnadenn Frederich, erffgename to Norwegenn, hertog to Sleswyck, ock to Holstenn, Stormarenn vnd der Dithmerschenn, greue
⁵ to Oldemborg vnd Delmenhorst, don witlich apembare bekennde vor vns, vnse eruen, nakamelinge vnd alsweme, so als denne vnsze leuenn getruwen inwonere osten dem westen ende in vnszem bleke to Huszem wonende betthohere nye santlude, neuinge edder twelff bunden vp vnnszem herdes dinge Szundergesherde geholden hebben, dat wy durch sunderge
¹⁰ gunste vnnd gnadenn sze vnd ere nakamelinge also vorth an gnedgen dar by beholden willen, dat obgemelten van Husem osten dem wester ende in ne(i)nen tokamenden tiden santlude, neuinge edder twelff-bunden holden edder dar to gheeschet schollen werden. Besunderenn de in dem wester ende wanen schollen sich dar in aller maten byholden,
¹⁵ also bether to wontlich gewest, geholden vnd vorgedan hebben. To orkunde vnd mherer tuchenisse der warheit hebben wy Frederich hertog obgnant vor vns, vnse eruen vnd nakamelinge vnse furstliche secrete witlichen geheten hengenn nedden an dessen breff. Gegeuen to Gottorp nach der borth Cristi vnszs herenn dusent vyffhundert im eluen iare des anderenn
²⁰ nach des hilligen iars dage.

Husum.**1511. 26. marts.****9**

Hertug Frederik bevilger sine undersaatte i Søndergøs herred, Husum og Hatstedmark, at de i stedet for 3 nætters nathold til hertugen og amtmanden paa Gottorp aarlig skal svare 370 lybske mark.

²⁵ A: Landesarchiv, Gottorp. Husumer Urk. nr. 100. Perg. 35 × 24 (plica 4,8). Hertug Frederiks segl, DKS. nr. 106, af rødt voks i ufarvet i perg. rem. Trækapsel. — Aa: Kiels Univ. Bibl. S.H. 507.

Tryk: Beccau, Geschichte Husums 268; Ratjen, Verzeichnis der Handschr. der Kieler Universitätsbibl. II 108 (i udtog efter Aa); Husumer Urkundenbuch 55 nr.
³⁰ 160. — Reg.Dan. nr. *9641; Rep. 2. rk. nr. 11754.

Van gotz gnadenn wy Frederick, erffgename to Norweghenn, hertog to Sleszwyck, Holstenn, Stormarnn vnnde Ditmerschen, greue to Oldennborch vnnd Dellmenhorst, don wyttlich apennbar bekennde in vnnde mit dusszem vnnseme apembreue vor vns, vnnse eruen, nåkomelinge
³⁵ vnnde alszweme, dat sick vnnse leuen getruwen vnndersaten inn Sonnderges herde, Husem vnnde Hadstedemarck to meren tyden by vnns mit klagen

12 ne(i)nen] nemen A.

heben laten vernemen, en dat kostgælde to behoff der teringen vnnde afflegeringe, so durch vnns dre nacht vnnde vnnszen amptmann to Gott-dorp des iares geschehen vnde gehalden werdenn, vaste to swår vnnde to neinen geringen affdrage valle, vnns anfallende vnde demotich mit vlite biddennde, wy se durch andere middele, vnns batlick vnde en lydenlick, ⁵ der gemelten besweringen mochten entlesten. Dewyl wy danne den suluen gerörden vnns vnndersatenn in dessen vnnde andern eren handdelingen dorch sunderlicke gunst vnnde gnaden, toneginnges ok vmme manichfoldiger veler truver vnnde wylliger dinste willenn, de se vnns vormåls bewysset vnde gedån heben vnnde se nochmåls don schöllenn vnnde wyllen, mit den ¹⁰ besten gernne gnediglicken forderen, heben wy den vorbenemedenn vnns vnndersaten gegunnet, togelaten vnde verschreuen, dat se vnns ver sodane kostgêlt, teringe vnde afflegeringe alle iår drehundert seuentich lubesche marckh, hundert vnde tein marckh mit der szomer bede, hundert vnde tein marckh mit der winter bede vnde de andern hundert vnde vefftich marck, ¹⁵ de se vns vor de dre nacht, inn welckeren se vns mit gebörlicker notdurfft versorget vnnde geholden, to geuende to gesecht, vpe pingsten van der handt brynnngen, entrichten, vernögen vnnde betalen schöll(e)nn, to welckern hundert vnde vefftich marck alle de, so bethere to bauen benompte dre nacht teringe gelecht heben, iewelek nå synem antall ok to leggende ²⁰ vorpflichtet syn schall, men hir denn entbauen to neinerleye kostgælde wes to leggende, szunder vtghenamen, wat dat gemeine lanndt deit, to donde schuldich syn. Dit alle doch vnns herlickeit vnde rechticheit der rhe vnnde swyn iacht in den dorperen inn Sonndergesherde belegen, de vorhen de suluen iacht gehalden heben, to neinen vorfannges syn schall. Beholden ²⁵ vnns doch dit vorgeschreuen durch neinen vnns amptlude tor tydt synde inn ienniger maten to wannedelennde, gunnen, tolaten vnnde verschriuen dat den vorbenomedenn vnnszen leuen getruwen vnndersaten also iegenuerdigen inn krafft vnnde macht desses vnnses breues. Vnnder vnnszem hirnedden angehangeden furstlickenn secrete. Geuen to Husem ³⁰ middwekens nåch anu(n)tacionis Marie nåch der bort Cristi vnnses herren dusennt vyffhundert im elfftenn iåre.

10

1516. 27. februar.

Husum.

Hertug Frederik gør vitterligt efter anmodning af »de reken-slude« i Husum, at ingen i Husum skal være fri for skatter og byrder undtagen Herman Hoyer ³⁵ og møntmesteren Iürgen Drewes.

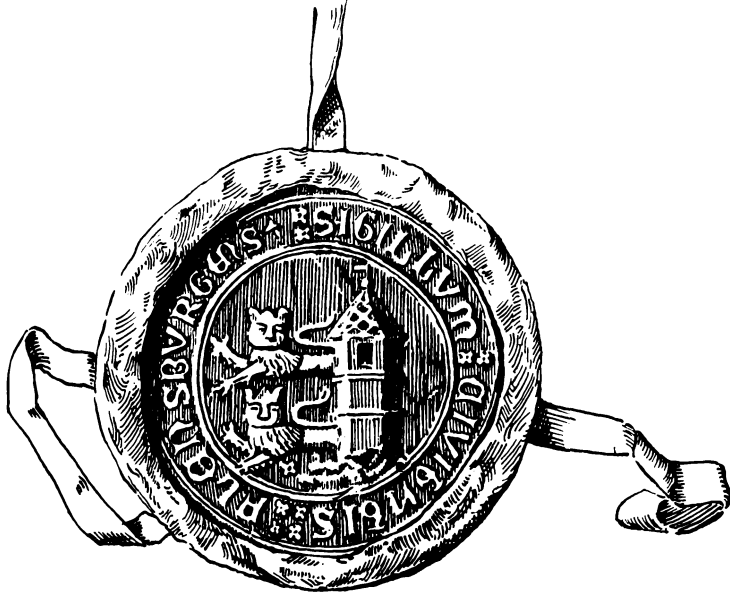
18 schöll(e)nn] schöllnn A. 31 anu(n)tacionis] anuctacionis A.

A: Landesarchiv, Gottorp. Husumer Urk. nr. 128. Perg. 32 × 19 (plica 5,6). Hertug Frederiks segl, DKS. nr. 106, af rødt voks i ufarvet i perg. rem. Trækapsel.

Tryk: Beccau, Geschichte Husums 269; Husumer Urkundenbuch 65 nr. 196. — Reg.Dan. nr. *10123.

⁵ Van gots gnaden wy Frederich, erffgename to Norwegen, hertoch to Sleswyk, Holsten, Stormaren vnd der Dithmerschen, greue to Oldemborch vnd Delmenhorst, bokennen vnnnd botugen apembare in dossem breue vor vns, vnse eruen, nakamelinge vnnnd alsweme, dath vor vns vnd vnse leuen getruwen reden, de vns am iare, dage vnd stede nedden geschreuen
¹⁰ byweren, syn irschenen de ersamen vnnse leuenn getruwen rekenlude to Husem van wegen erer vnd gemeinen inwoneren dar suluest vnnnd mit klagen borichteden, wo dath dar suluest to Husem vele weren, de sich vorluden leten fry to synde vor alle vmplicht, der wegen de borden, de den suluen van eren guderen wegen bynnen Husem mede togehört, mosten vp
¹⁵ sich nhemen vnd dragen, dos se sich nicht weinich voleden boswert, vns mit demotiger bede ansokende en dar inne mit den besten vortoszynde, darto wy vns schuldich bokennen, vnd hebben darup nach gehalten rade vor recht afseggen latenn, dath nymment bynnen Husem scholle fry, sunder vorplichtet szyn van synen guderen, stande eruen vnd grunden darsuluest
²⁰ to Husem, dar van synen naberen bauen vnd bonedden van allen boswer-nissen, borden, iarlichen plichten vnd schatten naber gelyck to donde, vthgenamen vnd gescheiden de duchtige vnse leue getruwe Hermen Hoyer vnd de ersame vnnse ok leue getruwe Iurgen Drewes, de wile he vnse muntmeister is to Husem, de wy uth beleuinge der van Husem vth sunder-
²⁵ gen gnaden fry gegeuen, den dosse vnse affgespraken sentencie schall vnschedelich syn. Ock oft we were bynnen Husem, de segell vnd breue hedden, dar durch se vormeinden fry to szynde, dath se de vor vns irtogen, darup willen wy als denne de mit goborlich antwort vnser sich nicht hebben toboklagen affleggen vnd stillen. To orkunde vnnnd merer tuchenisse der
³⁰ warheit hebben wy vnse secrete witlichen heten hengen nedden an dossen breff to Husem nach Cristi vnse heren geborth dusent vyffhundert im sosteinden iare middewekens nach Oculi in der hilligen vasten.

FLENSBORG

Flensborg bys segl, gengivet efter segl af rødt voks i ufarvet voksskaal, under brev af 1421 4. august i Rigsarkivet. Seglbilledet viser et ottekantet taarn i 3 stokværk med et aflangt firkantet vindue i det øverste og med spidst tag bærende en vejrhane; fra taarnet fremvokser 2 kronede leoparder; under den nederste en firbladet blomst. Indskriften lyder: SIGILLVM CIVITATIS FLENSBVRGENSIS.

Raad og borgerskab i Slesvig slutter overenskomst med borgerne i Flensborg om forbud mod at anklage en borger hos de mægtige, om gensidig hjælp ved skibbrud, om forbud mod forkøb samt om afgørelse af stridigheder mellem borgerne i de to byer.

A: Flensborg Stadsarkiv. Nr. 1. Perg. 17,4 × 8,7 (plica 1,1). Slesvig bys segl af ufarvet voks i perg. rem, beskadiget.

Atlas nr. 206.

Tryk: Seelen, Memorabil. Flensb. 195; Lüders, Statutum der Stadt Flensb. 57; 10 Urkundensammlung I 115 nr. 105; Dipl. Flensb. I 11 nr. 3; Dipl. Dan. og DRB. 2r. III nr. 36. — Reg. Dan. nr. 1302*; Rep. 1. rk. nr. 476.

Omnibus presens scriptum cernentibus consules ceterique ciues Sleswicenses in domino salutem. Nouerit discretio singulorum, nos et discretos uiros ciues Flensburgenses inter nos utrobique tale fedus et
15 conditionem inisse, quod si aliquis nostrorum alium coram potentibus irra[t]ionabiliter accusauerit uel incusauerit ciuibus suis non consultis, se deuictum ad tres marchas argenti recognoscat. Insuper si aliquis in periculo naufragii inuentus fuerit, et alius superuenerit, sibi iuuamen porrigat, quanto magis fuerit posse suum. Ceterum taliter concordauimus et
20 ordinauimus, quod nullus alteri irreuerentiam, que dicitur forkyøp, inferre debe[a]t sed unusquisque alterum in sua emptione nobiliter uenerari. Insuper si aliquis aduersus alium querimoniam habuerit, cum duobus ciuibus unaqueque pars ad ciuitatem suam perueniat, et ibidem fine laudabili terminetur. Quicumque uero conditionem istam maculauerit et
25 non adimpleuerit, ad emendam trium marcharum argenti se conuictum coram suis ciuibus recognoscat. Datum anno domini m^o cc^o lxxx^o secundo in uigilia apostolorum Petri et Pauli.

---

21 debe[a]t] a er dækket af en blækklat A.

2 Flensborg stadsret. 1284. 16. august.

Text I. — Latinsk text.

A: tabt. — *Aa*: tabt. — *Aa1*: Westphalen, Monum. ined. III Præfatio, hvor nogle kapitler optrykkes (Præf. 92), og hvor det oplyses (Præf. 58), at haandskriftet var skrevet af Henningius Flotow 1386. — *Ab*: Flensborg Stadsarkiv, Haandskrift 5 Jensen (efter 1562). — *Ab1*: Smst., Haandskrift Feddersen (c. 1730). — *Ac*: tabt. — *Ac1*: Kgl. Bibl. Uldall fol. 7 (1663). — *Ac2*: Smst. Ny kgl. Saml. 4° 1508 (17. aarh.). — *Ac3*: Smst. Ledreborg fol. 204 (18. aarh., afskr. af Andreas Hojer). — Flere sekundære haandskrifter er anført Graef, Entstehung und Bedeutung des Flensburger Stadtrechtes 62. 10

Tryk: Westphalen l.l.; Kolderup-Rosenvinge V 368 (efter *Ab*); Thorsen, Stadsretter 123 (efter *Ab*). — Reg.Dan. nr. 1336* = nr. *576.

Datering: Thorsen antog, at den latinske text (text I) var en foreløbig stadsret fra tiden forud for 1284, og at indledningen var en oversættelse fra den danske text senere overført til den latinske. Som navnlig paavist af Graef l.l. kan der dog ikke 15 være tvivl om, at den latinske text i det hele er den oprindelige text fra 1284, hvoraf den danske text er en bearbejdelse fra c. 1300. Da texten imidlertid kun er overleveret i sene haandskrifter, kan den dog have været genstand for bearbejdelser.

Text efter Ab med varianter fra Aa1 og Ac 1—3.

2r **A**nno domini millesimo ducentesimo octogesimo quarto in crastino as- 20
sumptionis beatæ uirginis seniores, consules coeterique ciues ciuitatis Flensburgh leges ciuiles, scripturæ commendatas non habentes, hos articulos legum subsequentes composuerunt, gratia domini Waldemari, illustrissimi ducis Iutiae, super hoc contenta et concessa. Quorum articulorum primus: 25

(Text II 15, III 14, IV 19)

I. Quod si ciuis eiusdem ciuitatis incusaretur a domino duce uel ab aliquo principe, nulla debet illi inferri uiolentia, antequam locus et dies libere respondendi ei pr(æ)figatur, nec ad alium locum erit compellendus causa purgandi se uel respondendi nisi intra mænia ciuitatis, licet causa opposita 30 fuerit læse maiestatis.

(Text II 76, III 77, IV 79)

II. Si quis etiam mulierem oppresserit ui, emendabit domino terræ

20—25 Anno.. primus] *mgl. Aa1.* 21 beatæ] benedictæ *Ac1—3.* 22 Flensburgh] Flensburgensis *Ac1—3.* 23—22 hos articulos] articulos hosce *Ac1, Ac3.* 24—25 Quorum.. primus] *mgl. Ac1—3.* 27 Quod.. ciuitatis] Si quis Flensburgensis ciuitatis ciuis *Aa1.* — ciuis] quis *Ac1—3.* 28 debet] debetur *Aa1, Ac1—3.* — illi] ei *Aa1, Ac3.* 29 pr(æ)figatur] profigatur *Ab*; præfigaretur *Aa1*; præfigeretur *Ac1—3.* — erit] esset *Aa1, Ac1—3.* — compellendus] expellendus *Aa1.* 33 oppresserit] *Aa1.*

40 marchas, tot ciuitati, tot etiam defensori mulieris. Si negauerit, octo ueredici accedant legaliter et iuramento suo de(c)er(n)ant ueritatem. ||

(Text II 69, III 66, IV 72)

III. Si quis ciuium in ciuitate hominem interfecerit et super hoc pace ^{2v} priuatus fuerit per octo ueredicos, satisfaciat domino terræ in 40 marchas denariorum, in totidem ciuitati. Cognatis uero interfecti ter decem et octo marchas denariorum cum marcha auri, quæ (g)orsum dicitur, emendabit, totius regni in hoc consuetudine obseruata.

(Text II 70, III 67, IV 73)

10 IV. Item si rurensis interfecerit in ciuitate siue ciuem siue rurensem et super hoc per octo ueredicos conuictus uel etiam per recens factum detentus, emendabit domino terræ 40 marchas, tot ciuitati et hæredibus interfecti, prout prius est expressum.

(Text II 72, III 69, IV 75)

15 V. Item si ciuis ciui uulnus intulerit uel ad effusionem sanguinis percuterit, uulneratus uulnus suum uel uestes sanguinelentas in placito debet (ostendere) et reo huius forefacti caussam imponere. || Quod si se absen- ^{3r} tauerit, et ad primum placitum non uenerit nec ad secundum nec ad tertium, reus huius facti sine omni defensione iudicatu(r) et domino terræ tres ²⁰ marchas emendabit, et si ueniens ad placitum negauerit, cum summo conuiuio, in quo est, se purgabit.

(Text II 73, III 70—74, IV 76)

VI. Qualitas uulneris sic distinguitur, pro uulnere capitis euidenti reddendæ sunt sex marchæ. Pro non euidenti tres. Pro manus uel pedis

1 40] 20 Ac3. — tot etiam] et tot Aa1, Ac1—3; herefter tilf. i parentes: alias unam Ab. 2 ueredici] uiridici Ac2. — accedant] accedunt Aa1, Ac1—3. — legaliter et] legaliterque Aa1, Ac1—3. — de(c)er(n)ant] deserunt Ab; decernunt Aa1, Ac1—3. 4 Si] Item si Ac2. — interfecerit] occiderit Aa1, Ac1—3. 5 marchas] marcis Ac1. 6 in] et Aa1, Ac1, Ac3. 7 denariorum] denique Aa1, Ac1, Ac3; demi Ac2. — cum] pura Aa1, Ac3. — (g)orsum] horsum Ab. 10 Item] mgl. Aa1, Ac1—3; saal. ogs. i det flg. — interfecerit] aliquis interfecerit unum Aa1, Ac1, Ac3; aliquem interfecerit Ac2. 11 per.. ueredicos] ueredicis Aa1, Ac1, Ac3; ueredicos Ac2. 11—12 detentus] deprehensus fuerit Aa1, Ac1, Ac3; deprehensus tilf. o. lin. Ac2; al. detentus tilf. o. lin. Ac3. 12 40] XX Aa1, Ac3. 16 uestes] første stauelse gentaget (ved linieskifte) Ab. 16—17 sanguinelentas.. reo] suas ostendere ac pro Aa1, Ac1—3. 17 (ostendere)] respondere Ab. 17—18 Quod.. absentauerit] Qui si subauscultauerit Aa1, Ac1—3. 18 ad (1)] mgl. Ac2; o. lin. Ac1. 19 reus] reus Ab. — iudicatu(r)] iudicatus Ab, Ac2; iudicabitur Aa1, Ac3. 19—20 tres marchas] tribus marcis Aa1, Ac1. 20—21 summo conuiuio] suo confinio Aa1, Ac1, Ac3. 21 conuiuio] conuineo Ac2. 23 Qualitas.. distinguitur] i marg. Ac1. — capitis] in capite Aa1, Ac1, Ac3. 24 tres] marcæ tilf. Aa1, Ac1, Ac3.

truncatione dimidia emenda hominis interfecti. Pro pollice quarta pars emendæ hominis. Pro indice dimidio minus. Reliqui uero digiti secundum positionem se(mi) minorem sortiuntur emendationem. Pro uulnere carnis tres marchæ. Si est penetrabile, quod holsaar dicitur, sex marchæ emendantur. ^{3v} || Et pro quolibet ossiculo 3 marchæ. Pro oculo eruto dimidia emenda ⁵ hominis. Si lædatur os, sex marchæ emendantur. Pro uno osse de uulnere exeunte emendantur 3 marchæ. Quod si plura ossa de eodem uulnere exierint, cum dictis tribus marcis sint emendata.

(Text II 77, III 78, IV 80)

VII. Item mulier adultera a marito suo coram iudice accusata, si negauerit, maioris conuiuii purgari debet iuramento duodeno conuiuuarum. Quod si conuicta fuerit per conuiuas, adultera reputetur, purgata uero, tam <a> marito quam ab aliis innocens criminis habeatur. ¹⁰

(Text II 1, III 1, IV 1—3)

VIII. Mulier nubens in ciuitate, moriente marito, in diuisione hæreditatis accipiat de omni hæreditate præter terras tantum, quantum hæres qui plus capiat, insuper lectum unum integrum, <et si tria uestium habeat, recipiat mediocrius>, si duo, deterius, si unum, obtineat illud. Et si habet ^{4r} liberos, licite exigant patrimonium, quando uolu(n)t. || Si uero pater superuixerit uxore mortua, nulla lege filii a patre matrimonium exigant, ¹⁵ donec pater aliam duxerit in uxorem. Unicuique tamen filiorum exponere tenetur tres marchas denariorum, scutum, gladium, lanceam, si facultas suppetat exponendi. ²⁰

(Text II 2a, III 2a, IV 4a)

IX. Cum uero pater alteram duxerit, ante nuptias uel in nuptiis separet ²⁵ a se filios cum illorum matrimonio uel nominet sub testimonio sufficienti,

1 truncatione] sectione *Aa1, Ac1—3*. — emenda] emendat *Aa1, Ac3*; emendatur (?) *Ac1*. 1—2 interfecti.. hominis] *mgf. Aa1, Ac1—3*. 2 dimidio minus] dimidia emendat (*mgf. Ac2*; emendatur (?) *Ac1*; emenda *Ac3*) manus (munus(!) *Ac2*) *Aa1, Ac1—3*. 3 se(mi)] se *Ab, Ac2*; suam *Aa1, Ac1, Ac3*. 5 emenda] emendatur *Ac1*. 7 si] uero *tilf. Ac1*. 8 exierint] exeunt *Aa1, Ac1, Ac3*; exigint (*o. lin. tilf. exeunt*) *Ac2*. — sint emendata] emendantur *Aa1, Ac3*; emendanda *Ac1*; emendata *Ac2*. 11 maioris conuiuii] ex maiori conuiuio *Aa1*. — duodeno] duodecim *Aa1, Ac1, Ac3*. — conuiuuarum] *herefter opr. angivet nyt kap. (VIII), men kapiteltallet atter slettet Ab*. 12 <a>] *mgf. Ab*. 13 criminis] *mgf. Aa1*; crimine *Ac3*. 17 capiat] capit *Aa1, Ac1, Ac3*. 17—18 et.. mediocrius] *mgf. Ab*. 18 Et] Quod *Aa1, Ac1—3*. — habet] habeat *Aa1, Ac3*. 19 uolu(n)t] uoluit *Ab*. 21 tamen] uero *Aa1, Ac1—3*. 22 gladium] et *tilf. Ac3*. 22—23 si.. suppetat] alias facultates (facultas *Aa1, Ac3*) suppetant (suppetat *Ac1—3*) *Aa1, Ac1, Ac3*. 26 illorum] eorum (*o. lin. tilf. sc. filiorum Ac3*) *Aa1, Ac1—3*.

quanta portio eis contingat, et illa portio sit sub custodia patris, donec ipsi uelint. Si autem hæc neglexerit, in diuisione hæreditatis, quidquid cum uxore illa habuit cum sua portione et liberorum, æquali distributione in duas partes diuidetur, et dimidia totius boni debetur pueris. Dimidietatem⁵ uero pater recipiat cum nouerca. Si uero illa liberos habuerit de altero marito, utantur iure simili, sicut prius est expressum.

(Text II 2b, III 2b, IV 4b)

X. Item expensæ nuptiarum de sola portione patris computandæ sunt. || Sic expensæ exequiarum de sola portione puerorum. Non diuisa etiam^{4*} substantia inter patrem et filios, si res augmentatæ uel diminutæ fuerint, æqualiter participant augmentum cum defectu.

(Text II 4, III 4, IV 6)

XI. Item cuius nubens in ciuitate, habens legitimos cum uxore, ipsa moriente, in diuisione hæreditatis dimidium possessionis totius accipiat¹⁵ et dimidium pueri, quotquot fuerint.

(Text II 5, III 5, IV 7)

XII. Item puero aliquo ex iis, de quibus prædictum est, moriente, tota possessio hæreditatis illius cedat patri et nulli alteri, ipso uiuente.

(Text II 6, III 6, IV 8)

XIII. Item post obitum patris et matris in hæreditate accipienda frater recipiat duas partes, soror uero tertiam. Sed post obitum fratrum et sororum frater et soror æqualem recipiant portionem.

Text II 24, III 23, IV 28)

XIV. Item de uiolento raptu mulieris et abscissione membrorum et de²⁵ homine interfecto et de oculo eruto debent octo ueredici discernere ueritatem. ||

(Text II 25, III 24, IV 29)

XV. Item pro omni delicto in proximo articulo superius notato infra^{5 r} campum ciuitatis contingenti, atque a ciuitate usque Brunssnus ad partem

1 portio.. contingat] partitiō iis (eis Ac3) contingit Aa1, Ac3. 2 autem] uero Aa1, Ac1—3. 3 illa] sua Aa1, Ac1—3. — liberorum] mgl. Aa1, Ac1—3. 4 debetur] debet Ac1. — Dimidietatem] Dimidia Aa1, Ac1—3. 5 cum] et Aa1, Ac1—3. 6 prius] ante Aa1, Ac1—3. 10 uel] et Aa1, Ac1, Ac3; aut Ac2. 17 iis] his Aa1, Ac1—3. 18 cedat] cedit Aa1, Ac3. 20 accipienda] recipienda Aa1, Ac1—3. 24 et (1)] item Aa1, Ac1, Ac3. 28 infra] intra Aa1, Ac1, Ac3. 29 atque] mgl. Aa1, Ac1—3. — Brunssnus] Brunsnisse Aa1, Ac1—3.

aquilonem, item a ciuitate usque Mordbecke ex una parte, item a ciuitate usque Withstagwath ad meredianum, item a ciuitate ad australem partem usque ad fossam, quæ separat terras Flenstoffthe et ciuitatis, debent etiam octo ueredici discernere ueritatem.

(Text II 7, III 7, IV 9)

5

XVI. Item diuisiones hæreditatum et terrarum pupillorum et orphanorum debentur publicari in placito ciuitatis et non in alio loco, alioquin indiuisæ reputantur.

(Text II 103, III 95, IV 98)

XVII. Item si moriatur aliquis in ciuitate uel infra campum ciuitatis, quod dicitur wigbelt, et fuerat laghkøpt non h(abens) hæredes, tunc consules cum aduocato bona mortui in eorum custodia debent per diem et 5v annum obseruare. Et si interim nullus hæres bona eius requisierit, || ipsa bona cedant domino terræ.

(Text II 9, III 9, IV 10)

15

XVIII. Item si aliquis moriatur ciuis relinquens post se liberos, si habeat cognatos in rure, illi cognati sub eorum custodia pueros mortui cum bonis eorum recipere non possunt, nisi super hoc in ciuitate cautionem sufficientem et non in rure fecerint.

(Text II 10, III 10, IV 11)

20

XIX. Patre mortuo, si mater puerorum <bona> inutiliter consumserit, si pueri cognatos non habeant, qui bona eorum custodire possint, consules ciuitatis cum aduocato bona puerorum sub eorum recipiant custodia, donec pueri peruenerint ad annos discretionis. Quod dictum est de matre, similiter et obseruandum est de patre.

25

1 aquilonem] *derefter tilf. i parentes*: rectius borealem seu aquilonem *Ab*; borealem *Aa1, Ac1—3*. — item (1)] *mgl. Aa1, Ac1—3*. — Mordbecke] Nordbeck *Aa1*; Nordtbeck *Ac1, Ac3*. — item (2)] *mgl. Aa1, Ac1—3*. 2 Withstagwath] Wistedewads *Aa1*; Wistedewadt *Ac1, Ac3*; Wittstugwadt *Ac2*. — meredianum] meridiem *Aa1*. — item] *mgl. Aa1, Ac1—3*. 3 ad] *o. lin. Ab*. — et] *mgl. Aa1; forskrevet Ac1, Ac3*. 7 debentur] debent *Aa1, Ac1, Ac3*. — in (2)] *mgl. Aa1, Ac1—3*. 8 indiuisæ] indiuisa *Aa1*. — reputantur] Si hæreditas indiuisa inter pueros debent consanquinei sex ex parte patris, alteri sex ex parte matris diuidere hæreditatem inter illos cum iuramento coram senatu quod non scirent melius *tilf. Aa1, Ac1—3*. 10 infra] intra *Aa1, Ac1, Ac3*. 11 wigbelt] wigbolt *Aa1, Ac1, Ac3*. — laghkøpt] logtopt *Aa1, Ac3*; logkopt *Ac1*; lagkkopt *Ac2*. — h(abens)] hunc *Ac1*. — tunc] tum *Aa1, Ac1—3*. 13 Et] Quod *Aa1, Ac1—3*. — bona eius] ea bona *Aa1, Ac1—3*. — ipsa] ea *Aa1, Ac1, Ac3. Kap. 18 mgl. Aa1*. 17—18 cum.. eorum] *mgl. Aa1, Ac1—3*. 21 <bona>] *mgl. Ab*. 24 donec.. discretionis] *mgl. Aa1, Ac1—3*. 25 et] *mgl. Ac3*; quoque *Aa1, Ac1, Ac2*.

(Text II 78, III 79, IV 81)

XX. Item filia uel soror uel neptis alicuius expers erit, uiuentibus parentibus, capitali portione, si recesserit <cum> iuvene. Iuuenis seducens illa<m> tenebitur ad emendam nouem marcharum.

5

(Text II 79, III 80, IV 82)

XXI. Item uir deprehensus cum legitima alterius in loco || suspecto, ^{6 r} adhibitis duobus testibus uicinis, quidquid læsionis habuerit, coactus sustineat. Si testes non affuerint, procedatur secundum leges terræ.

(Text II 80, III 81, IV 83)

10 XXII. Item non exactor, non præpositus neque aliquis alius de turpitudine legitime alicuius se intromittat, nisi per maritum legitime fuerit accusata.

(Text II 81, II 82, III 84)

15 XXIII. Item mulier si conuicta fuerit de adulterio, capitalis portio nulli debetur nisi marito. Si autem in facinore deprehensa, eadem portio cedat domino terræ.

(Text II 120, III 115, IV 115—16)

20 XXIV. Item si quis deprehenderit furem suum et manus ad terga ligauerit, ducat ad placitum, suspendat eum, alioquin emendabit domino terræ 40 marchas denariorum. Si uero furem deprehensum ante placitum dimiserit, tantum emendabit uel iurabit cum summo conuiuio se non ligasse furem nec comprehendisse.

(Text II 121, III 116, IV 117)

25 XXV. Item si quis alicui ciuium furtum imposuerit, || impeditus purgabit ^{6 v} se cum quinque uicinis, tribus a dextra, duobus a sinistra assumptis. Si unus uel duo ipsorum ipsum defendere noluerint, iuret super reliquias ipsos deficere caussa inuidiæ, et tunc requirat duos remotiores ad purgandum se. Si plures quam duo ex illis quinque defecerit<n>t, sit conuictus. Et si ipsum purgauerint, necesse est, quod sex de summo conuiuio, in quo est, 30 ipsum super hac caussa defendant, et extunc sit defensus. Si in nullo

3 <cum>] *mgl. Ab.* — illa<m>] illa *Ab;* eam *Aa1, Ac1—3.* Kap. 21—24 *mgl. Aa1.* 8 affuerint] adfuerint *Ac1—3.* — leges] legem *Ac1—3.* 12 accusata] accusatu *Ac3.* 18 terga] tergum *Ac1—3.* 22 comprehendisse] deprehendisse *Ac1—3.* 24 imposuerit] *gentaget Ab.* 25 dextra] et *tilf. Aa1, Ac1—3.* 28 defeceri<n>t] defecerit *Ab.* — sit conuictus] *mgl. Aa1, Ac1—3.* 29 si] se *Aa1, Ac3.* — quod] ut *Aa1, Ac1—3.* 30 extunc] tunc *Aa1, Ac1—3.* — Si] autem *tilf. Aa1, Ac1—3.*

conuiuio sit, sex ciues, soluentes suum arngiald et toff(t)giald, suo iuramento superaddito quinque supradictorum ipsum totaliter expurgabunt. Et si in his defecerit, ipsius capitalis portio cedat usui dominorum et furtum tripliciter restituet impe(t)itori.

(Text II 122, III 117, IV 118)

5

XXVI. Item fur ueniens ligatus ad placitum, si quantitas furti exegerit, suspendatur, et a nemine condemnetur. ||

(Text II 123a, III 118a, 119a)

7r XXVII. Item si quis ciuium furem, quem legaliter sciuerit esse conuictum, hospitauerit, et idem fur in domo sua fuerit deprehensus, dominus 10 domus emendabit tres marchas denariorum ciuitati et tot domino terræ.

(Text II 123b, III 118b, IV 119b)

XXVIII. Item si domesticus per aduocatum siue per alios conciuces incusatus, quod furem, quem legaliter sciuit conuictum, hospitasset, si confessus fuerit, emendabit, prout prius dictum est. Si autem negauerit, 15 iuramento duodeno sui summi conuiuui se purgabit. Et si in nullo fuerit conuiuio, cum aliis duodecim ciuibus, suum tofftgiald et arngiald soluentibus, a tali impetitione liberabitur.

(Text II 124, III 119—20, IV 120—21)

XXIX. Item si quis a domestico domus petierit ut exploret in domo 20 de furto, negante domestico et exactore non præsentate, tres marchas in limine ponat, demum intret. Si assit exactor, nihil in limine ponat. Si 7v ingressus domum, nihil inueniens, pecunia(m) in limine || positam amittat. Si autem furtum sub serata custodia, ad quam domestica clauis habuerit, inuentum fuerit, hospes pro fure reputabitur et ipsius portio capitalis cedat 25

1 arngiald] aregiald Aa1, Ac1, Ac3. — et] ac Aa1, Ac3. — toff(t)giald] tofftgiald Aa1, Ab; tofftgialt Ac1—2; toftegiald Ac3. 2 supradictorum] superadditorum Aa1, Ac3. 4 restituet] cedat Aa1, Ac1—3. — impe(t)itori] impeditori Ab. Kap. 26—27 mgl. Aa1. 6 exegerit] exigerit Ac3. 7 nemine] neminem Ac2. — condemnetur] condemnatur Ac3. 11 tot] totidem Ac1, Ac3. 13 siue] aut Aa1, Ac1—3. — conciuces] ciues Aa1, Ac3. 14 incusatus] inculpatus Aa1, Ac1—3. — sciuit] esse tilf. Aa1, Ac1—3. 15 prout] foran ordet er overstr.: prout ut Ab. 16 summi] mgl. Aa1, Ac1—3. — Et] Quod Aa1, Ac1—3. 17 tofftgiald] toftgieldt o. lign. Aa1, Ac1—3. — arngiald] arngeldt Ac2; aregield (aregeldt o. lign.) Aa1, Ac1, Ac3. 20 ut.. domo] expetat Aa1; et exploret (expetet Ac2) Ac1—3. 22 demum] et domum Aa1, Ac1, Ac3; domum Ac2. — assit] adsit Aa1 o. fl. 23 pecunia(m)] pecunia Ab. 24 furtum] inuenerit tilf. Aa1, Ac1—3; jf. ndf. — clauis] clauem Aa1, Ac1—3. 25 inuentum fuerit] mgl. Aa1, Ac1—3; jf. ovf.

domino terræ, excepta terra, quia terra ciuibus siue eorum hæredibus auf-
ferri nequaquam potest, nisi ciuis pro aliquo crimine erit fugiens uel
proscriptus uel regnum pr(æ)sumserit <impugnare, requisitor etiam
furti tripliciter suum> rehabebit.

5 *(Text II 125, III 121, IV 122)*

XXX. Item si maritus <uel> uxor pro furto accusati, si furtum extra
domum inuentum fuerit, uxor criminis nescia iudicatur. Si uero intra
domum repertum fuerit, mulier cum hospite rea iudicatur.

(Text II 126, III 122, IV 123)

10 XXXI. Item nullus emat equum uel equam aut formatum <pannum>
aut lanceam aut fabrefactum aurum aut securim cum manubrio aut
gladium cum uagina aut bouem aut alia animalia, nisi habeat super hoc
duos testes, qui vin dicuntur. || Quia furtum post hæc impositum manu s
duodecima excusatur.

15 *(Text II 64, III 61, IV 67)*

XXXII. Item ciuis a ruricola citatus ad placitum, sequenti die in
placito respondeat, si non responderit, sit conuictus. Si est de pecunia,
exactor cum duobus ciuibus ruricolæ extorqueat satisfactione(m) a con-
ciue.

20 *(Text II 127, III 123, IV 124)*

XXXIII. Item si ruricola furem suum in ciuitate suscepit, suspendet
eum in loco ibidem furibus deputato. Et si ultra terminum ciuitatis duxerit,
emendabit iudici 40 marchas denariorum.

(Text II 128, III 124, IV 125)

25 XXXIV. Item si quis ligauerit aliquem in ciuitate absque euidenti
furto, emendabit iudici quadraginta marchas et totidem ciuitati et toti-
dem illi, quem ligauit.

1 eorum] ipsorum *Aa1, Ac1—3*. 1—2 aufferri] afferri *Ac1, Ac3*. 3 regnum] regem *Aa1, Ac1—3*. — pr(æ)sumserit] prosumserit *Ab*. 3—4 <impugnare.. suum>] *mgl. Ab*. 4 re-
habebit] redhabebit *Aa1*; adhabebit *Ac3. Kap. 30 mgl. Aa1*. 6 <uel>] *mgl. Ab*. — accusati]
accusatur *Ac1—3*. 8 iudicatur] iudicetur *Ac3*. 10 aut] uel *Ac1*. — <pannum>] *mgl. Ab*.
11 fabrefactum aurum] argentum fabrefactum *Aa1, Ac1—3*. 12 hoc] hæc *Ac1, Ac2*. 13
vin] vidne *Aa1, Ac1, Ac3*. — hæc] hac *Aa1, Ac3. Kap. 32—34 mgl. Aa1*. 17 responderit]
respondeat *Ac1—3*. 18 satisfactione(m)] satisfactione *Ab*. 22 eum] *mgl. Ac3*. — Et]
Quod *Ac1—3*.

(Text II 129, III 125, IV 126)

XXXV. Item si rurensis, qui rapinam fecerit in rebus ciuium, fuerit deprehensus, rapinam restituat et iudici satisfaciatur in 40 marchas, in totidem ciuitati et totidem in(i)uriam passo. || Et si negauerit, excusabitur octo uicinis habentibus terras et domos, prius tamen fideiussione posita, quod sint domestici purgatores.

(Text II 65, III 63, IV 68)

XXXVI. Item pro aliquo incusato aliqua ex caussa, si cuius pro eo fideiubeat, et ipse postmodum super hoc conuictus fuerit, cuius pro eo respondeat.

10

(Text II 66, III 64, IV 69)

XXXVII. Item cuius non reddens debitum, quod dicitur arngiald, et impe(ti)tus ab aduocato in primo placito post natiuitatem Iohannis Baptistæ, debitor erit trium orarum; <si in secundo et si in tertio non> uenerit <et> pro se non satisfecerit, debitor erit trium marcharum, et si domi non fuerit, absentia ipsius ipsum non <ex>cusabit.

XXXVIII. Ingelt edder arffkop.

(Text II 11, III 11, IV 12—15)

Item habet dominus ciuitatis quoddam speciale debitum, quod dicitur arfkøp, quo redimitur ibidem morientium hæreditas, non tamen omnium || sed quor(um)ndam, quia nulli uiri non uxorati emunt illam immunitatem, sed ciues uxorati et omnes hospites de quacunque terra uenientes, nisi redimerint hæreditatem cum 4^{or} solidis denariorum et 2 denariis, d(um) libram cum dragma tenere possint, hæredem habebunt dominum terræ.

25

---

3 restituat] restituat *Aa1, Ac1, Ac3*. — satisfaciatur] satisfaciatur *Aa1, Ac1, Ac3*. — in (2)] et in *Aa1, Ac1—3*. 4 et] in *tilf. Ac1 o.fl.* — in(i)uriam] inuriam *Ab*. — Et] Quod *Aa1, Ac1—3. Kap. 56 mgl. Aa1*. 9 fideiubeat] fidem iubeat *Ac1—3*. 12 arngiald] arngeld *Aa1 o.fl.* 13 impe(ti)tus] impetus *Ab*; impeditus *Ac1—3*. 14 <si.. non>] *mgl. Ab*. 15 <et>] *mgl. Ab*. 16 ipsius] eius *Aa1, Ac1—3*. — ipsum] eum *Aa1, Ac1—3*. — <ex>cusabit] recusabit *Ab*. 20 quo.. hæreditas] quod, qui non redimit et moritur in ciuitate, illius hæreditas apud dominum ciuitatis manet *Aa1, Ac1—3*. — quo] quod *Ab*. 21 quor(um)ndam] quorondam *Ab*. — quia nulli] *mgl. Aa1, Ac1—3*. — uiri] enim *tilf. Aa1, Ac1—3*. — emunt.. immunitatem] et nati in hac ciuitate, immunes sunt ab illa *Aa1, Ac1—3*. 23 redimerint] redemerint *Aa1, Ac3*. — 4^{or}] oere (ør *Ac1*, øre *Ac3*) *tilf. Aa1, Ac1, Ac3*; *i marg. tilf.:* cum 4 ør solidis denariorum *Ac2*. 24 d(um)] *Ab har her samme forkortelse som ellers bruges for denariorum*. — libram] liberam *Ab*. — dragma] drachma *Aa1 etc. Kap. 39—41 mgl. Aa1*.

(Text II 51—52, III 50, IV 55)

XXXIX. Item nullus pistor exerceat artem pistoriam, nisi dederit aduocato marcham denariorum in introitu suo et tres modiolos farinae tritici in uigilia apostoli s. Thomæ. Simili modo soluat ciuitati marcham denariorum et non farinam. Insuper omnes pistores aduocato semel in quolibet anno singulariter quilibet illorum det tres modulos farinae triticeæ in festo memorato.

(Text II 53—54, III 51, IV 56—57)

XL. Item carnifices non introeant macellum, nisi prius dederint 2 oras aduocato et tantum ciuitati. Insuper soluant omnes carnifices aduocato semel in anno quolibet 18 oras denariorum.

9 v

(Text II 55, III 52, IV 58)

XLI. Item quilibet sutor ad introitum suum det aduocato dimidium marchæ denariorum et tantum ciuitati.

15

(Text II 56, III 54, IV 59)

XLII. Mulier tabernaria uel uinitor, habens mensuram iniustam, delinquit et pro delicto soluat aduocato 3 or(e) et tantum ciuitati.

(Text II 57, III 55, IV 60)

XLIII. Item mulier tabernaria non uendat mensuram carius, quam in placito per consules fuerit propa(1)a(t)um. Quod si fecerit, puniatur ad emendam pecuniæ memoratæ. Simile iudicium fiat de modio iniusto.

(Text II 59, III 56, IV 62)

XLIV. Item si domus arserit, et flamma euidenter apparuerit, inhabitator domus reddat domino terræ tres marchas denariorum et ciuitati

3 denariorum] denarii *Ac 1—3*. — in.. suo] *mgl. Ac 1—3*. 4 tritici] triticeæ *Ac 1—3*. — apostoli s. Thomæ] s. Thomæ apostoli *Ac 1, Ac 3*. 5 Insuper] Item *Ac 1—3*. 6 modulos] modiolos *Ac 3*. — triticeæ] triticeæ *Ac 1—3*. 9 carnifices] lanus *Ac 1, Ac 3*; *o. lin. tilf.*: lanus *Ac 2*. — introeant] introeat *Ac 1, Ac 3*. — macellum] marcellum *Ab*. — dederint] dederit *Ac 1—3*. — oras] ore *Ac 1, Ac 3*. 10 Insuper] item *Ac 1—3*. — soluant] persoluant *Ac 1—3*. — carnifices] lanii *Ac 1, Ac 3*; lanii *tilf. o. lin. Ac 2*. 11 oras] ore *Ac 1, Ac 3*. 13 qu(i)libet] quolibet *Ab*. 14 marchæ] marcham *Ac 1, Ac 3*. 16—17 delinquit et] pro debito *Aa 1*. 16—17 delinquit et] *mgl. Ac 1—3*. 17 or(e)] ort *Ab*; oere (orr *Ac 1*) denariorum *Aa 1, Ac 1, Ac 3*. — tantum] totidem *Aa 1*. 19 tabernaria] *rett. fra tabernalia Ab*. 20 propa(1)a(t)um] propatarum *Ab*; prolatum *Aa 1, Ac 1—3*. 21 memoratæ] III oeræ *tilf. Aa 1*. — modio] modiolus *Aa 1, Ac 1, Ac 3*.

tantum, uel iuret manu duodecima non ex sua negligentia sed hostili impositione incendium contigisse. ||

(Text II 26, III 25, IV 30)

10 r XLV. Item postquam condictum fuerit in placito et ab omnibus approbatum, ut excubiæ nocturnæ fiant in ciuitate, qui debet inchoare et omiserit, reddat aduocato 9 solidos denariorum; postquam inceptæ fuerint, si alicubi defecerint, ad ciues pertinet corrigendum.

(Text II 82, III 83, IV 85)

XLVI. Nullius uxor, ignorante marito, impignorare uel uendere potest rem aliquam, nisi pro 12 solidis denariorum ad maius, et ad maius pro totidem fideiubeat. Si uero aliquis ausu temerario ultra prætaxata præstiterit et pignus a muliere receperit, sine redemptione aliqua marito pignus restituet. Quod si non fecerit, sed occultauerit, reputa<bitur> quasi furtum.

(Text II 12, III 11b, IV 16)

XLVII. Item cuius ducens ruricolam uxorem, equaliter diuidant terram in ciuitate et in rure, si dissensio aliqua fiet inter eos. ||

(Text II 27, III 26, IV 31)

10 v XLVIII. Item qui non fecerit pontem suum infra quintum diem post iudicium placiti, reddat exactori et ciuitati 9 solidos denariorum.

(Text II 28, III 27, IV 32)

XLIX. Qui autem posuerit fimum suum in ponte ad mensem et non fecerit deportari, reddat tantum.

(Text II 29, III 28, IV 33)

L. Item qui occupauerit plateam domini ducis positione domus suæ, reddat domino terræ 3 marchas denariorum et ciuitati tantum.

1 ex] *mgl. Aa1, Ac1—3.* — negligentia] *foran ordet overstr.:* diligentia *Ab.* 2 impositione] *impositionem Ab.* — incendium] *hoc incendium Aa1, Ac1—3.* — contigisse] *contingisse Ab. Kap. 45 mgl. Aa1.* 7 alicubi] *foran ordet overstr.:* alik *Ab.* 9 Nullius] *Nulla Aa1, Ac1—3.* 10 denariorum] *mgl. Aa1, Ac1—3.* 11 prætaxata] *prætaxatas Aa1, Ac3.* 13 restituet] *mgl. Ac2.* — occultauerit] *occultabit Ac3.* — reputa<bitur>] *reputauerit Ab;* illi *tilf. Aa1, Ac1, Ac3.* 16 rure] *aure Ac3.* — fiet] *fiat Aa1, Ac1, Ac3. Kap. 48—51 mgl. Aa1.* 18 pontem] *pontum Ac1.* — infra] *intra Ac1, Ac3.* 19 placiti] *mgl. Ac3.* — et] *ac Ac1, Ac3.* 21 in] *sub Ac1, Ac3.* 25 denariorum] *mgl. Ac1—3.* — et.. tantum] *totidemque ciuitati Ac1, Ac3; ciuitati totidem Ac2.*

(Text II 30, III 29, IV 34)

LI. Item qui penitus obstruxerit plateam domini ducis sæpe uel alio obstaculo, structuram diruat et exactori satisfaciat in tribus marcis et ciuitati tantum.

5 (Text II 31, III 30, IV 35)

LII. Item si quis auidus domo uel sæpe alicuius terram occupauerit et super hoc fuerit impetitus, si fuerit in quieta possessione per diem et annum, terram sibi uendic(e)t cum 12 ciuibus terram habentibus in ciuitate. ||

(Text II 32, III 31, IV 36)

10 LIII. Item si quis inuadiauerit terram uel rem aliam, si non uult^{11 r} redimere, dum creditor sua repetit, sex homines mittat ad eum, qui offerant ei redemptionem uadii infra quintum diem. Si non redimerit infra illum terminum, proximo sequenti placito productis sex prædictis nunciis in testimonium et iudicio placiti uendic(e)t sibi dictam terram. Si uero aliud¹⁵ uadium fuerit quam terra, et creditor amiserit illud, manu duodecima confirmabit se uadium memoratum cum rebus propriis amisisse.

(Text II 33, III 32, IV 37)

LIV. Item si quisquam legis ignarus pecuniam si(bi) commissam se negauerit recepisse, excusari poterit duodeno iuramento. Si totum reddidisse dixerit, confirmet hoc duobus testibus, et postea testibus diligenter²⁰ examinatis expurget se duodecimo iuramento. Si dixerit se partem reddidisse, exponat residuum, confirmans etiam duodeno iuramento. ||

(Text II 34a, III 33a, IV 38a)

LV. Item si solus soli commiserit pecuniam custodiendam, solus, si^{11 v}²⁵ impetat, per se defendat. Si commisit cum testibus, cum testibus se purgabit, illis tamen diligenter examinatis.

(Text II 34b, III 33b, IV 38b)

LVI. Quilibet tamen seruet res alienas sicut proprias.

---

8 uendic(e)t] uendicat *Ab.* 10 inuadiauerit] oppignoraauerit *Aa1, Ac1—3.* — uel] aut *Aa1, Ac1—3.* — aliam] aliquam *Aa1, Ac1, Ac3.* 12 uadii] pignoris *Aa1, Ac1—3.* — redimerit] redemerit *Aa1, Ac3.* — infra] intra *Aa1, Ac1, Ac3.* 14 uendic(e)t] uendicat *Ab.* 15 uadium] pignus *Aa1, Ac1—3.* — duodecima] duodena *Aa1, Ac3.* 16 uadium] pignus *Aa1, Ac1—3.* 18 legis] legum *Aa1, Ac1, Ac3.* — si(bi)] si *Ab.* 19 totum] totam *Ac1—3.* 21 duodecimo] duodeno *Aa1.* — iuramento] *derefter slettet kapiteltal LV Ab.* — dixerit se] dicit *Aa1, Ac3;* dicit *Ac1—2. Kap. 55—56 mgl. Aa1.* 24—25 solus.. per] suo solo iuramento *Ac1—3.* 24 solus] sibi *Ac3.* 28 tamen] *mgl. Ac1, Ac3.* — sicut] ueluti *Ac1—3.*

(Text II 13, III 14, IV 17)

LVII. Item si quis requisierit portionem hæreditariam, si negauerit impetitus, poterit excusari duobus testibus et duodecimo iuramento ciuim legittimorum.

(Text II 35, III 34, IV 39)

LVIII. Item notandum, quod ubi plura sunt duodena iuramenta, inter unumquodque quinque dierum debet esse interuallum.

(Text II 61, III 58, IV 64)

LIX. Item si quis domum alicuius infringit et per tale delictum detentus fuerit, emendabit domino terræ 40 marchas denariorum, ciuitati tantum et ¹⁰ possessori domus. Si uero detentus non fuerit et postmodum pro tali caussa ^{12r} impetitus, octaua manu, uidelicet a dextris || et a sinistris circa domum <e>andem sedentibus, se expurgabit.

(Text II 62a, III 59a, IV 65a)

LX. Si quis inuaserit domum alicuius hostiliter, emendabit domino ¹⁵ terræ 40 marchas, ciuitati tantum et hospiti tantum, et pro damno in domo perpetrato secundum qualitatem et quantitatem facti emendabit.

(Text II 62b, III 59b, IV 65b)

LXI. Si uero in domo uulneratus uel uerberatus fuerit, emendationis nihil accipiat. Si autem ibidem interempto emendationem quis quæsierit, ²⁰ emendabit domino terræ 40 marchas denariorum. Si autem prædictus inuasor nullum damnum in domo fecerit, emendabit 3 marchas uel iuret manu duodecima, quod non hostiliter intrauit.

(Text II 36—37, III 35—36, IV 40—41)

LXII. Item si institores de aliis terris uenient, si commercium de panno ²⁵ fecerint, emptor panni prospiciat, quid emere debeat. Postea pannum cum

3 impetitus] impetus Ac2. — et] ac Aa1 o.fl. 6 Item.. quod] mgl. Aa1; Notandum Ac1—3. — sunt] quam tilf. Aa1, Ac1—3. 6—7 inter.. interuallum] unumquodque debet esse quinque dierum interuallum in nouo placito Aa1. 6 inter] mgl. Ac3. 7 quinque.. interuallum] debet esse 5 dierum interuallum Ac1—3. Kap. 59 mgl. Aa1. 10 tantum et] totidem, et totidem Ac1, Ac3; tantum, et tantum Ac2. — et] sed Aa1, Ac1—3. 13 <e>andem] tandem Ab. — expurgabit] expurget Ac1—3. 16 in domo] mgl. Aa1, Ac1—3. 19 uulneratus.. uerberatus] uerberatus seu uulneratus Aa1, Ac1—3. — emendationis] foran ordet overstr. to bogstaver Ab. 20 accipiat] recipiat Aa1. — Si.. quæsierit] etiam si plane interemptus, et qui emendationem quæsierit (quæsierit Ac1—3) Aa1, Ac1—3. 22 emendabit.. marchas] emendet tribus marcis Aa1, Ac1, Ac3. — emendabit] emendet Ac2; jf. foreg. 23 hostiliter intrauit] intrauerit hostiliter Aa1, Ac1—3. 25 institores] mercatores Aa1, Ac1—3. — uenient] uenientes Aa1, Ac1—3. — si] mgl. Aa1, Ac1—3. 26 debeat] debent Ac3.

corda trahat. || Quia non licet alicui pannum reicere nisi t(ine)a demoli-^{12 v} tum uel putredine uiolatum. Nec licet nisi ciuitatensibus uendere cum ulnis. Si quis super hoc fecerit et conuictus fuerit, exactori marcham persoluat et tantum ciuitati.

⁵ (Text II 38, III 37, IV 42)

LXIII. Item hospes nec humulos uendere minori modio, uidelicet lants(c)hippe, mensura(to)s, nec linum cum instrumento bismer ponderatum præsumat. Si quis fecerit et conuictus fuerit, prout prius dictum est punietur.

¹⁰ (Text II 39, III 38, IV 44)

LXIV. Item si emptor in signum emtionis dederit quidquam in manu uendentis et postea nolit emere, habeat gratis uenditor, quod accepit, et insuper sex solidos denariorum. Et si aliquid biberint in signum emptionis, nihil(que) addiderit quidquam, reddat potum commercii uiolator. Et si¹⁵ postea negauerit uiolator se aliquid emisse, defendat se iuramento eorum, qui bibitioni || interfuerunt. Sed si solus aliquid emerit a solo et postea^{13 r} negauerit, iuramento suo solo et proprio se defendat.

(Text II 83, III 84, IV 86)

LXV. Item si quis conduxerit nauem et in potu testes habuerit, si in²⁰ nauem res suas attulerit et postea ire noluerit, reddat naulum integrum. Si nihil intulerit, reddat dimidium.

(Text II 84, III 85, IV 87)

LXVI. Item si quis ciuis uel mercator tam longe a portu uelificauerit, ita ut lignum, quod dicitur mast, uideri non poterit, careat omnibus bonis,²⁵ pro quibus soluere debuit theoloneum et non persoluit.

(Text II 86, III 86, IV 89)

LXVII. Item si quis ciuis nauem habens, quæ sex last portare ualeat,

---

1 corda] chorda *Aa1, Ac1*—3. — t(ine)a] tuneca *Ab*. 3 super] sæpe *Ac3*. — exactori] ciuitati *Aa1, Ac1*—3 (*jf. flg.*); tres *tilf. Aa1*. 4 ciuitati] exactori *Aa1, Ac1*—3 (*jf. foreg.*). 6 uidelicet] uulgo *Aa1, Ac1, Ac3*. 7 lants(c)hippe] lantshippe *Ab*; landscip *Ac1*—2; land-selg *Aa1, Ac3*. — mensura(to)s] mensurales *Ab*. — nec] *mgl. Aa1, Ac3*. — bismer] besmer *Aa1, Ac2*—3. 8 quis] contra *tilf. Aa1, Ac1, Ac3*. 12 emere] emisse *Aa1, Ac1*—3 14 nihil(que)] nihil *Ab, Ac3*. *Kap. 65—69 mgl. Aa1*. 19 testes] res suas *Ac1*—3. 20 reddat] et reddat *Ab*. — naulum] præmium *Ac1*—3. 24 mast] raa *Ac1*—3. 25 soluere] persoluere *Ac1*—3. — theoloneum] telonium *Ac1*—3. 27 habens] habeat *Ac1*—3. — last] lastes *Ac1, Ac3*.

unum last, si uero duodecim laster potuerit portare, duas laster absque omni grauamine theolonei secum deferat libere ac quiete.

(Text II 40, III 39, IV 43)

LXVIII. Item si quis tributum, quod dicitur torehörtich, infra conter-
 13^v minum ciuitatis non persoluerit, 3 oras || denariorum soluat exactori, 5
 insuper quot camp(o)s uillarum pertransierit, tot trium orarum poenæ
 subiacebit. Et si deprehensus non fuerit et postmodum pro tali facinore
 incusatus, si negauerit, duodecima manu se excuset. Et si in lege defecerit,
 in tribus marcis satisfaciat exactori.

(Text II 87, III 87, IV 90)

10

LXIX. Item nautæ quidquid satisfecerint pro discordia gubernatori,
 dum sunt in uia, nihil ad exactorem pertinet.

(Text II 88, III 88, IV 91)

LXX. Item quicumque infra Brunznes nauem fregerit, libere bona sua
 possideat, quicquid de rebus suis saluare poterit.

15

(Text II 89, III 89, IV 92)

LXXI. Item nauta propter potum uel negligentiam in portu nauem
 demittens, tenentur nautæ expectare eum per diem et noctem. Si tunc non
 uenerit, recedant nautæ, et ad quo(d)libet anckerhalt reddat 9 solidos
 denariorum. Si piratæ ad nauem uenerint et aliquem læserint uel lapidem 20
 <in> nauem proiecerint, absens ille de bonis suis nihil penitus habebit. ||

(Text II 90, III 90, IV 93)

14^r LXXII. Item cum nauis extra portum fuerit et iuxta littus quieuerit,
 nullus ausu temerario de nauis ad terram uadat sine licentia nautarum,
 sic ut direptionem rerum suarum secum existentium tunc temporis uolue- 25
 rit euitare.

(Text II 91, III 91, IV 94)

LXXIII. Item quicumque furtum commiserit in nauis, in insulam inhabi-
 tatam cum cibariis trium dierum, cum tunder <et> ferro igneo eum mittant.

I unum last] de 5 tantum persoluat telonium *Ac1*—3. 1—2 laster (1).. deferat] portare ualeat, 10 tantum persoluat, secundus ferat *Ac1*—3. *Kap. 68—102 mgl. Ac1*—3. 6 camp(o)s] campus *Ab.* 14 infra] inter *Aa1*. — Brunznes] Brunsnese *Aa1. Kap. 71—72 mgl. Aa1.* 18 demittens=dimittens. 19 quo(d)libet] quolibet *Ab.* 21 <in>] uel *Ab.* 29 <et>] *mgl. Ab. Kap. 74—75 mgl. Aa1.*

(Text II 92, III 92, IV 95)

LXXIV. Item cum redierit nauis ad portum, nullus præsumat res suas de nauis deferre sine licentia nautarum et gubernatoris.

(Text II 93, III 93, IV 96)

⁵ LXXV. Item nautæ cum ad portum uenerint, ab aliquibus impetiti, tenentur cum nautis iuxta nauem respondere.

(Text II 75, III 76, IV 78)

LXXVI. Item si aliquis aliquem in aquam proiecerit uiolenter, reddat duodecim marchas. Si <n>olens fecerit, iuret duodecima manu se ignoranter fecisse et emendet sex marchas. ||

(Text II 74, III 75, IV 77)

LXXVII. Item si quis percusserit alium, etiam fratrem coniuratum, ^{14v} baculo uel malleo securis, capulo ensis uel pugno, emendet 6 marchas. Si capillos traxerit uel indecenter tractauerit aut in terram deiecerit uel ¹⁵ uestes eius laniauerit uel fuderit potum super eum, emendet 3 marchas. Si negauerit istum, excusat se duodecimo iuramento.

(Text II 14, III 15, IV 18)

LXXVIII. Item si filius putatiuus a patre in placito cognitus, par erit in hæreditate sorori legittimæ. In aliis hæreditatibus æqualiter cum ceteris ²⁰ recipiat.

(Text II 41, III 40, IV 45)

LXXIX. Item si quis expellere uult de terra sua colonum, non ui sed lege tract(e)t eum et mittat ad eum, transacto termino, ter binos uiros, qui nuncient ei, ut infra quintum diem a terra recedat. Si noluerit recedere, ²⁵ habeat possessor prædictos sex testes in placito et secundum testimonium illorum iudicet placitum recessum coloni infra 5 dies. Si amplius sederit, reddat possessori tres marchas. Si dixerit terminum nondum uenisse, licet ei hoc scire || iuramento duodeno, tantum de uno anno. 15 r

(Text II 42a, III 41a, IV 46a)

³⁰ LXXX. Item si quis colonus habet propriam domum in terra alterius, nulli uendat, nisi prius obtulerit domino terræ uenalem, quia, si alius emerit, quærat precium, ubi uult, quia domus est illius, cuius e(s)t terra.

9 <n>olens] uolens Ab. Kap. 77—79 mgl. Aa1. 23 tract(e)t] tractat Ab. 32 e(s)t] et Ab. Kap. 81 sammenskr. m. foreg. Aa1.

(Text II 42b, III 41b, IV 46b)

LXXXI. Si possessor non uult domum oblatam emere, licite non potest auferri.

(Text II 23, III 22, IV 27)

LXXXII. Item piscatores per totam aquam nostram usque Brunsznes⁵ libere habent piscari cum omnibus suis instrumentis.

(Text II ÷, III ÷, IV ÷; jfr. Slesvig stadsret text I 72)

LXXXIII. Item carpentarii ciuitatis, exactore ueniente, per biduum seruient ei, et ipse pascat eos.

(Text II 43, III 42, IV 47)

10

LXXXIV. Item sal, si minus fuerit tertio dimidio liespundtt, medietas cedat exactori. Si tribus minus, totum.

(Text II 16, III 15, IV 20)

LXXXV. Item quicumque cuius coram duce uel principe alicubi extra ciuitatem Flensborch de conciu suo quærimoniam mouerit, priusquam in¹⁵ ciuitate de eodem exposuit quærimoniam, ciuitati emendabit tres marchas, et illi, de quo mouit quærimoniam, omne damnum, || quod in hoc sustinuit, recompens(e)t.

(Text II 17, III 16, IV 21)

LXXXVI. Item uir ueniens de longinquo cuius effectus, si ad diem et²⁰ annum moram fecerit, postea ab aliquo impetitus, quod seruus fuerit et furtim recesserit, duodeno iuramento ciuium se purgabit.

(Text II 18, III 17, IV 22)

LXXXVII. Item quicumque siue miles fuerit siue baro, qui intra moenia ciuitatis habitare uoluerit, omni lege ciuitatis subiacebit, in eius²⁵ onere et grauamine ciuitatis.

(Text II 67, III 65, IV 70)

LXXXVIII. Item si aliquis pro debito in placito impetitus fuerit, confessus reddat intra quinque dies. Si tunc non persoluerit, præfigantur illi alii quinque dies sub poena 2 orarum. Qui si tunc renuerit, iterum³⁰

3 auferri] auferri Aa1. Kap. 83—84 mgl. Aa1. Kap. 85 følger efter kap. 76 Aa1. 15 Flensborch] Flensburgensem Aa1. — conciu] conciuue Aa1. 15 og 16 quærimoniam] a er rett. fra u Ab. 16 ciuitati] a ciuitate Aa1. 18 recompens(e)t] recompensit Ab. Kap. 86 og 87 ombyttet Aa1. Kap. 88—90 mgl. Aa1.

sibi pr(æ)figantur quinque dies sub simili poena. Si postea contumax fuerit, exactor cum ciuibus licite prædictam pecuniam de domo debitoris extorqueat conquerenti cum prædicta satisfactione et exactori 3 marchas. Si adhuc debitor contumax i(n)t(r)o(i)tum negauerit, exactorii et ciuibus 16 r
5 40 marchas persoluat.

(Text II 19, III 18, IV 23)

LXXXIX. Item si exactor uel pueri eius, si contra iura ciuitatis deliquerint et coram ciuibus satisfacere noluerint, ciues habent potestatem coram principe conquerendi.

10 (Text II 44, III 44, IV 48)

XC. Item si quis domare uoluerit bestiam crudelem, scilicet leonem, ursum, simiam aut huiusmodi, et ipsa hominem occiderit, possessor bestiae emenda(m) plen(e) persoluat.

(Text II 45a, III 45a, IV 49a)

15 XCI. Item si aper cuiuspiam uel taurus, equus uel canis aut huiusmodi læserint, non tradet lædentem in potestatem læsi, sed dabit medico pro medela uulneris. Emendabit etiam duntaxat 2 oras denariorum.

(Text II 45b, III 45b, IV 49b)

20 XCII. Si læsus mortuus fuerit, tunc tradet lædentem cum emendatione 9 marcharum.

(Text II 46, III 46, IV 50)

XCIII. Item si eleuetur domus, et aliquis a tigno uel trabe uel a pinaculo uel ab alio ligno usque ad mortem || pe(r)cussus fuerit, lignum percussus 16 v
25 emendabit. Si uero lignum, de quo percussus est mortuus, sub tecto locetur, domum ipsam etiam totaliter emendabit.

(Text II 47, III 47, IV 51)

XCIV. Item si quis foderit terram alterius, emendabit possessori tres marchas.

1 pr(æ)figantur] profigantur Ab. — contumax] contumacum Ab. 4 i(n)t(r)o(i)tum] im (sammenskr. m. foreg. ord) totum Ab. 12 ipsa] rett. af skr. fra postea Ab. 13 emenda(m) plen(e)] emenda plena Ab. 16 tradet] tradent Ab, Aa1. — in potestatem] tilf. m. anden hd., opr. aaben plads Ab. — medico] pretium tilf. Aa1. 17 duntaxat] duas Aa1. Kap. 92 sammenskr. m. foreg. Aa1. 19 emendationem] emendationem Ab. 22 tigno] ligno Aa1. — uel] a tilf. Aa1. 22—23 pinaculo] rett. m. anden hd. fra pumaculo Ab. 23 pe(r)cussus] pecussus Ab. 25—26 Si.. emendabit] mgl. Aa1. Kap. 94—95 mgl. Aa1.

(Text II 48, III 48, IV 52)

XCV. Item si quis uiam publicam foderit, aut statim cum ponte tegat aut emendet 3 marchas.

(Text II 20, III 19, IV 24)

XCVI. Item pro quolibet delicto omnes uitæ debentur ciuibus et exactori. Exactor etiam per se non recipiat uitæ sine ciuibus.

(Text II 21, III 20, IV 25)

⟨XCVII.⟩ Item si ruralis impetitus ⟨fuerit⟩ ab exactore ciuitatis, in ciuitate tenetur respondere.

(Text II 22, III 21, IV 26)

⟨XCVIII.⟩ Item quicumque n⟨o⟩t⟨o⟩rius de periurio infamis ex⟨sti⟩terit, de coetero non iudicet nec testis erit in placito nec || aliquem subleuare poterit in numero duodeno, donec publicam egerit poenitentiam de commisso.

(Text II 130, III 126, IV 127)

⟨XCIX.⟩ Item rusticus a rustico impetitus in ciuitate pro furto uel rapina uel pro alio crimine in rure commisso exactori fideiussorem ponat, ⟨et⟩ ad placitum proprium caussam discutiant iuxta legem. Si sint extra sysel, in ciuitate tenentur ut hospites respondere.

(Text II ÷, III ÷, IV ÷)

⟨C.⟩ Item si quis ex casu uel ebrietate magna contingenti uel etiam ex aliquo infortunio parietem domus uel ostium conciuus sui depresserit, ualentem dimidiam marcham, si quæretur, emendat domestico tres marchas. Si autem negauerit, duodecima manu se purgabit.

(Text II 50, III 43, IV 54)

⟨CI.⟩ Item si quis de ciuibus nostris in Utlandia apud tabernas salis emerit et deportari fecerit, ponderabitur, sed quod dicitur toythe fieri non potest. Si in uia emerit, iuri subiacebit ut hospes.

5 og 6 uitæ] wyde Aa1. 5 debentur] debetur Aa1. 6 per] pro Aa1. 8 ⟨XCVII.⟩] efter kap. 96 følger i Aa1 kap. 50. I Ab springer nummereringen fra 96 til 98, hvorfor de flg. kap.-numre er tilsvarende forskudt. — impetitus] rett. fra impetus Ab. — ⟨fuerit⟩] mgl. Aa1, Ab. 11 n⟨o⟩t⟨o⟩rius] natarius Ab. — ex⟨sti⟩terit] existerit Aa1. 12 coetero] cetero Aa1. 16 fideiussorem] rett. fra fideiussorum Ab. — ⟨et⟩] mgl. Ab. 18 hospites] hospes Aa1. Kap. 101—102 mgl. Aa1. 25 Utlandia] Iutlandia Ab; jfr. text II—IV. 27 hospes] herefter følger m. samme hd. tillæg til loven af 19. febr. 1295 (se nr. 7).

Flensborg stadsret. [C. 1300]

3

Text II. — Dansk text.

A: Flensborg Stadsarkiv. Perg. hs. 12 × 17 (c. 1300). — Sekundære haandskrifter se Graef, Entstehung und Bedeutung des Flensburger Stadtrechtes 63.

5 *Tryk*: Lüders, Statutum der Stadt Flensburg 53; Corpus statut. Slesvicens. II 176; Kolderup-Rosenvinge V 386; Thorsen, Stadsretter 56; Dipl. Flensb. II 868; Hansisches Urkundenbuch I 463 (brudstykke). — Reg. Dan. nr. 1336* = nr. *576.

Datering: Skriften henviser haandskriftet til c. 1300. Forordningen af ¹⁹/₂ 1295, som i hs. følger efter stadsretten, er skrevet med samme hd. som selve stadsretten, 10 mens forordningen af ²⁵/₁ 1321 er tilf. med 2 andre hænder.

Hær byriæs bymens skra af flænsborgh. 1 r

Fra wors hærræ aar, thusænd wintær. oc tuhundræth. fiyrsin tiughæ, oc fiyræ wintær. a fyrmer wor frugh aftæn, aldærmen oc rathmen, oc ollæ bymæn i flænsborgh, lotæ scriuæ thiænæ scra, thær hærtugh woldemar af 15 iutland gaf them. oc stathfæst mæth sin naath oc wold. for thi at the hafth ey fyr stathæligh skra

<1.> Vm arf.

(*Text I 8, III 1, IV 1—3, Thorsen 1*)

Af husbond døør i by, oc husfrugh liuær. i oll arf skift, oc af oll arf, hun 20 takæ iauæn löt with aruing thær mest takær. Thær yuær ien full sæng. Af thry par klæthær, takæ hun then mæthælst. af tu par, then krankær. af ien par, faangær hun ekki. ¶ Af hun hauær athælkunæ børnæ. the mugh krauæ theræ fæthærn, hwannær the wilæ. Enn liuær fathær, oc døør || mothær. mæth engi logh børn krauæ theræ mæthærn. tho at fathær takær 1 v 25 annæn husfrø. ¶ Fathær scal tho giuæ hwær syn thre mark penning. skiold. swørth. oc spiyt. af æfn ær til.

<2.> Vm arf.

(*Text I 9—10, III 2, IV 4, Thorsen 2*)

Thær fathær takær annæn kunæ. for brollæp. ellær brollæps dagh. fathær 30 gif ut børn mæthærn. ellær næfnæ gwoth witnæ til, <hur> mykæt hwær barn fæær til siit mæthærn. Oc han gømæ thet e mæth the wilæ. En for glømer han thet. tha skal olt hans gwoz, oc thet gwoz thær han fæk mæth

Paa forsatsbladet er m. hd. fra 15. aarh. indført flg. bestemmelse: Wellik man, de dar wand in eneme hurhus. de schal gheuen iiiii β to worschote, wol dat he heft eyn eghen hus in der stad, dat en schall em nicht to hulpe komen. *A har ingen opr. kap.-nummerering, men i marg. er sen. tilf. tal, som henviser til de tilsvarende kap. i den plattyske text.* 29 brollæp] sidste l tilf. o. lin. A. 30 <hur>] mgl. A.

hans kunæ skiftæs iauænt i tu. oc halft takæ hans børnæ. oc halft han mæth theræ stiyp mothær. ¶ Af hun hæuær børn fyr with annæn sin gift man. the nytæ then samæ ræt, thær sagh ær. En brollups kost skal af fathærs 2r löt ut gangæ. sum mothærs iorthæ || færth. af ien barn löt.

⟨3.⟩ Vm arf.

5

(*Text I ÷, III 3, IV 5, Thorsen 3; jfr. Slesvig stadsret text I 10b*)

E mæth arf ær mell fathær oc børn vskift. økæs theræ gooz, ellær nøkæs. gaghin oc skathæ wæræ oll thers.

⟨4.⟩

(*Text I 11, III 4, IV 6, Thorsen 4*)

10

Af byman oc hans husfrø haf børn samæn, oc hun døør. all gooz skiftæs i tu. oc fathær takæ halft. oc allæ børn halft.

⟨5.⟩

(*Text I 12, III 5, IV 7, Thorsen 5*)

Af ien barn af thissæ børn døør. tha skal fathær æruæ thet barn. oc engi 15 annæn, ie mæth fathær liuær.

⟨6.⟩ vm arf.

(*Text I 13, III 6, IV 8, Thorsen 6*)

Af fathær døør, eldær mothær. brothær scal takæ tvo löt, oc systær thrithing. En æftær brothær, eldær systær døør. tha takæ brothær oc systær 20 iauæn löt.

⟨7.⟩ Thing.

(*Text I 16, III 7, IV 9a, Thorsen 7*)

Allæ weriløs børn. oc aaldærløs arf skift. oc oll iorth. wrthæ the ei sagh a by thing, oc i thæ ræth. tha standæ the ei til fullæ. 25

⟨8.⟩ Vm arf mell syskæn

(*Text I ÷, III 8, IV 9b, Thorsen 8*)

2v E mæth arf ær mell syskæn tha skwl samæn frændær seæx af || fæthærn oc sæx af mæthærn delæ oc skift mell thæm. sithæn skwl the swæær for rathmen at the æi kunde iafnær skift. 30

⟨9.⟩ børn gooz.

(*Text I 18, III 9, IV 10, Thorsen 9*)

Af byman thær athælkunæ børn hauær, døør. oc han hauær næstæ fræn-

1 skiftæs] s'et tilf. o. lin. A. 11 hans husfrø] sammenskr. A. 25 i thæ ræth] sammenskr. A. 26 arf.. syskæn] paa rasur m. anden hd. A. 28—30 E.. skift] paa rasur m. yngre hd. A. 28 frændær] rett. fra frænnær A. 33 athælkunæ] l'et tilf. o. lin. A.

dær a land, oc ei i by. tha mughæ the frændær ei takæ the børn, mæth theræ gooz i theræ gømæ. vtæn the frændær gøræ full wissæ i by, oc ei a land thær the bo.

⟨10.⟩ børn

5 (Text I 19, III 10, IV 11, Thorsen 10)

Af fathær dør. oc børn mo:thær forgør theræ gooz. oc børn hauæ ei frændær thær theræ gooz ma gømæ. tha takæ rathmen theræ gooz i theræ gømæ, alt til børn kummæ til lagh aldær. Swa sum sagh ær vm mothær. thet samæ ær gømænd af fathær.

10 ⟨11.⟩ Arf kørp.

(Text I 38, III 11a, IV 12—15, Thorsen 11a)

Hærscop hauær i flænsborgh ien ingiald, thær hetær arfkørp. hvo sum thet ei giuær. oc han hær i by dør. tha || scal hærscop ham æruæ. En ³ vquæntæ bymen thær fød ær hær i by. oc quinnæ thyrf them ei arfkørp. En ¹⁵ quænæs bymen, oc all gæst ie hvathæn the kummæ, mughæ them arfkørp, mæth fiyr ørtigh oc tvo pennigh. En tho at the siykæ æræ. oc the mugh tho haldæ mæth ther hand, wæghæ scalæ oc mææt. tha mugh the them en tha arfkørp. oc frælsæ ther gooz fra hærscop.

20 ⟨12.⟩ Hwilt boskup ær.

(Text I 47, III 11b, IV 16, Thorsen 11b)

Quænæs lanzman til by. eldær lanzquinnæ giftæs til by. oc theræ brollup gøræs i by. olt ther gooz, bothæ hws oc iorth. innæn thin by, oc vtæn, scal wæræ boscup. oc skiftæs iauænt i tu.

25 ⟨13.⟩

(Text I 57, III 12, IV 17, Thorsen 12)

Af man krauær arf af annæn. oc hin dyl. tha ma han orsak sik, mæth tvo men witnæ, oc tølf lagh bymen ieth.

30 ⟨14.⟩

(Text I 78, III 13, IV 18, Thorsen 13)

Kennæ syn thær fathær tok i kyn a thing. han scal takæ likæ löt i fæthærn arf, || with hans athæl kunæ systær. En i allæ andræ arf, takæ han likæ löt, ^{3v} swo sum andræ aruing.

8 lagh aldær] opr. sammenskr., men adskilt ved skilletegn A. 15 arfkørp] r'et tilf. o. lin. A. 26 krauær] r'et tilf. o. lin. A. 31 athæl] o. lin. m. skr.'s hd. A.

⟨15.⟩ Um bysins frælsæ.

(Text I 1, III 14, IV 19, Thorsen 14)

Af byman af flænsborgh giuæs nokær saak af hærtugh. *eldær* andræ woldigh men *ældær* aaf nokær maan. ie for hwilkæ sak *thær* thet ær, tha skal ham æniet wold a gøræs. fyr en ham næfnæs dagh oc stæth, at swaræ ⁵ for sik. Oc ei maa han nøthæs til annæn stath at orsak sik, *eldær* at swaræ for sik, vtæn bywoll. tho at then sak giuæs ham af hærscofs wrethæ.

⟨16.⟩ vm v rætæ kæræ.

(Text I 85, III 15, IV 20, Thorsen 15)

Af byman kærær a byman vtæn flænsburgh for hærtugh, *eldær* annæn ¹⁰ fyrst, oc hæuær ei fyr kærth a ham i by. han bötæ fiyrtiw mark. oc vp rætæ oll scathæ, *thær* hin annæn fæk. then *thær* han a kærthæ.

⟨17.⟩

(Text I 86, III 16, IV 21, Thorsen 16)

Af nokær man kummær af land, oc wrthær byman. oc ær aar oc dagh v ¹⁵ kærth i by. wrthær han æftær || aar oc dagh kærth, at han thræl ær. *eldær* thiyfligh burt foor. weri sik mæth tølf men ieth. vtæn han gien prouæs *mæth* ræt skiel.

⟨18.⟩ fræls.

(Text I 87, III 17, IV 22, Thorsen 17)

Af ryddær *eldær* landz|man, boor i by. hand hald vp oll by ræt. oc oll a lagh *thær* by a leggæs. 20

⟨19.⟩ byys fræls.

(Text I 89, III 18, IV 23, Thorsen 18)

Af foghdæn *eldær* hans swøn brytæ gien byys ræt, oc wil the ei bætær ²⁵ with bymen. tha hauæ bymen wold, at kæræ thet for hærscof.

⟨20.⟩ fræls.

(Text I 96, III 19, IV 24, Thorsen 19)

For hwær brötæ oc oll witæ, scul bymen mæth foghdæn hauæ. Oc foghdæn takæ ei witæ. vtæn bymen ær thær with. 30

⟨21.⟩ vm landz man saak.

(Text I 98, III 20, IV 25, Thorsen 20)

Af foghdæn giuær landzman sak i by. landzman skal i by for sik swaræ.

4 ældær.. maan] o. lin. m. anden hd. A. 10 *eldær]* e er rett. in scrib. fra h A. 11 fiyrtiw] ordet paa rasur m. anden hd. A. 15 nokær] r'et tilf. o. lin. A. 17—18 vtæn.. skiel] tilf. i marg. m. anden hd. A. 18 ræt skiel] sammenskr. A. 25 the] o. lin. A.

⟨22.⟩ mien ieth

(Text I 99, III 21, IV 26, Thorsen 21)

Hwo sum opænbaræ svær men ieth. han ma ei fyr dømæ a thing. eldær
winnæ bæra. eldær mæth nokær man i tølf men ieth wæræ. fyr en han takær
5 scriftæ, oc bætær sin synd.

⟨23.⟩ Vm by fiskær.

(Text I 82, III 22, IV 27, Thorsen 22)

All byfiskær hauæ orlof at fiskæ i all || fiorth til brunznes, mæth all hand 4v
net.

10 ⟨24.⟩ Um bysins logh.

(Text I 14, III 23, IV 28, Thorsen 23)

Um quinnæ wold tak/ oc vm limmæ af hog. oc vm mandrop/ oc vm ut
stungæn øghæn, skul atæ sannændmen skilæ.

15 ⟨25.⟩

(Text I 15, III 24, IV 29, Thorsen 24)

Vm allæ brøtæ thær nu sagh ær. thær skeer innæn bymark. swo sum fra
by til brunznes/ oc af by, til marthbæk. af ien wæghæn/ oc af by, til with-
stagwath synnæn/ oc af by wæstær, til then grift. thær skil flænstoftæ
iorth, oc byiorth. tha skul oc atæ sannændmen at skilæ.

20 ⟨26.⟩

(Text I 45, III 25, IV 30, Thorsen 25)

Hwannær næt worth, wær up liydz, oc oll bymen takæ withær. fellær
worth at fyrst man. han gif foghæt til witæ thre øræ. En fellær worth
æftret wor up takæn. tha scul bymen rætæ yuær them thær thet latær foll.

25 ⟨27.⟩

(Text I 48, III 26, IV 31, Thorsen 26)

Hwo sum ei gør sin bro innæn fæm dagh, æftær a thing ær til sagh. giuæ ||
til witæ foghæt thre øræ. oc rathmen thre øræ penning. 5 r

30 ⟨28.⟩ Um muk a bro.

(Text I 49, III 27, IV 32, Thorsen 27)

Hwo sum leggær sin muk a bro. oc latær thet ei burt føræs innæn manæth.
giald thre øræ penning til witæ.

23 til] o. lin. A. 32 øræ] æ't paa rasur m. andet blæk; der har opr. staaet ertigh A.

〈29.〉

(Text I 50, III 28, IV 33, Thorsen 28)

Hwo sum byggær sin huus a hærscoþs gatæ. bætæ hærscoþ thre mark. oc by thre mark. Tho mugh men bak sin garth byggæ vt til dryp. so with, sum manz toft ær.

5

〈30.〉 vm hærscoþs gatæ.

(Text I 51, III 29, IV 34, Thorsen 29)

Hwo sum mæth ollæ lukær hærscoþs gaat, mæth garth, eldær annæn bygæn. brytæ thet burt, oc giald hærscoþ thre mark. oc by thre mark.

〈31.〉 hws a annæns iorth

10

(Text I 52, III 30, IV 35, Thorsen 30)

Hwo sum sættær sin hws, eldær garth a annæns iorth, oc nokær man kær a ham æftret. En hafthæ han then iorth, aar oc dagh v illæth oc v kærth. han weri sik then iorth til mæth tølf bymenz ieth, thær iorh haf i by. ||

6 v

〈32.〉 wæth iorth.

15

(Text I 53, III 31, IV 36, Thorsen 31)

Hwo sum wæth sættær iorth, eldær annæt gooz. oc wil ei løsæ thet wæth. tha scal han thær penning vt læthæ, sændæ til ham sex men, oc sigh ham, at han løsæ hans wæth innæn fæm dagh. oc wil han ei tha løsæ thet wæth innæn fæm dagh. tha a then næst thing, scul the sex men bæræ witnæ mæth ham. oc bymen thær tha a thing æræ, dømæ ham iorth til. En ær thet wæth annæt en iorth, oc han thær thet hafthæ, tapæth thet. gif tølf men ieth. at han tapæth thet wæth, mæth sin eghæn gooz.

〈33.〉 pen|ning

(Text I 54, III 32, IV 37, Thorsen 32)

25

Af byman eldær nokær man løghthæ uwissæ the penning, eldær gooz, thær ham wor at gømæ fangæt. oc nõtær sik at hauæ thet fangæt. orsakæ sik mæth tølf men, at han thet ei fæk. ¶ En sighær han sik, thet olt hauæ guldæt. hauæ thær til tvo men witnæ. oc æftær || ther witnæ ær hørth, orsak sik mæth tølf men ieth. ¶ En sighær han, at sumt ær guldæn, oc ei alt. lat vt thet thær han with gaar. oc gif a tølf men ieth.

〈34.〉 gooz

(Text I 55—56, III 33, IV 38, Thorsen 33)

Af ien man fæær annæn gooz at gømæ vtæn witnæ. dyl han, thær hin

12 nokær] derefter bindestreg (lineskifte) A. 13 En.. illæth] paa rasur A. 18 tha] a'et tilf. o. lin. A. 23 mæth] t'et rett. fra n, h er tilf. o. lin. A. 26 løghthæ] th er tilf. o. lin. A.

annæn krauær, gif ham sin ien ieth. En ær witn with, oc dyl han. orsak sik mæth the witnæ. ¶ Tho scal hwær man gømæ annæns manz gooz, sum siit eghæt.

⟨35.⟩

5 (Text I 58, III 34, IV 39, Thorsen 34)

Af man fæstær for sik sænz fleræ logh en ien. gietær han ei oll fyrstæ laghdagh giuæt. tha hauæ sik rum til annæn lagh dagh, at giuæ the andær logh. oc wæræ thær mæth orsak. Vtæn ær tha hælik dagh. tha hauæ half-manæth rum, the logh at giuæ.

10 ⟨36.⟩ klæth.

(Text I 62a, III 35, IV 40, Thorsen 35)

Af kōpmen af andær landæ, før klæthæ til by at sælæ. then thær klæthæ. wil kōpæ, see sin kōp fyr. oc drægh || thet klæth mæth reep. for thy at man 6v ma ei klæth kast æftær gien. vtæn thet ær mal ætæt. eldær mæth nokær 15 smit gørth fult.

⟨37.⟩ Um klæthæ sal.

(Text I 62b, III 36, IV 41, Thorsen 36)

Hwilk gæst sæl v scoræt klæth mæth alnæ. oc wrthær mæth for wnnæn. bōtæ foghæt thre mark, oc by thre mark.

20 ⟨38.⟩

(Text I 63, III 37, IV 42, Thorsen 37)

Gæst mugh ei humæl mæth landzskip mætæ sælæ. oc ei hōør mæth bismær mætæ. Hwo sum worthær for wnnæn thær for. bōtæ swo sum sagh ær.

25 ⟨39.⟩ kōp.

(Text I 64, III, 38, IV 44, Thorsen 38)

Hwo sum kōpær nokæt, oc giuær fæstæ penning a. oc wil ei hald kōp, han hauæ for skot the penning. oc giuæ hin thær sald, two øræ penning. En drik the lith kōp, oc giuæs ei fæst penning a. hwo sum kōp withær sighær. 30 han giald thet lith kōp. Oc dyl han, thet han ei sald, eldær kōpt, weri sik mæth the mænz ieth, thær || lith kōp drukkæ. En wor ei witn with, 7i weri sik mæth sin ien ieth.

⟨40.⟩ Tørigh ørtigh

(Text I 68, III 39, IV 43, Thorsen 39)

35 Hwo sum fær vtæn by frith, oc gialdær ei tørigh ørtigh. giald foght til witæ fyrst thre øræ. sithæn for hwær bymark thær han yuær foor, oc thre

15 fult] *rett. fra* fuult A. 22 Gæst] *m. anden hd. rett. til* gæstæ A.

øræ, af han wær gripæn. En giuæs ham saak for torigh ørtigh æftær thet. oc han wær ei gripæn. dyl han, weri sik mæth tølf men ieth, eldær bötæ thre mark. af han follær at loghæ

⟨41.⟩ Um landbo.

(Text I 79, III 40, IV 45, Thorsen 40)

5

Hwo sum wil delæ landbo af sin iorth. han scal ei gøræ ham wold, num logh. oc a rætæ stæuæn dagh thrysæ tvo men sændæ. oc the skul sigh ham, at han rymmæ hans iorth innæn fæm dagh. En wil han ei tha rymmæ. the sæx men scul kummæ til thing. oc æftær theræ witn scul thing men dømæ
 7v ham at rymmæ innæn fæm dagh. En rymmær han ei || tha. tha bötæ han 10
 thre mark then thær iorth aa. En sighær han at stæuæn dagh ær ei en tha. gif a logh mæth tølf men. tho ei meræ a ient aar.

⟨42.⟩ vm landbo.

(Text I 1—81, III 41, IV 46, Thorsen 41)

Hwilk landbo hæuær eghæt hws a annæns iorth. han maa ei annæn man 15
 thet hws sælæ, fyr en han biythær ham thet falt, then thær iorth aa. for thy at kōpær annæn man thet hws. han thær hws sald, letæ at sint wærth hwor han wil. for thi at then aa hws, thær iorth aa. En af han thær iorth aa wil ei hws kōpæ. tha ma landbo tho ei vtæn orlof, hws burt sælæ, eldær
 fōræ. 20

⟨43.⟩ Vm salt pund.

(Text I 84, III 42, IV 47, Thorsen 42)

Af salt pund wæghær half thrithi liispund minnæ. thet ær halft tøykt. oc fogæth takæ thet. En ær thet thry full liispund minnæ, tha ær thet olt tøykt.

⟨44.⟩ byræt.

25

(Text I 90, III 44, IV 48, Thorsen 43)

8r Hwo sum tæmmær løu. eldær biørn. eldær epin. eldær thylik || diyr. oc thet dræpær man. then thær diyr a, skal bötæ full manz bötær.

⟨45.⟩ by ræt.

(Text I 91—92, III 45, IV 49, Thorsen 44)

30

Af nokær manz bassi. thyr. hæst. hwnd. eldær thylik, gør nokær man saar. husbond giald læki giald, oc bötæ tvo øræ penning. oc scal ei leg thet

1 æftær thet] første og beg. af andet ord paa rasur A. 6 wil delæ] paa rasur A. 10 tha (1)] i marg. A. 11 en] ved rasur rett. fra then A. 19 ei (2)] tilf. o. lin. A. 24 thet (2)] sidste t tilf. o. lin. A. 25 byræt] t'et tilf. o. lin. (paa grund af pladsmangel) A.

diyr vt. En wurthær hin døth af saar, thær diyr gørth. tha leg han diyr vt, oc bõt a nimark

⟨46.⟩ byræt

(*Text I 93, III 46, IV 50, Thorsen 45*)

5 Af hws uplyftæs, oc spar, biælk. eldær cambær, eldær ant tymbær fellær, oc dræpær nokær man. husbond thær thet hws a, leg vt thet træ, thær scath gørth. oc bõtæ a nimark|for manzæns døth. En byggær han thet træ i hws, thær hin man drap, han scal oc bõtæ alt thet hws.

⟨47.⟩ byræt

(*Text I 94, III 47, IV 51, Thorsen 46*)

10 Hwo sum grauær annæn manz iorth. bõtæ ham thær iorth a thre mark.

⟨48.⟩

(*Text I 95, III 48, IV 52, Thorsen 47*)

Hwo sum grauær gatæ. oc lukær ei at gienst. han bõtæ thre mark. ||

⟨49.⟩

(*Text I ÷, III 49, IV 53, Thorsen 48; jfr. Slesvig stadsret text I 86 b*)

15 Hwo sum i by gatæ leggær nokær mien, thær hindær fol⟨k⟩ fram at faræ, 8^v bõtæ thre mark.

⟨50.⟩ Vm salt wæghæls

(*Text I 102, III 43, IV 54, Thorsen 49*)

20 Af byman af flænsburgh køpær salt i vtland at salt bothæ, oc latær thet føræ til flænsborgh. tha thet wæghæs, oc brystær thær i. tha ma thet ei worth tøycht. En køpær byman salt a wægh. hauæ han then logh, thær gæst hauæ.

25 ⟨51.⟩ Um idræts men. Oc fyrst af bakær.

(*Text I 39a, III 50, IV 55, Thorsen 50*)

Ænnigh bakær ma ithæ bakær gærning i flænsborgh, fyr en han giuær foghæt ien mark penning, oc thre skipær hwætæ a litlæ hælighn aftæn. oc by ien mark penning. oc ei miøl til sin igift.

⟨52.⟩

(*Text I 39b, III ÷, IV 55b, Thorsen ÷*)

30 All bakær i hwært aar scul giuæ foghæt thre skipær hwæt[mio]l a then samæ dagh.

8 oc] tilf. i marg. A. 17 fol⟨k⟩] folf A. 23 then] rett. fra thet A. 27 bakær gærning] opr. sammenskr., men adskilt ved skilletegn A. Kap. 52 overstr. og forsøgt udrad. A.

⟨53.⟩ Kiøtmangær.

(Text I 40a, III 51a, IV 56, Thorsen 51a)

Kiøtmangær scul ei gangæ i kiøtsçamæl fyr the giuæ foghæt til igift toræ
9r penning || oc by oc so mykæt.

⟨54.⟩ Um kiøtmangær.

(Text I 40b, III 51b, IV 57, Thorsen 51b)

All kiøt mangær ien tim i hwært aar, scul giuæ foghdæn attan øræ pen-
ning.

⟨55.⟩

(Text I 41, III 52, IV 58, Thorsen 52)

Hwær sutær scal giuæ foghdæn til igift ien halfmark penning. oc by so
mykæt.

⟨56.⟩

(Text I 42, III 54, IV 59, Thorsen 53)

Hwær ølkun, oc wiin man, thær hauær v rætæ maat. bõtæ foghæt thre 15
øræ. oc by thre øræ penning.

⟨57.⟩ vm ølkunæ.

(Text I 43, III 55, IV 60, Thorsen 54)

Af ølkun sæl øl mataæ dyrær en a thing ær løght. bõtæ foghæt thre øræ.
oc by thre øræ. Thet sam ær vm skiep.

⟨58.⟩

(Text I ÷, III 53, IV 61, Thorsen 55; jfr. Slesvig stadsret text I 72)

Thær foghæt til kummær. tha scul all tymbær men, timbær mæth ham
two dagh vtæn løn. oc han scal haldæ theræ cost.

⟨59.⟩ vm brand

(Text I 44, III 56, IV 62, Thorsen 56)

Af hws brennær oc loghæ wrthær siynt yuær hws. husbond bõtæ hærscep
thre mark. oc by ok so mykæt. Eldær gif a logh mæth tølf men. at then
brand kam af northbrand. oc ei af hans won gømæ.

⟨60.⟩ Thyrræ molt. ||

(Text I ÷, III 57, IV 63, Thorsen 57)

9v Hwo sum thyrrær molt vtæn harklæth. giald foghdæn thre øræ. oc by
thre øræ penning.

3—4 toræ penning] tilf. i nedre marg. (ved sideskifte) A. 20—23 Thæt.. til] paa rasur
A. 24 han] tilf. i marg. m. anden hd. A. 32 thyrrær] første r tilf. o. lin. A.

⟨61.⟩ v m husbrøt mæth wold

(Text I 59, III 58, IV 64, Thorsen 58)

Hwo sum wold brytær annæn manz hws. oc wær takæn mæth færskæ gærning. bõtæ hærscep fyrtyygh mark. oc by oc so mykæt. oc husbond thær
 5 hws aa, so mykæt. En wær han ei gripæn with gærning. oc giuæs ham saak æftær thet. tha ma han weri sik mæth atæ bymen. thær næst then brøtæn hws sitæ, fyrrgh a hwær hand.

⟨62.⟩ husfrith

(Text I 60—61, III 59, IV 65, Thorsen 59)

10 Hwo sum vfrithlik fær i annæn manz hws. han bõtæ hærscep fyrtyygh mark. by oc so mykæt. oc husbond thær hws aa, oc so mykæt. Oc thær yuær scal han bætær oll skathæ, thær han i thet hws gørth. hwr mykæt then skathæ wor, oc hwilk lund han war gørth. En faangær han saar thæræ || innæ, eldær hug. han fangær ei boot thær for. ¶ En wrthær han dræpæn i
 15 thet hws. oc krauær nokær man boot for ham. han bõtæ hærscep fyrtyygh mark. En worthær ei scaath gørth i thet hws. han thær in giek, scal bõtæ thre mark. eldær weri sik mæth tølf men ieth. at han ei in giek, at vfrith maal.

⟨63.⟩ husfrith.

(Text I ÷, III 60, IV 66, Thorsen 60)

20 Af man fær til annæn manz hws, mæth rathæth rath, oc wæpnæth hand, oc brytær hws, oc gør husbond, eldær husfrø, eldær hion, eldær gæstæ saar, eldær dræpær. oc worthær gripæn mæth færsk gærning, ee swo manigh sum the æræ, hauæ for gørth hals, oc gooz. En dylæ the thet. weri sik mæth atæ
 25 naabur. fyyghær a hwær hand, iorth eghær men. Tho ma han wrækæ thre af thissæ. swerænd a hæligh doom. at the ær hans v win. oc tha scul andær || thre men næfnæs i theræ stæth.

10 v

⟨64.⟩ v m laghsøkæls.

(Text I 32, III 61, IV 67, Thorsen 61)

30 Af landz man stæfnær byman til thing. annæn næst dagh scal byman ham swaræ. En wil han ei swaræ. tha ær han laghsot. En ær then sak af pennings giald. fughæt oc two bymen, scul landzman vt wirth full ræet af bymanz gooz.

⟨65.⟩

(Text I 36, III 63, IV 68, Thorsen 62)

35 Af nokær man wær sæctæth af annæn man i by. oc louær byman for ham. oc wær æftær thet logh fæld, for then saak. byman scal for ham swaræ.

26 tha] tilf. under lin. (i den nedre marg.) A.

〈66.〉

(Text I 37, III 64, IV 69, Thorsen 63)

Af byman gialdær ei arngiald. oc sæctær foghæt ham a næst thing æftær mit somær. han bõtæ thre øræ penning. oc swo a ant thing. En kummær han ei a thrithi thing, bõtæ thre mark. en tho at han ær ei hiem, tha ær han ⁵ ei orsak for thy. ☉ Oc thet samæ ær vm toft giald.

〈67.〉 vm giald

(Text I 88, III 65, IV 70, Thorsen 64)

^{11 r} Af byman kærær a annæn a thing || for giald. gæær han with. ham leggæs for ien syntær dagh. gialdær han ei tha. annæn tiim leggæs ham for annæn ¹⁰ laghdagh, vndær two øræ penning witæ. Enn gialdær han ei tha. thrithi tim leggæs ham oc for thrithi laghdagh. oc vndær two øræ pennings witæ. En wil han hwerki tha giald. eldær a fiærth thing. tha scal foghæt mæth bymen gang i hans hws. oc wirth af hans gooz, hin annæns giald mæth full rææt. oc foghæt thre mark. ☉ En wil han thær gialdæ scal, foghæt oc by- ¹⁵ men ei in i hws latæ. tha bõtæ han them fyrtiugh mark. ☉ En hauær han ei til at gialdæ. tha ær han laghsot. oc thær æftær ma han af ham næmæ a then windigh thær vt slæær. oc ei in. ☉ En finnæs han vtæn siit hws mæth gooz, tho at thet hør bymen til the thær thing søøk, oc ei gæstæ gooz, tha ^{11 v} ma han thet fra ham næmæ || ien sinnæ, oc ei mieræ. ²⁰

〈68.〉 husæ lag(h)sot man.

(Text I ÷, III 62, IV 71, Thorsen 65)

Hwo sum laghsot man husær oc hær|bærighær. giald foghæt thre mark.

〈69.〉 Um mandrap.

(Text I 3, III 66, IV 72, Thorsen 66)

Af byman dræpær byman i by. oc wær frithløs sworn af atæ sannind men. tha scal han bõtæ landz hærræ fyrtiugh mark. oc by fyrtiugh mark. oc døthæns frændær thrinnæ atan mark. oc ien mark gulz, thær hietær gærsum. swo sum i all dan mark riki ær woon. ☉ Vtæn fæstær han boot fyr en sannind men kummær til. tha bõtæ hærscopt tølf mark til theghæn ³⁰ giald.

〈70.〉 drap.

(Text I 4, III 67, IV 73, Thorsen 67)

Af landz man dræpær i by landz man, eldær byman. oc wær fæld mæth

3 a] ved rasur rett. fra ath (?) A. 5—6 han ei] ei han med omstillingstegn A. 11 han ei] paa rasur; rett. fra ei han (?) A. 12 oc (1)] tilf. o. lin. A. 13 hwerki] paa rasur A. — eldær] paa rasur A. — tha (2)] tilf. i marg. m. anden hd. A. 18 oc. . in] paa rasur A. 21 lag(h)sot] laglsot (højre side af h'et mgl.) A.

aat sannind men. *eldær* gripæn with færskæ *gærning*. *bõtæ* landz *hærræ* fyrtiugh mark. oc by. oc *døzæns* aruing swo sum fyr ær sagh.

⟨71.⟩ ættæ saal

(*Text I ÷, III 68, IV 74, Thorsen 68*)

5 Engi landz man maa delæ ættæsaal af byman || oc ei byman af landz ¹² man.

⟨72.⟩ vm saar.

(*Text I 5, III 69, IV 75, Thorsen 69*)

Hwilk byman særær byman. *eldær* slæær til blooth. then *thær* saar wær. ¹⁰ scal siit saar, *eldær* blothigh klæthæ a thing tee. oc gif ham saak, *thær* thet *gørthæ*. oc kummær han *thær* for saak ær, ei til fyrst thing. *eldær* ant. *eldær* thrithi. wæræ skyldigh for then saak. oc mugh ei logh for sik giuæ. oc *bõtæ* *hærscop* thre mark. En kummær han til thing, oc netær. weri sik mæth logh af sin giild, *thær* han ær i. Oc ær han ei i giild. gif tølf men ieth ¹⁵ for sik.

⟨73.⟩

(*Text I 6, III 70—74, IV 76, Thorsen 70—74*)

This ær saar *bõtær*. for saar i huuæth *thær* ei ma hylæs mæth haar, *eldær* huuæ, *bõtæs* sex mark, for thet saar *thær* hylæs ma thre mark. For af ²⁰ hoggæn hand, *eldær* foot. half boot, *thær* *bõtæs* for dræpæn man. ☉ For thummæl fingær, fiærthing manz boot, for hwær *annæn* || fingær, half ^{12 v} mindær. For kiøt saar thre mark. for hool saar sæx mark. For ygh vt stungæn, half mans *bõtær*. For bien stungæn saar, sæx mark. For hwært bien, *thær* vt af saar *gæær*. *bõtæs* thre mark for.

25 ⟨74.⟩ vm slagghæn hog.

(*Text I 77, III 75, IV 77, Thorsen 75*)

Hwo sum slæær *annæn*, e⟨r⟩ thet ieen sin sworn brothær, mæth staang. *eldær* swørz klood. *eldær* øx hambær. *eldær* sin neuæ. *bõtæ* sæx mark. ☉ En dræghær han hans haar. *eldær* v ærlík hanlær. *eldær* til iorth kastær. ³⁰ *eldær* hans klæthæ riuær. *eldær* giytær øøl a ham. *bõtæ* thre mark. En dyl han, weri sik mæth tølf men ieth.

⟨75.⟩

(*Text I 76, III 76, IV 78, Thorsen 76*)

Hwo sum kastær *annæn* mæth wold, oc wili i watn, *bõtæ* ham tølf mark. ³⁵ En gør han thet ei mæth wili. weri sik mæth tølf men ieth. oc wær orsak.

27 e⟨r⟩] ei A. 35 ei] o. *lin. m. anden hd. A.*

<76.> vm quinnæ woltæct.

(Text I 2, III 77, IV 79, Thorsen 77)

Af man sæctæs for wold tæct, oc sætær with quinnæ weþri fyr en sannind
 13 r men kummær til. bõtæ || hærscoþ fyrtiugh mark. oc by swo mykæt. En netær
 han. tha scul atæ sannind men skilæ thær vm mæth theræ ieth. 5

<77.> vm hoor.

(Text I 7, III 78, IV 80, Thorsen 78)

Af byman sæcthær sin lagh theghæn kunæ for domær for hoor. af hun
 dyl. gif logh mæth tølþ gild brøthær, af høghæst gild, wrthær hun fæld at
 logh. hetæ sik horkunæ. En wrthær hun worth mæth logh. wær orsak for 10
 then saak, af sin husbond. oc oll men.

<78.> Quinnæ lokkæls.

(Text I 20, III 79, IV 81, Thorsen 79)

Af vng swæn lokkær burt manz dottær, systær, eldær systær dottær, oc
 løpær burt mæth hinnæ. hun scal mistæ sin houæth löt. ee men fathær 15
 liuær.

<79.>

(Text I 21, III 80, IV 82, Thorsen 80)

Af man wær gripæn mæth andær manz gift kunæ i the stath, thær ma
 wintæs vdygh i. fæær han scaath af husbond tha. oc two næstæ grannæ ær 20
 witnæ til. han hauær hemæl scathæ. Oc ær ei witn til, then thær scaath ||
 13 v fæk. delæ thet mæth landz logh.

<80.> vm hoor.

(Text I 22, III 81, IV 83, Thorsen 81)

Engi foghæt. oc engi prouæst. oc engi annæn man, ma sæctæ for hoor 25
 manz lagh theghæn kunæ. vtæn hin husbond sæctær hin fyrræ. Oc ær hin
 gærning i opænbar wonfrægh. tha mugh rathmen hin sæctæ. tho at hus-
 bond thighær.

<81.>

(Text I 23, III 82, IV 84, Thorsen 82)

Af kunæ for winnæs mæth logh for hoor. hinnæ husbond scal hauæ hinnæ
 houæth löt. oc ei annæn man. ¶ En wær hun gripæn i horsæng. hærscoþ
 scal hauæ hinnæ houæth löt. 30

<82.> hwat husfrø ma sælæ

(Text I 46, III 83, IV 83, Thorsen 83)

Ænigh manz husfrø, husbond vwitænd sælæ, eldær wæth sættæ nokæt 35

25 for hoor] *paa rasur A.*

gooz høghræ, en for tølf ørtigh pennigh, eldær louæ for mieræ. ¶ En wæth kōpær, eldær full kōpær nokær man af annæn manz kunæ mier en sagh ær. han scal giuæ æftær gien hinnæ husband thet gooz. oc hauæ for scot the penning. ¶ thær han vt gaf. En dyl han thet, thær han fæk af hinnæ. tha ¹⁴ ma thet kallæs thiyfnæth.

⟨83.⟩ vm skip legh, oc skipmen logh.

(Text 65, III 84, IV 86, Thorsen 84)

Hwo sum leghær skip. oc mæth witn drikkær lith kōp a. oc før siit gooz i skip. oc sithæn ei fær, giald all skip legh. En før han ei gooz i skip. han ¹⁰ giald half skip legh.

⟨84.⟩

(Text I 66, III 85a, IV 87, Thorsen 85a)

Hwilk byman eldær kōpman sighlær af hauæn swo langt at aaz ma ei sees a boorth, oc gaf ei toln. han tapæ olt thet gooz, thær han sculd toln ¹⁵ for giuæ.

⟨85.⟩

(Text I ÷, III 85b, IV 88, Thorsen 85b)

Hwo sum fær burt land wægh vtæn toln. giald sum sagh ær.

⟨86.⟩ toln for skip.

²⁰ (Text I 67, III 86, IV 89, Thorsen 86)

Hwilk byman hauær thet skip, thær sæx læst ma bææ. han giald toln for fæm læst. oc for thet skip thær bær tōlf læst. scal tolnæs for ti læst. oc ei mieræ.

⟨87.⟩ vm brøtæ i skip.

²⁵ (Text I 69, III 87, IV 90, Thorsen 87)

All brøtæ thær skipmen bætær for styræ man vt a theræ færth. thær ma foghæt ei a kall, thær the kummæ heem.

⟨88.⟩ skipbrøt. ¶

(Text I 70, III 88, IV 91, Thorsen 88)

³⁰ Hwo sum brytær sit skip innæn brunznees. han scal hauæ olt thet gooz ^{14v} frælst thær han ma biærigh.

⟨89.⟩ Skipmens ræt.

(Text I 71, III 89, IV 92, Thorsen 89)

Hwilk skip man for dryk, eldær sin forgløms i hauæn forlatær skip. tha

4 han (1) tilf. o. lin. m. anden hd. A. 9 han ei] ei han m. omstillingstegn A. 14 han (2)] tilf. i slutn. af kap. m. henvisningstegn A. 21 thet] tilf. o. lin. A.

scul skipmen bithæ ham ien dyghæn. En kummær han ei tha. tha mugh the burt faræ. oc han gialdæ til witæ at hwært akkærhald ni ørtigh penning. ☉ En kummæ skip røuær til skip. oc skathæ nokær skip man. eldær kastær steen i skip. han thær burt ær, mistæ olt hans gooz, thær i skip ær mæth them.

5

⟨90.⟩ Skipmens ræt

(Text I 72, III 90, IV 93, Thorsen 90)

Af skip liggær vtæn hauæn hwos klif. ænik skipman diæruæs at gangæ til land vtæn skip menz orlof, af han wil ei mistæ olt hans gooz thær i thet skip ær.

10

⟨91.⟩ skip thiuf

(Text I 73, III 91, IV 94, Thorsen 91)

Hwo sum stæl i skip. skipmen scul ham sættæ i ient vbygd øland mæth tundær oc eldiærn. oc thrigi dagh cost.

⟨92.⟩ skip i hauæn ||

(Text I 74, III 92, IV 95, Thorsen 92)

15

^{15r} Hwannær skip kummær i hafn. ænik skipman ma føræ sint gooz af skip, vtæn styræman, oc skipmenz orlof.

⟨93.⟩ skipær ieth.

(Text I ÷, III 93, IV 96, Thorsen 93a)

20

Hwannær skiper kummæ til hafn. oc giuæs ennæn theræ nokær saak. tha scal han thær saak giuæs, weri sik mæth siin skipær, hwos skip.

⟨94.⟩ Toln for liuænd waræ.

(Text I ÷, III ÷, IV ÷, Thorsen 93b)

For hæst scul men tolnæ ien ørtigh penning, for ien hors mothær ien ²⁵ ørtigh, for folæ sæx penning, for uxæ ien half øræ, for iet swiin tvo penning, for iet swinsflæsk tvo penning, for iet faar, eldær lamb. eldær buk. eldær giet, ien penning.

⟨95.⟩ Toln for kost.

(Text I ÷, III ÷, IV ÷, Thorsen 93c)

30

For læst quorn scul men tolnæ ien øræ, for pund quorn thre penning, oc for miøl oc swo, for tynnæ hunigh. eldær smør. eldær iistær. eldær tæligh. eldær æært. eldær bøn. eldær nytær, thre penning, for nõtæ krop thre penning. ☉ For læst sild i tynnæ, eldær mees, half fæmt ørtigh, for læst ^{15v} thørsk || half fæmt ørtigh, for hundrith skaghfisk sæx penning, for hundrith ³⁵

9 thær] tilf. o. lin. A. 17 kummær] r'et tilf. o. lin. m. anden hd. A.

stofisk thre penning[†] for thusind hwitling ien ørtigh[†] for kip hwitling dyghær, eldær litæl sæx penning[†] for læst salt scul gæstæ tolnæ fiyrgh ørtigh. oc bymen ien øræ[†] For hwær faat win ien ørtigh.

⟨96.⟩

5 (Text I ÷, III ÷, IV ÷, Thorsen 93d)

For læst øl, tolnæs two øør[†] for tynnæ øl, sæx penning[†] for pund hømæl ien half øræ[†] for pors mees thre penning.

⟨97.⟩ Toln

(Text I ÷, III ÷, IV ÷, Thorsen 93e)

10 For pakkæ klæthæ, litæl, eldær dyghær ien ørtigh[†] for ien ryll watmæl, litæl, eldær dyghær ien ørtigh[†] for lærft oc swo[†] for hwær skin mees ien ørtigh[†] for dækær huthæ sæx penning[†] for kip huthæ thre penning[†] for læst hør two øræ[†] for kip hør thre penning[†] for tynn hør ien ørtigh[†] for hwær tynn grasking ien ørtigh[†] for hwær tynn mæth krembæri oc so mykit[†] for
15 tynn pik thre penning[†] for grüind quærn sten sæx penning. ||

⟨98.⟩

(Text I ÷, III ÷, IV ÷, Thorsen 93f)

For pund wox thre penning[†] for læst bast thraath two øræ[†] for pund ^{16 r} thraath sæx penning[†] for faat staal sæx penning[†] for pund kopær thre
20 penning[†] for hundrith climpiern. eldær blekungs iærn. eldær kalmars iærn, sæx penning[†] for oll køpskøt, thær man maa bære vndær sin arm til skips sæx penning.

⟨99.⟩ toln

(Text I ÷, III ÷, IV ÷, Thorsen 93g)

25 Hwilk byman i sighling siit gooz flyttær i annæn skip. thær han kummær hiem. gialdæ full toln.

⟨100.⟩ Nær tolnæs scal.

(Text I ÷, III ÷, IV ÷, Thorsen 93h)

Hwilk gæst, eldær byman thær gæstæ gooz før, sin bunk brytær, oc gooz
30 burt sæl, fyr en han rethær sik af mæth tolnær. gialdæ ham thre mark. eldær weri sik, gæst mæth sin skipær ieth. oc byman mæth tølf men ieth.

⟨101.⟩

(Text I ÷, III ÷, IV ÷, Thorsen 93i)

Engi man scal toln giuæ for toom skip, eldær skips boorth[†] eldær nokær

1 thre. . for (1)] *delvis paa rasur A.* 3 hwær faat] faat hwær *med omstillingstegn A.* — ien (2)] *tilf. o. lin. m. anden hd. A.* 14 krembæri] *første r tilf. o. lin. A.* 20 climpiern] *r'et tilf. o. lin. A.*

hand tymbær, eldær tomæ tynn, eldær brænd liim, eldær liimstien, eldær hæstæ, eldær nokær liuænd diyr, thær driuæs hær i gømæn by. **☉** E swo mykit gooz sum byman tolner for vt sighlænd, swo mykit ma han fræls in 16 v føræ vtæn toln. || oc gæstæ tolnæ ee for thet mest, thær the føræ.

⟨102.⟩ logh.

5

(Text I ÷, III 94, IV 97, Thorsen 94)

Hwilk gæst thær fæstær nokær logh for sik hær i by. ær han sighæl boon. tha ma han annæn dagh i stæth, tho thet tha ær hælict, then logh giuæ. En scal han ei af land faræ. tha ma han then logh gi|uæ a fæmt dagh. oc tho at hælict ær. Vtæn af tha ær syndagh, eldær mærkælik hõtith. tha giuæ then 10 logh næst vtæn dagh. thær æftær thet hælict kummær.

⟨103.⟩ Vm ærfløs goz.

(Text I 17, III 95, IV 98, Thorsen 95)

Af nokær dører hær i by. oc hauær ey æruing hwos sik eldær i lande. tha gømmæ rathmen sint gooz aar oc dagh. kummer tha ey æruing. tha takær 15 hærsкуп oc by thæt gooz mæth rathmens rath. so sum ræt ær til

⟨104.⟩ At hindæræ gæst goz

(Text I ÷, III 96, IV 99, Thorsen 96)

Ær gæst eldær lanz man byman giald skyldigh tha mugh men mæth bymen hans gooz hindær. tho at han wil ei sielf kummæ til by, olt til han 20 gialdær eldær giuær logh

⟨105.⟩ gæstæ barthdagh.

(Text I ÷, III 97, IV 100, Thorsen 97)

17 r Hwilk gæst thær beriaes i by. bõtæ || hærsкуп fyrting mark. oc by so mykæt 25

⟨106.⟩ Fals goz

(Text I ÷, III 98, IV 101, Thorsen 98)

Hwilk gæst før fals goz til by. for win:næs han thær for. hauæ for gørth hals oc goz. en dyl han thet han ey fals wissæ. weri sik mæth then logh thær wor by ær byghd mæth. oc thet fals goz wæræ for scot 30

4 oc] med anden hd. og blæk delvis paa et udraderet rødt allitterationstegn, resten af linien og flere ord og bogstaver i det flg. kap. er trukket op m. samme blæk A. 14—16 dør. . til] paa rasur m. sen hd. A. 19 tha. . mæth] paa rasur m. anden hd. og blæk; m. samme blæk er flere ord i kapitlet trukket op A. 20 hindær] foran ordet overstr. ee A.

<107.> Fals gooz

(Text I ÷, III 99, IV 102, Thorsen 99)

For winnæs byman for fals goz. hauæ for scot hals oc goz. vtæn han weriær sik af sit høghestlagh

5 <108.> bref

(Text I ÷, III 100, IV 103, Thorsen 100)

Engi man scal takæ bref yuær byman i flænsborgh. fyr enn han kummær til rathmen oc foghd. for thy at the scul gøræ ham ræt. enn wil han them ei lythæ. hauæ sielf scathæ giald.

10 <109.> Fæstæ logh vtæn by.

(Text I ÷, III 101, IV 104, Thorsen 101)

Engi byman scal fæstæ logh. eldær gripæ sik nokær swor til vtæn wor by. enn gær han antigh i næfning eldær sannænd ieth. wæræ skild with by.

15 <110.> kōpæ huus oc iorth oc lagh|biythæ.

(Text I ÷, III 102, IV 105, Thorsen 102)

Hwær man thær kōpær huus oc iorth i by mæth sin rethæ penning. thet thærf han ei lagh biythæ a thing. thær han wil thet sælæ. num æruæ goz, so sum ær hus oc iorth. thet scal a thing them laghbiythæs, thær næst ær at kōpæ.

20 <111.> Skotæ børn goz

(Text I ÷, III 103, IV 106, Thorsen 103)

Oll aldærløs børn goz thær sælæs mæth rathmens oc andær gothmens rath. oc || skotæs a thingi. thet scal stathik wæræ.

17 v

25 <112.>

(Text I ÷, III 104, IV 107, Thorsen 104)

Hwilk byman thær foghdæn kær yuær a thing. skiytær han sin skiæl for tōlf rathmen. tha ma han ei lagh sökæs fyr enn the gøræ ham antigh til eldær fra.

30 <113.> vm witnæ.

(Text I ÷, III 105, IV 108, Thorsen 105)

Hwilk man thær witnæ wil vm nokær logh. witnæ fyr oc ei æftær. eldær dughær then witnæ ek

35 <114.> at thaghæ byman

(Text I ÷, III 106, IV 109, Thorsen 106)

Engi foghd ma takæ nokær man til byman. vtæn rathmens wili.

8 the scul] scul the *med omstillingstegn A.* 20 børn goz] goz børn *med omstillingstegn A.*

<115.> lofning

(Text I ÷, III 107, IV 110, Thorsen 107)

Ee hwat thær louæs oc ændæs for rathmen. thet scal wære æm stathigt. sum thet gorthæs a thing.

<116.> Giuæ logh

(Text I ÷, III 108, IV 111, Thorsen 108)

Oll logh thær giuæs skiælligh i flænsborgh. the scul wære stathigh. vtæn rathmen sigh oc finnæ at thet ær openbar mien.

<117.> Liysning.

(Text I ÷, III 109, IV 112, Thorsen 109)

Oll the liysning mal thær atæ sanind men vm skili. the ær ni mark. oc oll the liysning mal. thær sannind men ei vm skili. the ær thre mark.

<118.> Køpæ huus.

(Text I ÷, III 110, IV 113, Thorsen 110)

Hwo thær køpær huus eldær skip. oc thet æftær gien dræghær. gialdæ 15 thre mark.

<119.> Huslegh.

(Text I ÷, III 111, IV 114, Thorsen 111)

Hwilc man thær huus leghær. oc fær i huus| tho at han bithær ey stæuæn 18 r dagh || giald full hws legh. En fær han ei i hws. giald half leghæ. Dræghær 20 oc han sin worth til bakæ. thær hws saald at legh. giald ham thær legh, half then legh.

<120.> Um thiufnæth.

(Text I 24, III 15, IV 115—16, Thorsen 112)

Hwo sum gripær sin thiyf, bindæ hendær a baak, oc lethæ til thing, oc 25 hæng ham vp. eldær bætæ hærscep fyrtiugh mark. En gripær man thiyf, oc latær burt læp, oc lethær ei til thing. bætæ oc so mykit. eldær gif a logh af høghæst gild, thet han ei thiuf greep, oc ei bant.

<121.> Thiufnæth.

(Text I 25, III 116, IV 117, Thorsen 113)

Giuæs byman saak for thiufnæth, tha scal han thær for saak ær, takæ thre a høgær hand næst ham bo, oc tvo a winstær hand thær næst bo, iortheghær men. oc the fæm scul ham weri mæth theræ ieth. En af ien eldær tvo af them wil ham ei weri. tha then thær for saak ær skal a hælighæn

8 sigh oc] *paa rasur m. anden hd. A.* 21 oc] *tilf. o. lin. A.* 32 hand (1)] *som man wtgår tilf. i marg. m. anden hd. A.* 34 thær] *tilf. o. lin. A.*

swøræ, at the haf auænd with || ham, oc æræ hans v win. Oc tha scal han 18 v
 takæ andræ tvo, thær thy næst bo, at weri sik. ¶ En brystær af the fæm
 fleer en tvo. tha ær han laghsot til thiuf. En weri the fæm ham. tha scul tho
 sæx men af thet høghest gild, thær han i ær, oc ham weri for then samæ
 5 saak. oc tha ær han full worth, oc orsak for then saak. En ær han ei <i>gildæ,
 tha scul sæx bymæn; the thær gif arngiald oc toftgiald, mæth theræ ieth
 ham weri, swo sum the fæm ham fyr warthæ. En af ham brystær this menz
 ieth. tha takæ hærs cup hans houæth löt. oc han giald i giald, oc twi giald
 for thiufnæth, hin man thær ham thiuf sak gaf.

10

<122.> Bundæn thiuf.

(Text I 26, III 117, IV 118, Thorsen 114)

Af thiuf kummær bak bundæn til thing, oc thiufnæth ær swo mykæt
 thet han scal hængæ. engi scal ham for dømæ.

<123.> thiuf

15

(Text I 27—28, III 118, IV 119, Thorsen 115)

Af byman lærer thiuf || hærbærgh, then thær han weet wæræ mæth logh 19 r
 for wnnæn til thiuf. oc wær then thiuf i hans hws gripen. husbond bötæ
 hærs cup thre mark, oc by thre mark. En af foghæt, eldær nokær byman
 sæctær husbond for thinnæ saak, gær han with, bötæ swo sum sagh ær.
 20 En netær han, weri sik mæth tölf men ieth, for thæn sak.

<124.>

(Text I 29, III 119—20, IV 120—21, Thorsen 116—17)

Hwo sum bethæs af husbond, at han ransaknæ i hans hws, æftær sit
 thiufnæth, oc foghæt ær ei with, netær husbond, han leggæ a dør thørskild
 25 thre mark, oc gangæ i hws. En ær foghæt with, leggæ ekki a thørskil dør,
 af han i hans hws gangær, oc hittær ei. tha tapær han the thre mark, thær
 han i dør løghær, en hittær han sit thiufnæth vndær husfrø laaz, husbond
 hietær thiuf. oc hærs cup takæ hans houæth löt. vtæn han sik weriær af sit
 høghest lagh || En af hans iorth scal hærs cup ei hauæ. for thi at oll iorth 19 v
 30 i flænsborgh ma ei takæs fra bymen, eldær theræ aruing. vtæn af byman
 flyyr af by for høg saak. eldær wrthær frith lős, eldær diruæs til at striith
 a riki.

<125.>

(Text I 30, III 121, IV 122, Thorsen 118)

35 Af husbond oc husfrø wær sæctæth for thiufnæth. wær thiufnæth hit

5 <i>] mgl. A. 7 the fæm] fæm the med omstillingstegn A. 13 engi] de to sidste bogstaver
 er tilf. o. lin. A. 18 nokær byman] byman nokær m. omstillingstegn A. 28—29 vtæn. .
 lagh] paa rasur m. anden hd. A. 30 af] tilf. o. lin. A.

vtæn hws, husfrø ær orsak. En hittæs thiufnæth i hws vtæn husbonds lønlik laas. weri sik mæth sit høghæst lagh.

<126.>

(Text I 31, III 122, IV 123, Thorsen 119)

Ænigh scal kōpæ hæst, eldær hors mothær eldær scapæth klæth, eldær⁵ øx mæth scaft, eldær spiyyt, eldær smid gull, oc silf, eldær swørth mæth scalp. eldær vx, eldær ant fæ, vtæn han hauær witn til, thær man koll witn, for thi at giuæs thær thiuf sak a. tha scal han weri sik mæth tōlf men ieth.

<127.>

(Text I 33, III 123, IV 124, Thorsen 120)

10

Af landz man bindær sin thiuf i by. hængæ ham i then stæth, thær thiuf²⁰ ær til gørth. En før han thiuf vtæn by frith, giald || hærscep fyrtiugh mark.

<128.> vm thiuf band.

(Text I 34, III 124, IV 125, Thorsen 121)

15

Hwo sum bindær nokær man, eldær kunæ i by, vtæn mæth sin thiufnæth. bōtæ hærscep fyrtiugh mark, oc by so mykit. oc ham, thær han bant oc swo mykæt.

<129.> Roof.

(Text I 35, II 125, IV 126, Thorsen 122)

20

Af landz man rōuær bymanz gooz, wrthær han gripæn mæth rof, latæ vt rof. oc bōtæ hærscep fyrtiugh mark. oc by fyrtiugh mark. oc then thær rōfth wrth swo mykæt. En wær han ei takæn mæth færskæ gærning. weri sik hær i by mæth tōlf iorth eghær men. Tho scal han fyr sættæ louæn for sik i by, thet the tōlf men scul wæræ lagh husbōndær, thær ham scul weri.²⁵

<130.> thiufnæth

(Text I 100, III 126, IV 127, Thorsen 123)

Af landz man sæctær landz man i by for thiufnæth, eldær roof, eldær andær høghæ sakæ, the thær a land skiethæ. han scal sættæ foghæt louæn. oc fyligh sin saak a hans hærætz thing.³⁰

<131.> vm rathmen.

(Text I ÷, III 127, III 129, Thorsen 124)

^{20v} Aldærman af knutz gild mæth || frammærst rathmenz rath, scul rathmen

1—2 vtæn.. lagh] *paa rasur A.* 13 thiuf] *h'et tilf. o. lin. A.* 23 han ei] *ei han m. omstil-lingstegn A.* 24 sættæ louæn] *paa rasur A.* 31 rathmen] *rett. fra rath men A.* 33 Aldærman] *rett. fra Aldær man A.*

i takæ, oc af sættæ, sum them thyk, for almenz goghæn. oc engi annæn man.

<132.> Hws.

(Text I ÷, III 112, IV 130, Thorsen 125)

⁵ Af man fær i annæn manz hws vlaghsot, oc lætær sik laghsøkæ. tha scal fyrst vt gøræs husbond sin hws leghæ. fyr en ant hans gooz vt wirthæs.

<133.> Hws.

(Text I ÷, III 113, IV 131, Thorsen 126)

Hwilc man sitær i annæn manz hws oc gialdær ham ei huslegh rætæ
¹⁰ stæuændagh. tha ma husbond takæ two nabur, oc wirth vt sin huslegh vtæn brøtæ.

Flensborg stadsret. 1431.

4

Text III. — Plattysk text.

A: tabt, men aftrykt — i en korrupt form — i Westphalen, Monum. ined. IV 1898
¹⁵ med flg. oplysning: *In foliis XXXI membranaceis consignato, qui anno 1431 curantibus senato et civibus Flensburgensibus exaratus est ab Eggerto Achteruppe, oblatus ipsius ducibus Adolpho et Gerardo.* — Aa: Flensborg Stadsarkiv. Perg. hs. med datering: *Anno domini m^o cccc^o xcii iar ame donredaghe na Dyonisii wart dyt angehauen.* — Ab: Kgl. Bibl. Thott 4° 2054 med titel: *Der borger recht binnen Flensborch 1564*
²⁰ *12. nouember vthgeschreuen* (tilhørte da raadmand Jacob van der Weteringen), med rettelsel efter Aa. — Ac: Flensborg Stadsarkiv. Haandskrift Jensen (efter 1561). — Ad: Aabenraa LA. Aabenraa Byarkiv I 1a, Claus Esmarcks kopibog (1607). — Ae: Kgl. Bibl. Ny kgl. Sml. 4° 1513b, skrevet af raadmand Jonas Hoyer 1619. — Af: Haandskr. skrevet af advokat Paul Wiltfang 1581, tabt. — Af1: Flensborg
²⁵ Stadsark. 942, 1 (17. aarh.). — Af2: Smst. 936, 1 (1652). — Ag: Smst. 965, 1, Hs. Clæden (17. aarh.). — Ah: Smst. 941, 1 (1680). — Flere sekundære haandskrifter er anført i Graef, Entstehung und Bedeutung des Flensburger Stadtrechtes 64.

Tryk: Westphalen, Monum. ined. IV 1898 (se ovf.); Lüders, Statutum der Stadt Flensburg 53 (efter Aa); Corpus statut. Slesvicens. II 2 (ligel.); Kolderup-Rosenvinge V 387 (ligel.); Thorsen, Stadsretter 57 (ligel.). — Reg. Dan. nr. 1336* = *577.

Text efter Aa med varianter fra Ab, Ac og Ad.

Dyt ys der borgere recht to Flensborch ere stat recht etc. ||

Na gades bort dusent twe hundred ver vnde achtentich yar vppe vnser ^{1r}
 leuen vrowen dach erer hemmelvart borgermeste|ren vnde ratmannen

[11 brøtæ] efter loven følger umiddelbart med samme hd. tillæg til loven af 19. febr. 1295 (se nr. 7) og derefter med 2 andre hænder fra 14. aarh. tillæg af 25 jan. 1321 (se nr. 11). 32 Dyt.. etc.] Dat Apenrader stadt recht Ad.

vnde alle meynen borgere bynnen Fflensborch leten scryuen dyt recht, dat en hartich Woldemar van Iutlande gaff vnde bestedigede dat vast myt syner gnade vnde walt, wente se touoren nen bescre|uen recht en hadden.

<1.> Vmme erue.

(Text I 8, II 1, IV 1—3)

5

Steruet de borger vnde syn wer|dynne beholt dat leuent, in aller erfschif-
tynge vnde van alleme erue scal se nemen so vele also de beste erue. Dar en
1v bauen scal se hebben eyn vullenkamen bedde, vnde van || dren par clederen
scal se hebben dat myddelste vnde van twen paren dat ergeeste vnde van
eneme par nictes. Heft se ock echte kin|dere, de mogen esscen eres vaders 10
erue, wen se willen. Leuet de vader vnde steruet de moder, myt nyneme
rechte esscen de kyndere ere moderlike erue, neme ok de vader ene andere
husfrowe. Iodoch scal de vader geuen dre mark penninge islikeme sone,
schilt, swert vnde pert, is dar so vele to vorne.

<2.> Vmme erue.

15

(Text I 9—10, II 2, IV 4)

Nympt de vader eyn ander wiff, vor der brutlacht edder yn der brut-
2r lachtes dage geue he vth || den kinderen ere moderlike erue edder do ok
gude witlicheit, wo vele eyn yslick kynt scal hebben van syneme moderlike
erue, vnde bewa|re dat, so lange se dat hebben willen. Vorsumet he dit, so 20
scal al syn gud vnde dat gud, dat he kricht myt syneme wyue, delen euene
entweig, de helfte synen kynderen, vnde de ander helfte he mit der kynder
steffmoder. Vnde heft de vrowe kyndere to voren mit ereme anderen
echten manne, de neten des suluen rechtes, so dar secht ys. De brut|lachtes
koste scolen gan van des va|ders dele, also der moder graft van eres kyndes 25
dele.

<3.> Vmme erue. ||

(Text I ÷, II 3, IV 5)

2v Alle de wile dat dar erue is tus|schen vader vnde kyndere vn|gedelet,
betert edder mynret sick dat gud, frame vnde scade sy erer beider. 30

1 Fflensborch] Apenrade *Ad.* 4 <1>] *Aa* har kap.-nummerering m. *hd. fra 17. aarh.* 6 de] ein *Ab—d.* — syn] de *Ab—d.* — leuent] lyff *Ab—d.* 7 van] inn *Ab—d.* 9 scal.. hebben] *mgl. Ab—d.* — ergeeste] legeste *Ab—d.* 10 Heft] *Vnnde* hefft *Ab—c;* her *beg. nyt kap. Ac—d.* — ock] *mgl. Ab—d.* 11 Leuet] her *beg. nyt kap. Ab.* 12 neme] her *beg. nyt kap. Ac—d.* 14 schilt] tho schildt *Ad.* — swert] *mgl. Ad.* — pert] speth *Ab, Ad;* spise *Ac.* — to vorne] *mgl. Ad.* — vorne] *mgl. Ab—c.* 18 vth] *mgl. Ab—d.* — do ok] *mgl. Ab—d.* 20 dat hebben] *mgl. Ab—d.* 21 delen] delett werdenn *Ab—d.* 22 ander] *mgl. Ab—d.* 24 De] her *begynder nyt kap. Ac.* 25—26 also.. dele] *mgl. Ad.* 29 kyndere] kinderen *Ab—c.*

⟨4.⟩ *Vmme erue.*

(*Text I 11, II 4, IV 6*)

Heft eyn borger *vnde* syn husfrowe kindere to samende *vnde* de moder steruet, alle gud delet me in twe, de vader nympt de helfte *vnde* de kinder
5 de helfte.

⟨5.⟩ *Vmme erue.*

(*Text I 12, II 5, IV 7*)

Efte eyn kint van dessen kinderen steruet, de vader eruet dat kint *vnde* anders nemant, de wile de vader leuet.

10 ⟨6.⟩ *Vmme erue.*

(*Text I 13, II 6, IV 8*)

Steruet de vader edder de moder, de broder nympt || de twe dele *vnde* de 3r suster dat drudden dele. Men steruet eyn broder edder eyn suster, so nympt broder *vnde* suster like vele dele.

15 ⟨7.⟩ *Olderlose kindere.*

(*Text I 16, II 7, IV 9a*)

Alle olderlose kindere *vnde* de nen vormunder hebben, ere erflichinge *vnde* ertrike, dat dar vngedelet is *vnde* vppe deme dynghe nicht vte spraken, dat scal nicht gedelet wesen.

20 ⟨8.⟩ *Vmme erue vnde gud tusssen brodere vnde sustere.*

(*Text I ÷, II 8, IV 9e*)

Dewyle dat dar erue tusssen broderen *vnde* susteren is vngedelet, so scolen ere baren frunde, sosse van deme vadere || *vnde* soes van der moder 3v siden, delen *vnde* schiften tusssen en. Dar na scolen se vor deme rade
25 sweren, dat se yd nicht liker konden delen.

⟨9.⟩ *Kynder gud.*

(*Text I 18, II 9, IV 10*)

Steruet eyn borger, de echte kin|dere heft, *vnde* de negesten vrunde wanen vp deme lande, de vrunde mogen nicht nemen de kindere mit eren
30 guderen yn ere egene, sunder dat se vorwissen ersten hir yn der stat vullenkamen der kynder gudere *vnde* nicht vpp deme lande, dar se wanen.

3 de moder] se *Ab—d.* Kap. 5 sammenskr. m. foreg. *Ab.* 13 dele] deell *Ab—d.* 14 vele] *mgl. Ab—d.* 17 Alle.. hebben] *mgl. Ad.* — de] *mgl. Ab—c.* 19—22 nicht.. dar] *mgl. Ac.* Kap. 8 sammenskr. m. foreg. *Ac—d.* 22 vngedelet] *mgl. Ad.* 24 siden] *mgl. Ab—d.* — tusssen en] *mgl. Ad.* 30 sunder dat] *mgl. Ab.* — dat] *mgl. Ac—d.*

⟨10.⟩ Kinder gud.

(Text I 19, II 10, IV 11)

Efte de vader vorsterueth vnde de moder der kindere gud vorbrachte
 4 r vnde de kindere || hadden nene vrunde, de ere gud mochten vorwaren, de
 rat scal nemen dat gud to vorwarende, so lange se mundich werden. Vnde 5
 so dar nu gesecht is van der mo|der, scal men id ok holden van deme vadere.

⟨11.⟩ Erffkopp.

(Text I 38, 47, II 11—12, IV 12—16)

De herscopp heft yngelt bynnen Flensborch, dat het erfkop, we dat
 nicht vth giff vnde steruet hir yn der stat, so eruet ene de herscopp. Item 10
 eyn, de nen wiff en heft vnde is hir baren yn der stat, edder ene vrowes-
 4 v name, de doruen nenen erfkop geuen. Item eyn borger, de eyn wiff || heft,
 vnde alle geste, wor se her kamen, de mogen kopen eren erfkopp mit
 eneme schillynge lubesch vnde enem penninck. Is id ok, dat se suket edder
 kranck synt vnde mogen holden myt e|ner hant ene wachtscalen to wegende, 15
 so mogen se noch don eren erfkop vnde entfrien ere gud van der herscop.
 Gyft sick eyn lantman edder lantvrowe in de stat vnde maket hir brut-
 lacht, alle ere gud, beide hus vnde erde, bynnen vnde buten der stat, scal
 5 r wesen burscop vnde auer eyn vnde || delent euene entweyg.

⟨12.⟩ Erffgud to esscen.

20

(Text I 57, II 13, IV 17)

Efte eyn man esscet erf gud van eneme anderen vnde syn wedderpart
 secht nen dar vor, de mach sick entledigen mit xii mans eden besetener
 bor|gere vnde mit twyer mans wit|licheit orsaken.

⟨13.⟩ Eyn kint to echten.

25

(Text I 78, II 14, IV 18)

Eyn vader, de sinen vnechten sone mechtich maket vppe deme dyngge, de
 scal nemen like deel sines vaders erue also syn suster, de echte is, vnde yn
 5 v aller ander eruyngge nympt he like || dele, also eyn ander erue deyt.

4 ere gud] ehrer Ad. 5 scal.. dat] nympt ehre Ab—d. 6 so] also Ab—d. — nu] mgl. Ab—d. — van (2)] myth Ab—d. 9 Flensborch] Apenrade Ad. 10 Item] mgl. Ab—d. 11 eyn] her beg. nyt kap. Ab—d. — ene] mgl. Ab—d. 12 de (1)] mgl. Ab—d. 12—14 Item.. penninck] mgl. Ac. 12 Item] mgl. Ab, Ad; jf. foreg. — eyn (1)] her beg. nyt kap. Ab, Ad. 13 de mogen] mgl. Ab. 14 Is] her beg. nyt kap. Ac—d. 15 myt.. hant] mgl. Ab—d. 17 Gyft] her beg. nyt kap. Ab—d. — edder] eyne tilf. Ab—d. 22 syn wedderpart] mgl. Ab—d. 23 nen dar] dar nein Ab—d. 24 mans] mgl. Ab—d.

⟨14.⟩ Van der stat vrigheit.

(Text I 1, II 15, IV 19)

Wert eyn borger vorclaget van deme hartogen edder van eneme anderen
weldigē manne, edder van wat manne id sii, in wat sake id were, eme scal
5 nen walt sceen, er eme dach vnde ste|de wert genomet vor sick tho ant-
wardende. Vnde nemant mach eme noden vor sik to swerende vnde to
orsakende vorder wan bynnen der stat, doch dat eme ok de herscop sake
geue van vnwil|len wegene.

⟨15.⟩ Vmme vnrechte clage.

(Text I 85, II 16, IV 20)

10

Efte eyn borger clagede ouer enen anderen buten || der stat vor deme 6 r
forsten edder hartogen vnde hadde nicht tovorne claget auer eme yn der
stat, de scal wedden efte braken hebben xl mark vnde vp richten allen
sca|den, den de ander krech, den he anclagede.

⟨16.⟩ Vnvorclaget yar vnde dach.

(Text I 86, II 17, IV 21)

15

Efte eyn man queme van deme lande vnde worde borger vnde bleue yn
der stat vnbeclaget yar vnde dach, wurde he na yare vnde dage beclaget,
dat he quatli|ken vnde deffliken wech gevaren were, he were sik mit xii
20 man eden, ane dat he wurde vor|wunnen mit rechter schult. ||

⟨17.⟩ Stat vrigheit.

(Text I 87, II 18, IV 22)

6 v

Efte eyn ritter edder eyn lantman want yn der stat, so scal he alle borger
recht don vnde alle sake, de der stat an licht.

⟨18.⟩ Stat vrygheit.

(Text I 89, II 19, IV 23)

25

Efte de vaget edder syn knecht breken tegen der stat recht vnde willen
nicht beteren iegen de borgere, de borgere hebben de macht se to vorcla-
gende tegen de herscopp.

6 Vnde.. swerende] *mgl. Ad.* — eme] ehne *Ab—c.* 7 doch] *mgl. Ab—d.* 12 forsten ed-
der] *mgl. Ab—d;* *jf. flg.* — hartogen] edder vor eynem anderen fursten *tilf. Ab—d;* *jf. foreg.*
13 efte.. hebben] *mgl. Ab—d.* 17 man] buerman *Ad.* 18 wurde.. beclaget] *mgl. Ad.* 19
gevaren were] vore *Ab—d.* 20 ane.. schult] *mgl. Ab—d.* 23 so.. he] he holde vp *Ab—d.*
24 don] *mgl. Ab—d.*

⟨19.⟩ Stat vrygheyte.
(Text I 96, II 20, IV 24)

7 r Alle broke vnde schulde sco|len de kemmenere mith || deme vagede hebben, vnde de vaget scal nenen broke vp nemen sunder de kemmeners synt dar by.

5

⟨20.⟩ Vmme lantlude sake.
(Text I 98, II 21, IV 25)

Efte de vaget sculdigede enen lantman yn der stat, edder de borger enen lantman, de lantman scal yn der stat antwarden.

⟨21.⟩ Vmme mene ede.
(Text I 99, II 22, IV 26)

10

7 v Welk man enen menen apen|bar eed sweret, he en mach nemende anclagen vp deme dyngede edder tugen edder yn nemandes xii man eden || wesen, er he bichte vnde bete|re syne bote.

⟨22.⟩ Vmme vysscerye.
(Text I 82, II 23, IV 27)

15

Alle der stat visscer hebben orloff to vysscende in al|len vörden wente to Bruns|nisse mit allerleie nette vnde garne.

⟨23.⟩ Vmme santman recht yn der stat.
(Text I 14, II 24, IV 28)

20

Vmme nottogent ener vrowen vnde vmme ahowent lede efte lement ok vmme manslacht vnde vtsteken ogen, dat scolen achte santmans sceden. Dat kumpt an den rat to richtende.

⟨24.⟩ Der stat schedyngede.
(Text I 15, II 25, IV 29)

25

8 r Vmme alle de broke, de || nu secht synt, de dar scheen vppe der stat veltmark, also van der stat wente to Brunsnis vnde van der stat wente to Morbeke van ener wegen, vnde van der stat wente to Westenwayg suden

3 kemmenere] borgere hebbenn *Ab—d*; *jf. flg.* 3—4 hebben] *mgl. Ab—d*; *jf. foreg.* 4 vp] *herefter overstr.*: hebbe(n) *Aa.* — kemmeners] borgere *Ab—d.* 8 sculdigede] schuldigett *Ab—d.* 8—9 edder.. lantman (1)] *mgl. Ab—d.* 12 menen apenbar] apenbaren menen *Ab—d.* — nemende] *me er rett. fra na Aa.* 17—18 wente.. Brunsnisse] *mgl. Ad.* 21 ener] der *Ab—d.* — vmme.. efte] frowen *Ad.* — ahowent.. efte] affgehoven *Ab—c.* — ahowent] *Thorsen læser ahowete.* — lement] lemede *Ab—d*; *Thorsen læser lemete.* — ok] *mgl. Ab—d*; *jf. flg.* 22 vnde] ock vmme *Ab—d*; *jf. foreg.* 23 Dat.. richtende] *mgl. Ab—d.* — richtende] *derefter m. anden hd. tilf. nv Aa. Kap. 24 sammenskr. m. foreg. Ab; mgl. Ad.* 26 stat] *mgl. Ab—c.* 28 Morbeke] Mortbeke *Ab—c.* — Westenwayg] Wistede Wath *Ab*; Neystede Wat *Ac.*

vnde van der stat westen wente to deme grauen, de dar scedet Flenstofft erden vnde der stat erden, dat scolen ok de viii santman sceden. Dat is nv de rat.

⟨25.⟩ Wylkore.

5 (Text I 45, II 26, IV 30)

Wanner dat dar wes vte secht wert vnde afspraken vnde alle borgere beleuet, welk man dat ersten bryckt, de scal || geuen deme vagede dre^{8v} øre penninge. Vnde entvelt eme welk, dar na id vppe namen is, dar scal de råt auer richten.

10 ⟨26.⟩ Van bruggen vnde straten.

(Text I 48, II 27, IV 31)

We sine bruggen efte straten nicht en maket in viff da|gen, also eme wert to gesecht vp deme dyngge, de scal deme vagede vnde deme rade geuen dre øre penninge.

15 ⟨27.⟩ Vmme mes vppe der straten vnde bruggen.

(Text I 49, II 28, IV 32)

We synen mes lecht vppe sy|ner straten vnde let ene nicht wech foren in eneme månte, de scal geuen deme vagede iii øre pennynck. ||

20 ⟨28.⟩ Van hus buwent.

9 r

(Text I 50, II 29, IV 33)

We syn hus buwet vppe der herscop straten, de bøte der her|scop dre mark, der stat iii mark. Achter tome hauewert mach he buwen, so wyt syn druppefal wesen mach, nach der wide syner toft.

25 ⟨29.⟩ Vmme der herscop straten.

(Text I 51, II 30, IV 34)

We beslüt der herscop straten mit tunen edder mit anderen buwete, de breke id vp vnde gelde der herscop dre mark vnde der stat dre mark.

30 ⟨30.⟩ Buwet dar wol vppe enes anderen erden.

(Text I 52, II 31, IV 35)

We syn hus edder tun settet vppe enes anderen erden || vnde heft de^{9v}

1 Flenstofft] derefter overstr. toft Aa. 2—3 Dat.. rat] mgl. Ab—c; tilf. m. anden hd. Aa. 6 vnde afspraken] mgl. Ab—d. 8—9 scal.. råt] scholen de borger Ab—d. 12 efte straten] mgl. Ab—d. — dagen] darna tilf. Ab—d. 17 syner straten] syne brugge Ab—c. 18 deme vagede] mgl. Ab—d. 27 mark (2)] tho broke tilf. Ab—c. 30 hus] buwet tilf. Ab, Ad; buwent tilf. Ac. — anderen] mannes tilf. Ab—d.

erden yar vnde dach vnbe|claget, vnde wert dar na der tit vppe claget, so beswere he sik der erden to mit xii borgere, de egene erden hebben.

<31.> Vmme erde vnde ander gud to vorpandende.

(Text I 53, II 32, IV 36)

Wol erde vorsettet edder ander gud vnde wil dat nicht wedder losen, so scal de ienne, de dat gelt vthlede, to eme senden vi mans vnde laten eme seggen, dat he lose syn wedde, welker he vorsettet heft, in viiff dagen. So scolen de vi manne des negesten dinkdages tugen mit eme, vnde de rât vp deme dinge vyndet eme de erden to. Is dat wedde anders wen erde ||
 10 r vnde de id hadde heft id vorlaren, he geue xii man eede, dat he dat wedde 10
 efte pande vorlaren heft mit syneme egen gude.

<32.> Gelt to vorwaren dôn.

(Text I 54, II 33, IV 37)

Efte eyn borger edder iennich man enen ander schuldiget, dat he eme penninge hadde to bewaren dån edder gud, dat he dar neen to secht, he 15
 entschuldige sik mit xii man eden, dat he id nicht ent|fangen heft. Vnde secht he, dat he id altomale betalt heft, dar neme he to sick ii mans witlicheit, vnde na erer tuchnisse scal he sik ent|leddigen noch mit xii mans
 10 v eden. Vnde secht he, dat id eyndels betalt || ys vnde nicht alle, he legge, 20
 wes he bekent, vnde geue xii man ede.

<33.> Gud to vorwarende.

(Text I 55—56, II 34, IV 38)

Efte iennich man deit wene syn gud to vorwarende, dar nemant by is, vnde secht de ienne nen, he were sick mit syneme egen eede. Vnde is dar tuch by vnde secht denne dar nen to, he orszake sick mit den suluen 25
 tugen. Doch eyn islick man scal enes anderen mans gude bewaren also syn egen.

2 borgere] borgerenn *Ab—d.* 5 erde] erden *Ab—d.* 6 de ienne] *mgl. Ab—c.* — ienne] *mgl. Ad.* 6—7 laten.. seggen] seggenn (*segge Ad*) ehme (*tho tilf. Ad*) *Ab—d.* 7 welker.. heft] *mgl. Ab—d.* 8 So] Wyll he se (*idt Ad*) nicht loszen bynnen (*in Ac*) vyff dagen, szo *Ab—d.* 9 rât] borger *Ab—d.* — vyndet] fyndenn *Ab*; scholen *Ac—d*; *jf. flg.* — to] finden *tilf. Ac—d*; *jf. foreg.* 11 efte pande] *mgl. Ab—d.* 14 enen.. schuldiget] schuldige (*schuldigde Ac—d*) eynen anderen *Ab—d.* 15 edder] ander *tilf. Ac—d.* — dat] vnnd *Ab—d.* 17 sick] *mgl. Ab—d.* 23 deit] dede *Ab—d.* — is] were *Ab—d.* 24 de ienne] *mgl. Ad*; he *Ab—c.* 25 denne] *mgl. Ab—d.*

⟨34.⟩ Mer eede dan ene.
(Text I 58, II 35, IV 39)

Efte iennich man vestede mer ede dan eyn, kan he se nicht tome ersten rechtdage alle don, so heft he rum wente tome anderen recht|dage dat
5 ander recht to donde || vnde wese dar mede orsaket, sunder yd sy denne 11 r
hillich dach, so heft he rum xiiii dage syn recht to donde.

⟨35.⟩ Vmme want.
(Text I 62a, II 36, IV 40)

Efte eyn kopman van vremmeden landen voret want to vorkøpen yn
10 de stat, de dat cleit koft, de besee synen kop to voren vnde mete dat want
mit elen, wente he en mach dat want nicht wedder vp werpen, sunder id
sy worm etich edder mit ienniger smitte vordoruen.

⟨36.⟩ Vmme want to vorkøpen.
(Text I 62b, II 37, IV 41)

15 Welk gast, de vngescaren wand vorkoft by elen tal vnde werd dar mede
vorwunnen, de scal beteren iii mark der herscopp || vnde dre mark der stat. 11 v

⟨37.⟩ Hoppe to vorkopen.
(Text I 63, II 38, IV 42)

Geste mogen nicht meten hoppen by lantschuppen vnde vorkopen vnde
20 ok neen was by besemeren to we|gende. De dar ane vorwunnen wert, de
betere de broke vorscreuen.

⟨38.⟩ Gelt vppen kopp.
(Text I 64, II 39, IV 44)

Wol dar wes kopet vnde gift dar gelt vpp vnde wyl nicht hol|den den
25 kop, de heft vorscatet dat gelt vnde geue eme, de id vorkoft heft, ii ore
penninge. Vnde drinken se wynkop vnde gift dar neen gelt vp, we des
nicht holden wil, de betale den wynkop. Vnde secht he nen, dat he id
nicht || vorkofte edder kofte, de were sick mit xii mans eden, de den wyn- 12 r
kop drunken. Vnde was dar nemant by, so were he sik mit syneme egen
30 eede.

3 vestede] vor sick *tilf.* *Ab—c.* — dan] wen *Ab—d.* — eyn] *rett. fra ene Aa.* — se] *mgl. Ab—d.* — nicht] *mgl. Ad.* 4—5 dat.. donde] de anderen rechte thogeuende *Ab—d.* 6 syn.. donde] *mgl. Ad.* 9 vorkøpen] kope *Ab—d.* 10 mete] *meten Aa.* 11 elen] *repen Ab—d.* 19 by] *myth Ab—d.* 20 neen] *mgl. Ad.* — by] *myth Ab—c.* 21 de.. vorscreuen] also (dat also *Ad*) vor (*mgl. Ad*) gesecht is *Ab—d.* 25 ii] dre *Ab—d.* 26 vp] *mgl. Ab—c.* 28 xii] den *Ab—d.*

⟨39.⟩ Torchørtich.

(Text I 68, II 40, IV 43)

We dar faret vppe der stat vrigheit vnde gift he syn torchørtich nicht, de gelde deme vagede de broke, *ersten* iii øre, na der tith vor islick veltmark, dar he auervaret, ok iii øre, efte he wurde grepen. Vnde schuldiget he eme⁵ dar na vor torchørtich, vnde were he nicht grepen vnde secht dar nen to,
^{12v} he were sik mit xii man ede. Vnde vullenbrinkt he des nicht, so || betere he iii mark.

⟨40.⟩ De dar wanet vp enes an|deren mans erde, dictus lantbo.

(Text I 79, II 41, IV 45)

10

Wol dar wil delen enen lantbo van syner erden, de en scal eme nynen walt dōn, men recht, vnde scal eme drie auer senden baden vppe rechte steuendage, twe manne, de scolen eme seggen, dat he rume syne erde bynnen vi dage. Vnde wil he denne nicht rumen, de vi manne scolen kamen to dyngge, vnde na erer tuchnisse scolen de lude vp deme dyngge¹⁵ domen, dat he rume in v dagen. Vnde rumet he nicht, so bōte he deme de
^{13r} erde horet iii mark. || Secht he, dat de steuendage noch nicht vmme kamen syn, so geue he eme xii man ede, vnde kan nicht vorder sweren men vp eyn iar.

⟨41.⟩ Egen hus vp ander mans erde, dictus lantbo.

20

(Text I 80—81, II 42, IV 46)

Welk lantbo heft eyn egen hus vp enes anderen mans erden, he mach nenem anderen man dat hus vorkopen, er he id eme but to kope, deme de erde to hort. Weret dat eyn ander man dat hus kofte, de dat hus vorkoft, de soke na deme gelde, wor he kan, wente deme de erde horet ys de negeste²⁵ to kopende. Vnde weret dat deme de erde hort dat hus nicht wolde kopen,
^{13v} so mach de lantbo nicht || svnder syn orloff syn hus vor|kopen edder wech voren.

⟨42.⟩ Vmme punt solt.

(Text I 84, II 43, IV 47)

30

Efte eyn punt soltes, o: tunne, wecht iij lispunt myn, dat is halff tocht, dat scal de vaaget hebben, vnde ys id iii lispunt myn, so is id alto|male tōcht.

3 vppe] vth Ab—d. 4 de (2)] tho Ab—d. — na.. tith] vnnō; vorth Ab—c; vnd Ad. 5 eme] ehne Ab—c. 7 he (2)] tilf. o. lin. Aa. 12 vnde.. rechte] mgl. Ad. — baden] mgl. Ab—c. 14 dage] dagen Ab—d. — vi (2)] 2 Ad. 16—17 Vnde.. mark] mgl. Ac. 17 Secht] Vnde secht Ab—d. 22 egen] mgl. Ab—d. 23 vorkopen] sellen Ab—c. 25 kan] wyll Ab—d. 26 wolde] wyll Ab—d. 31 o: tunne] mgl. Ab—d. Kap. 43 følger efter kap. 49 Ab—d.

⟨43.⟩ Vmme solt wegent.

(Text I 102, II 50, IV 54)

Efte eyn borger koft solt yn Vthlande, 3: Freslant, to den solt|boden vnde let id foren to Flensborch, wen id wegen wert vnde breckt dar wes
 5 ynne, so mach id nicht tōit wesen. Vnde koft eyn borger solt vp deme wege, de nete des suluen rechtes also de geste.

⟨44.⟩ Stat recht. || Wilde beeste.

(Text I 90, II 44, IV 48)

14 r

Wol dar temmet louwen edder baren efte apen edder sulke wilde deren,
 10 vnde id enen man dodet, deme dat deer hort scal den man beteren vullenkamen.

⟨45.⟩ Bulle, hunde, perde.

(Text I 91—92, II 45, IV 49)

Efte iennich man van euer, bullen, hunt edder perde edder sulkerlick
 15 wert geseriget, de wert scal gelden dat arste lōn vnde geuen ii øre penninge vnde beholden dat derte. Steruet de mynsche van deme sere, so geue he auer dat derte vnde betere dar to negen mark vor den doden man.

⟨46.⟩ Hus borent.

(Text I 93, II 46, IV 50)

20 Efte men eyn hus vpborede vnde eyn spare, balke edder ander tymmer ville vnde dodede ienigen || mynscen, de wert, deme dat hus horet, legge 14 v
 dat holt wech, dat den scaden dede, vnde bote dar tho ix mark vor den doden man. Vnde buwet he dat holt yn dat hus, dat den man dodede, he scal beteren dat gantze hus.

⟨47.⟩ Erden grauent.

(Text I 94, II 47, IV 51)

25

De dar enes anderen mans erden greft, de betere deme de erde hort iii mark.

---

3 3: Freslant] *mgl. Ab—d.* 4 Flensborch] Apenrade *Ad.* — wes] *mgl. Ab—d.* 7 Stat recht] *mgl. Ab—d.* 9 wilde] *mgl. Ab—d.* — deren] *dere Ab; der Ac; derten Ad.* 14 iennich.. van] ienniges mannes *Ab—d; jf. ndf.* — bullen] bulle *Ab—d.* — perde] *pertt Ab—d.* 15 wert geseriget] seergede iennichen mynschen *Ab—d; jf. ovf.* — arste lōn] arstegeldt *Ab—c.* 16—17 beholden.. man] *mgl. Ad.* 16 Steruet] Vnde storue *Ab—c.* — sere] *datt datt (mgl. Ac) deer daen hadde (hefft Ac) tilf. Ab—c.* 17 man] *menschenn Ab—c.* 21 mynscen] *man Ab—d.* 22 dat (2).. dede] *mgl. Ad.* 27 De] *We Ab—d.* — erden] *erde Ab—d.*

⟨48.⟩ Straten grauent.

(Text I 95, II 48, IV 52)

We dar de straten greft vnde ma|ket des nicht wedder to van stunden an, de breckt iii mark.

⟨49.⟩ Vp straten leggent.

(Text I ÷, II 49, IV 53)

De dar vppe der stat straten lecht, dat dar hinderen mach, de bôte dar vor iii mark.

⟨50.⟩ Vmme de beckere. ||

(Text I 39, II 51, IV 55)

^{15 r} Nen becker mach yn dat becker ampt kamen, er he geue deme vage|de ene mark penninge vnde iii scip weiten vp sunte Tomes auende vnde der stat ene mark penninge vnde nen mele to yngange.

⟨51.⟩ Knakenhower.

(Text I 40, II 53—54, IV 56—57)

De knakenhouwer scolen nicht gan yn de scrangen, er se geuen ore penninge to yngange deme vagede vnde der stat allike vele. Item alle knakenhouwer to ener tit ime iare scolen geuen deme vagede xviii øre penninge.

⟨52.⟩ Scomakere.

(Text I 41, II 55, IV 58)

Eyn islick scomaker scal geuen deme vagede to yngange ene hal|ue mark penninge vnde der stat ok so vele.

⟨53.⟩ Tymmerlude. ||

(Text I ÷, II 58, IV 61)

^{15 v} Alse eyn vaget to kumpt, so scolen alle tymmerlude tymmeren mit eme ²⁵ ii dage sunder lon, vnde he scal holden ere kost.

⟨54.⟩ Krogerssche.

(Text I 42, II 56, IV 59)

Eyn islick crogerssce edder wyn|tepper, de dar hebben vnrechte mate, de beteren deme vagede iii ore penninge vnde der stat iii ore penninge. ³⁰

3 des] de Ab—c; se Ad. 7 De] We Ab—d. — der stat straten] de straten der stad Ab; de strate Ac; der straten Ad. 13 vnde] gyfft denne tilf. Ab—c; giff tilf. Ad. — to] synem tilf. Ab—d. 16 geuen] derefter m. anden hd. tilf. twe Aa; jf. flg. — ore] tore Ab; tre ore Ac. 17 Item] mgl. Ab—d. — alle] her beg. nyt kap. Ab—d. Kap. 53 følger efter kap. 55 Ab—d. 29 crogerssce] borgersche Ad. 30 penninge] mgl. Ab—d.

⟨55.⟩ *Vmme b̄r tappersscen.*

(*Text I 43, II 57, IV 60*)

Efte eyn beer tapperssce vorsellede beer mate durer, wen vp deme dyngē settet ys, de betere deme vagede iii ore vnde der stat iii øre. Dit sulue ys
5 ok vmme schipmate.

⟨56.⟩ *Vmme brant.*

(*Text I 44, II 59, IV 62*)

Efte eyn hus brande vnde de loge|ne worde beseen bauen dat || hus, 16 r
de wert betere der herscop iii mark vnde der stat ok so vele edder do syn
10 recht mit xii man, dat de brant quam van mortbran|de vnde nicht van
syner vorsume|nisse.

⟨57.⟩ *Molt to drøgen.*

(*Text I ÷, II 60, IV 63*)

De dar drogen molt sunder harenkleit, de gelde deme vagede iii øre vnde
15 der stat iii øre penninge.

⟨58.⟩ *Husbrekent mit walt.*

(*Text I 59, II 61, IV 64*)

De dar mit walt enes anderen mans hus breckt vnde wert be|grepen
mit versscher daet, de b̄te der herscop xl mark vnde der stat ok so vele
20 vnde deme werde, deme dat hus hort, ok so vele. Wert he nicht begrepen
mit der || daet vnde de wert schuldiget eme dar na, so mach he sick weren 16 v
mit viii borgeren, de negest deme bra|ken huse wanen, veer vp islike side.

⟨59.⟩ *Husfrede.*

(*Text I 60—61, II 62, IV 65*)

25 We dar vnvredeliken kumpt yn enes anderen mans hus, de be|tere der
herscop xl mark vnde der stat ock so vele. Dar en bauen schal he beteren
allen scaden, de he yn deme huse dede, wo vele des scaden ys vnde in wat
mate he d̄n ys. Kricht he dar ynne wunden edder sle|ge, dar kricht he
nene bote vore. Vnde worde he d̄t geslagen yn deme huse vnde esscede dar
30 iennich b̄te vore, de scal geuen der herscop || xl mark. Vnde wurde dar 17 r
nenen scaden daen yn deme huse, de dar yn gink scal beteren iii mark
edder weren sick mit xii man ede, dat he nicht vnvredeliken yn gynck.

3 vorsellede] vorkofft *Ad*. 4—5 Dit.. ok] *m. rōdt blæk Aa*. 9—10 do.. recht] he ge-
recht *Ad*. 9 do syn] geue *Ab—c*. 14 drogen] drogett *Ab—d*. 18 De] *We Ab—d*. 19
b̄te] betere *Ab, Ad*; bere *Ac*. 21 der] *r'et har en e-krolle Aa*. — eme] ehne *Ab*; ein *Ac*.
22 islike side] islicher sydenn *Ab—d*. 25 vnvredeliken] *andet v rett. fra w Aa*. 26 Dar]
Vnde dar *Ab—d*. 27 de] den *Ab—d*. 30 iennich] iemandt *Ab—d*. 31 nenen scaden]
nein schade *Ab—c*; neen schaden *Ad*. 32 weren] were *Ac—d*. — vnvredeliken] *andet v
rett. fra w Aa*.

⟨60.⟩ Husfrede.

(Text I ÷, II 63, IV 66)

Efte iennich man geit to enes anderen mans hus mit eneme beraden mode mit wapender hant vnde breckt dat hus vnde deit deme werde edder werdynnen edder denste edder gesten wunden efte sleit dõt, vnde wert he ⁵ grepen mit versscer daet, vnde so vele, also erer weren, hebben vorlaren ^{17v} hals vnde gud. Seggen se nen, so weren se sick mit viii naberen, || erffsetene borgere, iiii vppe islike syde. So mach he dre manne van dessen wraken vnde sweren yn den hilgen, dat se syn syne vnfrunde, vnde so scal men ander dre mans nomen yn de stede. 10

⟨61.⟩ Lachsokent.

(Text I 32, II 64, IV 67)

Efte eyn lantman let enen borger to dyngge, des anderen negesten dages scal de borger eme antwarden. Antwardet he nicht, so is he yme rechte vorwunnen. Vnde is de sake vmme penninck schult, de vaget vnde ii ¹⁵ borgere scolen deme lantmann vth werderen vullen|kamen recht van des borgers gude.

⟨62.⟩ De lachsocht ys.

(Text I ÷, II 68, IV 71)

^{18r} De dar huset edder herberget || enen lachsocht man, de gelde deme ²⁰ vagede iii mark.

⟨63.⟩ Vmme vorloefte.

(Text I 36, II 65, IV 68)

Ift iennich man wert schuldiget van eneme anderen manne yn der stat vnde lauet eyn borger vor eme vnde wert he nedderfellich yn de sake, de ²⁵ vor eme lauede scal vor eme antwarden.

⟨64.⟩ Arngelde, toftgelde.

(Text I 87, II 66, IV 69)

Eft eyn borger nicht gift syn arngelde vnde wert mant van deme vagede des negesten dinges na midsamere, de bote iii øre penninge vnde ok so vele ³⁰ tome anderen dyngge. Vnde kumpt he nicht tome drudden dinge, so breckt

5 he] *mgl. Ab—d.* 6 also erer] *mgl. Ab—c.* 7—8 erffsetene borgere] *mgl. Ab—d.; jf. flg.* 8 syde] erffbesetener manne *tilf. Ab—c;* erffgesetene menner *tilf. Ad;* *jf. foreg.* — dre] *tilf. o. lin. Aa.* 13 dyngge] *eschenn tilf. Ac—d.* 15—16 de (2) .. scolen] *schall de vaget Ad. Kap. 62 følger efter kap. 65 Ab—d.* 20 lachsocht] *efter lach overstr. t Aa.* 25 yn] vor *Ab—d.* 26 vor (1) .. lauede] borger *Ab—d.* 29 vnde] *herefter overstr. dinges na midsamere de bote iii ore penninge Aa;* *jf. ndf. l. 30.* 30—31 vele tome] *vppe dem Ab—d.* 31 Vnde.. dinge] *mgl. Ad.*

he iii mark, al were he ok nicht to hus, he en || werd nicht entschuldiget. 18 v
Vnde dat sulue is ok vmme toft gelt.

<65.> Vmme schult.

(Text I 88, II 67, IV 70)

5 Efte eyn borger claget den anderen an vpp deme dyngge vor gelt, steit he to, men legge eme achte dage vor, betalt he des denne nicht, tor anderen tit legge men eme vor de anderen lagedage by twen ore penninge broke. Vnde wyl he denne des nicht gelden, to deme drudden dinge lecht men vor de drudden lachdage by twen øre penninge broke. Vnde wil he denne des noch nicht gel-
10 den vp deme verden dyngge, so scal de vaget mit twen borge|ren gan in des mans hus vnde || werderen so vele van des mans gude in syn gelt, also eme 19 r
boret mit alleme rechte, vnde de vaget scal hebben iii mark. Vnde wyl he den vaget vnde borgeren nicht in syn hus steden, de dar schuldich ys, so bøte he en xl mark. Vnde heft he nicht to betalende, so ys he lachsocht,
15 vnde dar na mach he eme nemen van deme vinster, dat tor stratenwert vth sleit vnde nicht yn wert. Vnde vynt he eme buten sy|neme huse mit gude, al horet dat borgeren to, de dar dyngge soken, vnde nyn geste gud is, dat mach he ens van eme nemen vnde nicht mere.

<66.> Vmme dotslacht. ||

(Text I 3, II 69, IV 72)

20 Sleit eyn borger enen anderen bor|ger dot yn der stat vnde wert vre|delos 19 v
swaren van viii santmans, so scal he boten deme landesheren xl mark vnde der stat xl mark vnde des doden vrunden drie xviii mark, vnde ene mark goldes, de het gørtzem, also id yn alle Dennemarken ene wonheit is.
25 Svnder vestet he bote, er de santmans dar to kamen, so betere he der herscop xii mark to sonegelde.

<67.> Vmme dotslach.

(Text I 4, II 70, IV 73)

Eft eyn lantman sleit dot in der stat enen lantman edder borger vnde
30 wert vorwunnen mit viii santmanne edder grepen mit versscer || daet, he 20 r

1 ok] *mgl. Ab—d.* 6 achte.. vor] vor achte dage *Ab—d.* — tor] thom *Ab—d.*; *jf. flg.* — tit] dinge *Ab—d.*; *jf. foreg.* 7 penninge] *mgl. Ab—d.* — wyl] geldt *Ab—d.*; *jf. ndf.* 8 des] *mgl. Ab—d.* — gelden] *mgl. Ab—d.*; *jf. ovf.* 8—9 lecht.. lachdage] *mgl. Ad.* 9—10 gelden] edder *tilf. Ab—d.* 10 twen] *mgl. Ab—d.* 11 syn] rechte *tilf. Ab—d.* 13 borgeren] borgere *Ab*; borger *Ac.* — nicht] steden *tilf. Ab—d.*; *jf. flg.* — steden] *mgl. Ab—d.*; *jf. foreg.* — dar] *mgl. Ab—d.* 14 heft] denckt *Ac—d.* 16 sleit] steidt *Ac—d.* — eme] *mgl. Ad.*; ehne *Ab—c.* — mit] *mgl. Ad.* 17 dar] *mgl. Ab—d.* — is] *mgl. Ab—d.* 23 vnde (2).. mark] *mgl. Ad.*
30 santmanne] sandthmennen *Ab*; santmannen *Ac.*

bote deme landes heren xl mark vnde der stat vnde des doden eruen, so vor ys gesecht.

⟨68.⟩ Attesael.

(Text I ÷, II 71, IV 74)

Neyn lantman mach veyden enen borger vnde eyn borger nynen lantman⁵ vmme dotslach, sunder he sy de houetsake.

⟨69.⟩ Vmme seere.

(Text I 5, II 72, IV 75)

Welk borger wundet enen borger edder sleit blodich, we wundet wert, schal clagen syne wunden tome ersten dyngge vnde sculdigen ene, de dat¹⁰ dede. Kumpt he nicht, deme de sake to lecht wert, tome ersten, tome anderen edder tome drudden dyngge, de ys der sake schuldich vnde mach²⁰ sik nicht weren mit rechte, || so geue he der herscop iii mark. Vnde kumpt he to dinge vnde secht nen, he were sick mit sinen gilde broderen, dar he ynne is. Vnde is he yn nyneme gilde, so geue he xii man eede vor sick.¹⁵

⟨70.⟩ Vor houet wunden.

(Text I 6a, II 73a, IV 76a)

Vor wunden yn dat houet slagen, dat men nicht mit hvven edder mit hare bedecken kan, de scal boten vi mark; vor dat seer, dat men huden kan, iii mark.²⁰

⟨71.⟩ Hant edder voet.

(Text I 6b, II 73b, IV 76b)

Vor eyn afhouwene hant edder voet scal men beteren, also men vor enen haluen doden man.

⟨72.⟩ Dumen.

(Text I 6c, II 73c, IV 76c)

Vor den dumen scal men boten eyn verden dël enes doden mans bote.²⁵

⟨73.⟩ Vynger.

(Text I 6d, II 73d, IV 76d)

²¹ r Vor islik ander || vynger de helfte myn.³⁰

⟨74.⟩ Vlesck.

(Text I 6e, II 73e, IV 76e)

Vor wunden yn dat vlesck iii mark, vor dorsteken wunden vi mark, vor

1 vnde (1) .. stat] *mgl. Ad.* 11 Kumpt] Vnnde kumpt *Ab—d.* 12 edder] *mgl. Ab—d.* 13 so] vnde *Ab—d.* — he] *mgl. Ab—d.* 18 mit (2)] *mgl. Ab—c.* Kap. 71—74 *sammenskr. med det foreg. kap. Ab—d.* 23 men (2)] *mgl. Ab—d.* 27 scal.. boten] *mgl. Ad.* 30 islik] islichen *Ab—c.* — ander] *mgl. Ad;* anderen *Ab—c.*

ogen vthstekent enes haluen mans bote, vor knaken wundent vi mark vnde vor islik knaken, de dar vth der wunden kumpt, iii mark.

⟨75.⟩ Vmme slege.
(Text I 77, II 74, IV 77)

We den anderen sleit, wol sy id syn swaren egen broder, mit staken edder mit swerdesklote, exen, hameren edder mit siner vust, de betere vi mark. Vnde tût he eme vth syne hare edder vnerliken handelt edder werpet eme tor erden edder to rit sine cledere edder begut eme mit bere, de bôte || iii ^{21v} mark. Secht he nen, so were he sik mit xii man ede.

¹⁰ ⟨76.⟩ Int water.
(Text I 76, II 75, IV 78)

We den anderen werpt mit walt efte willen int water, de betere dar xii mark vor. Vnde deit he dat nicht mit willen, he were sick mit xii man ede vnde wese orsaket.

¹⁵ ⟨77.⟩ Nottagent.
(Text I 2, II 76, IV 79)

Eft eyn man sculdiget wert vmme nottagent vnde vorliket sick mit der vrowen vormunder, er de santmanne dar to kamen, de bôte de herscop xl mark vnde der stat xl mark. Vnde secht he nen, so scolen viii santman ²⁰ sceden mit eren eden.

⟨78.⟩ Vmme horen.
(Text I 7, II 77, IV 80)

Schuldiget eyn borger syn echte || wiff vor deme richte vor ene hore, ²² secht se nen, geue se er recht mit xii gilde broderen van deme hogesten ²⁵ gilde. Wert se vellet yme rechte, so het se eyn hore, vnde wert se gewert mit rechte, so wese se entschuldiget vor de sake van ereme werde vnde van allen mannen.

⟨79.⟩ De ene vrouwesname vorlocket.
(Text I 20, II 78, IV 81)

³⁰ Vorlocket iennich knecht enes mans dochter, suster edder susterdochter vnde lopt wech mit er, se scal missen ere ho|uetdeel, de wile de vader leuet.

2 islik] iszlichen Ab—c. — knaken.. wunden] wunden der knaken vth Ad. — dar] mgl. Ab—c. 5 sy] where Ab—d. 7 eme (2)] ehne Ab—d. 8 eme] ehne Ab—c. 12 efte] vnde Ab—d. — willen] feldt Ad. 13 deit] dede Ab—d. — he were] szo were he Ab—d. 18 de (3)] der Ab—d. 19 santman] darumme tilf. Ab—d. 24 geue] szo geue Ab—d. — er] mgl. Ab—d.

⟨80.⟩ Echte mans wyff.

(Text I 21, II 79, IV 82)

^{22 v} Werd eyn man begrepen mit || enes anderen mans echte wiff yn der stede, dar men sik mach vormoden vntemelike dynk to donde, kricht he denne scaden van deme werde, vnde twen syner negesten naberen were dit witlik, ⁵ he hebbe suluen den scaden. Is dar nyne witlicheit by, de den scaden krech dele desset mit deme lant|rechte.

⟨81.⟩ Vmme horen.

(Text I 22, II 80, IV 83)

Nyn vaaget, nyn prauest vnde nyn man mach schuldigen ene mans echte ¹⁰ wiff vor ene horen, sunder ere wert hebbe se to vorne schuldiget. Vnde is ^{23 r} se apen|bar beruchtet, so mach se de rat allikewol schuldigen, wo wol || de wert stille swyght.

⟨82.⟩ Vme rechte.

(Text I 23, II 81, IV 84)

15

Wert ene vrowe vorwunnen mit rechte vor ene horen, er wert schal hebben er houetlot vnde nemant anders. Vnde wert se grepen in horen bedde, de herscop scal hebben er houetlot.

⟨83.⟩ Wat ene husfrowe mach vorkopen.

(Text I 46, II 82, IV 85)

20

Nynes mannes husfrowe, vnwetende eres werdes, scal vor|kopen edder vorpanden iennich gud hoger wen xii ortich penninge (glosa xii β) edder lauen vor mer. Vnde we vorpandet edder vullen kop maket mit enes ander mans wyue mer, wen nu secht ys, he scal wed|der geuen ereme werde dat ^{25 v} gud || vnde hebben vorlaren dat gelt, dat he vth gaff. Vnde secht he, dat ²⁵ he id nicht van er krech, so mach he id heten deurye.

⟨84.⟩ Vmme sciphure vnde sciprecht.

(Text I 65, II 83, IV 86)

We dar huret eyn scip vnde mit witlicheit drinket den wynkop vnde

---

3 Werd] Wurde *Ab—d.* — eyn.. mit] *mgl. Ad.* 5 dit] *mgl. Ab—d.* 6 he.. witlicheit] *mgl. Ad.* 7 desset] dath *Ab—d.* — lantrechte] *de første fire bogstaver m. anden hd. Aa.* 10 Nyn vaaget] *mgl. Ad.* — schuldigen] vor eyne horen *tilf. Ab—d.; jf. ndf.* — ene] eynes *Ab—d.* 11 vor.. horen] *mgl. Ab—d.; jf. ovf.* 12 apenbar] in der daet *tilf. Ab—d.* — wo wol] woll datt *Ab—d.* 13 stille] *mgl. Ab—d.* 22 (glosa.. β)] *mgl. Ab—d.* 23 ander] anderen *Ab—d.* 24 nu] dar *Ab—d.*

voret sin gud int scip vnde denne wedder vth, de scal geuen de vullen vracht. Vnde scepet he nyn gud int scip, so betale he de haluen vracht.

⟨85.⟩ Tollen.

(Text I 66, II 84—85, IV 87—88)

5 Welk borger edder copman segelt vth der hauene so verne, dat men der ra nicht zeen mach vp der bort, vnde gift nynen tollē, he vorlust al dat gud, dar he den tollē || vorgeuen scolde. We dar wech varet to lande wert ^{24 r} sunder tollē, de gelde, also nv secht ys.

⟨86.⟩ Tollen vor eyn schypp.

10 (Text I 67, II 86, IV 89)

Welk borger heft eyn scip, dat dar drecht vi leste, de gel|de tollē vor v leste. Welk bor|ger heft eyn scip van xii lesten, de scal tollē vor x leste vnde ock nicht mer.

⟨87.⟩ Vmme scepes broke.

15 (Text I 69, II 87, IV 90)

Alle broke, den de scipman beteren, wen se vth varen, vor deme stur|manne, dar mach de vaegt nicht vmme spreken, wen se to hus kamen vp erer reyse.

⟨88.⟩ Schypp broke.

20 (Text I 70, II 88, IV 91)

Wes syn scip vorgeit bynnen Brunsnis, de scal al syn gud vrig hebben, dat he bergen kan. ||

⟨89.⟩ Kopmans recht.

24 v

(Text I 71, II 89, IV 92)

25 Welk scipman van vorsume|nisse edder van drunkenscop let syn scip ligen in der hauene, syn scipman scolē eme beiden dach vnde nacht. Kumpt he denne nicht, so mogen se wech varen, so scal he wedden vor islick ancker settent ix ortich penninge. Vnde kamet dar sciprouere tome scepe vnde deit scaden iennigem scipman edder werpet stene ynt scip, de
30 dar wech ys, de misse al syn gud, dat he yme scepe hadde.

I voret] *mgl. Ad*; wert *Ab—c*; *jf. flg.* — int scip] *ingeschepet Ab—c*; in *schepet Ad*; *jf. foreg.* — denne] *scheppet (de schiper Ab) idt Ac, Ab, Ad.* 2 int scip] *vth dat Ad.* 7 den] *mgl. Ab—d.* — We] *her beg. nyt kap. Ab—d.* 8 nv] *dar Ab—c*; dat *Ad.* — ys] *tho vorenn tilf. Ac—d.* 12 Welk] *Vnde welck (eyn Ab) Ac, Ab, Ad.* — van..lesten] *datt (dar tilf. Ad, Ac) drecht xii leste Ab—d.* 16 Alle] *Allen Ab—c.* 25 van (1)..drunken-scop] *vor drunschop (drunkenschap Ac—d) edder mitt vorsumenissze Ab—d.* 28 ortich] *or Ac—d.* 29 deit scaden] *schadett dar (mgl. Ad) Ab—d.*

⟨90.⟩ Scipmans recht.

(Text I 72, II 90, IV 93)

25 r Eft eyn scip licht buten der hauene by ener klippen || edder vorlant, nyn
scipman sy so driste, dat he ga to lande buten der scipman orlaue, so verne
he nicht wyl missen al syn gud, dat he yn deme scepe heft. 5

⟨91.⟩ Vmme eyn schypp deff.

(Text I 73, II 91, IV 94)

De dar stelt in deme scepe, de scipmanne scolen eme setten vppe eyn
vnbebuwet ølant mit tunder vnde mit vurtuge vnde iii dage kost.

⟨92.⟩ Eyn scip yn der hauene. 10

(Text I 74, II 92, IV 95)

Wen eyn scip kumt yn ene hauene, nyn scipman mach vo|ren syn gud
van deme scepe buten des sturmans vnde scipmans orlaue.

⟨93.⟩ Scipmans ede. 15

(Text I ÷, II 93, IV 96)

25 v Wenner de sciphere kumt yn || de hauene vnde wert iemant schuldiget
vmme sake, de schuldiget wert scal sik we|ren mit syneme scipheren vnde
mit synen scip kynderen.

⟨94.⟩ Vmme recht to donde. 20

(Text I ÷, II 102, IV 97)

Welk gast hir yn der stat entsecht iennich recht to donde, is he rede to
zegelende, so mach he des anderen dages altohant, wol dat id hillich ys,
syn recht don. Vnde scal he allenen vth to landewert faren, so mach he dat
recht don in deme veften dage, wo wol id hillich ys, sunder id sy sundach
edder merklick hillich dach, so geue he sin recht des negesten werkeldages 25
26 r na deme || hilgen daghe.

⟨95.⟩ Erffloes gud. 30

(Text I 17, II 103, IV 98)

Sterft hir iennich yn de stat vnde heft nyne erue by sik edder yme lande,
so beware de rat syn gud yar vnde dach. Kumt dar denne nyne eruen, so
neme de herscop vnde de stat dat gud mit des rades rade, so also dat recht
to secht.

4 der scipman] des sturmans Ad. 8 De] We Ab—d. — eme] ehne Ab, Ad; ein Ac.
9 tunder.. mit] mgl. Ad. 12 ene] de Ab—d. 17 wert] gentaget i hs., overstr. første sted Aa.
22 zegelende] sellende Ad. — altohant] mgl. Ab—d. 23 syn.. don] geuenn synn recht
Ab—d. 29 de] der Ab—d. — erue] eruenn Ab—c.

⟨96.⟩ To hinderen geste gud.

(Text I ÷, II 104, IV 99)

Is eyn gast edder lantman schuldich enem borger gelt, so mach men mit borgen syn gud hynderen, wol dat he suluen nicht kamen wyl tor stat, so
5 lange dat he betale edder geue syn recht.

⟨97.⟩ Geste slachtynge.

(Text I ÷, II 105, IV 100)

Welk gast sick hir sleit yn || der stat, de betere der herscopp xl mark ²⁶ v
vnde xl mark der stat.

10

⟨98.⟩ Vmme valsck gud.

(Text I ÷, II 106, IV 101)

Welk gast voret valsck gud tor stat, wert he dar vor vorwunnen, he heft vorbraken hals vnde gud. Vnde secht he nen, dat he id nicht valsck en wuste, he were sik mit deme rechte, dar de stat mede be|giftiget ys, vnde
15 dat valsce gud scal wesen vorbraken.

⟨99.⟩ Valsck gud.

(Text I ÷, II 107, IV 102)

Wert eyn borger vorwunnen vmme valsck gud, he heft vorbraken hals vnde gud, sunder he were sick van syneme hogesten lage.

20

⟨100.⟩ Vmme breue.

(Text I ÷, II 108, IV 103)

Nyman scal nemen breue ouer borgere || bynnen Flensborch, er he ²⁷ r
kumpt tome rade vnde vagede, dat se eme schicken recht. Vnde wil he eme nicht horen, so hebbe he suluen den scaden.

25

⟨101.⟩ Vmme ede to vestende buten der stat.

(Text I ÷, II 109, IV 104)

Neyn borger scal ves|ten eyn eit buten der stat efte nemen sik antwant to, vnde geit iergen yn neueningen edder santmans ede, he scal sceden wesen van der stat rechte.

30 ⟨102.⟩ Vmme huskopent vnde erde, wo men id lach beden scal.

(Text I ÷, II 110, IV 105)

Welk man koft hus edder erden mit synen reden penninghen, de en

4 borgen] borgerenn Ab—d. 13 nen] mgl. Ab—c. 14 de] vnse Ab—d. 18 vmme] vor Ab—d. 19 van] mit Ac—d. 22 Flensborch] Apenrade Ad. 23 vagede] fragett Ab—d. — schicken recht] rechte schickenn Ab—d. 27 buten.. stat] mgl. Ab—d; jf. flg. 28 to] butenn der stadt tilf. Ab—d; jf. foreg. — iergen] dar wol (we Ad) Ac—d.

dorue id nicht lachbeden vppe deme dyngge, wen he id vor|kopen wil,
 27 v sunder erue gud scal || men vp deme dyngge lachbeden den, de negest syn
 to kopende.

<103.> Gud to scotende olderlose kindere.

(Text I ÷, II 111, IV 106)

5

Alle olderlose kindere gud, dat dat zellet wert mit des rades vnde ander
 gude lude rade vnde wert scotet vp deme dyngge, dat scal vast wesen.

<104.> Borger recht.

(Text I ÷, II 112, IV 107)

Welk borger dar de vaget auer claget, schut he sine sake vor den rat, he 10
 en mach eme nicht lachsoken, er eme de rat aff edder tho vyndet.

<105.> Vmme witlicheit.

(Text I ÷, II 113, IV 108)

Welk man de dar tuchnisse brin|gen wil vmme iennich recht, de wit-
 28 r licheit scal he tovoren bryngende vnde nicht na, anders docht de || tuchnisse 15
 nicht.

<106.> Enen borgen to nemende.

(Text I ÷, II 114, IV 109)

Nyn vaget mach iennigen man to borgen nemen buten des rades willen.

<107.> Vmme lofte.

(Text I ÷, II 115, IV 110)

20

Wat dar lauet vnde endiget wert vor deme rade, dat scal stede vnde
 vast wesen, efte yd endyget wurde vp deme dyngge.

<108.> Recht to geuende.

(Text I ÷, II 116, IV 111)

25

Alle eede, de dar geuen werden redeliken bynnen Flensborch, de scolen
 stede vast wesen, sunder de rât seggen vnde vynden, dat id is apenbar
 mene.

<109.> Vmme sake to vragende.

(Text I ÷, II 117, IV 112)

30

Alle losinge, dar viii santman vmme sceden, dat ys ix mark, vnde alle

2 den] iennenn *tilf. Ab—d.* 6 dat (1).. zellet] *mgl. Ad.* — dat (1)] iff *Ab—c.* 7 vnde
 wert] *mgl. Ad.* 11 eme (2).. vyndet] *sze ehme tho edder aff vindenn Ab—d.* 15 docht]
t'et er tilf. sen. Aa. 17 borgen] *mgl. Ab;* boger *Ac;* borger *Ad.* 19 borgen] borgere *Ab;*
 borger *Ac—d.* 22 lauet] beleuett *Ab—d.* 26 eede, de] eedt (*eede Ad.*), datt *Ab—d.* —
 werden] wert *Ab—d.* — Flensborch] Apenrade *Ad.* — de scolen] datt schall *Ab—d.*

losinge stuccke, dar de santman || nicht vmme sceyden, dat scal wesen iii²⁸ v mark.

⟨110.⟩ Hus kopent vnde schypp.

(Text I ÷, II 118, IV 113)

⁵ We dar koft hus edder scip vnde tuth dat wedder tho rugge, de gelde iii· mark.

⟨111.⟩ Vmme hure hus.

(Text I ÷, II 119, IV 114)

Welk man eyn hus huret vnde faret yn dat hus, wol dat he de vullen tit
¹⁰ nicht dar ynne syt, he geue de fullen hure. Vnde faret he dar nicht yn, so geue he de haluen hure. Vnde tuth he sin word to rugge, de dat hus vorhurde, so geue he deme iennen, de dat hus hurde, de haluen hure.

⟨112.⟩ Hus hurent.

(Text I ÷, II 132, IV 130)

¹⁵ Eft eyn man faret yn eyn ander mans hus vnlachsocht vnde || let sick²⁹ r denne lachsoken, so scal men to voren vth werderen deme werde syne hure, er eneme anderen wert wes vte werdert van sineme gude.

⟨113.⟩ Hure hus.

(Text I ÷, II 133, IV 131)

²⁰ Welk man syt yn enes anderen mans hus vnde beta|let eme syne hure nicht to rechter bescedener tit, so mach de wert nemen ii nabere vnde werderen vth sine hure sunder broke.

⟨114.⟩ Lent gud.

(Text I ÷, II ÷, IV 132)

²⁵ Lent gud mach men vth panden vor sculde, men vorhuret gud, dar men hure affnemet, dat en mach men nicht vth panden yme rechte.

⟨115.⟩ Vmme deuerye.

(Text I 24, II 120, IV 115—16)

We sinen deeff gript, de bynde eme sine hende vp deme rugge vnde bringe
³⁰ ene || to dinge vnde henge eme vp, edder he betere der herscop xl mark.²⁹ v

1 iii] 2¹/₂ Ad. 10 nicht dar] dar nicht Ab—d. 12 iennen] mgl. Ab—d. Kap. 112—14
folger efter kap. 127 Ab—d. 15 eyn ander] eynes anderen Ab—d. — vnlachsocht] vnne-
lachsocht Ab; vmme lachsocht Ac—d. 16 vth werderen] mgl. Ad; jf. flg. 17 gude]
tholeggen tilf. Ad.; jf. foreg. 20 hure] hueszhuere Ab—d. 21 ii] syner tilf. Ab—d. 22
sine hure] sinem huse Ad. 26 yme rechte] mgl. Ab—d. 30 eme] ehn Ab; en Ac; ene
Ad.

Vnde gript eyn man eyn deff vnde let ene lopen vnde brinckt ene nicht to dynghe, de betere ok so vele edder geue syn eet mit deme hogesten gilde, dat he nynen deeff grep edder bant.

<116.> Vmme deuerye.

(Text I 25, II 121, IV 117)

5

Wert eneme borger to gelecht deuerye, so scal he sik weren mit synen negesten naberen, iii vppe der vorder hant vnde ii vppe der luchteren hant, erfsetener lude, vnde de viue scolen ene weren mit ereme ede. Efte eyn
 30 r edder ii van dessen ene nicht weren willen, de dar || schuldiget wert, scal id yn den hilgen sweren, dat se hat mit eme hebben vnde syn sine vnvrnth, 10
 vnde so scal he nemen andere ii, de dar negest wanen vnde weren sick. Vnde breckt eme van den vyuen mer wen ii, so ys he lachsocht to deue. Vnde weren ene de vyue, so scolen ok vi mans vth deme hogesten gilde ene weren, dar he yn ys, vor de suluen sake. Is he o|uerst an nyneme gilde, so scolen vi borger, de dar arnne gelt vnde toft gelt geuen, mit ereme ede 15
 weren, also de v to vorne deden. Efte eme entbreke desser manne eede, so
 30 v nemet de herscop syn || houetlot, vnde he gelde egelt vnde twegelt deme manne, de ene an|clagede.

<117.> Vmme enen gebunden deff.

(Text I 26, II 122, IV 118)

20

Efte eyn deff kummet achterbunden to dinge, nemant scal eme vordo|men.

<118.> Eyneme deue tor herbergen.

(Text I 27—28, II 123, IV 119)

Eft eyn borger lent eneme deue herberge, den he weit mit rechte vor- 25
 wunnen to deue, vnde wert de deff an syneme huse grepen, de wert scal geuen der herscop iii mark vnde der stat iii mark. Schuldiget de vaegt edder borger den wert vor sulke sake, steit he to, he betere, so dar secht is. Secht he nen, he were sik mit xii manne ede vor de sake.

<119.> Vmme hussokynge.

(Text I 29a, II 124a, IV 120)

30

31 r We van deme || werde byddet hussokynge to donde yn syneme huse na syneme gude, weygert eme des de wert, he legge vppe den zul iii mark

1 Vnde] *mgl.* *Ab—d.* — gript] *her beg. nyt kap. Ac—d.* — eyn (2)] *eynnen Ab—d.* 2 gilde] *rechte gilde Ab; gilde recht Ad.* 7 vorder] *vorderenn Ab—c.* 14 Is] *Vnnd is Ab—d.* — ouerst] *mgl. Ab—d.* 15 mit] *ehne midt Ab—d.* 17 egelt] *een gelt Ac, Ab.* 33 des] *mgl. Ab—d.*

vnde ga ynt hus. Vnde is de vaaget dar by, so legge he nicht vp den zul. Efte he yn sin hus geit vnde vynt dar nicht, so vorlust he de iiii mark, de he vp den zul lede. Vnde vynt he sine deuerie vnder der husfrowen slote, de werth hete eyn deff, vnde de herscop neme syn houetlot, sunder he were
 5 sick van sineme hogesten lage. Vnde van siner erden scal de herscop nicht nemen v(m)e des willen.

<120.> Dede stat vor lopt.
 (Text I 29b, II 124b, IV 121)

Alle erden || bynnen Flensborch mach men nicht nemen van den bor-
 10 geren edder van eren eruene, sunder eyn borger vor lopt de stat vor hoge sake edder wert vredelos lecht edder wolde syn herscop wedderstal don in syneme lande.

<121.> Deuerye.
 (Text I 30, II 125, IV 122)

15 Efte de wert vnde de werdynne wert gesculdiget vor deuerye, wert de deuerye vunden buten deme huse, de werdynne is entschuldiget. Vnde wert de deuerye vunden in deme huse buten des werdes hemeliken sloten, he were sik mit syneme hogesten lage.

<122.> Perde, horsen, sneden cledere, exen, spete, smyde,
 20 swerde, ossen. ||
 (Text I 31, II 126, IV 123)

Nemant scal kopen perde, hor|sen, sneden cledere, exen mit helue,
 spete, gemaket goltwerk edder suluerwerk, smide, swerde mit scalpen,
 ossen edder ander quyck, sunder he dar hebbe witlicheit edder tuge to, de
 25 dar noegaftich syn, wente vmme des willen worde dar deeflike sake vmme geuen edder sproke, so scal he sik weren mit xii man eeden.

<123.> Deuerye.
 (Text I 33, II 127, IV 124)

Bynt eyn lantman synen deff yn der stat, he henge eme yn de stede, de

2 de (1)] *mgl.* Ab—d. 3 sine deuerie] van sinen (sinem Ad) gude Ac—d. 6 nemen] heb-
 benn Ab—d. — v(m)e] *hs.* har vn med *forkortelsesstreg* Aa. 9 Flensborch] Apenrade Ad.
 11 syn] syner Ab—c. 15 gesculdiget] gehalten Ad. 22 sneden] *mgl.* Ad. — helue] deme
 stele Ab—d. 23 gemaket] *szmedett tilf.* Ab—d. — edder suluerwerk] *mgl.* Ab—d; *jf. flg.*
 — smide] edder szuluer *szmide tilf.* Ab—d; *jf. foreg.* — scalpen] scheden Ab—c. 24 dar]
mgl. Ab—d; *jf. ndf.* — witlicheit] *mgl.* Ad. — edder] *mgl.* Ad; vnnd Ab—c. 24—25 tuge..
 syn] noehaftige tuge darto Ab—d; *jf. ovf.* 25 worde dar] dar muchtenn anders Ab—d;
jf. ndf. — vmme] vp Ab—d. 26 edder] vnde Ac—d. — sproke] sprakenn werdenn vnnd
 schege datt Ab—d; *jf. ovf.* 29 eme] ene Ab—d.

den deuen beret ys. Voret he ene vt der stat vrigheit, he gelde der herscop xl mark.

<124.> Vmme deffbant. ||
(Text I 34, II 128, IV 125)

23 v De dar bindet iennigen man edder vrowen hir yn der stat sunder syne 5
deuerye, de betere der herscop xl mark vnde der stat xl mark vnde denne,
den he bant, xl mark.

<125.> Rôff.
(Text I 35, II 129, IV 126)

Eft eyn lantman rouet enes borgers gud, wurde he grepen mit deme 10
roue, he geue auer den roff vnde bote der herscop xl mark vnde der stat
xl mark vnde deme, de dar berouet wart, xl mark. Vnde wert he nicht
begrepen mit vers|scher daet, so were he sick hir yn der stat mit xii erf-
33 r setene borgere. Doch so scal he borgen || setten touoren vor sick, dat de
xii borgere scolen wesen bese|tene borgere, de ene weren scolen. 15

<126.> Vmme deuerye edder roff.
(Text I 100, II 130, IV 127)

Schuldiget eyn lantman enen lantman yn der stat vor deuerye edder
roff edder ander hoge sake, de vp deme lande scheen synth, de scal setten
deme vagede borgen vnde volgen syner sake vppe deme herdesdynghe. 20

<127.> Vmme enen ratmane.
(Text I ÷, II 131, IV 129)

Oldermanne van Knutes gylde mit der oldesten ratmans wille vnde
rade scolen ratmanne yn nemen vnde afsetten, also eme dunket vor dat
meyne beste, ock nemant anders. 25

<128.> Wol wat koft vnde nycht betalt rede. ||
(Text I ÷, II ÷, IV 128)

33 v Wan eyn borger efte ynwonre wes koft vppe der bruggen efte vp deme
markede edder wor id sy bynnen der stat vnde kan efte wil sodans nicht
betalen, so scal de vaget de vorkoper vth werderen van der ander ko|pers 30
redesten gude vor syne be|talinge vnde eme vort to antwardende etc.

1 deuen] vor der stadt *tilf. Ab—d.* 5 De] *We Ab, Ad; Wol Ac.* — syne] *agl. Ab—c.* 6
xl mark (2)] ock szouele *Ab—d.* 6—7 vnde (2) .. mark] *agl. Ad.* 6 denne] *deme Ab—c.*
7 xl mark] ock szouele *Ab—c.* 10 deme] *gude tilf. Ab; gude edder tilf. Ac—d.* 12 xl (2)] 4
Ad. 13—14 erfsetene] *erffbesetenen Ac; erffgeseten Ad.* 14 borgere] *borgerenn Ab—d.*
19 ander] *agl. Ac—d.* 23 van] *sunte tilf. Ac—d.* — wille vnde] *agl. Ab—d.* *Kap. 128*
agl. Ab—d.

·Flensborg stadsret. [14.—15. aarh.]

5

Text IV. — Yngre latinsk text.

A: tabt. — Aa: Westphalen, Monum. ined. IV 1899 med oplysning (1898 note f), at texten havde 131 artikler. — Aa1: Statutum ciuitatis Apenradensis (paa grundlag⁵ af Aa, men med benyttelse af haandskrifter og bearbejdet til brug for Aabenraa), tabt. — Aa1a: Corpus statut. Slesuicens. II 356. — Ab: tabt. — Ab1: Flensborg Stadsarkiv. Hs. Todsén. — Ab2: tabt. — Ab2a: Flensborg Stadsarkiv 937, 3. — Ab2b: Flensborg Stadsarkiv 965, 1, Hs. Claeden.

Tryk: Westphalen l.l.; Corpus statut. Slesuicens. l.l.; Thorsén, Stadsretter 215¹⁰ (efter Aa1a).

Datering: Text IV gengiver artiklerne i text I i samme orden som den danske text fra c. 1300 og oversætter de nye artikler i denne til latin. Den har ogsaa berøring med den plattyske text, uden at det dog er muligt at sige noget nærmere om forholdet mellem de to texter.

¹⁵ Text efter Aa med varianter fra Aa1a, Ab1, Ab2a og Ab2b.

(Text I 8a, II 1a, III 1a)

1. Mulier nubens in ciuitate, moriente marito, in diuisione hereditatis¹⁸⁹⁹ tantum de omni hereditate præter terras quantum heres, plus capiat, insuper lectum unum integrum; et si tria uestium paria habeat, recipiat²⁰ mediocrius, si duo, deterius, si unum retineat illud.

(Text I 8b, II 1b, III 1b)

2. Si habeat liberos, licite exigant patrimonium, quando uolunt, si uero pater superuixerit, uxore mortua, nulla lege filii a patre patrimonium exigant, donec pater aliam duxerit uxorem.

²⁵ *(Text I 8c, II 1c, III 1c)*

3. Unicuique tamen filiorum exponere tenetur tres marcas denariorum, scutum, gladium et lanceam, si facultas suppetat exponendi. ||

(Text I 9—10a, II 2, III 2)

4. Cum uero pater alteram duxerit, ante nuptias uel in nuptiis separet¹⁹⁰⁰
³⁰ a se filios cum illorum matrimonio uel nominet sub testimonio sufficienti, quanta portio iis contingat, et illa portio sit sub custodia patris, donec ipsi uelint. Si autem hæc neglexerit, in diuisione hereditatis, quicquid cum uxore habuit cum sua portione et liberorum, aequali distributione in

18 tantum.. terras] accipiat de omni hæreditate præter terras tantum Ab1, Ab2a—b; i Ab1 rett. fra præter terras accipiat de omni hæreditate tantum. — plus] qui plus Ab1, Ab2a —b. 22 habeat] habet Ab1, Ab2a. 24 uxorem] in uxorem Ab1, Ab2a—b. 27 exponendi] h. e. si adsit tilf. Ab2a. 30 sufficienti] sufficiente Ab2a. 33 uxore] illa tilf. Ab1, Ab2a—b.

duas partes diuidetur, et dimidium totius boni debetur pueris, dimidietatem uero pater recipiat cum nouerca. Si uero illa liberos habuerit de altero marito, utantur iure simili, sicut prius est expressum. Item expensae nuptiarum de sola portione patris computandae sunt. Sic expensae exsequiarum de sola portione liberorum.

5

(Text I 10b, II 3, III 3)

5. Non diuisa etiam substantia inter patrem et filios, si res augmentatae fuerint, aequaliter participant augmentum cum defectu. ||

(Text I 11, II 4, III 4)

1901 6. Cuius nubens in ciuitate, habens legitimos cum uxore, ipsa moriente, 10 in diuisione hereditatis dimidium possessionis totius accipiat et dimidium pueri, quotquot fuerint.

(Text I 12, II 5, III 5)

7. Item puero aliquo ex iis, de quibus praedictum est, moriente, tota 15 possessio hereditatis illius cedat patri et nulli alteri, ipso uiuente.

15

(Text I 13, II 6, III 6)

8. Post obitum patris et matris in hereditate accipienda frater recipiat duas partes, soror uero tertiam; sed post obitum fratrum et sororum frater et soror aequalem recipiant portionem. ||

(Text I 16, II 7—8, III 7—8)

20

1902 9. Diuisiones hereditatum et terrarum pupillorum et orphanorum debentur publicari in placito ciuitatis et non in alio loco, alioquin indiuisae reputantur. Si hereditas inter pueros indiuisa debent consanguinei sex ex parte patris, alteri sex ex parte matris diuidere hereditatem inter illos cum iuramento coram senatu, quod non scirent melius.

25

(Text I 18, II 9, III 9)

10. Si aliquis moriatur cuius relinquens post se liberos, si habeat cognatos in rure, illi cognati sub eorum custodia pueros mortui cum bonis eorum

1 dimidium] dimidia *Ab1*, *Ab2a—b*. 4—5 exsequiarum] exequiarum *Ab1*, *Ab2a—b*. 5 liberorum] *rett. til* puerorum *Ab1*; puerorum *Ab2a—b*. 7 filios] liberos *Aa1a*. — augmentatae] uel diminutae *tilf. Ab2a—b*. 8 participant] participant *Aa1a etc.* 10 cuius] *cicis Ab2a*. 15 cedat] *cedet Aa1a. Kap. 8 og 9 ombyttet, men kap.tallene rett. Ab1.* 17 og 18 et] uel *Aa1a*. 22 debentur] debent *Ab2a*. — alioquin] aliquin *Ab1*. 23 sex] *se Ab1*.

recipere non possunt, nisi super hos in ciuitate cautionem sufficientem et non in rure fecerint.

(Text I 19, II 10, III 10)

11. Patre mortuo, si mater puerorum bona in||utiliter consumserit, si ¹⁹⁰³
 5 pueri cognatos non habeant, qui bona eorum custodire possunt, consules
 ciuitatis cum aduocato bona puerorum sub eorum recipiant custodiam,
 donec pueri peruenerint ad annos discretionis. Quod dictum est de matre,
 similiter et obseruandum est de patre.

(Text I 38a, II 11a, III 11a)

10 12. Habet dominus ciuitatis quoddam speciale debitum, quod dicitur
 ervkop, quo redimitur ibidem morientium hereditas, non tamen omnium
 sed quorundam.

(Text I 38b, II 11b, III 11b)

13. Nulli uiri non uxorati natiq̄ue in hac ciuitate emunt illam immuni-
 15 tatem.

(Text I 38c, II 11c, III 11c)

14. Ciues uxorati et omnes hospites de quacunque terra uenientes
 redimere possunt hereditatem <cu>m quatuor g(r)ossis solidis denariorum
 duobus denariis.

20 (Text I 38d, II 11d, III 11d)

15. Si aliquis ualetudinarius fuerit uel ægrotus, sed adhuc libram cum
 drachma tenere possit, redimere potest ervkop, alias habebit heredem
 dominum terræ. ||

(Text I 47, II 12, III 11e)

25 16. Cuius ducens ruricolam uxorem æqualiter diuidant terram in ciuitate ¹⁹⁰⁴
 et in rure, si dissensio aliqua inter eos sit.

(Text I 57, II 13, III 12)

17. Si quis requisierit portionem hereditariam, si negauerit impeditus,

1 hos] hoc Ab2b. 4 si] et Ab2a. 5 possunt] possint (rett. til possunt (?) Ab1) Ab1,
 Ab2a—b. 6 custodiam] custodia Ab2a—b. Kap. 13 sammenskr. m. foreg. kap. Ab2a—b.
 14 Nulli] Quia nulli Ab1, Ab2a—b. — natiq̄ue.. ciuitate] mgl. Ab1, Ab2a—b. — emunt] her-
 efter tilf. i parentes redimunt Aa, Aa1a. 17 Ciues.. uenientes] sammenskr. m. foreg. kap.
 Ab1, Ab2a—b. — Ciues] et ciues Ab1; sed ciues Ab2a—b. 18 redimere.. g(r)ossis] Nisi re-
 dimerit hæreditatem cum 4 or Ab1, Ab2a—b. — <cu>m] eam Aa, Aa1. — g(r)ossis] glossis Aa.
 Kap. 15 sammenskr. m. foreg. Ab2a. 21 Si.. sed] Dum Ab1, Ab2a—b. — adhuc] underprikket
 Ab1, mgl. Ab2a—b. 22 possit] rett. til possint Ab1; possunt Ab2a; possint Ab2b. — redi-
 mere.. ervkop] mgl. Ab1, Ab2a—b. — alias] underprikket Ab1; mgl. Ab2a—b. — habebit]
 habebunt Ab1, Ab2a—b. 26 dissensio] dispensio Ab2a—b. — sit] fiet Ab1, Ab2a—b. 28
 requisierit] requisierit Ab1, Ab2a—b. — impeditus] impetitus Ab2a—b.

poterit excusari duobus testibus et duodecimorum ciuium iuramento legitimorum.

(*Text I 78, II 14, III 13*)

18. Si filius putatius a patre in placito cognitus, par erit in dignitate sorori legitimæ, in aliis hæreditatibus æqualiter cum ceteris recipiat. || ⁵

(*Text I 1, II 15, III 14*)

¹⁹⁰⁵ 19. Quod si ciuis cuiusdam ciuitatis incusaretur a domino duce uel ab aliquo principe, nulla debetur illi inferri uiolentia, antequam locus et dies libere respondendi ei præfigatur. Nec ad alium locum erit compellendus caussa purgandi se uel respondendi nisi intra mœnia ciuitatis, licet caussa ¹⁰ fuerit læsæ maiestatis.

(*Text I 85, II 16, III 15*)

20. Quicumque ciuis coram duce uel principe alicubi extra ciuitatem Flensburgensem de conciuue suo querimoniam mouerit, priusquam in ciuitate de eodem exposuit querimoniam, a ciuitate emendabit tres marcas, ¹⁵ et illi, de quo mouit querimoniam, omne damnum, quod in hoc sustinuit, recompenset.

(*Text I 86, II 17, III 16*)

21. Uir ueniens de longinquo, ciuis effectus, si ad diem et annum moram fecerit, postea ab aliquo impetitus, quod seruus fuerit et furtim recesserit, ²⁰ duodeno iuramento ciuium se purgabit.

(*Text I 87, II 18, III 17*)

22. Quicumque siue miles fuerit siue baro, qui intra moenia ciuitatis habitare uoluerit, omni legi ciuitatis subiacebit, in eius onere et grauamine ciuitatis. || ²⁵

(*Text I 89, II 19, III 18*)

¹⁹⁰⁶ 23. Exactor uel puer eius, si contra iura ciuitatis deliquerint et coram ciuibus satisfacere noluerint, ciues habent potestatem coram principe conquerendi.

I duodecimorum] duodecimo *Ab1, Ab2a—b.* 4 dignitate] hæreditate *Ab1, Ab2a—b;* hereditate patris *tilf. i parentes Aa1a.* 7 cuiusdam] eiusdam *Ab1, Ab2a—b.* — incusaretur] incaussaretur *Ab2a.* 8 debetur] debet *Ab2a.* 10 caussa (2)] opposita *tilf. Ab2a—b.* 14 Flensburgensem] *mgf. Aa1a; i parentes Aa.* — conciuue] conciuui *Ab1, Ab2b.* 15 a)] *mgf. Ab1, Ab2a—b.* 17 recompenset] recompensit *Ab2b.* 19 effectus] *i parentes Aa;* affectus *Ab2a.* 20 impetitus] impetitur *Ab2b.* 21 ciuium] ciuiam *Ab2b.* 27 puer] pueri *Ab2a—b.* — deliquerint] delinquerint *Ab2b.*

(Text I 96, II 20, III 19)

24. Pro quolibet delicto omnis wyde debetur ciuibus et exactori, exactor etiam pro se non recipiat wyde sine ciuibus.

(Text I 98, II 21, III 20)

5 25. Si ruralis impetitus <fuit> ab exactore ciuitatis, in ciuitate tenetur respondere.

(Text I 99, II 22, III 21)

26. Quicumque notorius de periurio infamis extiterit, de cetero non iudicet nec testis erit in placito nec aliquem subleuare poterit in numero
10 duodeno, donec publicam egerit poenitentiam de commisso.

(Text I 82, II 83, III 22)

27. Piscatores per totam aquam nostram usque Brunsnesz libere habent piscari cum omnibus instrumentis suis. ||

(Text I 14, II 24, III 23)

15 28. De uiolento raptu mulieris et abscissione membrorum et de homine 1907 interfecto et de oculo eruto debent octo ueridici discernere ueritatem.

(Text I 15, II 25, III 24)

29. Pro omni delicto in proximo articulo superius notato infra campum ciuitatis contingenti, uidelicet a ciuitate usque ad Brunsnesz ad partem
20 borealem, item a ciuitate usque ad Wichtstedte ad meridionalem, item a ciuitate ad australem partem usque ad fossam, quæ separat terras Flens-
toffte et ciuitatis, debent etiam <oc>to ueridici discernere ueritatem. ||

(Text I 45, II 26, III 25)

30. Postquam condictum fuerit in placito et ab omnibus approbatum, 1908
25 ut excubiæ nocturnæ fiant in ciuitate, qui debet inchoare et omiserit, reddat aduocato nouem solidos denariorum; postquam inceptæ fuerint, si alicubi defecerint, ad ciues pertinet corrigendum.

---

2 debetur] debentur *Ab1, Ab2a—b.* 5 <fuit>] *mgl. Aa etc.* — exactore] exactori *Ab2b.*
8 extiterit] extitit *Ab2a—b.* 10 de commisso] *mgl. Ab2b.* 12 usque Brunsnesz] *mgl. Aa1a.* *Kap. 29 mgl. Aa1a.* 20 usque] Mordbecke ex una parte, item a ciuitate usque
tilf. Ab1, Ab2a—b. — ad (1)] *mgl. Ab2a—b.* — Wichtstedte] Wichtstagwacht *Ab1;* With-
stagwath *Ab2a—b.* — meridionalem] meridianum *Ab1, Ab2a—b.* 22 <oc>to] cito *Aa.*

(Text I 48, II 27, III 26)

31. Qui non fecerit pontem suum infra quintum diem post iudicium placiti, reddat exactori et ciuitati nouem solidos denariorum.

(Text I 49, II 28, III 27)

32. Qui posuerit fimum suum in ponte ad mensem et non fecit depon-⁵ tari, reddat tantum.

(Text I 50, II 29, III 28)

33. Qui occupauerit plateam domini ducis positione domus suæ, reddat domino terræ tres marcas denariorum et ciuitati tantum. ||

(Text I 51, II 30, III 29)

¹⁹⁰⁹ 34. Qui penitus obstruxerit plateam domini ducis sepibus uel alio obstaculo, structuram diruat et exactori satisfaciat in tribus marcis et ciuitati tantum.

(Text I 52, II 31, III 30)

35. Si quis auidus domo uel sepe alicuius terram occupauerit et super¹⁵ hoc fuerit impetitus, si fuerit in quieta possessione per diem et annum, terram sibi uindicet cum duobus (al. duodecim) ciuibus terram habentibus in ciuitate. ||

(Text I 53, II 32, III 31)

¹⁹¹⁰ 36. Si quis alienauerit terram uel rem aliam, si non uult redimere, dum²⁰ creditor sua repetit, sex homines mittat ad eum, qui offerant ei redemptionem uadii infra quintum diem; si non redemerit infra illum terminum, proxime sequenti placito productis sex prædictis nunciis in testimonium et iudicio placiti uindicet sibi dictam terram. Si uero aliud uadium fuerit quam terra, et creditor amiserit illud, manu duodecima confirmabit se²⁵ uadium memoratum cum propriis rebus amississe.

(Text I 54, II 33, III 32)

37. Si quisquam legis ignarus pecuniam sibi commissam se negauerit recepisse, excusari poterit duodeno iuramento; si totam reddidisse dixerit,

2 infra] intra *Ab2a*. — iudicium] inditum *Ab2b*. 5 ponte] *m. anden hd. rett. til platea Ab1*. — ad.. et] et intra mensem *Ab2a*. — fecit] curauerit *Ab2a*. 11 sepibus] sepe *Ab1, Ab2b*. 12 et (1)] ei *Ab1*. 17 uindicet] uendicet *Ab2a—b*. — duobus (al. duodecim)] duodecim (al. duobus) *Aa1a*; duobus *Ab1, Ab2b*; duodecim *Ab2a*. 20 alienauerit] inundaauerit *Ab1*; inuadiauerit *Ab2b*. 22 infra] intra *Ab2a*. — redemerit] redimerit *Ab2b*. 23 proxime] proximo *Ab1, Ab2a—b*. 24 uindicet] uendicet *Ab1*. 28 quisquam] quisquam *Ab1*; quispiam (*rett. til quisquam (?) Ab2b*) *Ab2a—b*.

confirmet hoc duobus testibus, et postea testibus diligenter examinatis expurget se duodecimo iuramento. Si dixerit se partem reddidisse, exponat residuum, confirmans etiam duodeno iuramento. ||

(Text I 55—56, II 34, III 33)

5 38. Si solus soli commiserit pecuniam custodiendam, solus, si expetatur, ¹⁹¹¹ per se defendat, si commiserit <cum testibus>, cum testibus se purgabit, illis tamen diligenter examinatis. Quilibet tamen seruet res alienas sicut proprias.

(Text I 58, II 35, III 34)

10 39. Notandum, quod ubi plura sunt duodena iuramenta, inter unum-quodque quinque dierum debet esse interuallum.

(Text I 62a, II 36, III 35)

40. Si institores de aliis terris uenientes, commercium de panno fecerint, em||tor panni prospiciat, quid emere debeat, postea pannum cum chorda ¹⁹¹² 15 trahat, quia non licet pannum alicui reicere nisi tinea demolitum.

(Text I 62b, II 37, III 36)

41. Non licet nisi ciuitatensibus uendere cum ulna; si quis super hoc fecerit et conuictus fuerit, exactori tres marcas persoluat et tantum ciuitati.

20 (Text I 63, II 38, III 37)

42. Hospes nec lupulos uendere minori modo, uidelicet landschippe, mensuratos, nec linum cum instrumento besemer ponderare præsumat, si quis fecerit et conuictus fuerit, prout prius dictum est punietur.

(Text I 68, II 40, III 39)

25 43. Si quis tributum, quod dicitur torrich oertich, in||fra conterminum ¹⁹¹³ ciuitatis non persoluerit, tres oras denariorum soluat exactori, insuper quot campos uillarum pertransierit, tot trium orarum poenæ subiacebit, et si deprehensus non fuerit, postmodum pro tali facinore incusatus, si negauerit,

2—3 Si.. iuramento] *mgl. Ab1.* 5 Si] Qui *Ab1.* — expetatur] impetatur *Ab1*; impetatur *Ab2a—b.* 6 commiserit] commisit *Ab1, Ab2a—b.* — <cum testibus>] *mgl. Mss.; jf. de øvrige texter samt Slesvig stadsret I 45.* 13 uenientes] uenienti *Ab2a—b.* 15 nisi] *mgl. Ab2b.* — demolitum] *al. add. uel putredine uiolatum tilf. i parentes Aa1a;* uel putredine uiolatum *tilf. Ab1, Ab2a—b.* 17 Non] Nec *Ab1, Ab2a—b.* 21 lupulos] humulos (*al. lupulos*) *Aa1a;* humulos *Ab1, Ab2a—b.* — modo] modio *Ab2a—b.* 22 besemer] byszmere *Ab1, Ab2a—b.* — ponderare] ponderatum *Ab2a—b.* — præsumat] præsument *Aa.* 23 conuictus] confictus *Ab2a.* Kap. 43 og 44 ombyttet *Aa1a.* 25 torrich] fløttet *tilf. Ab2b.* — oertich] ørtig *Ab1.* 26 oras] ør *Ab1, Ab2b.* — quot] quod *Ab1;* quod *rett. til quot (el. omvendt) Ab2b.* 28 fuerit] et *tilf. Ab2a—b.*

duodecima manu se purgabit, et si in lege defecerit, in tribus marcis satisfiat exactori.

(Text I 64, II 39, III 38)

44. Si emtor in signum emtionis dederit quicquam in manu uendentis et postea nolit emisse, habeat gratis uenditor, quod accepit, et insuper sex ⁵ solidos denariorum, et si aliquid biberint in signum emtionis et nihil addiderit quicquam, reddat potum commercii uiolator, et si postea negauerit uiolator se aliquid emisse, defendat se iuramento eorum, qui bibitioni interfuerunt. Sed si solus aliquid emerit a solo et postea negauerit, iuramento suo solo et proprio se defendat. || 10

(Text I 79, II 40, III 40)

¹⁹¹⁴ 45. Si quis expellere uult de terra sua colonum, non ui sed lege tractet eum et mittat ad eum transacto termino ter binos uiros, qui nuncient ei, ut infra quintum diem a terra recedat, si noluerit recedere, habeat possessor prædictos sex testes in placito et secundum testimonium illorum iudicet ¹⁵ placitum recessum coloni infra quintum diem, si amplius sederit, reddat possessori tres marcas. Si dixerit terminum nondum uenisse, licet ei hoc scire iuramento duodeno tantum de uno anno.

(Text I 80—81, II 42, III 41)

46. Si quis colonus habet propriam domum in terra alterius, nulli uendat, ²⁰ nisi obtulerit prius domino terræ uenalem; quia, si alius emerit, quærat pretium, ubi uult, quia est domus illius, cuius est terra; si possessor non uult domum oblatam emere, licite non potest auferri.

(Text I 84, II 43, III 42)

47. Sal, si minus fuerit tertio dimidio tyvespund, medietas cedat exactori, ²⁵ si tribus minus, totum.

(Text I 90, II 44, III 44)

¹⁹¹⁵ 48. Si quis domare uoluerit bestiam crudelem, scilicet leonem, ursum, si||miam aut huiusmodi, et ipsa hominem occiderit, possessor bestię emendam plene persoluat. 30

(Text I 91—92, II 45, III 45)

49. Si aper cuiuspiam uel taurus, equus uel canis aut huiusmodi læserint, non tradent lædentem in potestatem læsi, sed dabit medico pretium pro medela uulneris, emendabit etiam duas oras denariorum. Si læsus mortuus fuerit, tunc tradet lædentem cum emendatione nouem marcarum. 35

1 et] *mgl. Ab2a.* 25 tyvespund] lyuesspund *Ab2a—b.* 34 etiam] *duntaxat tilf. Ab1, Ab2a—b.* — oras] *oras Ab1, Ab2b.*

(Text I 93, II 46, III 46)

50. Si eleuatur domus, et aliquis a tigno uel a trabe uel a pinaculo uel ab alio ligno usque ad mortem percussus fuerit, lignum percutiens exponatur et dominus domus pro morte hominis nouem marcas denariorum emendabit. Si uero lignum, a quo percussus est mortuus, sub tecto locetur, domum ipsam etiam totaliter emendabit. ||

(Text I 94, II 47, III 47)

51. Si quis foderit terram alterius, emendabit possessori tres marcas. 1916

(Text I 95, II 48, III 48)

52. Si quis uiam publicam foderit, aut statim cum ponte tegat aut emendet tres marcas.

(Text I 102, II 49, III 49)

53. Si quis in transitu publico obstaculum posuerit, emendet tres marcas domino.

54. Si quis de ciuibus nostris sal in uthlandia apud tabernas salis emerit et deportari fecerit, ponderabitur; sed quod dicitur toicht, fieri non potest; si in uia emerit, iure subiacebit ut hospes. ||

(Text I 39, II 51—52, III 50)

55. Nullus pistor exerceat artem pistoriam, nisi dederit aduocato 1917 marcam denariorum in introitu suo et tres modiolos farinæ tritici in uigilia apostoli sancti Thomæ, simili modo soluat ciuitati marcam denariorum et non farinam. Insuper omnes pistorum semel in quolibet anno singulariter quilibet eorum tres modiolos farinæ det triticeæ in festo memorato.

(Text I 40a, II 53, III 51a)

56. Carnifices non introeant macellum, nisi prius dederint duas oras aduocato et tantum ciuitati.

2 eleuatur] eleuetur *Ab1, Ab2a—b.* — pinaculo] punaculo (*rett. til pinaculo Ab2b*) *Ab1, Ab2a—b.* 3 lignum] tignum *Ab2a.* 5—6 Si.. emendabit] *mgf. Ab1.* 5 a] de *Ab2a—b.* — est] et *Ab2b.* Kap. 53 og 54 ombyttet *Ab2b.* 20 exerceat] exerceat *Aa1a.* 21 tritici] triticeæ *Aa1a, Ab2a;* triticeæ *Ab1, Ab2b.* 23—25 Insuper.. memorato] *mgf. Aa1.* 23 pistorum] aduocato *tilf. Ab2a—b.* — quolibet] quodlibet *Ab1, Ab2b;* quotlibet *Ab2a.* 24 eorum] *rett. til illorum Ab1;* illorum *Ab2a—b.* — triticeæ] triticeæ (*rett. til triticeæ Ab2b*) *Ab1, Ab2b.* 27 Carnifices] mactatores *tilf. i parentes Aa1a.* — oras] or *Ab1, Ab2a—b.* Kap. 57 sammen-skr. m. foreg. *Ab1, Ab2a—b.*

(Text I 40b, II 54, III 51b)

57. Insuper soluant omnes carnifices aduocato semel in anno quolibet 18 oras denariorum.

(Text I 41, II 55, III 52)

58. Quilibet sutor ad introitum suum det aduocato dimidiam marcā⁵ denariorum et tantum ciuitati.

(Text I 42, II 56, III 54)

59. Mulier tabernaria uel uinitor, habens mensuram iniustam, delinquit et pro delicto soluat aduocato tres oras et tantum ciuitati.

(Text I 43, II 57, III 55)

10

60. Mulier tabernaria non uendat mensuram carius, quam in placito per consules fuit propalatum, quod si fecerit, puniatur ad emendam pecuniæ memoratæ. Simili iudicium fiat de modio iniusto.

(Text I ÷, II 58, III 53)

61. Carpentarii ciuitatis exactore ueniente per biduum seruient ei, et ipse pascat eos. ||¹⁵

(Text I 44, II 59, III 56)

¹⁹¹⁸ 62. Si domus arserit, et flamma euidenter apparuerit in habitatoris domo, reddat domino terræ tres marcas denariorum et ciuitati tantum uel iuret manu duodecima non ex sua negligentia sed hostili impositione²⁰ contigisse.

(Text I ÷, II 60, III 57)

63. Si quis aridet frumentum molt sine pannis pilosis, emendet 3 oras marcas aduocato et totidem ciuitati.

(Text I 59, II 61, III 58)

25

64. Si quis alicuius domum infringit et per tale delictum detentus fuerit, emendabit domino terræ 40 marcas denariorum, ciuitati tantum et tantum possessori domus. Si uero detentus non fuerit et postmodum pro tali causa impetitus, octaua manu uidelicet a dextris et sinistris circa domum eandem sedentibus se expurget.³⁰

9 oras] oras *Ab1, Ab2a—b*. 12 fuit] fuerit *Ab1, Ab2a—b*. — ad emendam] et emendat *Ab2a*. 13 Simili] Simile *Ab1, Ab2a—b*. 18 apparuerit] apparuit *Ab1, Ab2a—b*. 18—19 habitatoris domo] habitor (habitator *Ab2b*) domus *Ab1, Ab2a—b*. *Kap. 63 mgl. Ab1, Ab2a—b*. 26 domum] domus *Ab1*. 29 et] a *tilf. Ab2a—b*. 30 eandem] tandem *Ab2b*.

(Text I 60—61, II 62, III 59)

65. Si quis inuasit domum alicuius hostili||ter, emendabit domino terræ¹⁹¹⁹ 40 marcas, ciuitati tantum et hospiti tantum, et pro damno in domo perpetrato secundum qualitatem et quantitatem facti emendabit. Si uero 5 in domo uerberatus et uulneratus fuerit, emendationis nihil accipiat; si autem ibidem interemto emendationem quis quæsiuerit, emendabit domino terræ 40 marcas denariorum; si autem prædictus inuasor nullum damnum in domo fecerit, emendet tres marcas uel iuret manu duodecima, quod non hostiliter intrauerit. ||

10 (Text I ÷, II 63, III 60)

66. Si quis abit ad domum alterius cum consilio præhabito et præuiso,¹⁹²⁰ armata manu, et fregerit domum uel uulnerauerit uel interfecerit domesticum uel domesticam aut aliquem de eius familia uel hospitem eius, si captiuatur operibus recentibus, quotquot sunt, demeruerunt uitam et portionem substantiæ suæ. Si || uero detentus non fuerit et postea accusatur,¹⁹²¹ 15 negat, octaua manu uidelicet quatuor a dextris et quatuor a sinistris propriam terram habentibus se expurget. Incausatus potest renunciare iuramento suo tribus de istis, quod sint eius inimici, quo loco tres alii nominari debent.

20 (Text I 32, II 64, III 61)

67. Ciuis a ruricola citatus ad placitum, sequente die in placito respondeat, si non responderit, sit conuictus. Si est de pecunia, exactor cum duobus ciuibus extorqueat satisfactionem a ciue.

(Text I 36, II 65, III 63)

25 68. Pro aliquo incausato ex aliqua causa, si ciuis pro eo fideiubeat, et ipse postmodum super hoc conuictus fuerit, ciuis pro eo respondeat.

(Text I 37, II 66, III 64)

69. Ciuis non reddens debitum, quod dicitur arngiæld, et impetitus ab aduocato in primo placito post natiuitatem Iohannis Baptistæ, debitor

2 inuasit] inuasit *Aa1a, Ab1, Ab2a—b*. 6 quæsiuerit] quæsierit *Ab1, Ab2b*. 8 damn- num] *mgf. Ab2a*. — marcas] denariorum *tilf. Ab2b*. 9 intrauerit] intrauit *Ab1, Ab2b*. 12 uel] et *Ab2b*. 14 quotquot] quotquod *Ab2b*. — demeruerunt] demererunt *Ab2a—b*. 15 accusatur] accusatus *Aa1a, Ab1, Ab2a—b*. 18 quod] quot *Ab2a*. — sint] sunt (*rett. til sint Ab2b*) *Ab1, Ab2a—b*. — quo] quorum *Ab2a—b*. 19 nominari] nominarii *Ab2b*. — debent] debeant *Ab2a—b*. 21 ruricola] ruricola *Ab1, Ab2a*. — sequente] sequenti *Ab1, Ab2a—b*. 23 ciuibus] ruriolæ(!) *tilf. Ab2b*. — ciue] conciuie (*rett. til ciue Ab2b*) *Ab2a—b*. 25 incau- sato] incusato *Ab1, Ab2a—b*.

1922 erit trium orarum; si in secundo et si in tertio non uene||rit et pro se satisfecerit, debitor erit trium marcarum, et si non fuerit domi, absentia ipsius eum non excusabit.

(Text I 88, II 67, III 65)

70. Si quis pro debito in placito impetitus fuerit, confessus reddat intra ⁵ quinque dies, si tunc non persoluerit, præfigantur illi alii quinque dies sub poena duarum orarum, qui si tunc retinuerit, iterum sibi præfigantur quinque dies sub simili poena; si postea contumax fuerit, exactor cum ciuibus licite prædictam pecuniam de domo debitoris extorqueat conuenientem cum prædicta satisfactione et exactori tres marcas. Si debitor adhuc ¹⁰ contumax introitum negauerit, exactori et ciuibus 40 marcas persoluat. ||

(Text I ÷, II 68, III 62)

1923 71. Si quis hospitauerit aliquem conuictum, qui dicitur lagsöcht, reddat aduocato tres marcas.

(Text I 3, II 69, III 66)

15

72. Si quis ciuium in ciuitate hominem interfecerit et super hoc pace priuatus fuerit per octo ueridicos, satisfaciat domino terræ in 40 marcas denariorum, in totidem ciuitati; cognatis uero interfecti ter decem et octo marcas denariorum cum marca auri, quæ giorsum dicitur, emendabit, totius regni in hac consuetudine obseruata. Quodsi uero det emendam ²⁰ suam, priusquam ueridici superuenerint, reddet domino terræ 12 marcas in weregildum. ||

(Text I 4, II 70, III 67)

1924 73. Si ruralis interfecerit aliquem in ciuitate siue ciuem siue rurensem et super hoc per octo ueridicos conuictus uel etiam per recens factum ²⁵ detentus, emendabit domino terræ 40 marcas tot ciuitati et heredibus interfecti, prout prius est expressum.

(Text I ÷, II 71, III 68)

74. Rurensis non uindictet se in ciuem nec ciuis in rurensem pro homicidio, si non est uerus exactor caussæ. ||

30

1 si (1)] sic *Ab1, Ab2a—b*. 2 trium] orarum sic in secundo *tilf. i parentes Ab2b*. 3 eum] ipsum *Ab1, Ab2a—b*. 5 quis] aliquis *Ab2a—b*. 9—10 conuenientem] conuerenti *Ab1, Ab2a—b*. 10 satisfactione] satisfactionem *Aa1a*. 11 introitum] in totum (*rett. til troitum Ab2b*) *Ab2a—b*. — persoluat] persoluet *Ab1, Ab2a—b*. 13 qui] quod *Ab1, Ab2a—b*. 17 ueridicos] uiridicos *Ab1*. 19 giorsum] gorsum *Ab1, Ab2b*; gørsum *Ab2a*. 20 hac] hoc *Ab2a—b*. 20—22 Quodsi.. weregildum] *mgl. Ab1, Ab2a—b*. 24 ruralis] rurensis *Ab1, Ab2a—b*. 25 ueridicos] uiridicos *Ab1*.

(Text I 5, II 72, III 69)

75. Si cuius cui uulnus intulerit uel ad effusionem sanguinis percusserit, ¹⁹²⁵ uulneratus uulnus suum uel uestes sanguinolentas in placito debet ostendere et reo huius uere facti causam imponere. Qui si se absentauerit, et ad ⁵ primum placitum non uenerit nec ad secundum nec ad tertium, reus huius facti sine omni defensione iudicatur et domino terræ tres marcas emendabit, et si ueniens ad placitum negauerit, cum summo conuiuio, in quo est, se purgabit, si in nullo conuiuio est, duodeno iuramento se purgabit.

(Text I 6, II 73, III 70—74)

¹⁰ 76. Qualitas uulneris si distinguitur, pro uulnere capitis euidenti reddendæ sunt tres marcæ, pro non euidente tres, pro manus uel pedis truncatione dimidia emenda hominis interfecti, pro pollice quarta pars emendæ hominis, pro indice dimidio minus; reliqui uero digiti secundum ¹⁵ positionem se minorem sortiuntur emendationem; pro uulnere carnis tres marcæ, si est penetrabile, quod holsaar dicitur, sex marcæ emendantur et pro quolibet ossiculi uulnere sex marcæ emendantur, quod dicitur beenhuggen, pro oculo eruto dimidia emenda hominis; pro || quolibet osse de ¹⁹²⁶ uulnere exeunte emendantur tres marcæ.

(Text I 77, II 74, III 75)

²⁰ 77. Si quis percusserit alium, etiam fratrem coniuratum, baculo uel malleo securi, capulo ensis uel pugno, emendet sex marcas. Si capillos traxerit uel indecenter tractauerit aut in terram deiecerit uel uestes eius lanauerit uel potum fuderit super eum, emendet tres marcas, si negauerit istam, excuset se duodeno iuramento.

²⁵ *(Text I 76, II 75, III 76)*

78. Si quis aliquem in aquam proiecerit uiolenter, reddat 12 marcas. Si nolens fecerit, iuret duodecima manu se ignoranter fecisse et emendet 6 marcas.

---

4 uere] fori *Ab2a—b*. 8 si.. purgabit] *mgl. Ab2a*. 10 si] sic *Ab2a—b*. 11 tres (1)] sex *Aa1a, Ab2a—b*. — euidente] euidenti *Ab2a—b*. 13 emendæ] emenda *Ab2a*. 16 uulnere] *mgl. Ab1*; uulnus, quod dicitur beenhuggen *Ab2a*; *jf. flg.* — emendatur.. beenhuggen] uulnus quod dicitur beenhuggen emendantur *Ab2b*; *jf. foreg. og flg.* — quod.. beenhuggen] *mgl. Ab2a*; *jf. foreg.* — quod dicitur] uulnus quod *Ab1*; *jf. foreg.* 17 quolibet] qualibet *Ab2b*. 18 marcæ] Quodsi plura ossa de eodem uulnere exierunt cum dictis 3 mr. sint emendandæ *tilf. m. anden hd. Ab2b*. 20 etiam] in *Ab1*. 21 malleo] mallio *Ab2a—b*. — securi] securis *Ab1, Ab2a—b*. 26 quis] aliquis *Ab1, Ab2a—b*.

(Text I 2, II 76, III 77)

79. Si quis mulierem oppresserit ui, emendabit domino terræ 40 marcas, tot ciuitati, tot defensori mulieris. Si negauerit, octo ueridici accedant legaliter et iuramento suo discernant ueritatem. ||

(Text I 7, II 77, III 78)

5

1927 80. Mulier adultera a marito suo coram iudice accusata, si negauerit, maioris conuiuii purgari debet iuramento duodeno conuiuuarum, quod si conuicta fuerit per conuiuas, adultera reputetur, purgata uero, tam a marito quam ab aliis innocens habeatur.

(Text I 20, II 78, III 79)

10

81. Filia uel soror uel neptis alicuius expers erit, uiuentibus parentibus, capitali (al. patrimonio) portione, si recesserit cum iuvene. Iuuenis seducens illam tenebitur ad emendam nouem marcarum. ||

(Text I 21, II 79, III 80)

1928 82. Uir deprehensus cum legitima alterius in loco suspecto, adhibitis 15 duobus testibus uicinis, quicquid læsionis habuerit, coactus sustineat; si testes non adfuerint, procedatur secundum leges terræ.

(Text I 22, II 80, III 81)

83. Non exactor, non præpositus neque aliquis alius de turpitudine legitimæ alicuius se intromittat, nisi per maritum legitime fuerit accusata. 20

(Text I 23, II 81, III 82)

84. Mulier si conuicta fuerit de adulterio, capitalis portio nulli debetur nisi marito; si autem in facinore deprehensa, eadem portio cedat domino terræ. ||

(Text I 46, II 82, III 83)

25

1929 85. Nullius uxor, ignorante marito, impignorare uel uendere potest rem aliquam, nisi pro 12 solidis denariorum ad maius, et ad maius pro totidem fideiubeat. Si uero aliquis ausu temerario ultra prætaxata præstiterit et pignus a muliere receperit, sine redemptione aliqua marito pignus restituet, quod si non fecerit, sed occultauerit, reputabitur quasi furtum. 30

3 tot (2)] etiam *tilf.* *Ab2a—b.* 9 innocens] criminis *tilf.* *Ab1, Ab2a—b.* 11 expers erit] expresserit *rett. til* expers erit *Ab2b.* 12 (al. patrimonio)] *mgf.* *Ab2a—b.* 17 adfuerint] affuerint *Ab1, Ab2a—b.* 23 si] *sin Ab2a.*

(Text I 65, II 83, III 84)

86. Si quis conduxerit nauem et in potu testes habuerit, si in nauem res suas attulerit et postea ire noluerit, reddat naulum integrum; si nihil intulerit, reddat dimidium.

5

(Text I 66, II 84, III 85a)

87. Si quis ciuis uel mercator tam longe a portu uelificauerit, ita ut tignum, quod dicitur maast, uideri non potuerit, careat omnibus bonis, pro quibus soluere debuit telonium et non persoluit.

(Text I ÷, II 85, III 85b)

10 88. Si quis proficiscatur in terram et non soluerit thelonium, emendet, ut dictum est.

(Text I 67, II 86, III 86)

89. Si quis ciuis nauem ha||bens, quæ sex lasta(s) portare ualeat, unum ¹⁸³⁰ last, si uero duodecim lastas poterit portare, duas lastas absque omni
15 grauamine telonii secum deferat libere et quiete.

(Text I 69, II 87, III 87)

90. Nautae quicquid satisfecerint pro discordia gubernatori, dum sunt in uia, ad exactorem nihil pertinebit.

(Text I 70, II 88, III 88)

20 91. Quicumque inter Brunsnese nauem fregerit, libere bona sua possideat, quicquid de rebus suis saluare poterit.

(Text I 71, II 89, III 89)

92. Nauta propter potum uel negligentiam in portu nauem suam dimit- tens, tenentur nautæ exspectare eum per diem et noctem, si tunc non
25 uenerit, recedant nautæ, et ad quodlibet ankerholt reddat nouem solidos denariorum. Si piratæ ad nauem uenerint et aliquem læserint uel lapidem in nauem proiecerint, absens ille de bonis suis nihil penitus habebit.

6—7 tignum] tignus *Aa1a*; lignum (*rett. til tignum Ab1*) *Ab1*, *Ab2a—b*. 7 maast] mast *Ab1*, *Ab2a—b*. — potuerit] poterit *Ab1*, *Ab2a—b*. — careat] caret *Ab2a*. *Kap. 88 mgl. Ab1*, *Ab2a—b*. *Kap. 89 og 90 ombyttet Ab2b*. 13 lasta(s)] lasta *Aa*; lestas *Ab1*, *Ab2a—b*. 14 poterit] potuerit *Ab1*, *Ab2a—b*. — duas] duos *Ab2a—b*. — lastas] lestas *Ab1*, *Ab2a—b*. 15 telonii] theloni *Ab1*, *Ab2a—b*. 18 pertinebit] pertinet *Ab2a—b*. 20 inter] infra *Ab2a—b*. 25 quodlibet] quotlibet *Ab1*. — ankerholt] ankerhalt *Ab2a—b*. — reddat] red-
dant *Aa*. 27 proiecerint] proiicerint *Ab1*.

(Text I 72, II 90, III 90)

93. Cum naus extra portum fuerit et iuxta littus quieuerit, nullus ausu temerario de nauī ad terram uadat sine licentia nautarum, sicut direptionem rerum suarum secum existentium tunc temporis noluerit euitare. ||

(Text I 73, II 91, III 91)

1931 94. Quicumque furtum commiserit in nauī, in insulam inhabitatam cum cibariis trium dierum, cum tunder et ferro igneo eum mittant.

(Text I 74, II 92, III 92)

95. Cum redierit nauis ad portum, nullus præsumat res suas de nauī deferre sine licentia nautarum et gubernatoris.

(Text I 75, II 93, III 93)

96. Nautæ cum ad portum uenerint, ab aliquibus impetiti, tenentur cum nautis iuxta nauem respondere.

(Text I ÷, II 102, III 94)

97. Peregrinus, qui in ciuitate firmauit leges, si est paratus ad uelificandum, tunc sequente die soluat leges, etsi fuerit festiua, si uero fuerit dies dominica aut solennis, tunc sequenti die soluat leges.

(Text I 17, II 103, III 95)

98. Si moriatur quis in ciuitate uel infra campum ciuitatis, quod dicitur wichbilde, et fuerit lags-køpt non habens heredes, tunc consules cum aduocato bona mortui in eorum custodia debent per annum et diem obseruare, et si interim nullus heres bona eius requisierit, ipsa bona cedant domino terræ. ||

(Text I ÷, II 104, III 96)

1932 99. Si hospes debitus erit ciui, cum ciuibus potest arrestare bona ipsius, donec soluat, quamuis ipse debitor non est præsens.

(Text I ÷, II 105, III 97)

100. Hospes, qui percusserit alium hic in ciuitate, emendabit domino terræ 40 marcas et ciuitati tantum.

12 uenerint] uenerunt *Ab1, Ab2a—b.* 15—16 si.. leges] *i marg. m. anden hd. Ab2b.* 16 etsi] in firmata die quanquam *Ab2a.* — si uero] uerum si *Ab2a.* — uero] uiare debet, soluat leges in firmata die quanquam fuerit festiua, uerum si *tilf. Ab1, Ab2b.* 19 quis] aliquis *Ab2a—b.* 20 fuerit] fuerat *Ab1, Ab2b.* — lags-køpt] lag-køpt *Aa1a;* laghkøpt *Ab1, Ab2b.* 22 requisierit] requisierit *Ab1, Ab2a—b.*

(Text I ÷, II 106, III 98)

101. Si hospes inducit corruptas aut fraudulentas merces in ciuitatem et conuictus fuerit, demeruit uitam et bona sua. Si dixerit se nesciuisse fraudulentiam, purgabit se secundum leges ciuitatis, et fraudulentæ merces perditæ sunt.

(Text I ÷, II 107, III 99)

102. Si ciuis conuictus fuerit, habens fraudulentas merces, demeruit uitam atque bona sua uel purgabit se de summo conuiuio.

(Text I ÷, II 108, III 100)

103. Nemo præ(u)mat sumere litteras, quæ uocantur steven-breve, super ciuem Flensburgensem, nisi uenerit ante senatum et aduocatum et requisierit ab eis iustitiam, si his audire nolit, habeat sibi. ||

(Text I ÷, II 109, III 101)

104. Nullus ciuis obligabit se purgandi uel respondendi extra ciuitatem. ¹⁹³³
15 Et si ciuis se immiscet iuramento ueridicorum aut neffningorum, ipse amisit priuilegia ciuitatis.

(Text I ÷, II 110, III 102)

105. Quicumque domum aut terram emerit denariis suis, si uendere uult, non opus est, ut exhibeat illas in placito; hereditatem uero exhibere debet
20 propinquioribus.

(Text I ÷, II 111, III 103)

106. Bona orphanorum, quæ senatus et aliorum fide dignorum consilio uendita et in placito scotata sunt, manent firmiter.

(Text I ÷, II 112, III 104)

25 107. Ciuis impetitus ab exactore, si ad senatum appellauerit exactor, non conuincet eum, antequam senatus iudicauit de illo. ||

(Text I ÷, II 113, III 105)

108. Si quis uoluerit testimonium proferre in aliqua caussa, ante latam ¹⁹³⁴
sententiam id faciat, alias testimonium suum est irritum.

2 inducit] inducerit *Ab2a—b.* 5 sunt] sint *Ab2a—b.* *Kap. 103 mgl. Ab1, Ab2a—b.* 10 præ(u)mat] præsnmat *Aa.* 11 Flensburgensem] Apenradensem *Aa1a.* 23 manent] manent *Ab2a—b.* 25 exactore] exactori *Ab1, Ab2b.* — senatum] senatus (*rett. til senatum Ab2b)* *Ab1, Ab2a—b.*

(Text I ÷, II 114, III 106)

109. Non licet exactori aliquem recipere in ciuem sine consensu senatus.

(Text I ÷, II 115, III 107)

110. Si aliquid approbatur a senatu, maneat firmiter, quasi promulgatum esset in placito. 5

(Text I ÷, II 116, III 108)

111. Leges, quæ iuste soluantur in ciuitate Flensburgensi, maneant firmiter, aut senatus probet eas falsas esse.

(Text I ÷, II 117, III 109)

112. Pro quacunque læsione ueridici discernunt, emendantur nouem ¹⁰
1935 marcis, et omnes || læsiones ueridici non discernentes, emendantur tribus
marcis.

(Text I ÷, II 118, III 110)

113. Qui emit domum aut nauem et postea nolit emisse, emendat tres
marcas. 15

(Text I ÷, II 119, III 111)

114. Qui conduxerit domum et in eam res suas attulerit, totam portionem conductionis soluat, quanquam ad expletionem termini non habitauit in illa. Si uero res suas non intulerit, dimidiam portionem soluat, si conductor nolit conduxisse, reddat conducenti dimidiam partem conductionis. 20

(Text I 24a, II 120a, III 115a)

115. Si quis deprehenderit furem suum et manus ad terram ligauerit, ducat ad placitum, suspendat eum, alioquin emendabit domino terræ 40
marcas denariorum. 25

(Text I 24b, II 120b, 115b)

116. Si furem deprehensum ante placitum dimiserit, tantum emendabit uel iurabit cum summo conuiuio se non ligasse furem nec comprehedisse. ||

(Text I 25, II 121, III 116)

1936 117. Si quis alicui ciuium furtum imposuerit, impetitus se purgabit cum 30

2 sine] si Ab2a. 7 Flensburgensi] Apenradensi Aa1a. 8 probet] probat Ab1; probant (rett. til probat Ab2b) Ab2a—b. — eas] mgl. Ab1, Ab2a—b. 11 marcis] marchas Ab1, Ab2a—b. — ueridici] uiridici Ab1. — tribus] tres Ab1, Ab2a—b. 14 tres] nouem tilf. i parentes Aa, Aa1a. 17 eam] ea Ab1. 20 nolit] se tilf. Ab2a. — conduxisse] sconduxisse Ab2b; jf. foreg. — partem] portionem Ab1, Ab2a—b. 23 terram] tergum Ab2a—b.

quinque uicinis, tribus a dextris, duobus a sinistra assumtis. Si unus uel duo ipsorum defendere noluerint, iuret super reliquias ipsius deficere caussa inuidiæ et tunc requirat duos remotiores ad purgandum sese, si plures quam duo ex illis quinque defecerint, sit conuictus. Et si ipsum
 5 purgauerint, necesse est, quod sex de summo conuiuio, in quo est, ipsum hac causa defendant, et ex tunc sit defensus. Et si in <nu>llo conuiuio sit, <s>ex ciues soluentes suum arngield et tofftgiel suo iuramento superaddito quinque superdictorum ipsum totaliter expurgabunt, et si in his defecerint, ipsius capitalis portio cedat usui dominorum et furtum tripliciter restituat
 10 impetitori.

(Text I 26, II 122, III 117)

118. Fur ueniens ligatus ad placitum, si quantitas furti exegerit, suspendatur et a nemine condemnetur.

(Text I 27—28, II 123, III 118)

15 119. Si quis ciuium furem, quem legaliter sciuerit esse conuictum, hospitauerit, et idem fur in domo sua fuerit deprehensus, dominus domus emendabit tres marcas denariorum domino terræ et tot ciuitati. Si dome-
 sti||cus per aduocatum siue per conciuies alios incusatus, quod furem, quem
 20 legaliter sciuit conuictum, hospitasset, si confessus fuerit, emendabit, pro ut prius dictum est. Si autem negauerit, iuramento sui summi coniuuii se purgabit; et si in nullo fuerit conuiuio, cum aliis duodecim ciuibus suum tofftgild et arngield soluentibus a tali impetitione liberabitur.

(Text I 29a, II 124a, III 119)

120. Si quis a domestico domus petiuerit uel exploret in domo de furto,
 25 negante domestico et exactore non præsentate, tres marcas in limine ponat, domum intret; si adsit exactor, nihil in li||mine ponat. Si ingressus domum
 nihil inueniens, pecuniam in limine positam amittat. Si autem furtum sub serata custodia, ad quam domestica clauis habuerit, inuentum fuerit, hospes pro fure reputabitur, et requisitor furti suum tripliciter rehabebit,
 30 et ipsius portio capitalis cedat domino terræ excepta terra.

1 dextris] dextra Ab2a—b. 2 ipsorum] ipsum tilf. Ab2a—b. — ipsius] ipsos Ab2a—b. 5 ipsum] super tilf. Ab2a—b. 6 <nu>llo] illo Aa, Ab1. 7 <s>ex] ex Aa. — tofftgiel] toftegiel Ab1, Ab2a—b. 8 superdictorum] supra dictorum Ab2a—b. 9 restituat] restituet Ab1, Ab2a—b. 12 quantitas] quantitatis Ab2b. 20 iuramento] duodeno tilf. Ab2a—b. 22 tofftgild] tofftgiel Aa1a; tofftgiel Ab1; toftegiel Ab2a—b. 24 petiuerit] petierit Ab1, Ab2a—b. — uel] ut Aa1a, Ab2a—b. 26 domum (1)] demum Ab1, Ab2a. — exactor] nihil tilf. Ab1, Ab2a—b. 27 inueniens] inueniet Ab1, Ab2a. 28 domestica] domesticas Ab2a.

(Text I 29b, II 124b, III 120)

121. Terra ciuibus siue eorum heredibus auferri nequaquam potest, nisi cuius pro aliquo crimine erit fugiens uel proscriptus uel regnum præsumserit impugnare. ||

(Text I 30, II 125, III 121)

1939 122. Si maritus et uxor pro furto accusati, si furtum extra domum inuentum fuerit, uxor criminis nescia iudicatur; si uero infra domum repertum fuerit, mulier cum hospite rea iudicatur.

(Text I 31, II 126, III 122)

123. Nullus emat equum uel equam aut formatum pannum aut lanceam uel fabricatum aurum aut securim cum manubrio aut gladium cum uagina aut bouem aut alia animalia, nisi habeat super hoc testes duos, qui lyekiobs-wind dicuntur, quia furtum posthæc impositum manu duodecima excusatur.

(Text I 33, II 127, III 123)

124. Si ruricola furem suum in ciuitate susceperit, suspendet eum in loco ibidem furibus destinato, et si ultra terminum ciuitatis duxerit, emendabit iudici 40 marcas denariorum. ||

(Text I 34, II 128, III 124)

1940 125. Si quis ligauerit aliquem in ciuitate absque euidenti furto, emendabit iudici 40 marcas et totidem ciuitati et totidem illi, quem ligauit.

(Text I 35, II 129, III 125)

126. Si rurensis, qui rapinam fecerit in rebus ciuium, fuerit deprehensus, restituat et iudici satisfaciat in 40 marcas, in totidem ciuitati et (in) totidem iniuriam passo. Et si negauerit, octo uicinis habentibus ter(r)as et domus prius tamen fideiussione posita, quod sint domestici purgatores.

(Text I 100, II 130, III 126)

127. Rusticus a rustico impetitus in ciuitate pro furto uel rapina uel pro alio crimine in rure commisso exactori fideiussorem ponat, (et) ad placitum

3 ciuis] ciues *Ab1, Ab2a*. 7 domum] domus *Aa1a*. 11 uel] aut *Ab2a—b*. — fabricatum] fabriactum *Ab1*; fabrefactum *Ab2a*; fabrefactam *Ab2b*. 12 hoc] hos *Ab1, Ab2a—b*. 13 lyekiobs] lyekiøbsz *Ab1, Ab2a—b*. 16 ruricola] ruricula *Aa1a*. — susceperit] suscipit *Ab2a—b*. 17 destinato] deputato *Ab1, Ab2a—b*. 23 deprehensus] rapinam *tilf. Ab2a—b*. 24 (in) *mgl. Aa*. 25 negauerit] excusabitur *tilf. Ab1, Ab2a—b*. — ter(r)as] ternas *Aa*. 26 domus] domos *Ab1, Ab2a—b*; si purgabit *tilf. Aa1a*. — posita] ponat *Ab2a*. 29 (et) *mgl. Aa, Ab1, Ab2a—b*.

proprium causam discutiant iuxta legem. Si sint extra syssel, in ciuitate tenentur ut hospes respondere. ||

(Text I ÷, II ÷, III 128)

128. Quis ciuium emerit aliquid in ponte uel in foro uel alio loco intra ¹⁹⁴¹
 5 ciuitatem, quod uel non possit uel nolit soluere; istius ex bonis extorqueri debet tantum, quantum sufficit uenditori pro solutione.

(Text I ÷, II 131, III 127)

129. Præsides de conuiuio sancti Canuti cum consilio seniorum senatorum et nulli alii debent abrogare senatores, qui illis utiles uidentur esse
 10 reipublicae.

(Text I ÷, II 132, III 112)

130. Si quis non legaliter conuictus in alius domum res suas attulerit et postea conuictus fuerit, hospiti sua portio conductionis præ cæteris debitis extorqueri debeat.

15 (Text I ÷, II 133, III 113)

131. Qui habitat in alterius domo et iusto termino non soluit conductionem suam, absque omni emendatione cum duobus uicinis extorqueat conductionem. ||

(Text I ÷, II ÷, III 114)

20 132. Mutuatitias res licet alicui extorquere pro debito, sed conductitiæ ¹⁹⁴²
 res non extorquentur.

Tønder.

1284. 29. december.

6

Valdemar 2., hertug af Jylland, stadfæster Flensborgs stadsret af 1284 14. august med forbehold overfor tre paragraffer vedrørende lejermaalssager, 25 stjaalet gods og anklage mod bønder for tyveri begaaet i byen.

A: Flensborg Stadsarkiv. Nr. 2. Perg. 26,5 × 12 (plica 2,1), skriften delvis ulæselig. Stump ufarvet voks i grønne, røde og brune silketraade.

Atlas nr. 229.

Tryk: Westphalen, Monum. ined. III præf. p. 90, IV 1949; Corpus Statut. Sles-
 30 vicens. II 226; Kolderup-Rosenvinge V 434; Urkundensammlung I 120 nr. 109; Lü-

1 discutiant] discutiat *Aa1a*. Kap. 128 *mgf. Aa1a, Ab1, Ab2a—b*. 9 debent] et *tilf. Ab1*; eligere et *tilf. Ab2a—b*. — esse] *mgf. Ab1, Ab2a—b*. 14 debeat] debet *Ab2a*. 16 non] *mgf. Ab2b*. — soluit] soluat *Ab2b*. 18 conductionem] dominus *tilf. Ab2a*. 20 sed] et *Ab1*.

ders, Statutum der Stadt Flensburg 58; Thorsen, Stadsretter 119; Dipl.Flensb. I 14 nr. 5; Dipl.Dan. og DRB. 2. rk. III nr. 121. — Reg.Dan. nr. *580 = nr. 1326*; Rep. I. rk. nr. 499.

Waldemarus, dei gracia dux Iucie, omnibus presens scriptum cernentibus
 in domino salutem. Gesta fidelium ne simul cum tempore labantur, 5
 ex scripturarum testimonio immobile trahunt firmamentum. Scire uolumus
 uniuersos tam posteros quam presentes, quod nos anno domini millesimo
 ducentesimo octogesimo quarto in quinto die post natiuitatem domini
 Tunderis de consilio meliorum nostri ducatus ordinauimus omnes articulos
 in libro legali dilectorum ciuium nostrorum in Flensaaburgh depictos in 10
 comodum et legis eorundem confirmacionem, quos eciam articulos apud
 eosdem litteris nostris patentibus statuimus inuiolabiliter obseruandos.
 Superexcepimus inquam hos tres articulos: uidelicet primo, quod homo
 non comp[onat] pro causa, que dicitur leggærwitsaach, licet deprehensus
 fuerit, quod eciam excipitur in legibus omnium ciuitatum terre D[acie]. 15
 Secundo, si a]liquis equum suum uel alias res quascumque furtiue ablatas in
 possessione ciuis sub bono testimonio agnouerit, quas si iuramento suorum
 compossessorum legaliter euicerit, res sibi sine omni diminucione integra-
 lier restituentur. Tercio eciam, si bondo rurensis apud ipsos ciues pro furto
 fuerit incausatus, liber abire permittatur, si sit sufficiens, et postea causa 20
 sibi inposita per ciu[em] in placito sui hææth agatur contra bundonem,
 sub gracia nostra districtius prohibentes, ne quis nostrorum officialium,
 bundonum uel militum uel quisquam alius hanc legem apud ipsos ciues
 infringere presummat nec in aliquo uiolare. Quod si quisquam ausu teme-
 rario attemptauerit, nostram non effugiat ulcionem. In huius igitur legis 25
 confirmacionem eisdem litteras nostras patentes contulimus sigilli nostri
 munimine roboratas. Datum die et loco supradictis, presentibus militibus
 nostris dominis Nicholao Knut *sun*, Tho[ma] Muly, Iohanne Grubby,
 Cristiarno Troos, Ioon Iwir *sun*, Nicholao Tundering, Tukone dapifero
 nostro et aliis quam plurimis fidedignis. 30

7

1295. 19. februar.

Hertug Valdemar 1. bekræfter tillægsbestemmelser til Flensborg stadsret om kornmaal og om badning.

A: tabt. — Aa: tabt. — Aa1: Flensborg Stadsarkiv. Haandskrift Jensen f. 17v, tilføjelse til Flensborg stadsret text I med samme hd. som denne (efter 1561). — 35
 Aa2: Smst. Perg. hs. f. 20v, tilføjelse til Flensborg stadsret text II med samme hd. som denne (c. 1300).

8 natiuitatem] eller natale; A har nat. 20 si.. sufficiens] tilf. o. lin. A.

Tryk: Westphalen, Monum. ined. IV 1943 (efter Aa2); Lüders, Statut. der Stadt Flensb. 38 (efter Aa2); Corpus statut. Slesvicens. II 224 (efter Aa2); Kolderup-Rosenvinge V 385 (efter Aa1) og 432 (efter Aa2); Thorsen, Stadsretter 112 (efter Aa2) og 141 note (efter Aa1); Dipl. Flensb. II 886 nr. 819 (efter Thorsen 112).

5 *Text efter Aa1 (a) og Aa2 (b).*

(a)

Hæ constitutiones infra scriptæ editæ sunt ac ascriptæ legibus civium in ^{17 v}
 Flensborch anno domini millesimo ducesimo nonagesimo quinto
 sabato post diem cinerum et per illustrem principem Waldemarum duce(m)
 10 Iutiæ confirmatæ: Ita quod in ciuitate Flensborch ad mensurandum siligi-
 nem, ordeum, pizzas, fabas coeteraque genera seminum talis duriciei existentia
 duo modii in futurum, qui Strockschip dicuntur uulgariter, habeantur, ipsis
 duobus prioris modii ciuitatis ex antiquo habiti, qui sex rurenses modios
 continet in se, continentibus quantitatem. Ad mensurationem uero auenæ et
 15 humel coeterorumque talis molliciei existentium per antiqu(um) modi(um) ut
 prius in posterum etiam perseueret.

Item omnes secundæ fericæ et quintæ cedant muliebris ciuitatis et balneis
 earundem, coeterisque pro necessitate uirorum et balneis eorundem omni|bus ^{18 r}
 diebus hebdomadæ deputatis.

20 Quicumque uero contra istud attemptauerit, damnum amissionis suarum
 uestium omnium incurrat, quæ iudicio et gratiæ aduocati et consulum relin-
 quendæ sint. Diuidantur et disponantur pro eorum uoluntatis arbitrio in
 duabus partibus æqualiter inter ipsos.

(b)

25 *Um by skiep, oc quinnæ bathæls fra karlæ.* 20 v

*Thin skra thær hæc næthæn ær scriuæn gørth hæxtugh woldemar stathik,
 oc bøth at scriuæs til theræ annæn skra i flensburgh, thet aar fra wors hærræ
 aar thusind, tv hundrith, oc half fæmpt sin tiygh oc fæm wintær, æftær huuæth
 faast dagh*

30 *At matæ rugh, oc biyg. hwætæ. ærtæ. bønæ. oc oll harth sææth, scul two ||
 strok skiep, thær iauæn dyghær ær with fyrmer skiep i by, thær heldær sæx ^{21 r}
 landz skiep. En at mætæ hauær, eldær humæl oc all thylik bløt sææth. scal
 fyrmer byskiep stathik wæræ.*

Um bathæn.

35 *Oll mandagh, oc thorsdagh, scul quinnæ bathæ. Oc hwilk karmen mæth
 quinnæ thissæ daghæ bathæs, mistæ tha sin klæthær. ¶ En andær daghæ,*

9 post] *gentaget ved linjeskifte Aa1. — duce(m)] duce Aae. 15 antiqu(um) modi(um)] antiquos modius Aa1. 20 uero] o. lin. Aa1. 26 skra] r'et tilf. o. lin. Aa2. 28 half] i marg. Aa2. — fæmpt] f rett. fra langt s og mpt tilf. o. lin.; skr. har først skrevet sæx Aa2. — oc fæm] tilf. i marg. Aa2. — æftær] foran ordet mgl. et ord; jf. (a) Aa2. 32 thylik] y er rett. fra i Aa2.*

bathæ karlæ. Oc hwilk quinnæ tha bathæs mæth karl. hun mistæ sin klæthæ. Thissæ klæthæ scul foghæt oc rathmen haucæ i tvo lètæ mell them, iaucent at skiftæ.

8

1314. 1. november.

Flensborg.

Hertug Erik af Jylland stadfæster Flensborgs stadsret af 1284 14. august, 5 dog med forbehold af de tre allerede tidligere undtagne paragraffer.

A: Flensborg Stadsarkiv. Nr. 3. Perg. 30 × 12 (plica 1,7). Grønne og røde silketraade med søglfragment af ufarvet voks med brunt overtræk.

Atlas nr. 538.

Tryk: Westphalen, Monum. ined. IV 1951; Dipl. Flensb. I 18 nr. 9; Dipl. Dan. og DRB. 2. rk. VII. — Reg. Dan. nr. 1797*; Rep. 1. rk. nr. 1078; Hasse III 157 nr. 301.

Ericus, dei gracia dux Lucie, omnibus presens scriptum cernentibus salutem in domino sempiternam. Scire uolumus tam presentes quam futuros, quod nos de consilio meliorum nostrorum latoribus presencium ciuibus nostris in Flensborgh gracias omnes et libertates, eisdem per¹⁵ antecessores nostros indultas, dimisimus, priuilegia ac iura in libro ipsorum contenta presentibus confirmantes; uerumptamen excipimus hos tres articulos prius exceptos: primo uidelicet, quod homo non componat pro causa, que dicitur læghervitæ, licet deprehensus fuerit, quod eciam excipitur in legibus omnium ciuitatum terre Dacie. Secundo, si aliquis equum²⁰ suum uel alias res quascumque furtiue ablatas in possessione ciuis sub bono testimonio agnouerit, quas si iuramento suorum compossessorum legaliter euicerit, res sibi sine omni diminucione integraliter restituentur. Tercio, si bondo rurensis apud ipsos ciues pro furto fuerit incausatus, si sufficiens sit, liber abire permittatur, et postea causa sibi inposita per ciuem in placito²⁵ sui hæreth agatur contra bondonem; sub gracia nostra districtius prohibentes, ne quis nostrorum officialium, bondonum uel militum seu quisquam alius hanc legem apud ipsos ciues infringere presumat aut in aliquo uiolare. Quod si quisquam ausu temerario attemptauerit, nostram non effugiet ulcionem. In huius igitur legis confirmacionem eisdem litteras³⁰ nostras patentes contulimus sigilli nostri munimine roboratas. Datum Flensborgh in presenciam nostra anno domini m^o ccc^o quartodecimo in die omnium sanctorum, presentibus dominis Thoma Alsing, dapifero nostro, Paulo Pætersun, Thoma Hak, militibus, et Nicholao Dya[co]no, cancellario nostro, ac aliis quamplurimis fidedignis.

35

Odense.

1320. 16. august.

9

Kong Christoffer 2. giver borgerne i Flensborg det privilegium, at de i hele Danmark kun skal betale den told, som plejer at betales fra gammel tid.

A: Flensborg Stadsarkiv. Nr. 4. Perg. 23 × 9 (plica 2,3). Kong Christoffers segl af 5 grønt voks, DKS. nr. 30 (ikke omtalt), i gule silketraade, beskadiget. — Aa: Optaget i Kejserprocessen 1424, tabt. — Aa1: SRD. VII 329. — Aa1a: Langebæks Dipl. Atlas nr. 641.

Tryk: Dipl.Svec. III 471 nr. 2252 (efter Aa1a); Dipl. Flensb. I 19 nr. 10 (efter A); SRD. VII 329 (efter Aa); Dipl. Dan. og DRB. 2. rk. VIII nr. 254. — Reg. Dan. 10 nr.*1887; Rep. 1. rk. nr. 1304.

Cristophorus, dei gracia Danorum Sclauorumque rex, omnibus presens scriptum cernentibus in domino salutem sempiternam. Noueritis, quod nos, dilectis nobis uillanis nostris in Flensburgh gratiam facere uolentes specialem, concedimus eis, quod tam in nundinis nostris Scanæøør quam 15 alias infra regni nostri terminos cum mercemoniis suis ubicumque uenerint exercendis, thelonium datum antiquitus consuetum soluere teneantur. Unde prohibemus districte, ne quis aduocatorum nostrorum seu quisquam alius, cuiuscumque condicionis aut status existat, ipsos uillanos aut ipsorum aliquem contra hanc gratiam ipsis a nobis indultam inquietet aut 20 impetat ullo modo, prout indignacionem nostram duxerit euitandam. In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus est appensum. Datum Otthonie anno domini millesimo trescentesimo uicesimo in crastino assumptionis beate [ui]rginis, teste [do]mino La[urencio] Iønssun dapifero nostro.

25

1321. 24. januar

10

Hertug Erik 2. af Jylland paalægger borgerne i Flensborg at overholde de af raadet givne bestemmelser og love samt de »vilkaar«, det fastsætter med borgernes samtykke.

A: Flensborg Stadsarkiv. Nr. 5. Perg. 26 × 10 (plica 1,7). Seglsnit. 30 Atlas nr. 655.

Tryk: Westphalen, Monum. ined. IV 1951; Dipl. Flensb. I 20 nr. 11. Dipl. Dan. og DRB. 2. rk. VIII nr. 330. — Hasse III 238 nr. 436; Reg. Dan. nr.*1897; Rep. 1. rk. nr. 1326.

Ericus, dei gracia dux Iucie, dilectis sibi consulibus ceterisque ciuibus 35 suis in Flensborgh salutem et gratiam. Noueritis, quod nos omnia statuta et leges, que dicti consules pro commodo et utilitate ciuium imposuerint et imponent, ac etiam causas, que wlgariter wilkooor appellantur,

quas de consensu et uoluntate prudentum ciuium statuerint et decreuerint publicare, firmiter teneri ab omnibus precipimus et inuolabiliter obseruari ac in nullo infringi. Quocirca per gratiam nostram mandamus omnibus et singulis apud uos morantibus, quatinus dicta statuta, leges et causas, pro communi bono utiliter ad(in)uenta, studeant efficaciter obseruare et in ⁵ omnibus adimplere. Si uero dicti consules querimoniam super aliquo uel aliquibus premissa tenere nolentibus coram nobis proposuerint, preter mulctam a consulibus taxatam ipsum seu ipsos taliter corripere uolumus et punire, quod ceteri contemptores inde merito terreantur nec talia presumant inposterum attemptare. In cuius rei testimonium sigillum nostrum ¹⁰ presentibus duximus apponendum. Datum anno dominico m^o ccc^o uicesimo primo in profesto conuersionis beati Pauli apostoli.

11

1321. 25. januar.

Hertug Erik 2. giver tillægsbestemmelser til Flensborg stadsret om bryllup og barsel, om skat af husene og om jordefærd. ¹⁵

A: tabt. — Aa: Flensborg Stadsarkiv. Perg. hs. f. 21r, tilføjelse til Flensborg stadsret text II, men med 2 andre hænder (14. aarh.).

Tryk: Westphalen, Mon. ined. IV 1943; Lüders, Statut. der Stadt Flensb. 39; Corpus statut. Slesv. II 225; Kolderup-Rosenvinge V 434; Thorsen, Stadsretter 112; Dipl. Flensborg. II 887 nr. 820 (efter Thorsen). ²⁰

Vm brollup.

Thænnæ skra thær hær næthæn ær skriuæn gaf hærtogh erik hærtogh waldemar sun. oc bøth at scriuæs til theræ annæn. skra i flensborgh. thæt aar. fra wars hærræ aar. thusind wintær. och || thry hundreth wintær. och en wintær och tiugh. sanctæ pauls dag æftær iwl. ²⁵

Vm bothmen til brollup.

Engin byman skal hauæ meræ folk til sint brutlap æn thre|diugh diskæ mæth mat. Oc hwær disk mæth mat. skal vt læggæ sex pænning engels a borthæ for sek. Hwo thæt brytær. bættær thre mark them tækæ fogheten haluæ. och haluæ rathmæn. ³⁰

Brullops liys.

Ollæ the lyus til altær offeræs thæm skal kirki præst hauæ. Hwa thæm burt før. bættær sum fyrræ ær sauth. och føræ tho the samæ lyus i geen.

Vm both til barnsøl

Thær barn ær fød. ældær thær barn døpæs. tha skal thæræ ængin kost wæræ. ³⁵

5 ad(in)uenta] aduenta A. 22 skra] r'et tilf. o. lin. Aa.

mæth bo||thæt folk. hwa thæt brytær bæ|thær sum fyrræ ær sauth, æn thær kunæ gær i kirki æftær barn tha ma husbond biuth ti disk mæt mat och æi meræ.

Vm skod af by

5 Then tith skod gær af by. tha skal af ænningh hus, huærkin sten|hus ellær træhus meræ af skydes ens af sæx pund engilsk

barsølgang

Hwilk man ældær swen yuer tolf wintær gamæl til barsøl gær vm nat bæthær for thre mark

10 Iorthfærth

Thær liik iorthæs tha skal ængin man kost hauæ meth bothet folk vten of noker manz særlik winnæ kummæ af land thær han ma æi mistæ. hwa thæt brytær bæthær sum fyrræ ær sauth

Flensborg.

1325. 24. juni

12

15 Hertug Valdemar 3. af Jylland stadfæster Flensborgs privilegier og stadsret med forbehold overfor de tidligere omtalte tre paragraffer.

A: Flensborg Stadsarkiv. Nr. 6 Perg. 31,5×15 (plica 2,8). Valdemar 3.s segl af grønt voks, DKS. nr. 134, i blaa og hvide silketraade, beskadiget.

Atlas nr. 724.

20 Tryk: Westphalen, Monum. ined. IV 1952; Dipl.Flensb. I 20 nr. 12; Dipl.Dan. og DRB. 2. rk. IX nr. 198. — Reg. Dan. nr. 1973*; Rep. 1. rk. nr. 1423.

Omnibus presens scriptum cernentibus Waldemarus, dei gracia dux Iu-
cie, salutem in domino sempiternam. Scire uolumus tam presentes
quam futuros, quod nos de consilio meliorum nostrorum exhibitoribus
25 presencium, ciuibus nostris in Flensburgh, gracias omnes et libertates, eis-
dem per antecessores nostros indultas, dimisimus, priuilegia ac iura, in libro
ipsorum contenta, presentibus confirmantes. Uerumptamen excipimus hos
tres articulos prius exceptos: primo uidelicet, quod homo non componat
pro causa, qui dicitur legherwidæ, licet deprehensus fuerit, quod eciam
30 ex[cipit]ur in legibus omnium ciuitatum terre Dacie. Secundo, si aliquis
equum suum uel alias res quascumque furtiue ablatas in possessione cuius
sub bono testimonio agnouerit, quas si iuramento suorum compossessorum
legaliter euicerit, res sibi sine omni diminucione integraliter restituentur.
Tercio, si bundo rurensis apud ipsos ciues pro furto fuerit incausatus, si
35 sufficiens sit, liber abire permittatur, et postea causa sibi inposita per

I bothæt] ved sideskiftet beg. en anden, men maaske samtidig hd. Aa. 2 gær] tilf. i marg. m. henvisningsstegn Aa.

ciuem in placito sui hærith agatur contra bundonem, sub gracia nostra districtius prohibentes, ne quis nostrorum officialium, bundonum uel militum, seu quisquam alius hanc legem apud ipsorum ciues infringere presumat aut in aliquo uiolare. Quod si quisquam ausu temerario attemptauerit, nostram non effugiat ulcionem. In huius igitur legis confirmacio-⁵ nem eisdem litteras nostras patentes contulimus sigilli nostri munimine roboratas. Datum et actum Flensburgh, teste domino Thrugillo Pæter sun, placito nostro presidente, anno domini millesimo trescentesimo uicesimo quinto in festo natiuitatis beati Iohannis baptiste.

13

1325. 24. juni

Flensborg.¹⁰

Hertug Valdemar 3. af Jylland paabyder indbyggerne i Flensborg at overholde de bestemmelser og love, som gives af raadet, samt de vilkaar, som det med borgernes samtykke fastsætter.

A: Flensborg Stadsarkiv. Nr. 7. Perg. 27 × 11 (plica 1,6). Fragment af Valdemar 3.s grønne vokssegl, DKS. nr. 134, i røde og hvide silketraade.¹⁵
Atlas nr. 725.

Tryk: Westphalen, Monum. ined. IV 1952; Dipl.Flensb. I 22 nr. 13; Dipl.Dan. og DRB. 2. rk. IX nr. 199. — Reg.Dan. nr. 1974; Rep. nr. 1424.

Waldemarus, dei gracia dux Iucie, dilectis sibi consulibus ceterisque²⁰ ciuibus suis in Flensburgh salutem et gratiam. Noueritis, quod nos omnia statuta et leges, que dicti consules pro commodo et utilitate ciuium imposuerint et imponent, ac et causas, que wlgariter wilkor appellantur, quas de consensu et uoluntate prudentum ciuium statuerint et decreuerint²⁵ puplicare, firmiter teneri ab omnibus precipimus et inuiolabiliter obseruari ac in nullo infringi. Quocirca per gratiam nostram mandamus omnibus et singulis apud uos morantibus, quatinus dicta statuta, leges et causas,³⁰ pro communi bono utiliter adinuenta, studeant efficaciter obseruare et in omnibus adimplere. Si uero dicti consules querimoniam super aliquo uel aliquibus premissa tenere nolentibus coram nobis proposuerint, preter³⁵ mulctam a consulibus taxatam ipsum seu ipsos taliter corripere uolumus et punire, quod ceteri contemptores inde merito terreantur nec talia presu- mant attemptare. In cuius rei testimonium sigillum nostrum duximus presentibus apponendum. Datum et actum Flensburgh, teste domino Thrugillo Pæter sun, placito nostro presidente, anno domini m^o ccc^o uicesimo quinto in festo natiuitatis beati Iohannis baptiste.³⁵

1337. 30. marts.

14

Grev Gerhard 3. af Holsten etc. tilstaar borgerne i Flensborg, at de kun skal betale told een gang af deres varer, naar de anløber flere havne inden for hans magtomraade.

5 A: Flensborg Stadsarkiv. Nr. 8. Perg. 24,5 × 11,5 (plica 2,5). Grev Gerhards segl *ad causas*, DKS. nr. 166, beskadiget, i perg. rem.

Tryk: Westphalen, Monum. ined. IV 1953; Neues Staatsbürg. Mag. III 643; Dipl. Flensb. I 28 nr. 18; Dipl. Dan. og DRB. 2. rk. XI. — Reg. Dan. nr. 2146*; Rep. 1. rk. nr. 1775.

10 **O**mnibus scriptum cernentibus Gerardus, dei gracia comes Holsacie et Stormarie, salutem in domino sempiternam. Nouerint uniuersi, nos exhibitoribus presencium, dilectis nobis ciuibus Flensburgensibus, gratiam concessisse specialem, quod ubicunque ipsi ciues in nostro dominio uenerint et pro mercimoniis suis theolonium eorum semel dederint, ubi illa
15 duxerint emenda uel uendenda, amplius in pluribus locis, per que illos ciues infra terminum regni nostri contigerit declinare, aliud theolonium pro eisdem mercibus soluere uel exponere minime teneantur. Unde per gratiam nostram firmiter inhihemus et districte, ne quis aduocatorum nostrorum, officialium seu alius, cuiuscunque condicionis aut status, ipsos
20 ciues contra libertatem sibi a nobis indultam audeat aliquatenus molestare, prout indignacionem nostram uoluerit euitare. In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus duximus apponendum. Datum anno domini m^o ccc^o xxx^o septimo in dominica, qua cantatur Letare.

Sønderborg.

1354. 13. december.

15

25 *Hertug Valdemar 3. af Jylland tager borgerne i Flensborg under sin beskyttelse, fritager deres gods paa landet inden for hertugdømmet fra alle afgifter og byrder, som de er landsherren skyldige, giver dem jurisdiktion over alle deres bønder paa det nævnte gods i 3 marks sager og fritager dem for ryttertjeneste af deres gods.*

30 A: Flensborg Stadsarkiv. Nr. 9. Perg. 27,5 × 16 (plica 2,2). Seglsnit udrevet. Brudstykker af hertug Valdemars dobbeltsegl, DKS. nr. 135ab, nu tabt, men omtalt i Rep. og i DKS.

Tryk: Westphalen, Monum. ined. III Præf. 92 (udtog) og IV 1953; Dipl. Flensb. I 49 nr. 24. — Reg. Dan. nr. 2379*; Rep. 1. rk. nr. 2426.

35 **O**mnibus presens scriptum cernentibus Waldemarus, dei gracia dux Iucie, in domino salutem sempiternam. Notum facimus uniuersis presentibus et futuris, quod nos una cum heredibus nostris exhibitoribus

presencium, ciuibus Flensborgensibus, eorumque successoribus ac heredibus ex maturo consilio nostrorum nobilium gracias ac libertates, que subsequuntur in hiis litteris, conferimus speciales: primo uidelicet, quod ipsos una cum omnibus bonis suis rure sitis et familiis eis attinentibus in dominio nostro et ducatu sub nostra <pace> et protectione suscipimus⁵ specialiter defendendos sicuti ceteros homines nostros liberales, dimittentes eisdem ciuibus et eorum successoribus omnia bona sua rure sita infra dictum dominium nostrum et ducatum ab omni expeditionis grauamine, impetitione exactoria, innæ, stwd, qwerset, retskywd ceterisque solutionibus, oneribus et seruciis omnibus ad ius nostrum spectantibus libera¹⁰ pariter et exempta; hanc supradictis gratiam superaddentes specialem, quod omnes uillici sui, coloni et inquilini in dictis bonis suis excessibus trium marcharum ipsis dumtaxat ciuibus respondere debeant et non aliis quoquo modo, grauioribus tamen excessibus et precariis ac iuribus nostris nobis et heredibus nostris reseruatis; preterea dilecti ciues nostri supra¹⁵ scripti absque ipsorum uoluntate et uelle speciali per nos uel successores nostros extra ciuitatem Flensborgensem in seruciis nostris ad equitandum pro bonis suis compelli non debeant uel aliquo modo euocari sicuti ceteri homines nostri liberales. Unde per gratiam nostram prohibemus firmiter et districte, ne quis aduocatorum nostrorum, eorundem officialium seu quisquam²⁰ alius, cuiuscumque condicionis aut status existat, ipsos aut aliquem de eorum familia contra huiusmodi libertatis gracias ipsis a nobis indultas aggrauare audeat uel attemptare quoquo modo, sicuti gratiam nostram diligere et ulcionem uoluerit euitare. Datum Synderborgh nostro sub sigillo in euidens testimonium et cautelam anno domini m^o ccc^o l^o quarto in die²⁵ beate Lucie uirginis, presentibus domino Kanuto Friis, Wagn Niclssun, Cristyern Stwr, Petro Daa, Herman Dæne, ac pluribus aliis fidedignis.

16

1354. 13. december.

Sønderborg.

*Hertug Valdemar 3. af Jylland indrømmer borgerne i Flensborg toldfrihed af deres varer i byen.*³⁰

A: tabt. — Aa: Flensborg stadsarkiv. Perg. hs. Copiale II (15. aarh.) 18, plattysk oversættelse.

Tryk: Dipl. Flensb. I 50 nr. 25. — Reg. Dan. nr.*2212; Rep. 1. rk. nr. 2427.

Allenn, de dessenn ieghewardighenn schrifft seen, Woldemharus, van der gnade gades hertoge in Iutlandt, ewighenn heyl an den heren. Wii³⁵ doen kundt allenn ieghenwardighenn vnde tokomende, dat wii een midt

⁵ <pace>] *mgf. i A.*

vnnsen eruen, van ripen vnnde wolbedachten rade der mechtigestenn vnnses landes, desse ieghenwardighenn breff wisere, borghere to Fflenszborgh vnnde ere nhakomelinghe, alle van alles tollen betalinghen vns edder vnnsen eruen hir nhamals to donde van erenn gudern edder eren copenschoppenn bynnen der stadt vorbenomet quydt, fry vnnde gantzlikenn entschuldigedt ewichliikenn geuenn vnnde vorlaten vormiddelst dessenn ieghenwardigen breuenn. Hir vmme by vnnsere gnade vorbedenn starkliikenn vnnde strengliikenn, dat nummenndt vnnsere vogede, ere amptlude edder iummendt anders, wes wesendes edder states se sin, sick ieghenn
 10 desse ieghenwardt gaue ienigerleye wiis beswarenn, liikerwiis se vnnsere gnade leff hebbenn vnde vnse broke vormydenn willenn. Gheuenn Sunderborgh vnnder vnnsere ingesegele in ene openbare tuchnisse vnnde vorwaringhe ime iare des heren mccciiii in sunte Lucie der iunncfrouewenn
 15 Stûr, Peter Daa, Hermen Dene vnde velenn mer loffaftighenn ludenn.

Svabsted.**1357.****17**

Biskop Niels af Slesvig stadfæster det privilegium, der er givet borgerne i Flensborg af hans forgængere Bartold og Johannes, at de ikke kan stævnes uden for byen.

20 *A*: tabt, men refereret af Poul Cypræus: Kgl. Bibl. Gl. kgl. Sml. fol. 1047 f. 153 v, Tryk: J. A. Cypræus, Annales 335 (efter *Aa*); Burch. Menckenius, Scriptorum rerum Germanicar. III 611 (efter Broder Bojsens bearbejdelse af Cypræus); Westphalen, Monum. ined. III 302 (efter Broder Bojsens bearbejdelse af Cypræus). — Reg. Dan. nr.*2307; Rep. 1. rk. nr. 2542s.

25 **A** *nno 1357 Nicolaus prædecessorum suorum privilegia, nempe episcopi Bartoldi et Ioannis, senatui et populo Flensburgensi data, confirmat, quorum summa hæc est: ne quis senatorum aut civium, qui in civitate habitant, extra limites et territorium eius uel munitiones auctoritate et mandato episcopi et aliorum prælatorum citari debeat, iure tamen episcopali et aliorum prælatorum ecclesiæ Slesuicensis intra moenia saluo et penitus reseruato.*
 30 *Acta hæc sunt Suauestadii anno 1357.*

1386. 21. februar.**18**

Raad og borgerskab i Slesvig offentliggør en overenskomst med raad og borgerskab i Flensborg om gensidig fri handel for borgerne i Flensborg og Slesvig
 35 *samt om de flensborgske borgeres retsforhold i Slesvig.*

I wolbedachten] be er tilf. o. lin. *Aa*.

A: mgl. — Aa: Flensborg stadsarkiv. Perg. hs. Copiale II 11.

Tryk: Dipl. Flensb. I 129 nr. 32. — Reg. Dan. 2778*; Rep. 1. rk. nr. 3510.

Allenn, de desse ieghenwardigen breue szeen edder horenn, raedt vnnde borghere to Sleswick ewighenn heyl in gode. Willenn wetenn allenn ieghenwardighenn vnde nakomendenn, dat wii wolbedachtenn vnde be-⁵ radenn mode midt eneme vulborde der beschedenenn manne, rade vnde borghere to Fflenszborch, vnnsenn leuen frundenn, hebbenn tractatus vnde endracht ghemaket vnde vormiddelst gudenn louenn ghelauet, also hir na schreuen steidt. Tome erstenn dat alle borghere to Fflenszborgh in deme markede vnnde in vnnsenn iarmarkede midt erenn copenschopp to kopende vnde to vorkopende, wo vakenn see tho vnns komenn, liick vnnsenn borgern hebbenn vriheidt midt erenn gudern; doch scholenn se nicht eghenn waninghe hebbenn edder lange tiidt midt wesenn ere kopenschopp to driuende. Item nenn Flenszborgher borger schal midt vnns edder mach werdenn hindert vmme schulde, ock ere gudere edder ere¹⁵ dinge nicht werdenn bekummerdt edder beseth. Item nummeth van vnnsen borgern iemande van borgern vann Flenszborch schal theen vor ienighenn furstenn edder mechtighenn riddermateschenn man vmme misdaet edder broke, men he schal ene erstenn nach rechte vorvolgenn vor deme rade to Sleswick edder to Fflenszborgh. Item nummeth, de vorvluchtich is vmme²⁰ schulde edder vmme misdaet, wat idt sy, schal werdenn gheleydet an vorval der borghere to Fflenszborgh, men also he vor vnns anghesprakenn werdt, schal to rechte stan, also de schickinghe des rechtes esschet. Item de vorbenomeden borghere to Fflenszborch in erenn rechtuerdighenn sakenn vnde werkenn willenn wii, so verne wii rechtliikenn vnnde lympliikenn²⁵ dôn moghenn, vorderenn vnde bylegghenn sin. To ener tuchnisse is vnns segel hir vor ghehanget. Gheuen ame iare des heren m^o ccc^o lxxx sexto in sunte Peters auende des werdenn apostels ad cathedram.

19

1398. 10. august.

Gottorp.

Hertug Gerhard stadfæster de friheder og statutter, som borgerne i Flensborg³⁰ har haft i hertugerne Erik og Valdemars og i greverne Henrik og Claus' tid, og giver dem yderligere toldfrihed af deres egne varer i Flensborg.

A: Flensborg Stadsarkiv. Nr. 10. Perg. 26,5 × 18 (plica 3,3). Hertug Gerhards segl af ufarvet voks, DKS. nr. 150, i røde og gule silketraade. Blikkapsel.

Tryk: Westphalen, Monum. ined. IV 1955; Clæden, Monum. Flensb. I 248 (efter³⁵ Kopi af A. G. Hojer); Dipl. Flensb. I 142 nr. 39. — Reg. Dan. nr. 2972*; Rep. 1. rk. nr. 4210.

Wy Gherard, van godes gnaden hertoghe tu Sleswik, greue tho Holsten, Størmeren vnde to Scowenborg, enbeden al den gheennen, dar desse breff tu kûmt, heyl an gode, vnde begheren tu wetende beyde de tu komende zin vnde de ieghenwardich zin, dat wy vor vns vnde vor vnse⁵ eruen hebben ghegheuen vnde stedighet, gheuen vnde stedighen an desme ieghenwardighen breue, na rade vnde volbord vnser truwen radgheuen, dem rade vnde der menheyt vnser stad Flensborg al de vryheyt vnde statuta, de zee ghehad, bruket vnde bezeten hebben vnder den tyden Erikes vnde Woldemares, wandaghes hertoghen tu Iutlande, vnde na hebben bezeten vnder den tyden vnser leuen vaders greuen Hinri[kes] vnde vnser vedderen greuen Clawes, zeligher dechnisse, greuen to Holsten, Størmeren vnde to Scowenborg, alzo dat ze der so bequemeliken vnde zo vryeliken scolen bruken vnde ze bezitten, alzo zee dan hebben by vnser voreuaren vnde olderen tyde, sunder ansprake vnde bewernisse enes¹⁵ ieweliken, de dor vnser willen don wil vnde laten. Vortmer zo gheue wy den bôrgheren vnser stad Flensborg vørescreuen de gnade vnde vryheyt, dat ze vor ere eghene gud, haue vnde kopenscop binnen vnser stad Flensborg nenerleye tolne gheuen dœruen edder scolen; vnde hebben des tu tughe vnse inghezeghel myd willen vnde wiscop henghen laten an dessen²⁰ breff, de gheuen is tu Gottorpe na godes bord dryttteynhundert iar dar na an deme achte vnde neghentighesten iare an sunte Laurencius daghe. Hir hebben ouer ghewezen vnse leuen truwen man vnde radgheuen, also her Siuerd Dozenrode, her Hinrik van Aleuelde, ryddere, her Nicolaus Bekker, vnse scriuer, Eghard Kûle, vnse voghet tu Gottorpe vnde vele guder lude,²⁵ de louenwerdich zin.

Gottorp.**1398. 10. august.****20**

Hertug Gerhard skøder og sælger til raadet og menige borgerskab i Flensborg skoven kaldet »de Røde« syd for Flensborg med al dens tilliggende undtagen møllestrømmen.

³⁰ A: Flensborg Stadsarkiv. Nr. 11. Perg. 26 × 14,5 (plica 3,3). Røde og grønne silke-traaede.

Tryk: Westphalen, Monum. ined. IV 1954; O. H. Møller, Bericht von der Stadt Flensb. I 9; Clæden, Monum. Flensb. I 247; Dipl. Flensb. I 143 nr. 40. — Rep. Dan. nr. 2973*; Rep. I. rk. nr. 4211.

³⁵ **W**y Gherard, van godes gnaden hertoghe tu Sleswik, greue tu Holsten, Størmeren vnde to Scowenborg, bekennen vnde betughen openbar an desme breue, dat wy vor vns vnde vor vnse eruen myd desme openen

breue hebben ghesçøtet vnde vorkoft den erliken luden, deme rade vnde der menheyt vnser stat Flensborg, dat holt gheheten de Rûde, bylegghen an dat zuden by Flensborg, alzo dat belegghen is an siner schede, myd erde, watere, holten, bûschen, stûveten, droghe vnde nat, vt ghenomen al vnser molen strøme myd al eren anvallen; doch zo ghunne wy vnser radmannen 5 van Flensborg vnde orlouen en an desseme breue, dat ze mōghen bruken erer vischwatere, vnde scolen bruken desses holtes, alzo dat belegghen is an siner schede, tu ewighen tyden zunder ansprake enes ieweliken, de dor vnser willen don wil vnde laten, vnde beden vord by vnser hulden, dat ze ienich man na desme daghe dar mer ane hindere edder bewere, vnde hebben 10 des tu tughe vnse inghezeghel henghen laten an dessen breff, de gheuen is tu Gottorpe na godes bord drytteyn hondert iar dar na an deme achte vnde neghentighesten iare an sunte Laurencius daghe. Hir hebben ouer ghewesen vnse leuen truwen radgheuen her Siuerd Dozenrode, her Hinrik van Aleuelde, ryddere, her Nicolaus Bekker, vnse scriuer, Eghard Kûle, 15 vnse voghet van Gottorpe, vnde vele anderer louenwerdighen lude.

21

1413. 14. september.

Marienberg.

Kong Erik af Pommern stadfæster Flensborgs privilegier og giver borgmestre og raad ret til at vælge byfogeden. Naar krigen er til ende, maa de give sikkerhed og lejde i byen, til hvem de vil, undtagen kongens fjender. Bor- 20 gerne maa købe fødevarer til eget forbrug paa aarsmarkederne i Nørrejylland og føre dem toldfrit til Flensborg.

A: Flensborg Stadsarkiv. Nr. 12. Perg. 44 × 21 (plica 7,4). Kongens segl, af rødt voks i ufarvet, DKS. nr. 62, i røde, sorte og gule silketraade. Blikkapsel.

Tryk: Westphalen, Monum. ined. IV 1955; Clæden, Monum. Flensb. II 86; Dipl. 25 Flensb. I 225 nr. 68. — Reg. Dan. nr. 3274*; Rep. I. rk. nr. 5289.

Wy Erik, meth guds nadhæ Danmarks, Swerighes, Norghes, Wændes 30 wok Godes konungh ok hertogh i Pomeran, helsæ allæ mæn, som thettæ breff høræ eller see, ewynnelikæ meth gudh, ok kungøræ allæ mæn swo wæl nærwærendes som kommæ schulendes, at æffter thy at waræ kæræ rathmen ok bymen ok almugeth i war stadh Flensborgh i longæ tiidh fra waræ forældræs, konungæ i Danmark ok waræ hænder ok styrelsæ waret haffwæ, ok andre herræ, the som oss ok waræ forældræ konungæ offtæ ey wenlike waret haffwæ, vnder giffwen haffwæ waret, ok æræ nw aff guds nadhæ til waræ ok wart riges hænder ok styrelsæ igen kompne, for hwilket 35 oss bør thøm i allæ handæ madæ i theræ bestandelsæ at betrachtæ, ok nw helst forthy at wy fynnæ, at theræ logh ok priuilegia, ther the her til hafft

haffwæ, æræ thøm ey swo fulkommelikæ til theræ bestand, som the wæl be-
 thorffte, tha for theræ troschap, kerlich ok tro thïenistæ, wy nw aff thøm
 befunnet haffwæ, ok her æffter aff thøm swo befynnæ schulæ : tha aff war
 konungxlikæ macht ok nadhæ tha stædhe wy thøm theræ *privilegia* til
 5 wart ok theræs ok theræ stadhs oc almennelegh nyttæ ok gagn, the waræ
 forældræ konungæ ok herræ thøm giffwet haffwæ. Ther ower aff war syn-
 derlich nadhæ ok kerlichet vnnæ wy thøm, at borghemæstæræ ok rathmen
 mughæ kesæ een beschedhen man i theræ by til war byfoghet, ok hanom
 sculæ the sændæ til oss, at wy hanom stadhfæstæ, ok then schall swo
 10 lenge waræ foghet, som oss ok thøm thycker nyttelicht waræ, swo at the
 sculæ stædhïæ hanom til ok hiælpæ hanom till meth all troscap til all war
 ræt. Item vnnæ wy thøm, at nar gudh will, at thenne twedracht mellen
 the Holstæ herræ ok oss een endæ haffwer, at the sculæ haffwæ full macht
 at leydhæ i thæræ stadh hwem the welæ, waræ fiendæ vnden taghnæ, ok
 15 ee mædhen thenne twedracht staar, vm the nogor leydhæ welæ, tha sculæ
 the gøræ thet æffter war høwitzmants radh, som wy her haffwæ; æn thok
 vnnæ wy thøm, vm nogor wilde kommæ til theræ stadh ok byggæ ok bo
 meth thøm, the mughæ the felighe ok leydhæ, eller vm nogor aff theræ
 eynæ borgheræ wordhe forarmedhe, thøm mughæ the ok felighe ok leydhæ
 20 for gæld ok maning; wilde ok nogræ kōpmen haffwæ leydhæ, thøm sculæ
 the haffwæ macht at leydhæ, vden the waræ wt aff Holsten; welæ the thøm
 leydhæ, thet sculæ the haffwæ meth [w]ar æmbitzmants radh innen then
 tiidh, som foræ screuet staar. Item vnnæ wy thøm aff war synderlich nadh
 at kōbæ vppa waræ menlikæ iarmarkneth wdi Norræ Jutland ædende waræ
 25 til theres eghet hws kost ok thet heem at føræ til Flensborgh, vden all toll
 oss eller waræ æmbitzmen vppa waræ wæghnæ ther fore at giffwæ. Ok for-
 byudhe wy hardhelikæ alle waræ æmbitzmen ok theræ vnderfoghedæ ok
 alle andræ, ee hwo the hælst ære, thisse forscriffnæ waræ bymen amod
 thenne forscriffnæ war nadhæ i nogræ madæ at hindræ vnder war wredhe
 30 ok konunglike hæffnd. Till meræ bewaring alle thisse forscriffnæ styckes
 tha haffwæ wy wort incigle meth wilæ ok witschap æffter war riges
 raths rath ladet hænges for thettæ breff. Datum in castro nostro Maryen-
 bergh anno domini millesimo edº xiiiº ipso die exaltacionis sancte crucis.

Gottorp.

1431. 31. december.

22

35 *Hertugerne Adolf og Gerhard stadfæster de friheder og statutter, som borgerne i Flensborg har haft i hertugerne Eriks og Valdemars og i greverne Henriks, Claus' og Gerhards tid og giver borgerne toldfrihed af deres eget gods i Flensborg.*

A: Flensborg Stadsarkiv. Nr. 13. Perg. 24 × 15,5 (plica 2,8). 2 perg. seglremme. —
 B: Kgl. Bibl. Gl. kgl. Sml. fol. 1150 (Reg. Christierni I) 33 med overskr.: *Confirmacio
 priuilegiorum der stadt Flensborch confirmeret vnde vornyet dorch zeligen hertogen Alue
 vnde Gherde heren der vorbenomeden lande.*

Tryk: Westphalen, Monum. ined. IV 1956; Dipl.Flensb. I 383 nr. 98; Urkunden-⁵
 sammlung IV 21 nr. 11. — Reg. Dan. nr. 3517 = *4894; Rep. 1. rk. nr. 6530.

Wii Alff vnde Gherd, van godesgnaden hertogen to Sleswiick, greuen
 to Holsten, Stormeren vnde to Schowenborgh, entbeden alle den
 ghennen, dar desse breff to kumpt, heyl an gode vnde begheren to we-
 tende, beide de tokomende syn vnde de ieghenwardich syn, dat wii vor¹⁰
 vns vnde vor vnse eruen hebben gegheuen vnde stedighet, gheuen vnde
 stedighen an desseme ieghenwardighen breue, na rade vnde vulbort vnser
 truwen ratgheuen, dem rade vnde der meenheit vnser stad Vlensborgh
 alle de vriiheit vnde statuta, de se gehat, bruket vnde beseten hebben
 vnder den tiiden Eriikes vnde Woldemares, wandages hertoghen to Iut-¹⁵
 lande, vnde na hebben beseten vnder den tiiden vnses elder vaders greuen
 Hinrikes vnde vnses vedderen greuen Claweses vnde vnder den tiiden her-
 toghen Gherdes, vnses leuen vaders, hertoghen to Sleswiick, greuen to
 Holsten, to Stormeren vnde to Schowenborgh, seligher dechnisse, alzo dat
 se der so bequemeliken vnde so vryeliken scholen bruken vnde zee besitten,²⁰
 alze se dan hebben bii vnser voreuaren vnde olderen tiiden, sunder an-
 sprake vnde bewernisse enes iewelken, de dor vnser willen don wil vnde
 laten. Vortmer so geue wii den borgheren vnser stad Vlensborgh vor-
 screuen de gnade vnde vriiheit, dat se vor ere eghene ghud, haue vnde
 kopenschop bynnen vnser stad Vlensborgh nenerleie toln gheuen doruen²⁵
 edder scholen, vnde hebben des to tughe vnse ingheseghele mid willen vnde
 witschop henghen laten an dessen breff, de gheuen is to Gottorpe na godes-
 bort veerteinhundert iar dar na in deme eenvndedrittigesten iare an dem
 nygen iaes auende. Hiir hebben ouer gewesen vnse leuen truwen man vnde
 ratgheuen, alze her Iohan Stake, her Detleff van Aleuelde, her Hinrik³⁰
 Rixstorp, her Diderik Blome, rittere, Henneke Dozenrode, Breydeke
 Rantzow, knapen, vnde vele mer ghuder loffwerdigher lude.

23

[1440—48].

*Kong Christoffer af Bayern giver borgerne i Flensborg privilegium ved-
 rørende sildefiskeri.*

35

A: mgl., men omtalt i Herredagsdombog nr. 13 f. 358, 1592 2. juni: *Dom emellom
 borgermester och raadt aff Flensborrig pa thend ene och borgemester och raadtmenndt aff
 Olborrighuus paa thend anden side om sildefiskende for Olborrig och vdi Nibe.*

Ther emod beretthe for^{ne} Olluf Meckelborrig och beklagede paa meenige ^{375 r}
 Flennszborrigs indbüggeris vegne, huorleedis the ere formeentt och for-
 holdett therris handell och vandell meth therris sild saltherii vdi Niibe aff
 borgemester och raadmendtt wdi Olborrig, som the aff gammell tid hafft
⁵ haffuer och bruet ligesom ander vorris vnndersotthe, som the meth tings-
 widtne och stocheneffn aff the omliggendis herrether ther sammestedt for-
 mheener thennum at bewise, disligeste beretthe thennum naadigst at verre
 preuilerit aff fremfarender konninger, først aff konningh Christoffer och
 siden naadigst aff ephtherfølgendis herrer och konninger confirmerit och be-
¹⁰ synderlige aff wor || kiere herre fader, salig och hoglofflig ihukommelse, yder- ^{375 v}
 mheere naadigst att vere preuilegiert, som the strax for ossz bewiste medt hog-
 bemelthe vor kiere herre faders obne breff vdgiffuett paa vortt slott Frederichs-
 borrig thend 22. martii anno 1578 liudendis vdi sin mheeningh, att borgemester
 och raadmend wdi Flensborrigh paa therris egne och therris medtborgeris
¹⁵ vegne, som søge sildefischennde till vortt rige Norge, hafuer vnderdannist
 for vor kiere herre fader beklaget, huorleedis the forgangne sommer schall aff
 vorre tholdere verre medt thold ydermheere besuergitt end sedwanliggt hafuer
 verritt, tha hafuer hans Maiiestæt aff synderlige gunst och naade vnndt och
 tilladt, att vorre vnndersotthe vdi for^{ne} Flensborrigh mue her ephther som til-
²⁰ fornne lade besøge sildefischennde her vdi for^{ne} vorre riger Danmarck och
 Norge och samme therris handell och vandell meth sildefiskende att hafue
 bruge och nyde vdi slig friiheedt och tholdtt som andre rigens indbüggerer her
 sammestedt och icke ydermheere end the paa nogenn vorre toldsteder meth
 thold ther aff at schulle ther ephther besuergis etc.

25

1448. 10. marts.

24

Hertug Adolf af Slesvig indrømmer, at den opdæmmede Struxdam og det halve af Mordbæk, som han har ladet inddæmme paa egen bekostning, tilhører byen Flensborg; naar raadet gør krav paa at faa det tilbage, skal det erstatte ham bekostningerne ved inddæmningen.

³⁰ A: tabt. — Aa: Flensborg Stadsarkiv. Nr. 16 (a) (17. aarh.). — Ab smst. Nr. 16 (b) (18. aarh.). — B: Kgl. Bibl. Gl. kgl. Sml. fol. 1150 (Registrum Christierni I) 36 med overskr.: *Item I breff oppe de vryheit der waterstouwinge in Struxdam der stadt Flensborch to behorende.*

Tryk: Clæden, Monum. Flensb. I 347; O. H. Møller, Hist. Bericht von der Stadt
³⁵ Flensb. I 10; Dipl. Flensb. I 541 nr. 135; Urkundensammlung IV 24 nr. 15. — Reg. Dan. *5586; Rep. 1. rk. nr. 7768.

Text efter B, udfyldt og med varianter efter Aa og Ab.

Wii Alff, van gots gnaden hertog to Sleszwig, [graue tho Holstein, Stormarn vnnnd Schouwenborch,] bekenen apenbare in desseme vnseme breue iegenwardigen, dat de waterstowinge Struxdam vnde de helffte van der Mordbeke vppe de sudersyden in Wiisherde belegen, de wii oppe vnse eigene kost vnde arbeit stouwet hebben, to horen vnse vndersaten, deme⁵ rade vnde menheit vnszer stadt Flensborch. Vnde wanner de vorbenomede radt vnde ere nakomelinge de vorbenomeden dyke vnde stouwinge suluen esschen vnde wedder hebben willen, so scholen se na twier vnse rades vnde twier erer erbaren frunde kenninge vnde schedinge vns, vnse eruen vnde nakomelingen arbeit vnde kost, dat dat dikent vnde damment gekostet¹⁰ hebben, na redelicheit wedder leggen vnde betalen. Alle desse vorscreuen stuccke laue wii Alff [hertoch tho Sleszwich] vorbenomet vor vns, vor vnse eruen vnde nakomelinge deme erbenomeden rade vnde eren nakomelingen in guden truwen stede vnde vast sunder alle arch to holdende. To groter tuchnisse alle desser vorscreuen stuccke hebbe wii Alff [hertoch tho¹⁵ Sleszwig vorbenømmet, vor vns, vor vnse eruen vnnnd nhakommelinge] vnse ingesegel witliken henget laten nedden an dessen breff, de geuen vnde screuen is na der bordt Christi vnse heren mcccc dar na in deme xlviii iare ame sondage in der vasten, also men singet in der hilgen kerken Iudica.

25

1461. 20. februar.

Gottorp.²⁰

Kong Christian 1. stadfæster alle de privilegier og friheder, som er givet borgerne i Flensborg af hans forgængere, konger af Danmark, hertuger af Slesvig og grever af Holsten.

A: Flensborg Stadsarkiv. Nr. 15. Perg. 36 × 19,5 (plica 4,5). Kongens segl, af rødt voks i ufarvet, DKS. nr. 78 (ikke anført), i røde og hvide silketraade. Blikkapsel.²⁵ Registreret i Reg. Christierni I 74 med datum 21. februar, trykt Urkundensammling IV 56.

Tryk: Dipl. Flensb. I 563 nr. 148; Urkundensammling IV 56 nr. 36. — Reg. Dan. nr.*6264; Rep. 2. rk. nr. 1267.

Wy Cristiern, van godes gnaden to Dennemarken, Sweden, Norwe-³⁰ ghen, der Wenden vnde Gotten koningh, hertogh to Sleswik, greue to Holsten, Stormarn, Oldemborch vnde Delmenhorst, don witlik alsweme

1—2 graue.. Schouwenborch] etc. B. 3 breue iegenwardigen] iegenwardigen breue Aa—b. 4 der] mgl. Aa—b. 8 na] mgl. Aa—b; jf. flg. — vnde (2)] nha tilf. Aa—b; jf. foreg. 11 redelicheit] rechtligheit Aa—b. 12 hertoch tho Sleszwich] etc. B. 13 deme.. nakomelingen] mgl. Aa—b. 14 stede vnde vast] stedes fast Aa; radesfest Ab. — sunder.. arch] vnnnd vvorbraken Aa—b. 15—16 hertoch.. nhakommelinge] etc. B. 18 mcccc.. xlviii] 1448. Aa—b. 19 kerken] fasten Aa—b.

iegenwardich vnde tokomende, dat wy van sunderger gunst vnde gnade vnde ok vmme truwen vlitigen denst, den de ersamen borgermestere, radmanne, borgere vnde inwanere vnser stad Flensborch vnser seligen voruaren vnde vns bet herto gutwilligen dan vnde bewiset hebben vnde se,
⁵ ere eruen vnde nakomelinghe vns, vnser eruen vnde nakomelingen hirnamals truwelken don vnde bewisen scholen vnde mogen, hebben bestediget, beleuet vnde vulbordet, besteden, beleuen vnde vulborden alle sodane priuilegia, rechticheide vnde vriheide, alse en van vnser seligen voruaren, koningen to Dennemarken, hertoghen to Sleswik vnde greuen to Holsten,
¹⁰ gnedichliken gegeuen, gegund, bestediget, beleuet vnde vulbordet sind, to netende, brukende vnde beholdende, alse se der ie vrygest bi vnser erbenomeden seligen voruaren tiden genoten vnde bruket hebben, vnde ock alle vnser vakenomeden voruaren vnde oldere breue, en, so vorgeschreuen is, gegeuen, de van sunderges anualles oft ock olders wegene mochten vorgan sin
¹⁵ ofte werden, gantzerdinghe bi allen eren puncten vnde articlen samptliken vnde besunderen, likerwiis se van worden to worden hirinne benomet vnde vthgedrucket weren, vulmechtich vnuorkrenket in crafft vnde macht desses vnser breues toholdende vnde tobliuende. Des to furderer sekerheit vnde tuchnisse hebben wy vnse koninglike secret an dessen vnser breff heten
²⁰ hangen, de gegeuen vnde schreuen is vppe vnseme slote Gottorpe an deme vridaghe negest vor deme sondage, alse men in der hilgen kerken singet Inuocauit, na vnser heren bord veerteinhundert in deme eenvndesestigsten iare.

Gottorp.

1480. 8. maj.

26

²⁵ *Kong Christian 1. tillader borgmestre og raad i Flensborg at opkræve pølepenge og lastpenge af fremmede skibe til forbedring og vedligeholdelse af skibsbroen.*

A: Flensborg Stadsarkiv. Nr. 17. Perg. 31,5 × 18 (plica 4,5). Kongens segl af rødt voks i ufarvet, DKS. nr. 78 (ikke anført), i perg. rem. Blikkapsel. Registreret Reg. Christierni I 98, trykt Urkundensammlung IV 101.

Tryk: Dipl. Flensb. I 606 nr. 164; Urkundensammlung IV 101 nr. 69. — Reg. Dan. nr.*7554; Rep. 2. rk. nr. 4614.

Wii Cristiernn, van gots gnaden to Denmarcken, Sweden, Norwegen, der Wende vnde Goten koningh, hertogh to Sleszwich ock hertogh
³⁵ to Holsten, Stormarn vnde der Dithmerschen, greue to Oldenborgh vnde Delmenhorst, don wytlich vnde apembar vor alszweme vor vns, vnse eruen vnde nakomelinghe, dat wii den ersamen vnser leuen getruwen borgermestere vnde radmannen vnser stad Flensborg nw synde vnde to komen-

den van sundergen gunsten vnde gnaden, ock vmme der suluen vnser stad borgere vnde inwonere vnde ock des gemenen varenden kopmans nutt vnde beste wyllen, to verbeterende vnde in wesen to holdende, nw vnde in allen to komenden tyden, de bruggen to strandewart vor der suluen vnser stad vppe dat de kopmane vnde schippere, als van tyden to tyden dar komende werden, ere gudere vnde wahre desto beth in vnde vth schepen vnde vorkeren mogen, gnedichlyken to gelaten vnde vergunnet hebben, tolaten vnde vergunnen ene also iegenwardigen in crafft desses vnser breues, dat se to palegelde to der suluen bruggen van eyneme islyken vrommeden schepe bauen theyn last, nicht in vnnsen ryken efft landen to husz horende, so vaken id dar kumpt, twe schillingh lubesch vnde van eynem islyken schepe bauen twintich last veer schillingh lubesch vnde van allen inhebbenden kopmans guderen vnde wahre, van der last korns negen pennigh lubesch, van der last tunnen gude ock negen pennigh lubesch vnde van schoffholte, klapholte vnde wagenschotte vor eyne islyke last, als de schipper vor eyne last rekent, vnde ock van pyck vnde there van islyker last der gelyken negen penninge, vnde vort van allerleye anderer komenden wahre vnde gudere, als dar komende werden vnde in efft vth schepet werden, in gelyker wyse, als vorschreuen steyt, vor de last negen penninge nemen mogen vnde scholen, sunder iemandes hynder efft insegment. Vorbeden hirurgme ernsthafftygen allen vnnsen vogeden, amptluden, deneren vnde vndersaten vnde allen den iennen, de vmme vnser wyllen doen vnde laten scholen vnde wyllen, de vorbenomeden borgermestere vnde radmanne vnser stad Flensborgh nw synde vnde tokomenden hir ane to hynderende, bewere to donde noch io vorvrechtende, vnder vnnsen hulden vnde gnaden. Datum an vnnseme slote Gottorppe ame mandage na Vocem iocunditatis na Christi gebort verteynhundert ime achtentygesten iare, vnder vnnseme anhangenden koninglyken secrete.

Ad proprium domini regis mandatum per dominum Enewaldum prepositum Slesuicensem.

27

1482. 17. december.

Flensborg.

Kong Hans stadfæster paa sine egne og hertug Frederiks vegne alle de privilegier, rettigheder og friheder, som er givet borgerne i Flensborg af hans forgængere konger af Danmark og hertuger af Slesvig og Holsten.

A : Flensborg Stadsarkiv. Nr. 19. Perg. 33 × 26,5 (plica 4,5). Perg. seglrem.

Tryk: Dipl. Flensb. I 637 nr. 174. — Reg. Dan. nr.*7696; Rep. 2. rk. nr. 5129.

35

Wii Iohann, von gotsgnadenn to Denzmargkenn, Sweden gekorenn
 konyngk, erffgenome to Norwegenn, hertoge to Sleeswvigk, ock
 hertoge to Holstenn, Stormarenn vnde der Dithmersschyn, greue to Olden-
 borgh vnde Delmenhorst, bekennen vnde betugen apembare vor vns,
⁵ vnnsen leuen broder hertogen Frydriche, vnnszer beyder eruen, nakome-
 lynghe vnde alleszweme, dat wii von sunderger gunst vnde gnade vnde ock
 vmme truwen flitigen denst, den de ersamen burgirmeystere, raitmenne,
 borgere vnde inwohnere vnnszer stadt Flensborg vnnsen zeligen vorefaren
 vnde vns bethereto gudwillig gedaenn vnde bewiset hebben, vnde sie, ere
¹⁰ eruen vnde nakomelynghe vns, deme gnanten vnseme leuen brodere, vnser
 beyder eruen vnde nakomelingen hiir namahels truwelich doen vnde
 bewysen schollen vnde mogen, hebbenn bestediget, beleuet vnde beful-
 bordet; bestedenn, beleuen vnde befulborden iegenwerdig alsodane priui-
 legia, rechticheyte vnde vrigheyte, als en von vnnsen zeligen vorefaren,
¹⁵ konyngen to Dennemargken, hertogen to Sleeswygk vnde Holsten, gnedig-
 lich gegeuen, gegunnet, bestediget, beleuet vnde befulbordet zynt, to
 netende, brukende vnde beholdende, als sie ye der vryhest by vnser
 erbenomeden zeligen vorefaren tyden genaten vnde gebruket hebben,
 vnde ock alle vnser obgnanten vorfarenn vnde oldere breue en, so vore-
²⁰ gescreuen is, gegeuen, de von sunderges anfalles effte ock olders wegen
 mochten vorgaen syn effte werden, gantzerdynghe by allen eren puncten
 vnde artikelen samptlich vnde bisunderenn, likerwiis sie von worden to
 wordenn hiir inne benomet vnde vthgedrucket weren, fulmechtig, vnuer-
 krengket in krafft vnde macht desses vnnses breues toholdende vnde to-
²⁵ blyuende. Des to furder sekericheyt vnde tuchenisse hebben wy vor vnns,
 vnnsen gnanten leuen broder, vnser beyder eruen vnde nakomelyngen,
 vnnsse secrett witlich heten hengen an dessen vnnsen bryeff, de gegeuen vnde
 gescreuen is an vnnssem slote Flensborg na Cristi vnnses herenn gebordt
³⁰ dusentveerhundert in deme tweevndeachtentigsteme iare ame dinxtdaghe
 na sunte Lucien daghe, der hilligen iungkfrouwenn.

Gottorp.

1489. 20. november.

28

Kong Hans og hertug Frederik afsiger dom i sag mellem amtmanden i Flensborg Otte Rantzau og raadet sammesteds og fastslaar dettes jurisdiktion over byens mark uden for dens mure og porte.

³⁵ A: Flensborg stadsarkiv. Nr. 22(a). Koncept. — B: Smst. Nr. 22(b). Notarialakt med notarmærke. Perg. 32,5 × 38.

3 og 17 der, 5 og 26 broder, 11 hiir, og 17 vnser] *slutnings-r'et har en ø-krolle, som næppe har sproglig værdi A.*

Tryk: Clæden, Monum. Flensb. I 37; Dipl. Flensb. I 670 nr. 191. — Reg. Dan. *8050; Rep. 2. rk. nr. 6596.

Text efter B med varianter fra A.

In gades namen amen. Int iar na dessuluen vnser heren ghebort dusent
 5 verhuert ame negen vnde achtigesten iare ame fridage vor sancte
 Katerinen dage der hilligen iunkfrowen, vnde was de twintigeste dach des
 mantes nouembris, vmme vespertydt dages edder dar by ime pawesdome
 des hilligesten in godt vaders vnde heren, heren Innocencii des achten, ame
 veften iare synes regementes in der portboden to Gottorppe in iegenwar-
 dicheit der alderdurchluchtigesten, hochghebaren fursten vnde heren,¹⁰
 heren Iohanne, to Denmarken vnde Norwegen etc. koninges, vnde heren
 Frederikes broderen, hartigen to Sleswick vnde Holsten etc., vnde erer
 beiden gnaden redere vnde guden manne, nammeliken her Hans van
 Aleuelde ritter, Siuert Brockdorp, Clawes van de(r) Wisk to Rendesborch,
 Hinrick van Aleuelde heren Iohanssone, Hans Rantzow, Hennick Pock-¹⁵
 wisk Henningessone, Hartig Schinkel, Laurens Leue, Boye Tetenszen vnde
 Ludde Broderssen, ock an myner notarien vnde der vnde(r)screuen tugen
 iegenwardicheit, irschenen in gerichte de ghestrenghe here Otte Rantzow,
 ritter vnde ampetman to Flensborch vppe de eynen vnde anlangede den
 ersamen gansen rath mydt den vervndetwintigen dar suluest vppe de²⁰
 anderen syden vmme een swarth perth, dar Hans Vulffes knecht ame
 malenstrome buthen vor Flensborch aff vordrenket was, vnde sick vor-
 hapede, nach deme dat idt buthen der stadt muren vnde porthen gheschen
 were, eme de sake also eneme ampetmanne der borch vnde nicht deme
 erbenomeden rade queme to richtende vnde dat he der haluen dat sant vt²⁵
 Wysherde to esket hadde, dar denne de erbenomede rath lethen wedder
 vppe antwarden, dat se auer mennighen iaren dat gherichte vnde dat recht
 buthen der stadt Flensborch muren auer alle dat ganse stadt velt beth an
 de endeschedinge ghebruket vnde fry ghehadt hebben sunder iemandes
 ansprake vnde der haluen noch so rowliken bruken, so dat vppe er velt-³⁰
 marke beth her tho nen santmanne ghescheden hebben, vnde dat vort so
 war tho makende vnde tobewisende togeden se veler szeligen heren koningen

5—6 sancte.. dage] Katrine A. 6 was] is A. 13 nammeliken] namelyken A. 14 de(r)]
 des B. 17 vnde(r)screuen] vndescrueen B. 20 gansen] mgl. A. — mydt.. suluest] tho
 Flensborch vnde de verundetwyngtick A. 21—22 ame.. was] aff vordrunken was ame
 molen strome buten vor Flensborch A. 22 sick vorhapede] szede A. 24—26 eme..
 hadde] dat de erbenomede radth der haluen dat nicht hadde to richtende, men eme de
 szake also eneme amptman to Flensborch behorde to richtende A. 26 denne] vort
 tilf. A. — lethen] mgl. A. 27 antwarden] vnde seden tilf. A. 28 der stadt] mgl. A.
 — muren] mgl. A. — dat.. velt] der stadt veltmarke A. 29 de] ere A. — ghehadt] mgl. A.
 30—31 der.. hebben] noch iegenwardighen hebben A. 31 so] mgl. A. 32 szeligen] mgl. A.

vnde fursten breue vnde priuilegien vnde ok mede tho ere stadt bock, dat eme dorch den durchluchtigesten heren vnde fursten konigk Wolmer milderdechtenisse ghegunnet vnde ghegeuen ys, wilkere dar apenbare in gherichte ghelesen wordt. Vnde dar na nach velen reden vnde wedderreden
⁵ bevolen vnde lethen de erbenomeden fursten vnde heren beyde parte aff wisen sick dar vmme to besprekende, vnde dar na nach rypeme rade vnde wolbedachtem mode heten se beyde parte erbenomet wedder in esken vnde en een ordel dorch den ghestrengen vnde wolduchtigen heren Hanse van Aleuelde rittere lethen afseggen in desser formen: Dat de durchluchtigesten heren vnde fursten erbenomet sodane breue, vor en ghetoget vnde
¹⁰ apenbar ghelesen, mydt deme stadboke by macht fynden vnde holden willen vnde dat swarte pert, dar de knecht aff vordrenket is, ok in dat stadrecht fynden vnde mydt rechte tho delen. Forde(r) leth ere gnade afseggen, dat se de van Flensborch an der suluen fryheit, als se de nw
¹⁵ hebben gheerueth vnde entfangen, vnghekrenket dar by holden willen, vppe wilkere to sprake vnde antwordt vnde ordels afsprekinge, so vorsecreuen ys, de erbenomede rath my vnderscreuen notaries vnde apenbar scriuer dar tho eskeden, ick en hir vppe een apenbar instrumentum vorramen vnde dar vppe maken wolde. Dossent syn so gheschen ame iare, daghe,
²⁰ stunden, pawesdôm vnde stede bauenscreuen in iegenwardicheit der ersamen prestere heren Nicolao Wilkyni vnde Hermanno Sarnhaghen viccarien vnde prestere an vnsere leuen frowen karken to Flensborch, tughen hir to ghebeden vnde esket.

Vnde ick Eggardus Hayngk, een clerick des stichtes to Sleswick vnde
²⁵ van hilliger pawestliker macht een apenbar scriuer vnde notarius, wente ick sodane tosprake vnde antwordt mydt des ordels afsprekynghe anhorde vnde personliken dar by was vnde dat so noterde vnde der haluen dyt apenbar instrumentum mydt myner egenen hant ghescreuen vnde vnder-

---

1 fursten] segele vnde *tilf. A.* 2—4 eme.. wordt] na vrumer lude irkantnisse in hundert iaren vnde meher nicht ghescreuen ys, wilkere beyde breue vnde bock apenbar ghesleszen worden *A.* 4 na] *mgl. A.* 5 bevolen vnde] *mgl. A.* 6 sick.. besprekende] *mgl. A.* — dar na] *mgl. A.* 7 heten] *mgl. A.* — erbenomet] *mgl. A.* 8 vnde wolduchtigen] *mgl. A.* 9 desser formen] dusser wisze edder deme ghelick *A.* 10 breue] vnde priuilegien *tilf. A.* 11 apenbar] *mgl. A.* — mydt.. stadboke] vnde oek dat stadt bock *A.* 11—12 vnde.. willen] *mgl. A.* 12 swarte pert] pert erbenomet *A.* — knecht] *mgl. A.* — vordrenket is] vordranck *A.* — ok] *mgl. A.* 13 Forde(r)] Forden *B.* 14 afseggen] seggen *A.* — van Flensborch] stadt Flensborch midt den inwaneren *A.* 19 vnde.. wolde] scholde *A.* — Dossent syn] Dyt ys *A.* 19—20 daghe, stunden] indictien *A.* 20 vnde stede] *mgl. A.* — iegenwardicheit] vnde bywesende *tilf. A.* 22 vnde prestere] *mgl. A.* 23 vnde] to *tilf. A.* 26 mydt.. afsprekynghe] vnde dat ordel dar uppe uth ghesproken also bouen screuen *A.* 27 personliken] *mgl. A.* — vnde (2).. noterde] *mgl. A.*

screuen, mydt myneme signet, namen vnde thonamen wanlik vnde stetlick hebbe idt *consigneret* in tugennisse aller vnde ener ysliken artikelen bauen screuen, dar to ghebeden vnde esket.

29

1491. 28. juli.

Flensborg.

Kong Hans giver borgerne i Flensborg eneret paa handel med beboerne i 5 Flensborg len.

A: Flensborg Stadsarkiv. Nr. 24. Pap. 30,5 × 21. Paa bagsiden kongens segl, DKS. nr. 88 (ikke anført), delvis bortfaldet og nu dækket af papir.

Tryk: Clæden, Monum. Flensb. II 71 nr. 197; Dipl. Flensb. I 691. — Reg. Dan. nr.*8139; Rep. 2. rk. nr. 6960. 10

Wy Iohann, van gots gnadenn to Dennemarckenn, Norwegenn, der Wende vnnnd Gottenn konning, gekorenn tho Swedenn, hertoge tho Sleswig, ock tho Holstein, Stormarnn vnnnd der Dithmarschenn, graue tho Oldenburg vnnnd Delmenhorst, don witlich apenbar bekennde vor allsweme, dat wy van sunderger gunst vnnnd gnade wegenn vnnser stat 15 Flensborch den borgernn vnnnd gemeynen inwonern darsuluest tho verbetheringe, nutte vnnnd bestande gnedichlikenn gegunnet vnnnd verorlouet hebbenn, dat de borgere vnnnd inwonere to Flensborch in vnsem lehne Flensborch mit den buhren vnnnd lûdenn vp deme lande vnnnd anders neynerley fromde koplûde kopslagenn, kôpen vnnnd verkopen môgen vnnnd 20 scholenn; vnnnd wes de fremde kopmann dar vmbelanges vth deme lehne kôpen vnnnd wechfûhrenn willen, dat schall de frômde kopmann weddervmbe kôpen van vnnsen borgernn to Flensborch vnnnd nichts van den lûden vp deme lande besetten, ane argelist vnnnd geuerde. Io doch stedes beholden wy vnnns, vnnnsenn eruen vnnnd nakomelingen fulkomenen macht 25 dyt priuilegium touernygende, afftoleggende edder touerandernde, als vnnns dat nuttest vnnnd bequemest syn dûncket. Vorbedenn dar vmme allen vnnsen amptlûden, vokedenn, tôlnernn, denern, vnnndersatten vnnnd allen den iehnnen, de vmme vnnnsentwillen don vnnnd laten scholenn vnnnd willenn, de obgenanten vnnse bôrgere vnnnd inwonere to Flensborch hyr 30 ane tohinderende, hindern tolatende edder in ienigermathe touervnrechtende, vnnnder vnnsen huldenn vnnnd gnadenn. Gegeuen vp vnnser borch Flensborch am donredage nha sente Iacobs dage anno etc. im eyvnndnegentigestenn iare, vnnnder vnnsem signete.

Ad mandatum domini regis proprium. 35

I wanlik] truwlyck A. 3 dar to] *mgl. A.* 19 lûdenn] *e't over vokal i dette og andre ord i nr. 29 er næsten kun to skraatstillede, tildels ret svage prikker A.*

Flensborg.

1491. 9. november.

30

Kong Hans paabyder indbyggerne paa Als og i Sundeved efter gammel sædvane at bringe deres korn og andre varer til torvs i Flensborg og ikke ud af landet.

⁵ A: Flensborg Stadsarkiv. Nr. 25. Pap. 29,5 × 21,5. Paa bagsiden kongens segl, papir over voks, ganske udvisket, DKS. nr. 88(?) (ikke anført).

Tryk: Clæden, Monum. Flensb. II 72 (med urigtigt aastal 1501); Dipl. Flensb. I 692 nr. 198. — Reg. Dan. nr.*8155; Rep. 2. rk. nr. 7000.

¹⁰ **W**ii Iohann, van gotsgnadenn to Denmargken, Norwegenn, der Wende vnde Gotthen koning, gekoren to Sweden, hertog to Sleszwig, ock hertog to Holsten, Stormerenn vnde der Dithmerschenn, greue tho Oldemborg vnde Delmenhorst, entbeden allen vnsen leuen getruwenn vnder-saten vnde gemeynnenn inwoneren samtlich vnde besunderenn in Alssen vnde Sundewith vnse gunste vnde gnade touorenn vnde don iuw towetende, ¹⁵ dat vor vns bericht is wordenn, dat iuw forboden syn schole, iuwe korne vnde wahre in vnse stadt Flensborch, also gii van older gewontheid bethereto plegen todonde, to margkede thobringende, dat vns nicht enweynich vorwundert. Wo deme alles, gebeden wii iuw ernstlich vnde willen, dat gii iuwe korne to Flensborch fuhrenn vnde dar bringen tomargkede, also iewerlde van older gewontheid wontlich gewest is, gii ock bethereto stedes gedan hebbenn, vnde in neynerleyemathe buthen landes fuhren tokope, vnde forbedenn dy Iwen Reuëntlouwenn, vnsem leuen getruwenn amptmanne to Sundersborch, allen anderen vnsen amptluden, vogeden, deneren vnde vndersatenn de vth Alssen vnde Sundewith ²⁰ hiirinne tohinderende edder hinderen tolatende in ienigermate, vnder vnnsenn hulden vnde gnaden. Datum to Flensborch ame midweken vor Martini episcopi anno etc. xcprimo, vnder vnsem signete.

Flensborg.

1492. 26. juli.

31

Kong Hans paabyder borgerne i Flensborg at være magistraten lydige.

³⁰ A: Flensborg Stadsarkiv. Nr. 26. Papir 30,5 × 21,5 med segl, papir over voks, DKS. nr. 88 (ikke anført), paatrykt paa bagsiden.

Tryk: Dipl. Flensb. I 693 nr. 199. — Reg. Dan. nr.*8204; Rep. 2. rk. nr. 7178.

³⁵ **W**yy Iohann, van gotsgnadenn to Dennemarcken, Norwegenn, der Wende vnnd Gottenn konning, gekornn tho Swedenn, hertege to Sleswig, ock to Holstein, Stormarnn vnnd der Dithmarschenn, greue tho

Oldemborch vnnd Delmenhorst, entbedenn iuw vnnsenn leuenn getruwenn borgernn, vnndersatenn vnnd gemeynen inwonernn to Flensborch vnnsen gunste vnnd gnade touorenn, vnnd gebeden iuw allenn samptlich vnnd eynen islikenn besundernn ernstlikenn, dat gy hyrnammalls den ersamen vnnsen leuen getruwen borgermeisternn vnnd rathmann tho Flensborch ⁵ vann vnnsen wegenn horich, gehorsam vnnd vnnderdenich syn scholenn, iuw recht vnnd vnrecht vor sy toerforderende vnnd iuw in allermate nha sie torichtende, vnnd nemandt van iuw sich hyrnammalls vordriste, in ienigermathe twydracht, vpplob effte vnwillenn twuschen deme rade, borgernn vnnd gemeynheidt to makende, vnnder vnnsen huldenn, gnaden vnnd ¹⁰ brôke. Weret auerst iemandt sich verdristede hyr entiegeenn to donde, den gedenc kenn wy nha gebôre ernstlich an lyue vnnd gude darvmmen tostraffende. Datum to Flensborch am donredage nha Iacobi apostoli anno m cccc lxxxii vnnder vnnsen signete.

Ad mandatum domini regis proprium. ¹⁵

32

[Omr. 1500].

Vedtægt af borgerne i Flensborg vedrørende skatteligning.

A: Flensborg museum. Pergamentsblad vedhæftet St. Knuds gildeskraa.

Tryk: Lüders, Statutum der Stadt Flensburg 56; Dipl. Flensb. II 931 nr. 841 (efter Lüders). ²⁰

Datering: Skriften henviser vedtægten til tiden omkr. 1500, hvad der er i god overensstemmelse med, at kongen, som omtales deri, paa den tid var i besiddelse af Flensborg.

Desse stücke vnde artikele synt beleuet vnde gemaket van den borgren bynnen Flensborgh, welke hiir namals strenggelken holden schal, ²⁵ vnde numment dar entegen to sprekende by des konynges hulden.

To deme ersten. De borgere, de dar wanen in husen, de scholen gheuen achte schi(l)linge huspennynghe, vnde de bodeners vnde alle de iennen, de nyn egen hues hebben, veer schillingh lubesch to vorschate.

Item de borgermestere vnde de radmann scholen vrigh wesen vor dat ³⁰ hues, dar se ane wanen suluen, vnde ok vor alle ere gud, se hebben vnde hanthereth vnde mede copslaghen.

Item scholen de borgermestere vnde radmann neten ere olden rechticheide.

Item schal een ysliik borger gheuen enen witten pennyng van ener ³⁵

12 gude] tilf. o. lin. A. 27 ersten] r er tilf. o. lin. A. 28 schi(l)linge] schichlinge A. 33 radmann] derefter overstr. scholen A.

iewelken mark to schate, kan id so to reken; kan id auer also nicht to reken, so leggen se vth vnde maken, dat id tho reke.

Item scholen de borgermestere vnde radmann dat schot auer leggen vnde reken vnde segghen id den borgren, wo dat tolanghen kan.

5 Item van alleme gude, se hebben vnde hanteren, scholen se schaten, behaluen van eren snedenen kledern, dar synt se ane vrigh, vnde scholen ere schot so don vnde gheuen by eren eeden in den hilgen to zwerende.

Vyntmen wene, de mene zwereth, vnde also nicht recht en schated, so neme de konynk syn halue gud vnde de stad de andren helffte synes gudes,
10 vnde richte auer em, alse men auer enen andern mennenedere richtet.

Item scholen de borgermestere vnde radmann eens des iars van deme schate rekenschap don, vnde dar scholen an vnde auer wesen achte bedderue manne besetener borgere vnde horen de rekenschap mede an.

Item wol dar bunden gud hefft vppe deme lande, de schate dar vore,
15 dar id licht.

Item vmme vrigh gud dar antworde eyn ysliik der herschop aff.

Flensborg.

1505. 28. januar.

33

Kong Hans paabyder borgerne i Flensborg at være magistraten lydige.

A: Flensborg Stadsarkiv. Nr. 29. Papir 31 × 22. Paa bagsiden rester af paatrykt
20 segl i rødt voks, DKS. nr. 88 (ikke anført).

Tryk: Dipl. Flensb. II 7 nr. 226. — Rep. 2. rk. nr. 10296.

Wy Iohan, van gotsgnadenn to Denmargken, Sweden, Noruegen, der Wende vnd Gotten koningk, hertoch tho Sleszwig, ock to Holsten, Stormarenn vnd der Dithmersschen, greue tho Oldenborch vnd Delmen-
25 horst, entbeden vnsenn leuen getruwen borgermesteren, radtmannen vnd gemeinen inwonerenn vnser stadt Flensborch vnse gunste vnnd gnade touorenn vnd don iw toweten, dat vor vnns is wurden bericht, wo dat etliche iuwe medeborger vnnsen borgermesterenn vnd rade darsuluest vngehorszam vnd nicht vnderdanich syn, sick iegen denn rath reissen,
30 vnwillich vnd wedderstellich allenthaluen finden scholen latenn, dar durch gemelte vnsze stadt vnnd gemeyne inwoneren to merglichen vorderffe vnd vnuorwintlichen schaden mochten kamen, belastet vnd vornichtiget werdenn; begerenn darumme vnnd iw allen ernstlich gebeden, gy vnnsen

1 to (2)] tilf. o. lin. A. 2 vth] tilf. under lin. A.

I nr. 33 har r i slutningen af ord og sammensætningsled ofte en e-krolle; i ordslutning har specielt nn, men ogsaa n og m hyppigt en nasalstreg. Da disse tegn i intet tilfælde nødvendigvis maa have sproglig værdi og gennemgaaende er uden mening, er der ikke taget hensyn til dem.

gnanten borgermesteren vnnd rade darsuluest gehorszam vnd vnderdanich synn, en van vnsent wegen alsze iuwen borgermesteren vnd rade inn aller mathe eindrechtlich, willigen vnd bystendigen iw finden laten, neyne szamelinge edder vnwillen iegen en toreissende. Weret szake, dat woll dar entbauen vann iw sick verdristede, vngehorszam vnnd wedderstredich ⁵ befunden wurde, beuelen wy iw borgermesteren vnd rade darsuluest to Flensborch ernstlich, vnnder vnsen hulden vnd gnaden gebeden, szodann iuwe vngehorsame medeborger vnderwyszen, dar to hebben vnd straffen, inn aller mathe to gehorszam vnnd vnderdanicheit van vnnsen wegen tobringende vnnd alles vnthemeliches vornehmendes afftostellende. Datum ¹⁰ Flensborch dingstages nah conuersionis sancti Pauly anno xv^e quinto, vnnder vnnseme signete.

Rex per se.

34

1514. 22. november.

Tørning.

Kong Christian 2. stadfæster alle de privilegier og friheder, som er givet ¹⁵ Flensborg af hans forgængere konger af Danmark og hertuger af Slesvig og Holsten, og giver yderligere borgerne ret til at indbringe sager, som de ikke selv kan paadømme, for kongen personlig.

A: Flensborg Stadsarkiv. Nr. 32. Perg. 32 × 24 (plica 3,5). Kongens segl, af rødt voks i ufarvet, noget beskadiget, DKS. nr. 98 (ikke anført), i perg. rem. ²⁰

Tryk: Dipl. Flensb. II 107 nr. 295. — Reg. Dan. nr.*10024.

Wy Cristiernn, van gotsgnaden to Denmargken, Norwegen, der Wende vnd Gottenn koningk, gekoren to Sweden, hertoch to Sleszwig, ock to Holsten, Stormaren vnd der Dithmersschen, greue to Oldenborch vnd Delmenhorst, bekennen vnd betugen apenbar vor vns, vnsze eruen, ²⁵ nåkamelinge vnd alszwem, dat wy durch szunderge gunst, gnade vnd toneginge, ock vmme getruwer denste willen, alsze de erszamen vnsze leuen getruwen borgermester vnd radtmanne vnszer stadt Flensborch vns vnd vnszen zeligen hern vader gedan vnd vns, vnszen eruen vnd ³⁰ nakamen hirnamals fordermehr noch truwelicken bewyszenn scholen vnd willen, on alle vnd iszlicke ore priuilegia, rechticheide vnd fryheide, als en van vnszen szeligen vorfaren, koningen to Denmargken vnd hertogen to Holsten vnd Sleszwig, gegeuen, gegunt vnd dar mede gepriuilegiert synt vnd befestiget in aller mathe, wo ock vnszes hern vaders koningk Iohans, milder vnd szeliger gedechtnisse, confirmacio vnd breff dar vpp gegeuen ³⁵ wyder inholdet vnd medebringet, itzundes ock alszo beleuet, fulbordet,

I nr. 34 er overflødige forkortelsestegn over r og nn udeladt; jf. foreg.

bestediget vnd confirmert hebben, gunnen, beleuen, bestedigen, confir-
 meren vnd befestegen de ock alsoo iegenwardigen in vnd mit macht desszes
 vnszes breues, de alle szamptlich vnd szunderlich tobeholden, geneten vnd
 togebruken in allen vnd iszlichen oren puncten vnd artikellen, alsze de ye
⁵ frygest van oldinges her gehatt vnd gebruket hebben, glyker wysze vnd
 aller mathe des gemelten vnszes zeligen hern vaders breff dar vppe wyder
 meher inholdet; hebben enn ock, wo vor berort, getruwer denste haluen,
 vns, vnszen eruen vnd nakamelingen hirnamals tobewyszen, gnedichlick
 gegunt vnd togelaten, ock hir mit iegenwardich gunnen vnd tolaten, dat
¹⁰ wanner dar mit, by vnd twisschen gnanten vnszen borgermestren, radt-
 mannen, borgern, inwoneren vnszer stadt Flenszborch vnd oren egen
 lansten etlike mergklike szaken begeuen vnd fallen wurden, de dar nicht
 vorricht vnd entscheiden konde werden, vnd de alsoo vor vns vpp vnszer
 personliche tokunfft hir in desszen vnszen furstendomen geschaten wurden,
¹⁵ szo scholen se szamptlick vnd beszunderen ock szodanes schotmals vnge-
 hindert geneten vnd gebruken. Desszes alsoo to merer warer orkunde
 hebbenn wy vnsze secrete witlicken an desszen vnszen breff laten hangen,
 de geuen vnd geschreuen is vpp vnszem slathe Dorninge nha Christi
 vnszes hern gebortt vefftein hundert vnd im verteynden iar am dage
²⁰ Cecilie, der hilligen iungkfrouwenn.

Ad mandatum domini regis proprium.

København.

1520. 22. februar.

35

Kong Christian 2. tillader borgerne i Flensborg at købe og udføre fisk fra Ribe til deres eget behov.

²⁵ A: Flensborg Stadsarkiv. Nr. 37. Papir 20 × 14,5. Rester af kongens segl i rødt voks, DKS. nr. 99 (ikke anf.), paatrykt paa bagsiden. — Aa: Smst. Copiale II 46 (2. halv. af 16. aarh.), plattysk oversættelse med dato 1519 16. marts (»den achten dach in der vaste«) og med overskr.: *Van tollens to Rypen fryheit ein olt priuilegium vt Dennischen in Dudesch auergeseteth.* (Med lidt yngre hd. tilf.: *Deest originale*).

³⁰ Tryk: Dipl. Flensb. II 140 nr. 315.

Wii Christiern, met gudts naade Danmarckis, Norgis, Wendis och
 Gottis konning, vdtualt konning tiill Suerige, hartug i Sleszuig,
 Holsten, Stormaren och Dytmarsken, greffue i Oldenborg och Delmen-
 horst, [giøre] alle vitherligt, ath wy aff wor synderlig gunst och naadh[
³⁵ haffue] vndth och tilladitt och mett thette vort obne breff vndhe och
 t[illad]e, ath oss *elskelige* wore burgere i wor kiøpstadt Flensborch mwghe
 nw kiøbe och vdtføre aff wor kiøpstadt Riibe frii och wbehindrett saa mø-

ghen fisk, som them till theris eghen byes behoff nyttthe er i theris eghne hwss. Thi forbiude wy alle, ehwo the helst ære eller være kwnde, serdelis wore fogether, embitzmend, burgemestere, raadtmeid och alle andhre for^{ne} wore burgere vdi Flensburg her emodt athindre, hindre ladhe, mødhe, platze eller i nogher maadhe forfang atgiøre, vndher vor hylleste och ⁵ naadhe. Giffuit paa vort slott Kiøpnehaffn askeotthensdag i fasthe aar etc. mdxx, vnder vort signete.

Relator magister Andreas Glob prepositus Ottoniensis.

36

1521. 23. december.

Odense.

Kong Christian 2. tillader borgerne i Flensburg, at de, naar de skal stille ¹⁰ krigsfolk, maa tage deres arvetjenere til hjælp.

A: Flensburg Stadsarkiv. Nr. 38. Papir 29,5 × 21,5. Rester af kongens segl i rødt voks, DKS. nr. 99 (ikke anf.), paatrykt paa bagsiden.

Tryk: Clæden, Monum. Flensb. I 256 (efter en plattysk oversættelse); Dipl. Flensb. II 147 nr. 322. ¹⁵

Wii Christienn, met gudts nade Danmarckis, Suerigis, Norgis, Wendis och Gottis koning, hertug i Slesuig, Holsten, Sto(r)mern och Ditmersken, greffue vdi Oldenburg och Delmenhorst, giøre alle witterligt, at wii nu aff wor synnerlige gunst och nade haffue vndt och tilladit oc met thette wort opne breff vndtne och tillade, at nar her effther saa skeer, at ²⁰ wii tiilbiwde wore borgere och kiere vndersatte, som bygge och boendis ære vdi Flensburg, at vdgjøre noget kriigis folck oss och riigit tiill tiæneste, tha schulle och mwe the thage tiill thennom till hielp alle theris rette erfftiænere, saa the vdi saadanne reigsser schulle beere saadaanne thyngte och swarhedt met thennom, effther som theris priuilegier indeholde och ²⁵ vduise. Forbiwendendis alle, ehwo the helst ære eller være kunde, thennom her emod athindre, hindre lade, møde, platze, vmage eller i noget maade forfang atgiøre vnder wort hylleste och nade. Giffuit vdi wor køpstadt Otthens maandagen nest effther sancti Thome apostoli dag aar etc. mdxxi vnder wort signete. ³⁰

Relator dominus Magnus Goye miles et marschalcus.

37

1521. 31. december.

Nyborg.

Kong Christian 2. forbyder alle andre end borgerne i Flensburg at handle med bønder og ridderskab i byens omegn.

23 the] o.lin. A.

A: Flensborg Stadsarkiv. Nr. 39. Pap. 28 × 20,5. Paa bagsiden kongens segl, papir over voks, DKS. nr. 99 (ikke anført).

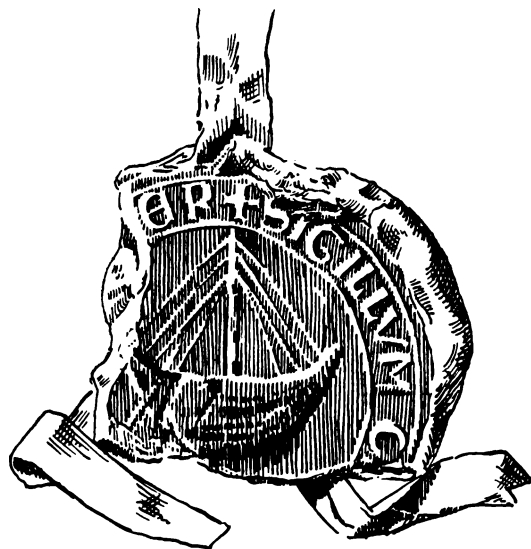
Tryk: Clæden, Monum. Flensb. II 72; Dipl. Flensb. II 148. — Reg. Dan. nr. *10617.

5 *Datering*: Aarets begyndelse er regnet fra juledag.

Wii Christiernn, met gudts nade Danmarckis, Suerigis, Norgis, Wendis
 och Gottis konning, hertug i Slesuigk, Holsten, Stormern och Dit-
 mersken, greffue vdi Oldenborg och Delmenhorst, giøre alle witterligt,
 at wore vndersatte oss *elskelige* borgemesthere, raadmend och menige
 10 borgere vdi wor stad Flensborg haffue bekerdt thennom fore oss, huor-
 ledis at fremmede kiøpmend, presther och andre fare ther thrind om theris
 stad och kiøbe och handle met almoen thennom tiill stoert forfang; thii
 haffue wii nu aff wor synnerlige gunst och nade vndt och tilladit, och met
 thette wort opne breff vndtne och tillade, at for^{ne} wore borgere i Flensborg
 15 mwe och schulle nu paa thenne thiidt vdfare tiill bønderne och ridder-
 skabit ther omkring byenn och kiøbe och handle met thennom om øxne,
 korn och anden deell, hues the behoff haffue, och ingen anden; findis och
 nogen anden encthen prester, diegne, schriffuere eller slege andre vlaglige
 kiøpmend, som fare ther saa omkring met vlaglig handling och kiøpmand-
 20 skap, thaa schulle the haffue forbrudt, hues godts the haffue met atfare,
 halffdelen tiill oss och halffdelen tiill for^{ne} wor stad Flensborg, indtiill
 saalenge wii anderledis ther om tilsige. Thii forbiwde wii alle, ehuo the
 helst ære eller wære kunde, serdelis wore fogether, embitzmen och alle andre
 for^{ne} wore borgere i Flensborg her emod athindre, hindre lade, mode,
 25 platze, dele, vmage eller i noger maade forfang atgiøre vnder wort hylleste
 och nade. Giffuit paa wort slot Nyborg sancti Siluestri pape dag aar etc.
 mdxxii vnder wort signete.

Dominus rex per se.

TØNDER

Tønder bys segl, gengivet efter brudstykke af segl af ufarvet voks, under brev af 1443 19. juli i Rigsarkivet. Seglbilledet viser et enmastet venstrevendt skib uden sejl, men med flag. Indskriften maa efter pladsforholdene og de bevarede bogstaver antages at have lydt saaledes: SIGILLVM C[IVIVM DE LITTE TVNDJER.

Tønder stadsret, den lybske stadsret, efter opfordring oversendt fra raadet i Lübeck til brug for Tønder.

A: Kgl. Bibl. Thott 4° 2061. — Aa: Smst. Thott 8° 591 (15. aarh.).

- 5 *Tryk:* Westphalen, Monum. ined. III 620 og 631 (henholdsvis prologen og epilogen af Tønder stadsret som supplement til hans udgave af den lybske stadsret); J. F. Hach, Das alte lübische Recht 168 (prologen og epilogen til Tønder stadsret).
Text efter A, suppleret med og med varianter fra Aa.

10 **I**n nomine sancte et indiuidue trinitatis. Anno dominice incarnationis ^{2v}
m^o cc^o quadragesimo tercio, regnante serenissimo domino nostro
Romanorum imperatore Friderico secundo, semper augusto, Ierusalim et
Sycilie rege, conscribi fecerunt consules ciuitatis Lubicensis ciuitati Tunder-
ensi ob honorem et dilectionem domini Abel, illustris ducis Iucie, et ad
15 instanciam et petitionem fratris Reinardi, ordinis fratrum minorum Dacie
ministri, et eciam pro dilectione ciuium de Tundere iusticiam ciuitati
Lubicensi a glorioso fundatore dicte ciuitatis pie memorie domino Henrico,
nobili duce Sweuie, Bawarie, Saxonie, Angarie et No[rd]albi(n)ggie, indul-
tam et priuilegiatam, postmodum uero a gloriosissimo Romanorum impe-
ratore Friderico primo confirm[a]tam et suo stabilitam priuilegio, deinde ³
20 a regibus, principibus et dominis approbatam et roboratam, nunc autem
a serenissimo domino nostro Romanorum imperatore Friderico secundo,
Ierusalim et Sycilie rege, qui nunc regnat, priuilegiatam, stabilitam atque
per omnia ciuitati Lubicensi sigillo aureo perhenniter confirmatam. Omni-
bus igitur hanc iusticiam seruare uolentibus gaudium sit et pax in domino
25 nostro Iesu Christo, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

Hec decreta conscripsit Henricus de Brunewich, scriptor ciuitatis
Lubicensis, anno gracie m^o cc^o x^oliiii^o mense maii.

Primitus de theloneo incipiendum et postmodum de singulis causis
dicendum. ||

12 og 22 Sycilie] Secilie Aa. 16 Henrico] Hinrico Aa. 17 Nordalbi(n)ggie] Nordalbig-
gie A. 22 atque] confirmatam tilf. Aa. 26 Brunewich] Brunwich Aa. 28 theloneo]
theloneo Aa; saal. ogs. i det flg. — incipiendum] mgl. Aa.

^{3v} <1.> Quicumque ire proponit ad mare, quotcumque last habit, totidem xv denarios dabit ad thelonium, et si redit infra annum et diem, pro quotcumque last theloneauit, pro tot liber erit, sed si aliquid superlucratus fuerit, pro ipso theloneabit et non amplius.

<2.> De theloneo nauis. 5

Si homo possessor est nauis xii last uel amplius baiulantis, liberam habet unam last a theloneo, si minus quam xii last baiulat, pro dimidia last tantum liber erit. Si uero quinque last baiulat, liber non erit, quin soluat theloneum plenarie.

<3.> De theloneo uini. 10

De uase, quod continet xii amas uini, xv denarii dabuntur ad theloneum. Si continet vi amas, viij denarii dabitur. De uino autem, quod ducitur in tunniss, dabitur de qualibet ama unus denarius ad theloneum.

<4.> Theloneum de talentis. ||

^{4r} Quicumque pergit ad mare et habet xiiii punt grauis, dat xv denarios ad ¹⁵ theloneum. Si habet ix punt, dat xii denarios. Si habet vii punt, dat viij denarios, et si habet v punt, dat viij denarios. Si habet tria punt, v denarios dabit ad theloneum.

<5.> De communi theloneo.

Si quis cum curru suo uenit in ciuitatem, dabit de curru iiiior denarios, ²⁰ et cum egreditur nichil dabit ad theloneum. De karru(1)a dantur duo denarii. De uehiculo dantur ii denarii. De uacca dantur ii denarii. De porco datur unus denarius. De duabus ouibus datur unus denarius. De quatuor agnis datur unus denarius. De hyrco datur unus denarius. De duabus capris datur unus denarius ad theloneum. 25

<6.> De theloneo equi uenientis de mari.

Quicumque hospes adduxerit equum in nauis de mari, theloneabit viij ^{4v} denarios, et si equum uendit in ciuitate, non da||bit inde market toln.

<7.> De theloneo hospitum.

Si hospes emit equum in ciuitate, dat iii denarios ad theloneum, et si ³⁰

1 habit] habet *Aa.* 4 theloneabit] theloneabit *Aa.* 7 last (1)] lastam *Aa.* 12 dabitur] dabuntur *Aa.* 15 punt] pund *Aa.*; *saal. ogs. i det flg.* 16 og 17 (1 og 2) denarios] ad theloneum *tilf. Aa.* 17 et] *mgl. Aa.* 17—18 v (2).. dabit] dat quinque denarios *Aa.* 20 cum] in *Aa.* — denarios] ad theloneum *tilf. Aa.* 21 karru(1)a] karruka *A.* 24 hyrco] hirco *Aa.* 27 theloneabit] thelonabit *Aa.*

hospes equum uendit in ciuitate, idem facit. Si duo hospites ad inuicem fecerint concambium, ita quod alter alteri det equum pro equo, uterque eorum dabit viii denarios ad theloneum.

⟨8.⟩ De theloneo mercimoniorum.

⁵ Quicumque uenit per aquam siue per terram, adducens facultates suas pro omni facultate, quod kopschat dicitur, de quo dat theloneum, siue parum siue multum sit, quod ad teloneum dat, pro tantis bonis dum exit, non teloneabit.

⟨9.⟩ Item de theloneo hospitis.

¹⁰ Si hospes aliquis ducit facultates unius burgensis in societate uel pro libitu suo tantum, hospes dat pro suis facultatibus theloneum et non pro facultatibus burgensis.

⟨10.⟩ De famulo burgensis.

Si burgensium aliquis habet seruum, || quem emittit cum facultatibus ^{5r} suis, et seruus ille forsitan habeat aliquot marcas, que sue sint, singulariter ¹⁵ pro illis non dabit seruus theloneum, quamdiu est in pane burgensis.

⟨11.⟩ De duobus hospitibus.

Si duo hospites bona sua composuerint, et illa equaliter attineant ad utrumque, et si habent viii punt grauis et ire uolunt ad mare, uterque ²⁰ eorum dabit viij denarios ad theloneum. Si autem unius sunt due partes, ille dabit viij denarios, et alius, cuius tertia pars est, dabit v denarios ad theloneum.

⟨12.⟩ Item de theloneo.

Si quisquam facultates suas de ciuitate fecerit educi, et ipse facultatibus ²⁵ eductis in ciuitate remanserit, quamdiu in ciuitate permanserit, tamdiu theloneum non deduxit. Si quis forsitan abierit et debitum theloneum domestico suo reliquerit, licet domestico || theloneum detinere tribus noc- ^{5v} tibus; sed si quid inde questionis emerit, domesticus super hoc tenetur respondere.

³⁰ ⟨13.⟩ De expedito theloneo.

Si quis apud thelonarium de theloneo suo se expediuerit, et thelonarius, quod se non plene expediuerit, illi postmodum obiecerit, ipse se sola manu in reliquiis se expurgabit.

1 facit] faciet *Aa.* — Si] Et si *Aa.* 6 dat] *mgl. Aa.* 9 Item] *mgl. Aa.* 21 ille] etiam *tilf. Aa.* — denarios (1)] ad teoloneum *tilf. Aa.* — cuius] cui *Aa.* 24 educi] deduci *Aa.* 27 suo] *mgl. Aa.* 28 si] *mgl. Aa.* 31 thelonarium] teolonearium *Aa.*; *saal. ogs. i det flg.* 32 se (1 og 2)] *mgl. Aa.*

<14.> De eo, qui deducit theloneum.

Si quis theloneum deduxerit et conuictus fuerit, nouempliciter compen-
sabit et insuper lx solidos componet, de hiis tercia pars iudici, tercia ciuitati,
et tercia cedit actori. Eandem etiam emendationem, quam faciet hospes
thelonario, faciet thelonarius hospiti, si theloneum ab ipso acceperit ⁵
minus iustum.

<15.> De conquisitis proprietatibus uiri.

Uir liberum habet arbitrium impignorandi, uendendi, dandi, cuiumque ||
^{6 r} uult, proprietates sibi conquisitarum facultatum sine contradictione quali-
bet. 10

<16.> De legitimo placito.

Tribus uicibus in anno conuentus erit legitimi placiti, et omnis qui pos-
sessor est proprii caumatis aderit, si fuerit infra ciuitatis muros.

<17.> De causis placiti.

In legitimo placito tantum iudicabitur de tribus causis uel articulis, ¹⁵
scilicet de hereditatibus, de cespitalitatum proprietatibus et de reipublice
necessitatibus.

<18.> De bonis hereditariis.

Hereditaria bona, id est torfhact eigen, nemo potest impignorare, uendere
uel dare preter heredum connuenciam uel promissum. 20

<19.> Item de bonis hereditariis.

Quicumque habet bona hereditaria et illa uendere proponit, primitus
^{6 v} debet ea offerre heredibus proximis, adhibitis sibi duobus uel pluribus
probatis et bonis uiris, et si heredes emere uelint, emant, sicut alieni inde
offerunt, si non, hereditatem secundum iusticiam ciuitatis uendat. 25

<20.> De bonis hereditariis.

Hereditaria bona licet homini litigiosa facere ter in anno in legitimo
placito, tercia uice uel preualebit uel deficiet. Si sepius litigiosa facit uel
sepius facit querimoniam, lx solidos componet.

<21.> De substantia diuidenda. 30

Si uir et mulier pariter habent liberos, et alter premoriatur, substantia
eque diuidetur inter superstitem et liberos, si nupserit superstes. Si uero

⁵ ipso] eo *Aa.* ¹² erit] *mgf. Aa.* ¹⁹ torfhact eigen] torfacht eghen *Aa.* ²³ ea] illa *Aa.*
²⁵ uendat] uendant *Aa.* ²⁹ facit] faciat *Aa.* ³² diuidetur] diuidatur *Aa.*

non nupserit, manebit cum pueris, et si quis liberorum moritur, hereditabit alteri liberorum, scilicet et proporcionaliter diident, siue sint iuuenes siue senes, et si singuli decesserint, hereditas spectat ad proximos heredes ipsorum.

⁵ <22.> De facultatibus post mortem uiri diidendis. ||

Si mulieri moritur uir eius, et liberos pariter non habuerint, ipsa excipiet ^{7r} uniuersas facultates, cum quibus ad consorcium uiri declinauit; diidet autem cum proximis heredibus uiri, quicquid superfuerit facultatum.

<23.> De morte mulieris.

¹⁰ Si uiro mulier sua moritur, et si pariter liberos non habuerint, uir refundere tenetur proximis heredibus mulieris medietatem substance, quam cum muliere acceperat.

<24.> De percipienda hereditate.

Uicumque pater et mater sunt uiuentes, propinquiores sunt ad percipiendam hereditatem, quam semifrater uel semisoror. ¹⁵

<25.> De nato concubine.

Qui natus est de concubina nullam percipiet hereditatem, suam tamen hereditatem propinquiores sui percipient.

<26.> De herewede percipienda.

²⁰ Herewede et rathe singulariter non exhibentur, sed si quis proximus est heres et accipit hereditatem, percipiet simul et herewede et rathe. ^{7v}

<27.> De diuisione substance.

Si uiro mulier sua moritur, et uiro cum pueris suis partiri contingit, ipse preantecipabit arma sua et formatas uestes suas; reliqua cum liberis suis ²⁵ partiri debet. Si uero mulierem post mortem uiri sui cum liberis suis partiri contingit, anulum arre preantecipabit, reliqua que possidet, siue in substance siue in uestibus formatis siue in suppellectili, omnia eque cum liberis parcietur.

<28.> Quid uir possit dare.

³⁰ Uir non potest inpignorare, uendere uel dare uxoris sue immobilia, cum quibus ipsa ipsi adhesit, preter eius uoluntatem et liberorum, si liberos

2 proporcionaliter] proporcionabiliter *Aa.* 5 diidendis] *agl. Aa.* 6 excipiet] accipiat *Aa.* 15 uel] seu *Aa.* 19 De herewede] Derewede(!) *Aa.* 31 ipsi] *agl. Aa.*

habuerint, nisi legitima cogente necessitate, scilicet captiuitatis, famis, uel si in proprietatem dari deberet, tunc id sine contradictione facere poterit.

⟨29.⟩ De contrahendo matrimonio. ||

8 r Cum masculus et femina matrimonium contraxerint et tam iste quam illa prius legitimam prolem habuerit, nec iste nec illa bona sua cuiquam 5 poterit dare sine liberorum suorum conuiuentia, id est wilkore.

⟨30.⟩ De domina militi uolenti nubere.

Quecumque matrona siue uidua existens in ciuitate militi uel alicui uolenti fieri miles nupserit, non plus quam formatas uestes eius de omni 10 substancia sua retinebit. Reliquam uero totalem substanciam heredes eius 10 proximi possidebunt. Si etiam aliqua uidua, uirgo uel domicella sine consensu et consilio cognatorum et amicorum suorum cum aliquo uiro contraxerit, nichil penitus de uniuersis bonis eius optinebit, nisi tantum uestes eius formatas.

⟨31.⟩ De uxore extra ciuitatem ducta. 15

Quecumque matrona extra ciuitatem foris manens nupserit alicui conciuui 8 v nostro intra ciuita||tem, et ipse premoritur, et eo mortuo ipsa forsitan extra ciuitatem mansura declinare uoluerit, non plus de facultatibus, quam 15 introduxit, cum ad consortium uiri declinauit, debet educere. Hereditas autem et facultates alie iustis heredibus remanebunt. Si uero ciuis aliquis 20 huic decreto ausu temerario contraire presumpserit, centum marcas argenti ciuitati componet.

⟨32.⟩ De eo, qui sine herede moritur.

Si aliquis decedit sine herede, facultates eius anno et die reponantur in ipsa domo, in qua decessit, apud hospitem, dummodo hospes in cuius 25 decessit domo uel habitaculo, tantam habeat substanciam et hereditatem, quod possit pro facultatibus et reliquiis mortui fideiubere. Quod si non potest, consules custodire tenentur, et si infra annum et diem nemo uenit, 9 r qui eas de iure habere debeat, ciuitati cedet medietas || et regie potestati reliqua medietas. 30

⟨33.⟩ De reliquiis exuntis.

Cum aliquis egreditur de terra et relinqui(t) post se possessiones suas, quod notum est eas esse expeditas, nemo potest eas emere de iure uel

5 prius] *mgf. Aa.* — illa] *ista Aa.* 6 wilkore] *willekore Aa.* 13 eius] *suis Aa.* 30 reliqua] *alia Aa.* 31 exuntis] *exeuntis Aa.* 32 relinqui(t)] *relinquid A.* 33 esse] *mgf. Aa.*

recipere in pignore, sicut sibi expediat; si uir ille reuertitur et sua est uendita possessio, et existens in ciuitate anno et die et possessionem ipsam litigiosam non facit, et hoc emptor probare potuerit, emptor sine contradictione obtinebit.

5   <34.> De proprietatibus mulieris.

Nulla mulier potest bona sua inpingorare, uendere uel dare cuiquam sine procuratore, nec aliqua mulier potest carius fideiubere quam pro duobus nummis et dimidio sine mundibordio suo, exceptis illis, que specialiter habent kopschat et solent emere et uendere. Quicquid etiam cum
10 mundibordio pro||mittit, de iure soluere tenetur, si de promisso conuinci^{9 v} poterit. Quicquid autem uir promittit sine muliere coram consulibus, mulier tenetur sine contradictione soluere.

                    <35.> De hereditate puerorum.

Cum uir et mulier pariter habent pueros et illos ad matrimonium
15 transtulerunt, si uir migrauerit a seculo, mulier cum facultatibus uiri subsistit, quas tamen nemini potest inpingorare, uendere uel dare sine consensu heredum, quin necessitatibus uite sue impendat. Sed si uult nubere uel intrare claustrum, bona cum pueris, sicut iuris est, parciatur.

                    <36.> De mundibordio.

20   Ubicumque pater se uiuente pueris suis mundibordium instituerit, illum mundibordium nemo refutare poterit uel contradicere.

                    <37.> Quis esse possit mundibordius.

Nullus hospes uel extraneus potest esse mundibordius puerorum aliquius ciuis aut burgen||sis; sed quicumque mundibordius fieri debet, de
25 latere gladii debet processisse.

                    <38.> De bonis conferendis.

Cum quispiam obit et confert pecuniam suam ecclesiis aut amicis suis, hoc ipsum, quod confert, erogabitur de hereditate sua, et quicquid superest secundum legem ciuitatis, est diuidendum.

30   <39.> Item de conferendis bonis.

Nemini etiam licet bona immobilia conferre ecclesiis, quin ea uendat pro argento, et illud conferat ecclesiis; qui hoc infregerit, x marcas argenti componet.

1 in pignore] inpingorare Aa. 3 litigiosam] rett. fra letigiosam A. 9 kopschat] copscat Aa. 22 esse possit] potest esse Aa. 31 etiam] mgl. Aa. — bona] sua tilf. Aa.

⟨40.⟩ De expeditione.

Nullus ciuis Lubicensis de iure tenetur ire in expeditionem, sed ad munitionem suam stabit et ciuitatem, cum necesse fuerit, defensabit.

⟨41.⟩ De iudicio consulum.

Qui infregerit, quod ciuitas seruandum decreuerit, consules de eo iudicabunt, et quicquid inde prouenerit, iudex terciam partem, ciuitas duas ||
10^v partes accipiet.

⟨42.⟩ De satisfactione facienda.

Si quis in x marcis argenti et in plaustrata uini excesserit siue deliquerit, consules iudicabunt et liberum habent arbitrium de hiis et de omnibus, que
10 statuta sunt, accipere, quantum uolunt. De eo autem, quod accipiunt, tertia pars iudici, due partes cedent ciuitati; unum autem ciuitati pertinet specialiter.

⟨43.⟩ De baculando.

Qui alium baculauerit uel ad baculandum aliquem baculos apportauerit, ||
15 si hoc bonis hominibus constiterit et probari poterit, pena compositionis x marcas argenti et plaustrate uini reus erit. Iudex terciam partem, ciuitas unum principaliter et duas partes percipiet.

⟨44.⟩ De rixa seu dissencione.

Si inter duos in uico uel in potu forsitan rixa uel disceptatio subito oritur ||
20 et fustes et baculos ibidem comprehenderint ad alternam || et mutuam lesionem, non hoc uorsate reputabitur, nisi ante inter eos dissensio fuerit.

Uorsate uero probari non potest de aliquo, quin baculi uel arma ibi uisa fuerint et apportata.

⟨45.⟩ Qualiter probari possit uorsate.

25

Uorsate autem probari potest, ubicumque aliquis alii insidiatur in platea, et si aliquem ibidem capillauerit, pugnis uerberauerit, calcauerit, presserit uel in luto traxerit, si ante discordauerunt et hoc per bonos uiros, cespitalitatem in ciuitate habent(e)s, probari possit.

⟨46.⟩ De increpata sententia.

30

Si quispiam coram iudice redarguit sententiam, quam consules emiserrunt, si preualere non poterit, iudici iiii^{or} solidos et cuilibet consulum dimidiam libram componet. Si uero in sententia preualuerit, nulla consu-

8 facienda] *mgl. Aa.* 12 cedent] cedunt *Aa.* — ciuitati pertinet] cedet ciuitati *Aa.* 23 quin] nisi *Aa.* 29 habent(e)s] habentibus *A*; habentes *Aa.*

libus incumbit compositio uel emendatio, eo sententiam emiserunt saluo suo iusiurando. ||

<47.> De indatiuo argento.

11 v

Si quispiam argentum non datium produxerit, et monetarius illud
 5 falsum esse pronunciauerit, et ille uidelicet producens in uenalitatibus suis
 illud se accepisse asseruerit, et hoc sola manu probauerit, ipse pocius quam
 monetarius preualebit, dummodo signum, quod uulgo dicitur munetmal,
 in manu sua repertum non fuerit. Si uero repertum fuerit signum, manuali
 sentencie subiacebit.

10

<48.> De domo conducta.

Si quis domum alterius conduxerit et intrauerit, et postea domus exusta
 fuerit, conductor pacti tenetur ad dimidium annum. Si est in domo plus
 quam dimidium annum, censum de toto anno dare tenetur. Si quis etiam
 de conducta domo alium eicere uoluerit, is qui eam conduxit, sola manu in
 15 reliquiis ipsam ad annum tenere poterit, si domum ad inhabitandum
 intrauit, sed si non intrauit, || ille cuius domus est, preualebit.

12 r

<49.> De nota furti uel rapine.

Si quisquam alii furti uel rapine notam inpinxerit et nichil sub eo depre-
 henderit, notatus se sola manu in reliquiis expurgabit, et expurgatus, si
 20 uult, in actorem reagere poterit, eo quod falso notatus sit ab ipso; pro quo
 actor lx solidos componet, quorum tercia pars iudici, tercia ciuitati, tercia
 cedet actori.

<50.> De eo, qui alii uicium imponit.

Si quis alium appellando furem siue latronem uel falsarium, perurum
 25 aut mortificatorem eum increpauerit, seu extra ciuitatem ad campum in
 detrimentum eius citauerit et hoc ita esse probare nequiuert, lx solidos
 componet, quorum terciam partem iudex, terciam ciuitas, terciam actor
 recipiet.

<51.> De furti taxatione.

30 Si quis cum furto deprehensus fuerit, et furti taxationem excesserit, pena
 suspendii fur obnoxius erit. Si uero || furti estimacio minoris precii fuerit, 12 v
 sicut uulgo solet dici, fur uerberabitur et tondebitur. Sed si talis fuerit,
 quod per facultates suas se exemerit, tercia pars iudici, tercia ciuitati,
 tercia cedet actori.

2 iusiurando] iureiurando *Aa.* 4 non datium] indatiuum *Aa.* 7 munetmal] munte-
 mal *Aa.* 8 signum] *mgl. Aa.* 20 falso] false *Aa.* — ipso] eo *Aa.* 27 quorum] quarum
Aa. 28 recipiet] recipiat *Aa.*

⟨52.⟩ De muliere.

Quecumque mulier per furtum suspendi meretur, pro honore muliebri uiua tumulabitur.

⟨53.⟩ De negatione culpe.

Si quisquam de altero querimoniam mouerit quacumque de causa, et ⁵ alter negauerit, et coram iudice super hoc iuramentum prestare uoluerit, sed commonitus potius reddere quam iurare maluerit, iiii^{or} solidos componet, si iudex carere noluerit.

⟨54.⟩ De incusatione dampni.

Si quis alii, quod per ipsum dampnificatus sit, imposuerit, debet dampni ¹⁰ taxationem exprimere, et pulsatus pulsantis querimonie per emendationem satisfaciet, aut sola manu se excipiet iuramento. ||

^{13 r}

⟨55.⟩ De recognitione.

Quicquid homo in iudicio coram iudice recognoscit, de hoc melius potest conuinci, quam se possit expurgare. ¹⁵

⟨56.⟩ De iuditio adulterii.

Si uir cum legitima alicuius deprehenditur, iuris est, ut ipse ab ea per uicos ciuitatis sursum et deorsum per uertrum suum trahatur.

⟨57.⟩ De ⟨d⟩romone.

Si quis promptuarium uel nauim alterius acceperit et in Trauenam cum ²⁰ eo perrexerit, si dominus nauis uult prosequi, ille, qui accepit, soluet ei hure, sed si uult conqueri, iiii^{or} solidos componet.

⟨58.⟩ De falso modio.

Si quis habet falsum modium, et cum eo fuerit deprehensus, componet ciuitati lx solidos et fundus modii extrudetur, et modius in foro suspendetur. ²⁵ Simile fiet de pundario et ulna et statere, quod lode uulgo dicitur. Nullus ^{13 v} autem modius nec aliquis funiculus uel ulna culpari || potest, quin comprehendatur in mensura. Si quis uero duo ex istis habet, maius, cum quo recipit, et minus, cum quo erogat, si cum hiis deprehensus fuerit, sicut fur iudicabitur. ³⁰

5 quisquam] quispiam *Aa.* 6 uoluerit] noluerit *Aa.* 12 satisfaciet] satisfaciatur *Aa.*
 14 Quicquid] Quicumque *Aa.* 17 ab ea] *mgl. Aa.* 19 ⟨d⟩romone] promone (*rett. til dromone Aa*) *A, Aa.* 25 suspendetur] suspendatur *Aa.* 26 lode] *A har skraastreg over o, Aa har gennemstregning.* 27 funiculus] fundus *Aa.*

⟨59.⟩ De falsa mensura uini.

Si quis cum falsa mensura uini deprehensus fuerit, lx solidos componet, et si iustam mensuram uini habuerit, et uinitor uel caupo eam plenam non preportauerit, dimidium talentum componet. Qui etiam cum falsa mensura
5 ceruisie deprehensus fuerit, dimidium talentum componet.

⟨60.⟩ De stateris.

Qui falsos habet stateres, si deprehenditur, lx solidos componet. Si quis etiam cum falso pundario fuerit deprehensus, similiter lx solidos componet.

⟨61.⟩ De testimonio faciendo.

10 Si uir testem suum produxerit ad reliquias coram iudice pro acquirenda pecunia uel pro reddita pecunia, et testis fuerit refutatus, quia ho||mo 14 r notatus est, poterit et licet ei alios, quos etiam ante nominauerat, producere, et si produxerit ad reliquias homines inculpato, septa sui domicilii in ciuitate habentes, ita quod manum super reliquias ponant, et illi, quod
15 sint falsi, fuerint comprobati, is conuictus est culpe, et lx solidos componet, et quiuis testium tantum.

⟨62.⟩ De occupandis facultatibus.

Si quisquam facultates aliquas occupare debuerit, et preconis copiam habere non potuerit, si sibi duos bonos uiros adhibeat, occupatio stabit,
20 usque dum preconem primum adducere potuerit, et quisquis rem aliquam occupare uoluerit, ibit ad domum et ad curiam, ubi res habetur et occupabit, et sic occupatio rata manebit.

⟨63.⟩ De promisso coram consulibus.

Ubi consules super causa aliqua et promisso presentes fuerint, et si
25 omnes moriuntur ex||cepto uno, ipse solus testari poterit, et si non creditur, 14 v ei primo iurabit, quod illi cum eo fuerint presentes et audierint.

⟨64.⟩ Item de promissione.

Ubi promissio aliqua coram consulibus uel coram illis, qui consules fuerunt, uel coram illis, qui ad parrochias sunt deputati, facta fuerit et
30 ordinata, eadem promissio rata tenebitur. Et si illi consules, coram quibus promissio facta fuit, ad alios consules ascenderint, domum asserentes illam promissionem ueram et taliter esse factam, tam per illos, qui tunc temporis

7 falsos] falsas *Aa.* 9 faciendo] *mgf. Aa.* 26 fuerint] fuerunt *Aa.* — audierint] audierunt *Aa.*

hoc audiunt, quam per illos, qui prius audierant, promissio rata manebit nulla intercipiente innocentia siue causa.

<65.> De testimonio uulnerati.

Cum aliquem uulnerari contigerit ab aliquo acutam aciem habente instrumento, uulneratus adhibito sibi duorum bonorum uirorum testi-⁵
^{15 r} monio, septa sui do||micilii infra ciuitatem habentium, qui ob clamorem sue lesionis aduenerint, agendo in illum pocius preualebit, quam ille, in quem agit, euadat.

<66.> De homicidio.

Nemo potest alium propter homicidium infra ciuitatis marchiam siue¹⁰
 wichbelde perpetratum citare uel producere ad duellum nisi in eodem loco, ubi homicidium fuit factum, et clamor lesi est auditus uel ab amicis notatus et pulsatus super homicidio a duobus probis et bonis uiris, septa sui domicilii in ciuitate habentibus, et ibidem uisus fuerit et nominatus; et quot habet uulnera, tot possunt homines ad duellum trahi, dummodo¹⁵
¹⁵ conuinci possint, sicut predictum est.

<67.> Item.

Si forsan burgensium aliquis extra terminos marchie siue wichbelde^{15 v}
 ciuitatis fuerit occisus, et corpus occisi intra ciuitatem fuerit repor||tatum, et alius burgensis de occisione illius notatus fuerit et pulsatus, et si notatus²⁰
 hoc probare potuerit, sicut iustum est, quod de occisione illius innocens existat, magis gaudebit in non culpatis hominibus sua defensione, quam actor in eum uel aduersarius in petitione. Habebit autem ad expurgandum se uiros xi comprobatos se ipso xii^o existente. Si uero parentum uel amicum²⁵
 carentiam habuerit, in quocumque ei deficit, tot iuramenta iurabit,²⁵
 iurare autem hoc debet, quod parentes non habeat nec amicos, et in hoc perfectus erit.

<68.> De mortui presentia.

Cum defectus presto est, mundibordio defuncti nulla penitus incumbit compositio postquam illi, in quem mundibordius defuncti actionem habuit,³⁰
 adiudicata est absolutio.

<69.> De eo, qui confitetur aliquid in iudicio. ||

^{16 r} Quicquid homo confitetur an heydemedinge, de hoc melius potest conuinci, quam se posset expurgare, et hoc aduocato confitente et iurantibus

1 audiunt] audierunt *Aa.* 5 bonorum] *mgl. Aa.* 11 wichbelde] *wikbelde Aa.* 16 possint] *possunt Aa.* 23 expurgandum] *purgandum Aa.* 25 quocumque] *quocumque Aa.* 27 perfectus] *profectus Aa.* 33 an] *a Aa.*

duobus probis uiris, septa domicilii sui in ciuitate habentibus, licet eciam in collum suum procedat.

⟨70.⟩ Quis cogi possit ad duellum.

Nullus cogi potest ad duellum, nisi sit xxiiii^{or} annorum et amplius.

⁵ Similiter nec, qui est supra lx annos etatem, uero suam sola manu obtinebit in reliquiis pro se autem habebit pugilem.

⟨71.⟩ De precone male tractato.

Si preco ciuitatis in obsequio burgensium indebite tractatus fuerit, duplo maior compositio ipsum indebite tractanti incumbit quam alii.

¹⁰ ⟨72.⟩ De iudicio preconis.

Preco de sex denariis iudex erit et non amplius, sed nuncius est ciuitatis, et iudici etiam subditus erit. ||

⟨73.⟩ De eo, qui legitimam ducit, ⟨et⟩ aliam legitimam habet. ^{16v}

Si quispiam legitimam uxorem hic duxerit et alias legitimam uxorem ¹⁵ habuerit et ipsam reliquerit, si de hoc conuictus fuerit, posteriori renunciabit, et ipsa sui, ipsius autem cum qua ad consorcium uiri declinauit, excipiet substanciam, et insuper medietatem substancie uiri percipiet; uir autem ob nequiciam facti sui x marcas argenti iudici et ciuitati componet, quod si facere nequuerit, precipitabitur.

²⁰ ⟨74.⟩ De concieue tractato indebite.

Si ciuium forsitan aliquis extra ciuitatem indebite fuerit tractatus, et reuersus de concieue suo, quod causa illius factum sit, mouerit querimoniam, ille ante constitute compositioni subiacebit, aut quod sui causa factum non sit iuramento confirmabit.

²⁵ ⟨75.⟩ De eo, qui inuenit iniustam sentenciam.

Si homo iniustam inuenit senten||ciam ante iudicium, propter hoc debet ^{17r} componere, sed si iurare uoluerit, quod tunc temporis melius nesciuerit, a iudice euadet, et ille super quem inuenit sentenciam nullum inde recipiet dampnum.

6 pro se] ipse *Aa.* 7 male tractato] *mgf. Aa.* 13 qui] *tilf. o. lin. af skr. A.* — ⟨et⟩] *mgf. A.* — legitimam] *tilf. o. lin. af skr. A.* 14 uxorem (2)] *mgf. Aa.* 17 medietatem substancie] *mediam substanciam Aa.* 23 ante] *autem Aa.*

⟨76.⟩ De duobus possessoribus.

Si fortasse duo homines domus sunt possessores et fortasse comorari noluerint seu nequiverint, non est necesse uel ut domum uendant uel edissipent, sed alter maneat in domo anno uel duobus, secundum quod elegerint, et alter e conuerso. 5

⟨77.⟩ De leso ab edificio.

Quicumque in suo proprio edificat, et euentu malo uel casu, nullo procurante, de ipso edificio alicui lesio contigerit, ille, cuius edificia sunt, leso nichil penitus tenetur inde respondere.

⟨78.⟩ De leso a iumento. 10

^{17v} Si quis domum alterius quacumque de causa intrauerit et ibi || a iumento uel pecore quocumque modo lesus fuerit, dominus domus leso nichil inde respondere tenetur.

⟨79.⟩ Item de lesione. 15

Si uero pecus uel iumentum alicuius uenerit in plateam et lesionem alicui extra domum impinxerit, si dominus iumentum illud refutauerit et sibi non adtraxerit, de lesione illa nichil penitus respondebit nec iurabit.

⟨80.⟩ De hiis, qui nocte uagantur.

Si quis nocte per uicos ciuitatis incesserit et ab aliquo detentus fuerit, et detentori pecuniam coactus indebite exhibuerit, et iudici presentatus non fuerit, et hoc probare potuerit, detentor culpe, que uulgo vorsate dicitur, reus erit, pro quo x marcas argenti et plaustratam uini componere tenetur. 20

⟨81.⟩ De testimonio aliquo faciendo.

^{18r} Qui ueritatem aliquam probare uel testificari de||buerint, septa sui domicilii infra munitionem ciuitatis habebunt, et si non habuerint, testifi- 25
cari non possunt.

⟨82.⟩ De pace dei.

Pax autem, que uulgo dicitur pax dei, et liuor et effusio cruoris, per quemlibet probari non prohibebitur, dummodo sint homines in iure suo inculpati. 30

---

9 nichil] inde *Aa.* — inde] *mgf. Aa.*; *jf. foreg.* 11 de] *mgf. Aa.* 12 quocumque modo] *mgf. Aa.* 20 non] *mgf. Aa.* 21 uulgo] *proprie Aa.* 22 plaustratam] *plaustratum Aa.* 29 prohibebitur] *prohibetur Aa.*

⟨83.⟩ De eo, qui in proprietatem datur.

Si quis alteri propter debiti obligationem donatur in proprietatem, is qui donatur, quasi unus illius, cui datur, procurabitur. Sed si per fugam elabi molitus fuerit, ut uinculis mancipetur, lex ciuitatis non prohibet; sed ⁵ si dimissus fuerit et ab aliquo comprehensus, cum facultatibus incesserit et super hoc coram iudice pulsatus exstiterit, cum eisdem facultatibus sine contradictione domini sui se liberabit.

⟨84.⟩ De pueris, qui carent mundibordio. ||

Decedens aliquis ab hoc seculo, non habens consanguineos, proximis ^{18v} ¹⁰ heredibus suis uel liberis suis tutore uel procuratore legitimo scilicet mundibordio non ordinato uel relicto, procuracionem illam nemo sine consulum conuincia seu uoluntate poterit assumere.

⟨85.⟩ De seruo conducticio.

Si seruus aliquis conducticius, uel qui cibum domini sui preparat, res ¹⁵ aliquas uendiderit, et dominus suus uenditionem illam habere noluerit, seruus iuramentum prestabit, quod certificare non posset emptorem, et sic seruus euadet, et dominus suus bona sua recipiet.

⟨86.⟩ De mercatione stabilienda.

Si quis denarium sancti spiritus super contractu uel mercatione aliqua, ²⁰ quamcumque eccellente siue mediocri erogauerit, idem est ac, si mercipotum dederit. Si uero uni eorum emptio disciplicet, antequam pedem || mutauerit, denarium sancti spiritus aut restituere aut recipere poterit, ^{19r} quod pede mutato facere neuter eorum poterit.

⟨87.⟩ De ponte dilapso.

²⁵ Si quis pontem diruptum uel dilapsum domui sue conterminum, semendatum reliquerit, et inde iumentum uel animal conciuus sui aut uicini lesionem perceperit et tybiam infregerit, iumentum uel animal soluet conciu suo aut uicino, sed non aliegene uel hospiti soluet.

⟨88.⟩ De equo conducto.

³⁰ Si quis equum alterius conduxerit, et equus quamcumque de causa peioratus fuerit, conducens non emendabit uel satisfaciet, quin forsan equus

15 aliquas] *gentaget A.* 17 suus] *mgl. Aa.* 20 quamcumque] *quantumcumque Aa.*
 — siue] uel *Aa.* 21 disciplicet] *dispicet Aa.* 26 aut] uel *Aa.* 27 tybiam] *tibiam Aa.*
 28 uicino] suo *tilf. Aa.* — aliegene] *aliene Aa.*

furtim sublatus fuerit, uel tybie fracturam incurrerit in ponte uel alias siue ex negliencia, que wanhode dicitur.

⟨89.⟩ De compositione aliqua.

19 v Nulla causa, que digna est satisfactione, poterit complanari, quin iu||dici
ciuitati et actori equipollenter complaceat et sit acceptum. 5

⟨90.⟩ De concesso gladio.

Quicumque alii prestiterit gladium, et gladius restitutus non fuerit, illi cuius est, et si gladius minoris uel maioris sit taxationis, non compensabitur nisi tribus solidis.

⟨91.⟩ Quid depredato sit faciendum. 10

Si quis rerum facultatumue suarum abalienationem per depredationem sustinuerit, iudice sibi contermino, ubi uiolentiam passus est, bonisque ibi hominibus intimabit, dummodo sit ausus propter necessitatem uite sue. Ueniens autem in eam, in qua moratur, ciuitatem, et coram iudice super casu suo clamorem publicum suscitauerit, et si reus infra triduum non 15 comparuerit, proscribetur, et ubicumque locorum reum post modum comprehenderit, si proscriptionem eius cum sex inculpatis hominibus et iudice ||
Thott 591,8° 18 r [septimo probare potuerit, reus capitali sentencie subiacebit.

⟨92.⟩ De fideiussione immobilium.

Si quis pro immobilibus se per fideiussionem obligauerit, tamdiu fideius- 20
18 v sioni inherebit, donec anno || et die res immobilis sine lite permaneat, finito autem anno et die emptor sola manu, si necesse habuerit, in reliquiis obtinebit.

⟨93.⟩ De warando.

Si quis presumit se warandum suum producturum pro quacumque causa, 25 oportet, ut nomen eius exprimat, et si denominatus warandus moratur inter terminos terre, producere eum debet infra xiiii dies. Si extra terminos est infra sex ebdomadas. Si est ultra mare infra annum et diem.

⟨94.⟩ De proscriptione aliqua.

Conqueritur quis de aliquo, quod eum proscribi fecerit indebite, debet 30 aduocato nomen eius, qui fecit exprimere, et locum, ubi sit proscriptus, et non alios denominabit ad rem non pertinentes.

1 tybie] tibie *Aa.* 2 negliencia] negligencia *Aa.* 16—17 reum.. comprehenderit] postmodum reus comprehendetur et *Aa.* 18—31 (s. 232) septimo.. Amen] *mgl. A (blade mgl.).*

<95.> De satisfactione consulum.

Quicumque aliquem de consilio, facto uel uerbo || male tractauerit, leso lx ^{19 r}
solidos componet, ciuitati iii marchas argenti, et cuilibet consulum x
solidos componet, si hoc probare potuerit, quod eum sine culpa sua male et
⁵ indebite tractauerit.

<96.> De satisfactione.

Quicumque alium leserit in foro, componet secundum id, quod delinquit.
Insuper coram consulibus iii marchas argenti componet. Quidquid consules
inde perceperint, duas partes ciuitati, terciam iudici exhibebunt.

¹⁰ <97.> De eo, qui se ipsum interficit.

Si aliquis sui ipsius homicida fuerit, quod deus auertat, uel per iustam
sententiam decollatus aut suspensus fuerit, heredes ipsius omnem here-
ditatem suam integraliter optinebunt.

<98.> De iurgio et excessu.

¹⁵ Quisquis propter uerba iurgiosa uel pro aliquo alio excessu a consulibus
de ciuitate fuerit eiectus uel expulsus sine proscriptione iudicii, hunc con-
sules, cum eis || placuerit, sine iudice poterunt in ciuitatem reuocare. ^{19 r}

<99.> De rixa puerorum.

Si duo pueri infra xii annos existentes ad inuicem usque ad effusionem
²⁰ sanguinis leserint, aduocatus hoc iudicare non tenetur nec aliquam inde
percipiet compositionem.

<100.> De bonis furi ablatis.

Quicumque conciuus noster furem uiderit et illum detinere uoluerit, et
fur fugam dederit et bona aliqua, quecumque sint, a se reiecerit et penitus
²⁵ effugerit, et nemo postmodum ueniat, qui bona illa inquirat, tercia pars
iudici, tercia ciuitati, et tercia cedet illi, qui furem agitauit.

<101.> De censu dando.

Quicumque habet aream to wihbelde rechte, unde annuatim datur
census, et si possessor aree censum non dederit xiiii diebus post pascha et
³⁰ xiiii diebus post festum beati Michaelis, si dominus aree uoluerit exequi
coram || aduocato, is qui censum non dedit tempore statuto, aduocato ^{20 r}
quatuor solidos componet, et censum duplo dabit, et si in area quidquam
edificauit, nemini poterit uendere edificia uel dissipare, nisi domino cuius

est area primitus exhibeat, et, si emere uelit, secundum estimacionem bonorum uirorum emat, quod si noluerit emere, concedat, ut alter edificia sua in usus suos conuertat.

⟨102.⟩ Quid puer dare possit.

Nullus puer infra xviii annos existens bona sua cuiquam dare poterit ⁵ sine consensu et uoluntate heredum suorum. Si uero heredes noluerint, faciet cum consensu et uoluntate consulum, alioquin stabile non erit nec admittendum.

⟨103.⟩ De insensatis.

Uir sensu debilitatus uel insensatus siue mulier nulla dare cuiquam ¹⁰ possunt bona, quod ratum possit esse uel admittendum. Proximi autem || ^{20v} consanguinei uel heredes ipsorum cauere tenentur, ne ciuitati uel alicui hominum dampnum aut grauamen ab ipsis accidere poterit uel euenire, sed, si necesse fuerit, compediantur aut aliquo cubiculo addantur.

⟨104.⟩ Qualiter priuata uel ara porcorum sit edificanda. ¹⁵

Si quis edificare uoluerit aram porcorum siue priuetam, non uicinius platee quam ad quinque pedes et uicino suo ad tres pedes ei licebit edificare et cimiterio ad septem pedes, uel si necesse fuerit ad quinque pedes et non minus.

Ut autem hec iura siue decreta, ut a principio dictum est, ob honorem et ²⁰ dileccionem domini Abel, illustris ducis Iucie, et ad instanciam et petitionem fratris Reynardi, ordinis fratrum minorum Dacie ministri, et eciam pro ^{21r} dileccione ciuium de Tundere a consulibus Lubicensibus || ciuitati Tunderensi indulta atque conscripta firmiter et iuste seruentur, et firmiter a fidelibus dictam ciuitatem inhabitare cupientibus perpetuo teneantur, ²⁵ presens scriptum fecimus sigillo nostre ciuitatis in robur perpetuum communiri. Si quis autem huic decreto contrarius esse uoluerit et infringere presumpserit, Petri et Pauli apostolorum et omnium sanctorum et electorum dei se nouerit offensam incursum, hec uero seruare uolentibus gaudium sit et pax in domino nostro Ihesu Christo, qui est benedictus in ³⁰ secula seculorum. Amen.]

Tønder.

1354. 11. juni.

2

*Hertug Valdemar af Jylland giver bymændene, købmænd og gæster i Tønder samme rettigheder, som borgerne, købmænd og gæster har i Lybæk, desuden fritager han alt gods, som bymændene i Tønder ejer i landsbyerne, for alle*⁵ *afgifter og byrder, som de er landsherren skyldige, giver dem fuldstændig toldfrihed, hvor de kommer inden for hertugens omraade, og befaler indbyggerne i Vidingherred, Løherred, Slogsherred, Højerherred og Tønderherred kun at handle i Tønder; alle haandværkere, smede, tømmermænd, skomagere og buntmagere i disse herreder skal inden 6 uger nedsætte sig i Tønder, dog maa en*¹⁰ *repræsentant for hvert haandværk blive boende i hvert herred.*

A: tabt. — Aa: Stadfæstelse 1386 28. sept.; tabt. — Aa1: Stadfæstelse 1436 6. dec., plattysk oversættelse.

Tryk: Westphalen, Monum. ined. IV 3222; Corpus statut. Slesvicens. III 2. afd. 126; Carstens, Die Stadt Tondern 13 (udtog). — Reg. Dan. nr. 2372*; Rep. 1. rk. nr.¹⁵ 2405.

Van godesgnaden Woldemar, hertogh in Iutlande, embeden ewigen heil an gode allen den yennen, de desse scriff t zeen. De louelike vorsichticheit der vorelderen hebben vns vorezeen, dechtlike schickenisse der dinghe, de dar scheen, in scriff t to bringende, vp dat de dustere vorghetenisse, de dem mynschliken slechte menliken angeboren is van vallewegene²⁰ der ersten olderen, na vorghengnisse der tid vthe der dechnisse nicht kome. Dit is, dat van sunderger gnade wegen vnde gunst, de vnse vorelderen milderdechnisse, hertogen in Iutlande, begerliken gehad hebben to vnse buluden in Lutteken Tunderen, de wii ok vormiddelst erer bede willen vnde²⁵ anderer bedderuen lude an vns odmodichliken gegoten, dar sind wii gudliken to geneget, ghunnen, tolaten vnde stedigen vastliken to holdende vnde dat nenerleiewis na latende vormiddelst desser scriff t, dat de erbenomeden vnse bülude to Tunderen vnde ere koplude edder kremere edder ander geste, van welkerwegene se to komen sind to desser vorscreuenen bû³⁰ Tunderen, alle rechtschickinge, gnade, vrigheit vnde vrome in allen saken scholen gheschicket vnde straffet werden brukaftigen, also de borger to Lubicke ere gheste vnde coplude in erer stad Lubicke vryest bruken vnde also de suluen frigheide vullenkomelikest dare bekant werden to holdende, vnde dar en bouen tolate wii den *ergenanten* vnse buluden alle ere gudere,³⁵ in dorperen beseten, myd erem ingesinde van aller beswaringe vnse reches also innæ, stwch, qwerset, reetskywd vnde beswaringe anders werues frig vnde desgeliken vthegesunderget. Ok hebbe wii tolaten sun-

³⁰ rechtschickinge] *rett. fra* rechtschinckinge Aa1.

derge gnade den *erbenomeden* buluden to Tunderen, dat, wor se komen in vnser herschop, van allen toln togeuende sind se gantzliken frig vnde vthgesunderget. Hir en bouen wille wii stedigen vnde beden vastliken to holdende, dat alle de yenne in Hwyinghert, Lyhert, Sloxheret, Hodersheret vnde Tunderheret eren market scholen soken vnde driuen in desse⁵ vorscreuene vnse bû Tunderen vnde scholen ere kopenschop dare handelen vnde anders nerghene, vnde enbeden hiir en bouen allen hantwerkesluden alse smeden, tymmerluden, schomakeren vnde pelseren, de dare wonen in dessen vorscreuenen hereden, dat se bynnen sos weken sik vnde ere gudere¹⁰ saten vnd voren in vnse bû vorscreuen Tunderen, iodoch van den vorscreuenen handwerten een van iszlikem ampte to bliuende in eneme iewelken kerspel der *vorbenomeden* herede. Desses to tugnisse vnde merer vorwaringe hebbe wii vnse ingesegel laten hengen an dessen breff. Geuen vnde screuen to Tunderen na godesbort dusent iaar drehundert veftich in dat¹⁵ veerde an des hilgenlichames auend in vnser iegenwardicheit.

3

1386. 28. september.

Tønder.

Grev Adolf af Holsten etc. vidimerer og stadfæster hertug Valdemars privilegium af 11. juni 1354.

A: tabt. — Aa: Stadfæstelse 1436 6. dec., plattysk oversættelse.

Tryk: Westphalen, Monum. ined. IV 3222; Corpus statut. Slesvicens. III 2. afd. 20
125. — Reg. Dan. nr. *3226; Rep. 1. rk. nr. 3554.

Van godesgnaden wii Alff, greue to Holsten vnde Stormarn, embeden ewigen hêil an gode allen den yennen, de desse iegenwardige scriff²⁵ zeen, bekenne wii tugende opembar an dessem breue, dat wii an iegenwardicheit vnser leuen radgeuen ichteswelke besegelde breue leten lesen an vnser iegenwardicheit vnde hebben geseen besegelt, vor middelst dem hertogen van Iutlande vnse leuen bûlude, de dar wonen in Lutteken Tunderen, gegeuên vnde gelenet vp ere frigheide an dessen worden. Van godesgnaden Woldemar, hertogh in Iutlande, (etc. = nr. 2). Vnde wii greue Alff hebben vor vns genomen desse vorscreuene breue vnde hebben se vor vns³⁰ laten lesen vnde geseen walbesegelt van vulbort wegene vnde behegelcheit vnser *erbenomeden* radgeuen, stedigen vnde vestighen vnde vulborden vnde willen dar en bouen, dat dat van vns, vnser eruen vnde nakomelingen, vogeden, weruesluden vnde vndervogeden dat vestliken sunder yenigerleie mynninghe schole geholden werden. Weret ok dat desse breff, also³⁵ vormiddelst vns gevestiget vnde tolaten, ienigen schaden, vorsumenisse edder vorderff neme in eneme gantzen edder in enem dele, dat en schal en

nenerleiewiis schaden edder to rughhedriuen, sunder se scholen vast bliuen in aller kreffte erer vestenynghe vnde willen se aldus van eneme iszliken to ewigen tiden sunder weddersprake to holdende. Desses to tugnisse hebbe wii vnse ingesegel henget heten nedem an dessen breff. Geuen to Tunderen na godesbort dusent iar drehundert iar dar na in dem sos vnde achtentigestem iare ame auende sunte Michahelis des hilgen ertze engels.

Flensborg.

1436. 6. december.

4

Adolf, hertug af Slesvig og greve af Holsten etc., vidimerer og bekræfter grev Adolfs vidisse af 28. september 1386 og indskærper de afgifter og arbejder, bymændene er pligtige at yde hertugen.

A: Aabenraa LA. Tønder by. Perg. 49,5 × 32,5 (plica c. 3). Perg. seglrem. — Aa: Aabenraa LA. Perg. 46 × 33,5. Afskrift fra c. 1500 med paaskrift: *Auscultata et collacionata est presens copia per me Johannem Grundt clericum Osnaburgensis diocesis ac sacra imperiale auctoritate notarium publicum et concordat cum suo uero sigillato originali de uerbo ad uerbum, quod protestor hac manu mea propria etc.* — Ab: RA. Gottorper Arkivet pk. 454 (tidl. Gem. Arch. XXII nr. 84). Pap. Afskrift fra 1. halv. af 17. aarh. med paaskrift: *Auscultata et collacionata praesens copia per me Joannem Boukium imperiali auctoritate notarium publicum, suo uere originali uerbotenus concordare inuenitur, quod ego obtestor manus meae subscriptione. Joannes Boukiius notarius publicus.* — Ac: RA. T. K. I. A. nr. 99 pk. IV, Akter vedr. stridigheder mellem kongen og Hans d. Ældre.

Tryk: Westphalen, Monum. ined. IV 3222; Corpus statut. Slesvicens. III 125. — Reg. Dan. nr. *5157; Rep. 1. rk. nr. 6849.

Van godesgnaden wii Alff, hertoge to Sleszwig, greue to Holsten, Stormarn vnde Schowemborg, don witlick allen den yennen, de dessen breff zeen edder horen lesen, dat vor vns in iegenwardicheit vnser rades synd gewesen etlike vnser bülude vnde inwoner to Lutteken Tunderen vnde vns to vorstande geuen van rechticheiden vnde frigheiden, de en geuen sind van vnser seligen voreuaren, hertogen van Iutlande vnde greuen to Holsten, zo wii des bewisinge vnde waraftige besegelde breue, sunderges van greuen Alue van Holsten, vnsem seligen voreuaren, en dar vp gegeuen, zeen vnde lesen horet hebben, de na dem latine ame dudeschen ludet in desser nascreuenen wise: Van godesgnaden wii Alff, greue to Holsten vnde Stormarn (etc. = nr. 3). Vnde went wii Alff, hertoge to Sleszwig, greue to Holsten, Stormarn vnde Schowemborg vorbenompt, de suluen vnse armen bülude vnde inwoners to Lutteken Tunderen bi sodanen vorgerorden eren frigheiden vnde rechticheide na lude vnde vthwisinge des vorscreuenen vnser seligen voreuaren, greuen Alues van Holsten, breue vmme erer odmodigen bede willen gerne bliuen laten

willen vnde noch meer in der suluen wise vorderen, wor wii billiken mogen, so do wii witlik myd dessem egenwardigen vnsem breue opembare to betugende vor alszweme, dat wii vmme truwe vnde waldat, de de suluen vnse bûlude vnde inwoner to Lutteken Tunderen bi vnsem voreuaren, vns, vnsem landen vnde luden in vortiden dan hebben vnde don mogen in⁵ tokomenden tiden, sodane vorgerorden ere frigheide vnde rechticheide, so se dar mede went an vns sind beghiftiget vnde friet wesen, to laten vnde bestediget hebben, bestedigen vnde tolaten de egenwardich in craft desses breues vor vns, vnse vogede, amptlude vnde denere stede, vast vnde vnvorbroken to bliuende sunder alle list. Iodoch hebbe wii vns mede-¹⁰ beholden, alse de suluen vnse bulude vnde inwoner to Lutteken Tunderen vnsem voreuaren plichtich hebben wesen, vns vnde vnsem eruen noch plichtich synd, na older wonheit iarlikes togeuende derdehalue last moltes, teyn vette swyn vnde twintich siden speckes. Dar en bouen scholen se vnde willen vnde ere nakomelinge vns, vnsem eruen vnde amptluden, van¹⁵ vnserwegene to en gewiset, na desser tid alle iar bynnen den achtedagen sunte Mertens to des erbenomeden vnsem sloten Lutteken Tunderen behoff geuen dertich lubesche mark pennige vnde den ouersten borchgrauen ysen, so vaken des to donde is vnde se dare to geeschet werden, vnde ok den molendam in guder vorwaringe to holdendé, alse wente an desse tid gescheen²⁰ is. Vnde hiir mede scholen se van vns vnde van vnsem eruen, nakomelingen vnde amptluden gefriet wesen alles denstes, schattes vnde vmplicht, sunder wes dat meneland deit. To tugnisse alle desser vorscreuene stucke so hebbe wii Alff, hertoge to Sleszwig, greue to Holsten vorbenomet, vnse ingesegel witliken henget heten neden an dessen breff. Geuen vp vnsem²⁵ slote Flensburg na der bort vnsem heren Cristi veerteynhundert iare dar na in deme sosvndedrittigesten iare ame hilgen dage sunte Nicolawes des hilgen bischopes.

5

1473. 9. marts.

Tønder.

Kong Christian 1. stadfæster alle Tønders privilegier og friheder, som er givet byen af hans forgængere.

A: Aabenraa LA. Tønder by. Perg. 32,5 × 16 (plica 5,6). Perg. seglrem. — B: Kgl. Bibl. Gl. kgl. Sml. fol. 1150 (Reg. Christiarni I) 89 med overskr.: *Confirmatio privilegiorum der van Lutken Tunderen.*

Tryk: Urkundensammlung IV 84. — Reg. Dan. nr. *7026; Rep. 2. rk. nr. 3203. 35

20 wente] derefter et overstr. h og beg. af et flg. bogstav A.

Wii Cristiernn, van gadesgnaden to Denmarcken, Sweden, Norwegen, der Wende vnde Gotten koningk, hertoge to Sleszwick, greue to Holsten, Stormeren, Oldenborch vnde Delmenhorst, dõn witlick, bekennen vnde betugen apembare vor allen den iennen, de dessen vnnsen breff sehn, ⁵ horen effte lesen, dat wii van sunderger gunst vnde gnade wegene so ock vmme sundergen togenegeden gudes willen, als wii to vnnsen buluden to Lutketunderen hebben, hebben wii alle sodane priuilegia vnde vrigheide, alse van vnnsen zeligen vorfaren, koningen, hertogen vnde greuen, wo de mogen genomt wesen, en gegunnet vnde gegeuen sint, bestediget, beuestet ¹⁰ vnde gnedichliken confirmeret, bestedigen, beuesten vnde confirmeren de also iegenwardigen in crafft desses vnnses breues bii vuller macht vnde werden to bliuende, liikerwisz efft se van worden to worden in desseme vnnsese breue vthgedrucket weren, ernstafftigen forbedende allen vnnsen vogeden vnde amptmannen vnde allen den iennen, de vmme vnnsent willen ¹⁵ dõn vnde laten scholen vnde willen, de vorbenomeden vnnsese arme bulude to Lutketunderen bouen desse vnnsese vnde vnnsere zeligen vorfaren en gegeuen vriiheit vnde gnade to beswarende, to hinderende noch hinderen to latende edder in ieniger mathe to vnuorrechtende, vnder vnnsen koningliken hulden vnde vngnaden. To orkunde vnde vaster vorwaringe ²⁰ hebben wii vnnsese koninglike secrete witliken laten hengen vor dessen vnnsen breff, de gegeuen is vppe vnnsese slote Lutketunderen ame negesten dingesdage na deme sondage Inuocavit na vnnses heren Christi gebort verteynhundert iar dar na ime drevndesouentigesten iare.

Ad mandatum domini regis proprium presentibus reuerendis patribus ²⁵ dominis Nicolao Slesuicensi et Alberto Lubicensi episcopis ac Henningo Pogwischen.

Tønder.

1480. 23. marts.

6

Kong Christian 1. giver indbyggerne i Tønder ret til at bruge græsgangene kaldet Vestermarsk og Okholm øst og vest for byen saa frit, som de tidligere har ³⁰ brugt dem, idet de dog skal yde amtmanden i Tønder Henning Pogwisch og hans efterfølgere de sædvanlige pligter og afgifter.

A: Aabenraa LA. Tønder by. Pap. 29,5 × 21,5. Paa bagsiden rester af kongens segl af rødt voks, DKS. nr. 78 (ikke anført). — Aa: Stadfæstelse 1522 17. sept.

Tryk: Westphalen, Monum. ined. IV 3244; Zeitschrift für schlesw. holst. Gesch. ³⁵ XXXIX 175. — Reg. Dan. nr. *7546; Rep. 2. rk. nr. 4589.

1 Denmarcken] el. Denemarcken A.

Wii Cristiernn, vann gades gnadenn to Dennemarchenn, Swedenn vnde Norwegenn, der Wende vnde Gotten koningh, hartog to Sleszwiick, ok hartog to Holstenn, Stormerenn vnde Diitmerschenn, to Oldenborch vnde Delmenhorst greue, bekennenn vnde betugenn apenbar in dusseme vnseme breue vor alsweme, de ene seen efte horen lesen, dat ⁵ wii dorch sunderge gunste vnde gnade denn ersamenn borgermestere, radmanne vnde gantzer ghemenheit vnser stad Lutkenntunderenn, vnsenn leuenn, getruwenn vnde besunderenn, op diit mael gnadichlich ghegunnet vnde toghelathenn hebbenn, gunnenn enn ok allenn vnde eneme islikenn besunderenn vnde tolathenn, se tobehoff eres quekes vnde vees in aller ¹⁰ mathe, als de armenn lude hebbenn, mogen gheneten vnde ghebrukenn der weyde vnde velde, namlich ghenomet de Westermarsk vnde ok Okholmm, ostenn vnde westenn bii der genanten vnser stad Lutkenntunderenn belegenn, in aller mathe, als se de bii zeligenn heren Alues, vnser leuenn omhes vnde vorfarenn, tiidenn iewarld vrighest plegenn to brukende, ¹⁵ also doch dat se alle vnde en islik bii sick deme duchtigenn Henningh Pogghewiskenn vnde sinen kinderenn efte stedeholdere, amptmann der ghenanten vnser borch, op diit mael wesende vnde in nakamenden tidenn van vnser weggen kamende, ere ghewonlike plichte vnde hure, als se bii des ghenanten vnser leuen omhes tidenn plegenn togheuede vnde to ²⁰ donde, dar aff scholen tor noge geuen vnde doenn vnde nicht meher, vnde de ok vann enn in ienigher mathe, wanner se sodane ere ghewonlike plicht geuen, nicht nemen scholenn efte mogenn. Vorbedenn hir vmme dii ghenanten Henningh vnde dinen kinderenn efte stedeholdere, gii hir ann de ghenanten vnse stad vnde ghemenheit nicht enhinderenn efte schadenn ²⁵ noch hinderenn efte schadenn lathenn in ieniger mathe bii liue vnde gude, dat an de ouertreder dusses vnser forbades sunder gnade to straffende. Datum ann der ghenanten vnser stad Lutkenntunderenn ame iare vnser heren dusentuerhundert ime achtentigestenn iare ame donrdage negest vor palmarum vnder vnseme anghedruckedenn secrete. ³⁰

7

1484. 4. januar.

Gottorp.

Kong Hans stadfæster alle privilegier og friheder, som er givet Tønder af kong Christian og alle hans andre forgængere.

A : Aabenraa LA. Tønder by. Perg. 34 × 16,5 (plica 4,3). Kongens segl af rødt voks i ufarvet, DKS. nr. 87 (ikke anført), i violette og hvide silketraade, ubetydelige brud-

5 lesen] lesen lesen A. 12 Okholmm] *el. eventuelt* Okholme A. 29 ame] dage *tilf., men atter overstr. A.*

stykker af et andet segl i grønne og hvide silketraade. — Rep. anfører en afskrift c. 1500 paa perg. skrevet og attesteret af Johannes Grundt (jf. nr. 89), men denne afskrift har ikke kunnet identificeres.

Tryk: Rep. 2. rk. nr. 5380 (i udtog).

⁵ **W**ii Iohann, van gotsgnaden to Denmargken, Norwegen, der Wende
vnnde Gotten koning, gekoren koning to Sweden, vnnde Fryderich,
gebrodere, hertogen to Sleswig, ock to Holsten, Stormaren vnde der Dith-
merschenn hertogen, to Oldemborch vnnde Delmenhorst greuen, don
withlich apembar bekennde vor vns, vnse eruen vnde nakomelinge, dat
¹⁰ wii durch sunderge gunste vnnde gnade den ersamen vnnsen leuen getru-
wen bo(r)germeistere, radtmannen vnde gantzer gemeynheytt vnnsen
stad Lutkentunderen alle ere gerechticheyde, fryheyde, gnade vnnde
priuilegia, en durch vnnsen zeligen leuen heren vadere, koning Cristiernn
etc., vnde allen anderen vnnsen vofaren gegunnet vnnde gegeuen sin,
¹⁵ gnedichlich bestediget, gegunnet vnde geconfirmeret hebben, bestedigen,
gunnen vnde confirmeren en de also iegenwardigen in vnde mit crafft
vnde macht desses vnnses breues in allen vnnde islichin eren stugken,
puncten vnnde ar(ti)culen fulmechtich vnnde kreffttich tobliuende in aller
mathe vnnde wise, efft se alle samtlich eyn na deme anderen van worden
²⁰ <to worden> in desseme breue vthgedrugket vnnde begrepen weren. Tor
tuchnisse hebben wii vnse secrete vnde ingesegel witlich heten hengen an
dessen breff, de gegeuen is an vnnseme slote Gottorpp na der gebort
Cristi vnnses heren dusentuerhundert ime uer vnde achtentigisten iare ame
sundage na des hilgen nyen iars dage.

²⁵ **Gottorp.**

1492. 4. oktober.

8

Hertug Frederik sælger bondegaarden Kærgaard ved Tønder til Tønder by.

A: Aabenraa LA. Tønder by. Perg. 26 × 17 (plica 4,3). Perg. seglrem.

Tryk: Rep. 2. rk. nr. 7228 (i udtog).

³⁰ **W**ii Frederick, von gots gnaden erffgenhome to Norwegen, hertog to
Sleszwiig, ock to Holsten, Stormaren vnde der Ditmerschen, greue
to Oldenborg vnde Delmenhorst, doen witlich, bekennen vnde betügen
apenbåre vor vns, vnse eruen, nakomelinge vnde alleszweme, dat wii
durch sunderge gånste vnde gnade, ock vmme des gemeynen besten willen,

11 bo(r)germeistere] bogermeistere A. 18 ar(ti)culen] arculen A. 20 <to worden>]
mgl. A. — Tor] r'et har en e-krølle A.

I nr. 8 har r i slutningen af ord og sammensætningsled ofte en e-krølle aabenbart uden sproglig værdi, og et par steder findes en nasalstreg uden mening. Disse tegn er der ikke taget hensyn til.

vnsen leuen getruwen borgermeysteren, råtmennen vnde gantzen gemeynen inwoneren vnde vndersaten vnszer ståde Lutken Tûnderen vnse bûnden gudt to Kêrgarde, bii Lutken Tûnderen belegen, mit allenn synen tobehoringen to eres quekes nûth vnde behoeff to eyneme ewigen erffkope, vriig, vmbeworen vnnde vngehindert von eyneme edermanne togebrukende⁵ vnde togenetende, hebben vorkôfft, vorlaten vnde ouergegeuen, vorkopen, vorlaten vnde ouergegeuen en eynsodane gûdt also iegenwordigen in crafft vnde macht desses vnses breues. Hiir vôr hebben see vnns rede gegeuen vnde wol betalet sestich lubessche margk pennige; darto scolen see vnde ere nakomelinge vnns, vnsen eruen vnde nakomelingen to vnses slotes¹⁰ behoeff Lutken Tûnderen iarlikes dar von to rechter tiit eyne tunnen honninges to hure vnde drûddehalue margk lubesch vor denstgelt, vnde wan ouer de suluen vogedie eyne gemeyne bede werdet ent(b)eden, eynen rinsschen gulden to ouerbede, vnde wen de gemeynen bûnden ime lehne Lutken Tûnderen eyn swyn tor måst geuen, ime gelijken ock eyn swin¹⁵ gutliken geuen, wol tornoge vnde todangke entrichten vnde betalen, alles ane argelist vnde geuêrde. Gebeden hiirumme allen vnde iszliken vnsen amptluden, vogeden vnde deneren vnde vort allen den iennen, de vmme vnsen willen doen vnde laten scolen vnde willen, de gnanten borgermeyer, råtmenne vnde gantzen gemeynen vndersaten vnde inwoneren to²⁰ Lutken Tûnderen hiirenbauen an sodaneme gude Kêrgarde vnde sinen tobehoringen nicht touorhinderende, touorvnrechtende effte ienich beweher todoende, vorhinder(en), vorvnrechten edder beweher todoende tolatende in ienigermate, vnder vnsen furstliken hulden vnde gnaden. Datum an vnseme slote Gottorppe ame dage Francisci des hilligen bichtigers,²⁵ na Cristi vnses heren gebort veerteynhundert ime twe vnde negentigesten iare vnder vnseme angehangeden secrete to groter orkunde vorsegelt.

Ad relacionem ualidi Hinrici Rantzouwen conciliarii et magistri curie.

9

1493. 8. oktober.

Tønder.

Hertug Frederik afsiger kendelse i en strid mellem Tønder by og Tønder³⁰ herred om vedligeholdelsen af den store bro og dæmning til Kær herred.

A: Aabenraa LA. Perg. 22,5 × 17 (plica 4,9). Perg. seglrem.

Wii Frederick, von gots gnaden erffgenhome to Norwegen, hertog to Sleszwiig, ock to Holstenn, Stormaren vnde der Ditmersschen, greue

¹³ ent(b)eden] entweden A. ²³ vorhinder(en)] vorhinder A.

I nr. 9 har r i slutningen af ord og sammensætningsled undertiden en e-krolle, som aabenbart er uden sproglig værdi; der er derfor ikke taget hensyn til den.

to Oldenborg vnde Delmenhorst, doen witlick openbåre bekennde vor
 alleszweme, dat na Cristi vnszes heren gebort veerteynhundert ime dree-
 vndenegentigesten iare ame auende Dionisii vnde siner hilligen selschoppe
 vor vnser borg Lütken-Tunderen vor vnns syn erschenen vnsze leuen ge-
 5 truwen borgermeystere vnde ratmanne vnser stadt Lutken Tunderen vppe
 de eynen vnde de vûlmechtigen der gemeynheyth vth Tunderherde vppe de
 anderen syden der groten bruggen vnde dammes haluen na Kêrherde
 belegen, de in wesende vnde verbeteringe toholdende, schelhafftich vnde
 twydrachtich etc. Welke sake wii na tosprake vnde antworde beyder parte
 10 vlitigen vorhoret, wol ertrachtet vnde sodanne myszhegelicheit biitoleg-
 gende hebben, dar vppe vor recht affseggen laten, dat de råt vnde gemeyn-
 heyt vnser stat Lutken Tunderen vorbenomet de gelijken helffte der suluen
 groten bruggen vnde dammes vppe desse syden der groten bruggen int
 nórden vnnde de anderen helffte der sulfften bruggen vnde dammes de
 15 bûnden vnde inwonere in Tunder herde in bestande, verbeteringe vnde
 wesende toholdende scolen vorplichtet wesenn, vnde hiirmede scal de rat
 vorgnant gantz sin affgedeylet vnde vnuorplichtet wesen vp ient syden der
 groten bruggen ime damme wes toholdende iffte tomakende, des doch
 hiirenbauen vmme mehr vredes vnde groter eyndrachtich willen hebben
 20 sick de raet vnde gemeynheyth to Lutken Tunderen myt vrygeme willen
 noch ouergenhomen in wehren vnde wésende toholdende de anderen helffte
 des dammes vppe desse syden der bruggen nórtdwert wente an den negesten
 diick offte santwêch. Datum ame iare, dage vnde stede bouengescreuen
 vnder vnseme anghangeden signete.

25 Ad relationem ualidi Petri Rantzouwen aduocati in Lutken Tunderen.

Tønder.

1522. 17. september.

10

*Hertug Frederik gør vitterligt, at efter at raadet og menige indbyggere i
 Tønder med magt havde drevet hertugens kvæg fra Vestermarken, og hertugen
 derfor havde vist sin unaade ved at forbyde dem at bruge deres stadsret og
 30 privilegier, har de bedt om atter at blive taget til naade, og hertugen giver dem
 derfor igen ret til at bruge deres stadsret og privilegier. Særlig stadfæster han
 det privilegium, der er givet dem af hans fader Kong Christian 3. marts 1480
 m. h. t. brugen af græsgangene Vestermarsk og Okholm.*

A: Aabenraa LA. Tønder by. Perg. 50 × 28,5 (plica 4,8). Kongens segl af rødt
 35 voks i ufarvet, DKS. nr. 106, i perg. rem.

Tryk: Westphalen, Monum. ined. IV 3244; Zeitschrift für Schlesw. Holst. Gesch.
 XXXIX 174.

Wy Frederich, vann gotts gnadenn erffnehme to Noruegenn, hertog to Sleseuick, Holstein, Stormarnn vnnd der Detmerschenn, graff to Oldenborch vnd Delmenhorst, bekennen hirmit apenbar vor vns, vnse eruen, nakamen vnd allesweme. Na deme de ersamen vnse leue getruwen raitt vnd gemeinheit vnser stadt Lutkentundern vnns vnse queck vnd⁵ vehe gewaldichlykenn vann dem Westerfelde gedreuen, darmede vnse vngenade vordenet, derhaluen wy ohnen ore stadtrecht vnd priuilegia to gebukende mit vnsem apenen breue vorbadenn haddenn, dar vp se by vnns vlytige bede angewendet, vnsem willen gemaket vnd vnse genade weddervmme erlangett hebbenn, so datt wy derwegenn henfurder ore¹⁰ genedige here synn willenn, der sakenn inn keyner maten mer gedencken, dar vmme gemelten vnsem vorbotts breff, vp ore stadt recht vnd priuilegia vthgegan, weddervmme vornichtigen, dōdenn vnd cassiren, setten se derwegenn weddervmb inn ore gewontliche rowsame olde gebukinge ores stadtrechtes vnnd priuilegienn, wo se van olders iummer fryhest¹⁵ gehatt vnd gebuket hebbenn. Vnnd vth sunderlicher genedigen toneyunge bestedigen, confirmirenn vnd ratificirenn wy ohnenn datt priuilegium vnsem saligenn hernn vnd vaders milder gedechtnisz, welgett vann worde to wordenn hir na volget: Wy Cristiernn, vann gades gnadenn to Dannemarken, Sweden vnd Noruegen, der Wende vnd Gotten koningk,²⁰ hertog to Sleseuick, ock hertog to Holstein, Stormarnn vnnd Detmerschen, to Oldenborch vnd Delmenhorst greue (etc. = nr. 91). Bestedigen, confirmiren vnd ratificiren datsulffte priuilegium also kegenwordigenn inn macht dusses vnsem breues, also datt de gemeltenn vann Tundern scholenn vnd mogenn (dersulfften weyde vnd velde de Westermarsch²⁵ vnnd Ockholm, ostenn vnd westenn, wo de inn allenn orenn enden, wyschen, weydenn vnd to behoringen gelegenn synn, nictes butenbescheidenn, wo se datt alle vann older gehatt vnd gebukett hebben, alles wo datt bauengeschreuen priuilegium vormeldet) hebben vnnd gebukenn ane alle vnse, vnsem amptmans, de darsuluest to tydenn syn werdet, effte³⁰ iemandes anders vorhindern effte vorbedent, sunder se allewege dar by vor gewalt to hanthauende vnd beschuttende. To orkunde mit vnsem secrete gegeuen to Lutken Tundern am dage Lamberti anno domini millesimo quingentesimo vicesimo secundo.

11 here og mer] r'erne har aabenbart e-krolle A.

AABENRAA

Aabenraa bys segl, gengivet efter segl af rødt voks i ufarvet voksskaal, under brev af 1421 4. august i Rigsarkivet. Seglbilledet viser 3 over hverandre stillede venstrevendte fisk omgivet af bølger. Indskriften lyder: *secretum ciuitatis openeraa*.

Aabenraa stadsret, »skraa«, bekræftet af hertug Valdemar 3. af Jylland.

Text I. — Latinsk text.

A: Aabenraa LA. Aabenraa by. Perg., hullet og sonderrevet, 65 × 34 (plica c.⁵ 5,5, nu udglattet). 2 eller 3 snorhuller og 3 seglsnit. — *Aa*: Konfirmation af Christian 6. 1740 5. dec., tabt. — *Aa1*: RA. Overretten paa Gottorp nr. 33, pk. Diverse sager 1711–1824. — *Aa2*: RA. Langebeks dipl. (med noter af Gram). — *Ab*: Plattysk oversættelse, se Text II. — *Ab1*: Stadfæstelse af Christian 1. 1473 30 dec. med oplysning, at stadsretten var forsynet med hertug Valdemars segl, som dog var bræket,¹⁰ og hvoraf dele var bortfaldet.

Facsimile af den nu stærkt læderede begyndelse hos Thorsen l. 1., tavle 5.

Tryk: Corpus statut. Slesvicens. II 415 (efter *Ab*, sammen med Text II); Kolderup-Rosenvinge V 436 (efter *A*, sammen med Text II); Thorsen, Stadsretter 154 (efter *A*, sammen med Text II); Michelsen, Ineditorum historiam juris Cimbrici illustrantium¹⁵ particula 7 (efter *A*) med Grams noter (jf. *Aa2*). — Reg. Dan. nr. 2130*; Rep. 1. rk. nr. 1721.

Text efter A, udfyldt efter Aa1 og Thorsen.

In nomine patris et filii et spiritus sancti amen. N[os consules et ciues in Opneraa statuta nostre] ciuitatis, que skraa dicuntur, prout erant temporibus Woldemari regis, ordinauimus et scribi fecimus in hunc modum.²⁰

<1.> Primo, quod quicumque ueniens uoluerit ciuis esse nobiscum, dare debet aduocato duas oras cupri et consulibus ii oras cupri infra sex ebdomedas.

<2.> [Item nostrum byfrith super aquas se ext]endit ad Skarfrif. Quicumque forefecerit infra hoc, et querimonia lesi uenerit ad nos, si est ciuis, emendet [a]duocato tres marchas et consulibus tantum, si est hospes, soluat xl^a marchas et consulibus tantum uel legibus se defendat. Si est delictum notorium, emendet delinquens [absque legibus].

<3.> Item nostrum byfrith super terras] ad Kungslund, ad riuum ibidem proximum et eciam ad Gunny thwet lith et eciam ad Kolsthorp ste[nbruch] et ad riuum northen by. Quicumque forefecerit infra huiusmodi limites, si est ciuis, emendet sicut dictum est, si hospes ut supra, si delictum est notorium, [si non,] legaliter [se excuset].

³¹ stenbruch] saaledes *Aa1*; af Thorsen udfyldt stenbro; *Text II* har stenbrugghe.

⟨4.⟩ Item fægang nostrum esse debet,] prout rex Woldemarus nobis donauit, in campis septem [vi]lla[rum], scilicet Horsthorp, Stubeky, Athorp, Hæsel, Gamel Opn[er], Loytæ et Brunnæmark, quatenus idem [dominus] rex Woldemarus quasdam terras, que dicuntur Kungskøp, in campo Gamel Opner et Kolsthorp pro sua pecunia [ibi]dem emit [a pos-⁵ sessoribus et easdem terras predic]tis possessoribus absque omni pecunia et precio redonauit, ut nostrum fægang in Østerskugh perpetuo libere haberemus.

⟨5.⟩ Item quicumque ciuis fundum habet, soluat oram denariorum, habens plures soluat plures, die beati Andree, non soluens emendat aduo-¹⁰ cato tres marcas denariorum.

⟨6.⟩ Item consules exigere [debent et recipere denarios dicto]s myntpeningh, de quibus dabunt aduocato octo marcas et non magis.

⟨7.⟩ Item aduocatus exigat et recipiat in festo natiuitatis beati Iohannis baptiste solucionem dictam arnægiald, de quolibet matskap xi denarios, ¹⁵ de dimidio matskap dimidietatem illorum, a non soluentibus recipiat twi we[th pand presentibus consulibu]s.

⟨8.⟩ Item nauta hospes ferens mercimonia soluat pro theloneo, scilicet pro quolibet lest solidum denariorum.

⟨9.⟩ Item hospes ferens korsbunden packe soluat pro quolibet vi ²⁰ denarios, pro pund humæl vi denarios, pro equo quatuor denarios, si sellam non habet, pro boue iiii^{or} denarios, pro uacca tantum, pro oue ii denarios, pro porco ii denarios. [Huiusmodi theloneum non soluen]tes dabunt aduocato tres marcas et consulibus tantum.

⟨10.⟩ Item hospes adueniens soluat semel in anno unum torgh ortigh ²⁵ et non sepius, presente suo domestico.

⟨11.⟩ Item institores dicti krembere non exponant res suas in foro, nisi de uoluntate ciuium.

⟨12.⟩ Item hospes cum nauī sua ueniens emat pro se et [sociis suis unum bouem, u]num porcum, unam ouem, modiolum butiri, griseum pan-³⁰ num ad unam tunicam, unum dwk ad uelum, emens magis careat omnibus bonis secum existentibus, nisi emptum est a ciuibus cum consensu consulum, dimidietas cedat aduocato et dimidietas consulibus. Alia bona in foro non emant exce[ptis] equis et equabus, tam]en non in preiudicium ciuium, quod forkøp dicitur. 35

⟨13.⟩ Item si ciuis uel mulier receperit pecuniam alicuius hospitis et

---

1 fægang] iflg. note og facsimile tab. 5 hos Thorsen var ordet opr. oversprunget, men tilf. m. skr.s hd. i den øverste marg. 2 Stubeky] k er læderet, men dog snarere k end b; Text II har ligeledes Stubbeky, men Aa1 Stybeby.

emerit aliquod in preiudicium ciuium, si notorium est, soluat consulibus tres marcas, negans defendat se cum suo hyggest lagh.

〈14.〉 Item si hospes hospitem incausauerit apud nos super debitis, si habe[t apertas literas super hii]s, incausatus satisfaciat conquerenti, 5 alioquin legibus xii hominum se defendat, uel cum suis nautis si copiam tantorum habet, si minus habet de nautis, ipsi cum eo iurent, et ipsemet suo iuramento suppleat legem supra skips borth pede posito, iurans, quod in ista ciuitate non habet cognatos uel [amicos, qui in lege se]cum uolunt esse, equitans apud suum isteth, plaustrans apud suum plaustrum, pedester 10 apud lanceam suam.

〈15.〉 Item aduocatus noster nullum ciuem debet captiuare pro quocumque delicto, si sufficiens est ad satisfaciendum pro suis delictis uel poterit habere promissores bonos pro se.

〈16.〉 Item [nullus hospes captiuari debe]t, qui promissorem potest 15 habere pro se, ita quod ducatur per uicum unum [et] per alterum secundum morem antiquum.

〈17.〉 Item secundum cons[uet]udinem antiquam octo ueredicos habere debemus in ciuitate nobiscum commorantes, habentes domos cum mansionibus dictis hws et heem, qui discernere debent super ma[ndøth, wald-] 20 tect et afhog, qui cas[sari non debent nisi iuxta librum legalem Sunder-] iucie.

〈18.〉 Item quatuor nefningos habere debemus nobiscum commorantes, habentes hws et heem, consules ipsos eligant quolibet anno proximo placito post Epyphaniam, et aduocatus eos adiuret, qui discernent super husfrith, 25 hemsoken et furto, [habentes consilium suum cum senioribus et s]apientibus, ipsi debent admoneri ad septimanam ante, ut iustum discernant, si uero cassantur, soluant pro husfreh suum boosloot, pro hemsoken tres marcas et pro furto similiter tres marcas denariorum aduocato regis.

〈19.〉 Item ciuis uolens alium ciuem conuenire super debitis uel aliquibus 30 [delictis conuenire, faciet eum uocari et] nominari ad placitum. Si non uenerit secundo placito, prosequetur causam suam per trina laghdagh. Si uero colloquuntur in placito, ore ad os, 〈et〉 incausatus non exhibuerit legem, seruentur contra eum trina laghdagh. Si quis contumaciter super- sederit, soluat conquerenti, quod ab ipso iuste exigitur, et [marca dena-] 35 riorum pro pena, aduocato marca et consulib[us] marca.

〈20.〉 Item quicumque conuiuia sancti Kanuti alium suum conuiuiam incausauerit super quacumque causa, sexta manu conuiuiarum, scilicet

---

3 si (1) *tilf. o. lin. A.* 7 pede] *tilf. o. lin. A.* 27 boosloot] *herefter rasur A.* 32 〈et〉] *mgl. A.* 36 Kanuti] *herefter rasur A.*

quinque secum existentibus, se defendat. Item hoc idem fiet de conuiuio sancti Nicholai, item de sancti Nicholai hwardving hoc idem debet ob[seruari].

⟨21.⟩ Item nullus cuius de Opneraa citari] debet ad aliud placitum, sed conquerens ad placitum nostrum ueniet recepturus id, quod exigit ordo ⁵ iuris.

⟨22.⟩ Item si aliquis miles, armiger uel alius quicumque pignus suum, quod pand dicitur, nobiscum posuerit et debito termino non redemerit, exhib(er)i debet trib[us placitis et postea semel suo domestico,] tunc uendatur, ubi uidebitur expedire. Quicumque pignus receperit, habeat ¹⁰ secum uicinos suos in testimonium pro quanto expositum est, sed pincerna cereuisiam propinans et pignus recipiens non habeat uicinos in testimonium, nisi uoluerit.

⟨23.⟩ Item nullus recipiatur i[n ciuem] nobiscum, [nisi habuerit literas apertas de suo] hæreth uel fidedignorum et bonorum testimonium super ¹⁵ conuersacione sua l[au]dabili et bona. Receptus autem in ciuem nostrum, undecumque ueniens, habeat plenam auctoritatem emendi bona, terras et domos infra nostrum byfrith et iterum uendendi eadem absque requisicione cognatorum [cuicumque e]mere u[olenti].

⟨24.⟩ Item si quis minatur alicu]i cui incendium uel mortem, si duo ²⁰ ciues sui presentes hoc audiunt et testantur, capiatur, si negauerit, stabitur arbitrio et iudicio aduocati domini regis et consulum.

⟨25.⟩ Item quicumque incausatur super solucione alicuius pecunie, et legem firmauerit in placito [uel coram consu]libus, si debito [laghdagh soluerit et sati]sfecerit conquerenti, nichil soluat aduocato et nichil con- ²⁵ [sulib]us.

⟨26.⟩ Leges eciam, que firmanur in hælect, quinto die post hælect soluentur. Item cuius firmans legem pro quacumque causa, uolens uelificare, si non est sufficiens pro huiusmodi causa [satisfacere, tunc pona.]t pro se fideiusso[res,] ut lex [sol]uatur quinta die post suum reditum. ³⁰

⟨27.⟩ Item hospes cum [na]ui sua [uenien]s applicet ad pontem a nullo licenciam petens, dummodo theloneum debitum soluat.

⟨28.⟩ Item quicumque hospes, naut[a] uel ali[u]s, ferens res suas, ipse easdem deponat diebus festis uel n[on festis absque d]elicto, uel eciam res suas congregat et deducat similiter absque delicto, quod hæleghbrot dicitur. ³⁵

⟨29.⟩ Item [q]uicumque moritur nobiscum, bona hereditaria sint in mansione, ubi sunt, usque ad diem xxx, consules eadem prospiciant. Si h[eredes ue]ri ueniant, recipiant sua, si non, consules ipsa bona cus[todiant

⁹ exhib(er)i] exhibi (*uden forkortelsestegn*) A. 18—19 requisicione] *tilf. o. lin. m. skr.s hd. A.*

per annum et] diem et non amplius. Postea aduocatus habeat dimidietatem et consules medietatem eorundem.

5 <30.> Item bona puerorum, quorum pater et mater obierant, custodiant cognati propinquiore nobiscum uel extranei, dummodo sufficientem fecerint caucionem pro eisdem, sicut consulibus iustum et rationabile uisum [fuerit.

<31.> Item dominus] episcopus nullum ciuem citet ultra curiam Hæsel, pro quo de quolibet matskap duos cupreos denarios debet habere.

10 <32.> Item incausatus pro adulterio, ipse uel ipsa, uel pro usura, defendat se legibus xii hominum, nisi maritus uxorem uel uxor maritum incausauerit.

<33.> Item laici siue famuli clericorum uel eorum familia [agant contra ciue]s in placito ciuitatis super quibuscumque c[ausi]s.

15 <34.> Item mulieres rixas mouentes adinuicem uel mulier obprobriosa uerba dans, ut uerba contumeliosa, uiro uel mulieri, si negat, iuramento xii hominum se defendat, uel si defecerit, deferat lapides ad hoc deputatos uel satisfaciatur conquerenti et [aduocato et consuli]bus, prout eis uidebitur.

<35.> Item maritus inueniens adulterum manifeste cum uxore sua, tunc faciat, si uoluerit, secundum librum legalem.

20 <36.> Item si domus aliqua incensa fuerit, extendente se flamma supra tectum et pulsata campana cum clamore populi, si est ciuis, soluat aduocato tres marcas et consulibus [tantum, si est hospes] uel non habens domum et fundum, satisfaciatur, prout aduocato et consulibus iustum uidetur.

25 <37.> Item equi, eque uel pecora nostra non debent inpediri, sed si inpetuntur pro annona uel graminibus uel feno, excuset se reus iuramento xii hominum, uel infra solmerky trina laghdagh contra eum obseru[entur per eosdem.]

30 <38.> Item nostrum fortæ non debet arari nec supra ipsum edificari, nisi de uoluntate consulum; quicumque hoc fecerit, emendet iuxta arbitrium consulum et aduocati.

<39.> Item conducens domum uel nauem in presentia bonorum, si non intrauerit, soluat dimidietatem precii, si intrauerit, soluat totum promissum.

35 <40.> Conducens do[mum, nolens] so[luere] debito termino, possessor recipiat, quod sibi debetur, absque omni delicto. Si familia non delinquit contra domesticum, maneat ad terminum.

40 <41.> Item nauta dictus skipher et secum in naui existentes sua bunkæ non aperiant, antequam satisfactum fuerit pro nauo et omnibus causis inter ipsum et nautas [motis, qui contra] hoc fecerit, soluat skipher et nautis tres marcas.

⟨42.⟩ Item si quis inpeditus fuerit, quod besæt dicitur, et recesserit, soluat aduocato tres marcas et consulibus tres marcas.

⟨43.⟩ Item aduocatus noster uel quicumque alius nullam habeant auctoritatem uendendi uel alienandi seu assignandi cuicumque aliquem fundum iuxta ciui[tatem nostram, scilicet] in nostro fortæ et fælith infra ⁵ nostrum byfrith. Sed si aliquis fundos desolatos edificare uoluerit, hoc de consensu et uoluntate consulum habeat et optineat, et aduocato nostro dimidiam marcam denariorum pro bool mutæ persoluat.

⟨44.⟩ Item quicumque debitum modium uel mensuram et ulnam rectam inuentus f[uerit non habere, pro] prima uice soluat aduocato tres marcas ¹⁰ denariorum et consulibus tantum.

⟨45.⟩ Item quicumque, propinans cercuisiam dacam uel traufnisiam, debitam mensuram siue amphoram bonam et rectam iuxta antiquum modum ciuitatis non habuerit, ix solidos denariorum cupri duplicatos persoluat, quorum medietas cedat aduocato et reliqua medietas co[nsulibus assignetur.] ¹⁵

⟨46.⟩ Item nullus de ciuibus nostris suum conciuem super causis inter ipsos prius domi motis extra ciuitatem nostram in Skania uel alibi conuenire debet, nisi sibi in placito nostro manifeste iusticia fuerit denegata, sed causam suam, cum domi redierit, coram nobis in placito nostro proponat, ²⁰ recepturus iust[icie complemen]tum.

⟨47.⟩ Item quicumque aliqua mercimonia, ligna cremalia uel edificialia, carpenta uel quodcumque aliud emere uoluerit in foro nostro uel extra, testes ad hoc habeat, ut, si res empta inpetitur et uendens appropriauerit et confitetur se uendidisse, emptor rei sit excusatus, et causa ²⁵ sequatur uenditorem.

⟨48.⟩ Item nullus [hospes apud no]s potest emere butirum in modiolis nec cutes bouinas uel uaccinas nec borellum nec eciam pelles quascumque ab aliquibus nisi a ciuibus nostris, qui uero contra fecerit, soluat aduocato tres marcas et consulibus tantum. ³⁰

⟨49.⟩ Item hospites, ferentes humæl, in modiolis non uendant, sed integrum thrymit u[el dimidiam si]mul uendere debent.

⟨50.⟩ Item ferentes pannos integros, non in ulnis numeratis sed in frustis integris uendant.

⟨51.⟩ Item quicumque, deferentes sal, in lagenis uel magno et integro ³⁵ pund uendere tenentur et non in modiolis minutis in preiudicium nostrorum ciuium.

⟨52.⟩ Item ferentes traufnisiam uel alecia, [in lagenis inte]gris et non

¹⁵ persoluat] *tilf. o. lin. m. skr.s hd. A.*

denariatibus minutis uel amphoris uendere tenentur. Quicumque in premissis iam proximo capitalis offenderit uel contra fecerit, soluat pro pena aduocato tres marcas et consulibus tantum.

(53.) Item aduocatus noster nullam arduam causam contra quemcumque ciuem uel hospitem in placito nostro incipiat [nec prosequatur, nisi] consulibus uisum fuerit, quod iustam causam habeat litigandi et tunc eam causam de consilio consulum prosequi poterit, prout exigit ordo iuris.

Nos igitur Woldemarus, de[*i*] gracia dux Iucie, preci]bus predictorum¹⁰ consulum et ciuium nostrorum in Opneraa inclinati, de meliorum nostrorum, militum et aliorum consilio et assensu, predicta statuta omnia superscripta tamquam rationabilia, more aliarum ciuitatum et uillarum in nostro ducatu et dominio prudentum consilio edita, et leges et consuetudines b[onas et approbatas, quas] a nostris progenitoribus, scilicet rege¹⁵ Woldemaro et aliis regibus, principibus et ducibus liberius habuerant, dimittimus, ratificamus, a(p)probamus et sigilli nostri munimine confirmamus, prohibentes districte per gratiam nostram, ne quis aduocatorum nostrorum seu quicumque alius in nostr[o dominio uel ducatu] constitutus ipsos ciues nostros super premissis graciis aliquatenus audeat molestare,²⁰ quod si aliquis ausu temerario contrafecerit uel attemptauerit, indignationem nostram incurrat et non effugiat ulcionem. Datum Sunderborgh in presencia nostra anno domini m^o trescentesimo qui[n]to, die ap[osto]lorum Phi]llippi et Iacobi, de nostrorum meliorum consilio et assensu.

[1. halvdel af 15. aarh.]

2

25

Aabenraa stadsret, »skraa«.

Text II. — Plattysk text.

A: Aabenraa LA. Aabenraa by. Perg. 55 × 62. — *Aa:* Stadfæstelse af Christian I. 1473 30. dec. — *AaI:* Konfirmation af Christian 6. 1740 5. dec. (sammen med Text I), tabt. — *AaIa:* RA. Overretten paa Gottorp nr. 33, pk. Diverse sager³⁰ 1711—1824 (sammen med Text I).

Tryk: Dreyer, Sammling vermischter Abhandlungen III 1439 (efter *A*); Corpus statut. Slesvicens. II 415 (efter *AaI*, sammen med Text I); Kolderup-Rosenvinge V 437 (efter *A*, sammen med Text I); Thorsen, Stadsretter 155 (efter *A*, sammen med Text I); Urkundensammling IV 91 nr. 65 (efter *Aa*).

³⁵ *Datering:* Skriften henfører texten til 1. halvdel af 15. aarh.

Text efter A med varianter fra Aa.

In deme namen des vaders vnde des sones vnde des hilgen gheystes amen.
Wy rad vnde borgere tho Oppenra vnser stad statuta, dede heten

skraa, alse se weren by koningh Wolmares tiiden, hebben gheuleghen vnde schriuen laten in desser wise.

⟨1.⟩ Tome ersten, dat eyn iewelk hiir komende vnde wil mit vns borger werden, de schal gheuen deme vaghede twe øre copper *penninghe* vnde deme rade twe øre copper *penninghe* bynnen sòs weken. 5

⟨2.⟩ Vortmer vnse vryheid tho watere strecket siik wente to Skarfryf. We deme andern hiir en bynnen ouerlast dede, dat de beschedigede vor vns beclaghet, is he borger, de dat dede, he gheue deme vaghede dre mark vnde deme rade so vele, is he eyn gast, he gheue deme vaghede vertich mark vnde deme rade so vele, edder he bescherme siik mit rechte. Men is de 10 schuld edder ouertredinghe openbarliik, so betere de ouertreder sunder recht.

⟨3.⟩ Vortmer vnse vryheid to lande is wente to Konynges holte, to deme negesten vlete dar sulues vnde ok wente to Gunny tweet hecke vnde ok wente to Kolstorpp stenbrugghe vnde to deme ⟨v⟩lete northen dorppe. 15 Eyn iewelk, de ouertredinghe deyt bynnen desser vryheid, is he borger, he betere, so vorsecht is, is he gast, ok alse vorsteyt, is de mysdåd opembarliik, vnde is dat nicht, he enschuldige siik mit rechte.

⟨4.⟩ Item vnse koo weyde vnde qwiik ganck, de schal wesen, so vns konyng Woldemar hefft ghegheuen in den velden souen dorppen, alse 20 Horstorpp, Stubbeky, Athorp, Hesel, Gammeloppener, Loyte vnde Brunne veld, wente de sulue here konyng Woldemar koffte welke stucke erden in deme velde Gammeloppener vnde Kolstorppe van den egeneren vor syn geld, dat wy vnse quykganck in Osterskugh ewichliken vrygh hebben scholen. 25

⟨5.⟩ Item eyn iewelk borger de ene tofft hefft, de betale eyn ore peninghe, de meer hefft, de betale meer, in sunte Andree daghe, vnde de denne nicht betaled, de betere deme vaghede dre mark *penninghe*.

⟨6.⟩ Item schal de rad vthmanen vnde vpboren penynghe, genomed myntpennygh, van den scholen se deme vaghede gheuen achte mark vnde 30 nicht meer.

⟨7.⟩ Item de vaghed de mane vnde neme vp in deme feste der bord sunte Iohans baptisten betalinghe, genomed arnegyald, van eneme iewelken matschoppe eluen *penninghe*, van der haluen matschop de helffte der *penninghe*, van den, de nicht betaled, neme he tweuldich 35 pand, dar de rad iegenwardich sy.

⟨8.⟩ Item eyn vromed schiphere, de de kopenschop voreth, betale den tollē, alse vor ene last enen *schillingh penninghe*.

15 ⟨v⟩lete] wlete A. 21 Brunne] B *muligvis rett. fra k A.* 24 quykganck] c (*noget e-agtigt*) er skrevet o. lin. A.

<9.> Item eyn gast, dede voreth packen mit crucebanden, de betale vor enen iewelken packen sôs peninghe, vor eyn pund hoppen [sôs] penninghe, vor eyn perd vër penninghe, hefft id nynen sadel, vor eyn ryntth veer penninghe, vor eyne koo ok so vele, vor eyn schâp twe penninghe, vor eyn
 5 zwyen twe pennynghen. Dede sodane tollen nicht betalen, de gheuen deme vaghede dre mark vnde so vele deme rade.

<10.> Item eyn gast to vns komende betale eyns imme iare enen torgh-ortich, vnde nicht vakener, in iegenwardicheid synes werdes.

<11.> Item de kremere vlyen ere dinghe nicht vth in dat marked sunder
 10 der borger willen.

<12.> Item eyn gast, dede kumpt mit syneme schepe, de mach vor siik vnde syne kumpene eyne ryntth, eyne zwin, eyne schaep, eyne schipbottern, grouw wand to eneme rocke kopen, eyne stuccke louwendes tome zegele. De mër kofft, de vorlûst alle sin gud, dat he mit siik hefft, behaluen he cope
 15 id van borgern mit vulbord des rades, de helffte kumpt deme vaghede vnde de helffte deme rade. Andere gudere kopen se nicht an deme markede, vth genomen perde vnde horssen, doch nicht to vorvanghe edder voerkope den borgern.

<13.> Item is id dat eyne borger edder eyne vrouwe nympt penninghe enes
 20 gastes vnde kofft dar gudere mede in vörvangh der borgere, is id openbar, he gheue dre mark, secht he neen, he were siik mit syneme hogesten laghe.

<14.> Item is id dat gast gast ansprekt vor vns vmme schulde, hefft he opene breue, de angesproken werd, de betale, hefft he nicht, he were siik mit twelff mannen eeden edder mit synen schipkyndern, hefft he der so
 25 vele, hefft he myn schipkindere, de zweren mit eme, vnde he sette synen voet vppe des schepes bord vnde vorvulle mit syneme eede dat recht vnde zwere, dat he in desser stad nyne vrunde hebbe, de mit em an syneme rechte wesen willen, de de rÿth, an synen bogel, to wagene vppe dat rât, to vote vppe dat speet setten ere vöte.

<15.> Item vnse vaghed schal nynen borger vanghen, vor wad sake id sy, is he nogafftich den broke to beternde edder gude borgen vor siik to settende.

<16.> Item ok nynen gast machmen vanghen, de enen borghen kan hebben, also dat he trecked werd dorch de enen straten vnde dorch de
 35 andern, na older wonheid.

<17.> Item scholen wy nach older wonheid achte santman hebben mit vns in der stad wonende, de dar hebben huse vnde egene, dede scheden scholen vppe dodslacht, notagend vnde affhouwend, de en scholen nicht werden vp geworppen sunder nach deme looboke.

2 sôs] ordet utydeligt paa grund af hul i pergamentet A. 27 in] o. lin. m. skr.s hd. A.

⟨18.⟩ Item iiii neuenynghe scholen wy mit vns hebben, de hues vnde egene hebben, de rad schal se kesen alle iar tomme negesten dinghe na der hilgen dryer koninghe daghe, vnde de vaghed zwereth se tho, desse scholen scheden vmme husurede, hussokinghe vnde deuerie, siik to beradende mit den eldesten vnde wisesten, vnde men schal se achte daghe to vøren to 5 esschen, dat se scheden, dat recht is, vnde werden se vp gedreuen, so betalen se vor husurede ere houedloth, vor hussokend dre mark vnde vor deuerie liikerwys dre mark penninghe deme vagede des konynges.

⟨19.⟩ Item eyn borger, de den andern wil to rechte esschen vmme schuld edder vmme ouerlast, de late ene esschen vnde nomen to dinghe. Is 10 id dat he nicht en kumt tomme andern dinghe, so voruolge he syne sake vormiddelst dren lachdaghen. Is id ok dat se siik spreken vppe deme dinghe, mund to munde, vnde de angesproken werd nyn recht en deyt, so schal he holden teghen em dre lagedage. Is id dat we ouerhørich siit vorhardeth, de betale deme klegere, dat he rechtuerdigen van em essched, 15 vnde ene mark penninghe vor den broke, deme vaghede ene mark vnde deme rade ene mark.

⟨20.⟩ Item welliik gildebroyder sunte Knutes enen ander broder anclaged, vppe wad sake id sy, he were siik sulfft soste brodere, also dat he vyue to siik hebben schal. Item dat sulue schee ok van der broderschop sunte 20 Nicolaweses. Item dat sulue schal ok werden ghehouden van sunte Nicolay lachbrodern.

⟨21.⟩ Item nyn borger van Oppenraa schal werden citeret edder gheladen to eneme andern dinghe, men de dar claghed schal to vnseme dinghe 25 komen vnde neten dar, wes recht is.

⟨22.⟩ Item is id ienich ry[tt]er, gudman, edder we id sy, de eyn pand mit vns weme setted vnde nicht en losed vppe de beschedene tiid, so schalmen de pande dre dinghe vp beden vnde dar na eyns syneme werde, denne mach he se vorkopen, dar id em nutte duncked. Item eyn iewelk, de eyn pand nympt, de neme dar by syne nabere in ene tuchnisse, wo dure 30 id gesetted is. Men eyn schencke, dede beer tapped vnde nympt pand, de en dorff syne nabers dar nicht to hebben, sunder he en wil.

⟨23.⟩ Item nummend werde hiir nomen an enen borger, sunder he hebbe opene breue syner herde edder guder warafftigher lude tuchnisse syner loueliiken guden handlinghe vnde vmme ganges. De dar nomen is an enen 35 borger, wor he here komen sy, de hefft vullekomene macht to kopende gudere, land vnde huse bynnen vnser vryheid vnde de wedder to vorkopende, sunder vrage syner vrund, eneme iewelken, de id kopen wil.

1 iiii] tilf. o. lin. m. anden hd. A. 12 se] o. lin. m. skr.s hd. A. 14 he] o. lin. m. anden hd. A. 19 he (2)] o. lin. m. anden hd. A.

⟨24.⟩ Item is dat we drouwed ienigen borger to bernende edder dod to slande, synt dar twe borgere iegenwardich vnde horen dat, men schal ene grypen, secht he [ne]jen, so [steit] iid to deme willen vnde rechte des vagedes des koninges vnde des rades.

⁵ ⟨25.⟩ Item eneme iewelken, deme to ghesproken werd vmme pennyngh schulde vnde vested to dinghe [syn] recht edder ok vor deme rade, is id dat he de schulde vppe den lachdach betaled vnde vornoghden den cleger, de betale deme vagede nicht vnde nicht deme rade.

⟨26.⟩ Item de rechte, dede vested werden in hilgen edder in beslatenen ¹⁰ tiiden, des vifften dages na den hilgen tiiden [scha]lmen se gheuen. Item welliik borger, de [dar ve]sted eyn recht, vor wad sake id sy, de dar wil zegelen vnde is nicht nogafftich vor sodane sake noch to donde, denne sette he vor siik borgen dar recht to donde in deme vifften daghe na syner wedder komynghe.

¹⁵ ⟨27.⟩ Item e[yn] gast hiir komende mit synem schepe legghe id tor bruggen, van nummende orloff to biddende, alse he synen rechten tollē betald.

⟨28.⟩ Item wad gast, schiphere edder andere, de hiir brinkt syne gudere, de legghe se vp in hilgen daghen edder werkeldagen sunder broke, edder ²⁰ mach ok syne gudere to hope sammelen liikerwiis vnde voren se wech sunder broke, dat hilgebroke heth.

⟨29.⟩ Item we hiir mit vns sterued, de erffgudere bliuen in der wonynghe, dar se sijn, wente an den druttigsten dach, de rad se se vore. Is id dat de rechten eruen komen, de nemen dat ere, is id ok nicht, de rad beware [d]e ²⁵ gudere iâr vnde dach vnde nicht lengher, dar na hebbe de vaghed de helffte vnde de rad de helffte der suluen gudere.

⟨30.⟩ Vnde de gudere der kindere, der ere vader vnde moder gestoruen sin, bewaren de negesten vrund mit vns edder van buten tho, alse se nogafftighe vorwaringe dar vore dôn, alse denne deme rade rechtuerdich ³⁰ vnde reddeliik duncked wesen.

⟨31.⟩ Item vnse here de bisschop schal nicht laden edder ienigen borger vurder citeren alse in den hoff Hezel, dar schal he vore hebben van eneme iewelken pâr volkes tve coppē penninghe.

³⁵ ⟨32.⟩ Item dede angesproken werd vor echte brekend, man edder vrowe, edder vor wokenere, de bescherme siik mit twelff mannen eeden, sunder de man spreke syne husurowen an edder dat wiff den man.

⟨33.⟩ Item leyen, alse knechte der gheistliken edder ere hoffgesynne, scholen ere recht soken iegen de borgere to deme stad dinghe, vppe wad sake id sy.

3 iid] o. lin. m. skr.s hd. A.

⟨34.⟩ Item vrowen, dede scheldeword roren to samde, edder eyn vrowe gheue vnerliike worde, alse schentliike word, eneme manne edder ener vrowen, secht se neen, se bescherme siik mit twelff manne eeden, edder werd se dar nedderuellich ane, se drege de kâkstene vth der stad edder do noch deme clegere *vnde* deme vagede *vnde* deme rade, alse en gud ⁵ duncked.

⟨35.⟩ Item is id dat eyn man openbarliiken eebrekend mit syner husurowen vynd, so do he, is id dat he wil, nach deme looboke.

⟨36.⟩ Item is id dat ein hûs anghesticked werd, dat siik de vlamme strecked vppe dat dâck, *vnde* de stôrmklocke werd gelût mit deme rope ¹⁰ des volkes, is he borger, he gheue deme vaghede dre mark *vnde* deme rade so vele, *vnde* is he gast *vnde* hefft nyn hûs *vnde* tofft, de betere so vele, alse deme vaghede rechtuerdich duncked.

⟨37.⟩ Item perde, horssen edder vnse qwick scholen nicht werden schutted edder hindert, werden se angesproken *vmme* korne edder grâs ¹⁵ edder houw etend, de schuldighed werd, were siik mit twelff mannen eeden, edder bynnen der sunnen scholen dre lagedaghe tegen em gheholden werden vor middelst den anlegeren.

⟨38.⟩ Item vnser weyde edder fortæ schalman nicht plogen edder vppe se buwen sunder willen des rades, wol dat dede, de betere nach behaghe des ²⁰ rades *vnde* des vghedes.

⟨39.⟩ Item de dar hureth eyn hûs edder schip in iegenwardicheid guder lude, is id dat he id nicht beuareth edder ingheyd, de betale de helffte der hure edder lones, is id dat he id beuareth edder ingheyd, he betale dat gantze loffte. ²⁵

⟨40.⟩ Item de eyn hus hureth *vnde* wil de hure to rechten tiiden nicht betalen, de eghener neme dar vth, wes em boreth, sunder allen broke. Is id dat eyn denst nicht enbreckt iegen den huseren, he bliue wente tho rechter tiid.

⟨41.⟩ Item eyn schipman, de eyn schiphere heth, *vnde* de mit em in ³⁰ deme schepe sin, de en open eren bonnyck nicht, er se vornoghed hebben dat schiplon *vnde* alle sake, dede roged is tussche(n) em *vnde* den schipkindern, deyde he dar enteghen, so betale de schiphere den schipkindern dre mark.

⟨42.⟩ Item is dat dar wol behindert edder besetted werd *vnde* tueth ³⁵ wech, de betale deme vaghede dre mark *vnde* deme rade dre mark.

⟨43.⟩ Item vnse vaghed hefft nyne macht iummende to vorkopende welke tofft edder to nemende edder weme to tekende by vnser stad, alse in vnser weyde *vnde* dresche bynnen vnser stad rechte belegen. Men wil

wol woste toffte bebuwen, de hebbe vnde beholde dat mit tolate des rades vnde betale vnseme vagede ene halue mark penninghe bool ghaue.

5 <44.> Item eyn iewel(k), de nynen rechtuerdigen schepel edder mathe edder nyne rechte elen hefft, vnde werd dar mede bevunden, vor dat erste mael gheue he deme vaghede dre mark penninghe vnde deme rade so vele.

<45.> Item eyn iewelk, de densck beer edder vromed beer schencked vnde hefft nyne rechtuerdighe mathe also ene gude rechte kannen nach der olden wonheid der stad, de betale dubbeld negen schillinge copper penninghe, de helffte kumpt de vaghede vnde de ander helffte deme rade.

10 <46.> Item nummend van vnser borgern schal synen medeborger vppe sake, de ersten to hûs geroreth sin tusschen en, buten vnser stad, to Schone edder anders wôr, int recht teen, sunder vp vnseme dinghe sy em opembarliken recht gheweyerd, men he schal syne sake, also he wedder to hus kumpt, bringe(n) vor vns to dinghe vnde neme vorvullinge des

15 rechtens.

<47.> Item eyn iewelk, de in copenschop bernehold edder buwhold, tor egghe houwen, edder anders wes, wad id sy, wil copen in vnseme markede edder buten, de hebbe dar tughe to, vmme des willen, weret dat dat koffte dink angesproken worde vnde de id vorkofft hefft to steyd em den

20 kop, so is de coper des dinghes entschuldigd, vnde de sake volged deme vorkopere.

<48.> Item nyn gast mach mit vns copen bottern in schippen noch ossenhude noch koohude noch kaluerhude noch ok, wad vël id sin, van iummende sunder van vnser borgern, de hiir enteghen deyt, de betale deme

25 vaghede dre mark vnde deme rade so vele.

<49.> Item geste, de hoppen bringhen, scholen ene nicht an schippen vorkopen, men eyn gantz dromed edder eyn halff dro[med scholen] se samtliken vorkopen.

30 <50.> Item de hiir bringen vulle laken wandes, scholen se nicht in [ele] tael, men in vullen stucken vorkopen.

<51.> Item eyn iewelk, de hiir brinkt solt, in tunnen edder in eneme groten edder in eneme helen punde scholen se id vorkopen vnde nicht an klenen schippen vnser borgern to vorvanghe.

35 <52.> Item de hiir vramed beer edder herink, de scholen vorkopen by tunnen vnde nicht in klenen pennynghwârden edder in kannen. Wol ieghen desse negesten cappittelle deyd, de betale deme vagede vor den broke dre mark vnde deme rade so vele.

<53.> Item schal vnse vaghed nyne harde sake teghen vnse borgere

3 iewel(k)] iewel A. 9 de (2)] deme Aa. 14 bringe(n)] bringe A.

edder gaste vp vnseme dinghe gheuen edder voruolgen, sunder id duncke deme rade, dat he ene rechtuerdighe sake hebbe to krygende, vnde so mach he de sake nach rade des rades vorvolgen, alse de schickenisse des rechtessched.

Hiir vmme wy Woldemarus, van godes gnaden hertoghe ouer Iütland, ⁵ sÿn der vorbenomeden rades vnde vnser borgere to Oppenraa bede to gedan, van vulbord vnser besten ryttere vnde anderer vnser rades rade, desse vorbenomeden statuta alle bouen schreuen, alse de reddelken nach wonheid anderer stede vnde dorperen bynnen vnseme hertochrike vnde ¹⁰ herschop van wiser rade gemaket, vnde de rechte vnde guden wanheid, dede vulbordet sin, de se van vnser voroldern, alse van konnyng Wolde-
maro, andern koninghen, fursten vnde hertoghen hebben ghe vrygest ghehad, so vorlaten wy se en, ok sterken se, vulborden se vnde confirmeren vnde beuesten se mit der beschermynghen vnser ingezegels, strengelken to ¹⁵ forbedende, dat nummend vnser voghede, edder we id anders sy in vnser herschop vnde hertochrike, by vnser gnade desse vnse borgere vppe desse vorbenomede gnade ichteswes dore to vordrete bringhen. Is dat iummend mit ouerdadiger drysticheid hiir entegen deyd edder begynned, de schal an vnse vnhulde vallen vnde schal ok vnse <w>rake nicht entfleen. Gheuen to Sunderborgh in vnser iegenwardicheid ame iare vnser heren dusend- ²⁰ drehundert vnde viffvnedruttich imme daghe Philippi et Iacobi der hilgen apostele, van vnser besten rade vnde vulbord.

3

1435.

Aabenraa.

Adolf, hertug af Slesvig og greve af Holsten, bekræfter Aabenraas privilegier.

A: tabt, men nævnt i privilegier af 1473 ²¹/₁₂ og ³⁰/₁₂. — Registreret i »Registratur ²⁵ fra o. 1600 over byens privilegier. RA. Tyske Kanc.« Registraturen har ikke kunnet genfindes, men notitsen er aftrykt i Rep. 1. rk. nr. 6798u. Ordene *de uerbo et* (o: *ad*) *uerbum* henviser til teksten i Stadsretten (jf. 1473 ²¹/₁₂), hvormed brevet formodentlig har været sigillatorisk forbundet.

Tryk: Rep. 1.1.

30

Hartzoch Adolff, hartzoch tho Slessewich, grave tho Holstein, privilegium *de verbo et* [!] *verbum scriptum et latium* [!] *sub dato Apenrade 1435.*

19 <w>rake] vrake A.

Sønderborg.

1473. 21. december.

4

Kong Christian 1. bekræfter de friheder og privilegier, som er givet borgerne i Aabenraa af hans forgængere, hertugerne af Slesvig, og af hertug Adolf.

A: Aabenraa LA. Aabenraa by. Perg., hullet, overlæbet med gennemsigtigt gult papir, 31,5 × 17,5 (plica 3,7, nu udglattet). Seglsnit. Efter dokumentets ordlyd maa det antages at have været sigillatorisk forbundet med stadsretten. Registreret i Reg. Christierni I. 95, trykt Urkundensammling IV 89.

Tryk: Urkundensammling IV 89. — Reg.Dan. nr. *7090; Rep. 2. rk. nr. 3349.

Wii Cristiernn, van gadesgnaden to Denmarcken, Sweden, Norwegen,
 10 der Wende vnde Gotten koningk, hertoge to Sleszwiick, greue to
 Holsten, Stormeren, Oldenborg vnde Delmenhorst, bekennen vnde betu-
 gen apembar witlick donde vor allen den iennen, dar desse vnnse breff
 vorkomende werdet, dat wii van sunderger gunst vnde gnade wegene, so
 ock vmme sundergen guden willen, als wii hebben to vnnsen borgeren vnde
 15 inwoneren vnnses wickbeldes Apenraa, hebben en alle sodane vriigheid,
 rechticheid, olde gewonheid vnde priuilegia, als en van vnnsen zeligen
 vorfaren, hertogen to Sleszwiick, beth herto gegeuen, gegunnet, t[o]
 gelaten vnde van deme hochgeborenn fursten, vnnseme zeligen leuen ohme
 hertogen Alffue, beyde bynnen vnde buthen ereme bleke dergeliken
 20 gegeuen, gegunnet, beuestiget vnde bestediget sint, gegunnet, beuestiget
 vnde bestediget, gunnen, beuestigen vnde bestedigen en de iegenwar-
 dighen in crafft desses vnnses breues in allen eren puncten vnde artikelen,
 likerwiisz se van worden to worden hir inne vth gedrucket vnde geschreuen
 weren, de vriig vnde vngehindert to hebbende, to beholdende vnde toge-
 25 brukende sunder iemandes hinder edder insaghe, ernsthafttigen vorbedende
 allen vnnsen amptmannen, vogeden, deneren vnde vndersaten vnde allen
 den iennen, de vmme vnnsent willen doen vnde laten scholen vnde willen,
 de erbenomeden vnnse borgere vnde inwonere vnnses wickbeldes Apenraa
 bouen dess[e vn]nse gnade to hinderende, hinderen to latende noch in
 30 ienigermathe to vorvnrechtende, vnder vn[nsen] koningliken hulden vnde
 vngnaden. Tho orkunde vnde vaster vorwaringe alle desser v[orbenomeden
 a]rtikele hebben wii vnnse koninglike secrete witliken laten hangen an
 dessen vnnsen breff. Ge[geuen] an vnnseme slote Sunderborg ame dage
 sancti Thome apostoli na Christi gebort verteynhundert dar na ime
 35 drevndesouentigesten iare.

Ad proprium mandatum domini regis.

5

1473. 30. december.

Gottorp.

Kong Christian 1.s vidisse og stadfæstelse af Aabenraas stadsret, kaldet skraa, som er givet af hans forgængere, hertugerne af Sønderjylland, og bekræftet af hertug Adolf.

A: Aabenraa LA. Aabenraa by. Perg., overklæbet med gennemsigtigt gult papir, 51 × 44 (plica c. 4, nu udglattet). Snorhuller til et segl, udrevet. Registreret i Reg. Christierni I 95, trykt Urkundensammling IV 90.

Tryk: Urkundensammling l. 1. — Reg. Dan. nr. *7094 = *7095; Rep. 2. rk. nr. 3349.

Datering: Aarets begyndelse er regnet fra juledag.

10

Wii Cristiernn, van gadesgnaden to Denmarcken, Sweden, Norwegen, der Wende vnde Gotten koningk, hertoge to Sleszwiick, greue to Holsten, Stormaren, Oldenborg vnde Delmenhorst, bekennen vnde betugen apembar witlick donde in vnde mit desseme vnnseme breue vor alszweme, dat ame iare na vnnses heren Christi gebort verteinhundert ime 15 vervndesouentigesten iare ame donredage in den winachten an vnseme slote Gottorpe weren darsulues vor vns geschicket vnnse vndersaten vnde borgere to Apenraa vnde togeden eynen besegelden breff, dar inne ere statrecht, geheten de skraa, gescreuen stot, ene van vnseme zeligen vofaren, hertogen to Sunder Iutlant, gegeuen vnde van vnseme zeligen leuen ohme 20 hertogen Alffue bestediget vnde confirmeret, vnde vns, wii ene eynsolket na lude vnde inneholde dessuluen eres breues gnedichliken vornygen, gunnen vnde vnder vnseme koningliken secrete geuen, bestedigen vnde confirmeren wolden, othmodigen anfallende beden vnde dersochten, welken 25 breff do to vns nemen vnde besegen vnde ene in allen sinen puncten vnde artikelen, orden vnde enden vngesereget, vnuoruelschet vnde sunder alle befleckinge heel vnde vast vnde mit des hochgeboren zeligen heren Wolde- mars, hertogen to Iutlant, anhangenden ingesegell, dat etliker mate to broken vnde dar etlike dele affgefallen weren, vorsegelt, beuestet vnde confirmeret funden, des desulue breff van worden to worden ludende is, 30 als hir na volget: In deme namen des vaders vnde des sones vnde des hilgen geistes amen (etc. = nr. 2). Vnde wii Cristiernn koningk vorbenomet van sunderger gunst vnde gnade vnde togenegeden gudes willen, als wii to den obgnanten vnnsen leuen besunderen vndersaten vnde borgeren to Apenra hebben, vornygen, geuen, gunnen, bestedigen vnde confirmeren 35 in crafft desses vnseme breues sodanen vorsecreuen breff in allen sinen puncten, stucken vnde artikelen, vnde strengelken gebeden vnde willen desuluen breff na alle sineme inneholde stedichliken vnuorbroke to holdende vnder vnseme koningliken hulden vnde vngnaden. Doch beholden

wii vns de macht de bouengescreuen priuilegia vnde vriiheit na vnseme gutdunckent to vermynnerende efft to vormerende. Des to orkunde vnde vaster vorwaringe hebben wii vnse koninglike secret witliken laten hangen vor dessen vnse breff. Geuen vppe stede vnde tiid vorbenomet.

⁵ Segeberg.**1480. 18. august.****6**

Kong Christian 1. afsiger dom i sag mellem Claus v. Ahlefeldt Benediktssen til Søgaard og borgmestre, raad og menige indbyggere i Aabenraa og tilkender de sidste deres kvæggræsning i henhold til deres privilegier, saaledes som de er givet af hans forgængere, konger, hertuger og grever, og bekræftet af hertug
¹⁰ *Adolf.*

A: RA. Gottorp C (tidl. Gem. Arch. XXIII 11b). Perg. 33,5 × 21 (plica c. 4). Seglsnit. Paa bagsiden: *Pd. Gottorff d. 25. april 1702.*

Tryk: Rep. 2. rk. nr. 4668 (i udtog).

¹⁵ **W**ii Cristiernn, van gotsgnadenn to Denmarcken, Sweden, Norwegenn, der Wende vnnde Gotthen koningh, hertog to Sleszwick, ock hertog to Holsten, Stormeren vnde der Dithmerschen, greue to Oldemborg vnnde Delmenhorst, don witlick vor alszweme, dat na vnse heren bord dusentveerhundert in deme achtentigestem iare ame daghe Agapiti martiris, nemeliken des vrydages in den achtedagen vnser leuen frowen assumptionis, to Segeberge ime clostere weren vor vnns in bywesende des erwerdigen in gode vaders heren Alberdes bischoppes to Lubeke, heren Erick Ottenssons vnse hoffmesters, heren Clawes Ronnowen vnse marschalckes in Denmarcken, here Niclawesz Reuentlowen rittere, der duchtigen Detleues van Bockwolde hern Detleuessons, Luder Rumors, Clawes Ratlowen,
²⁵ Hartich Schinckels, Clawes vnde Hinrikes van Aleuelde hern Iohanssons, Henneken vnde Otten Walstorppen Dethleuessons, Diderigk Blomen, Gotzick Rantzowen vnser leuen getruwen redere, der ersamen hern Hinrick Kastorpen, Brun Bruschowen borgermestere vnde Hinrick Bremsze radmanns to Lubeke, heren Hinrick Murmeisters, Iohann Hugen borgermestere vnde here Hermen Langenbeke radmanns to Hamborg,
³⁰ radesendeboden vnde vele mehrere gude menne vnde fromer lude, gheistlick vnde wertlick, geschicket ime rechte de duchtige Clawes van Aleuelde Benedictesson to Segarden vppe ene vnde vnns leuen besunderen borgermestere, rades vnde gemenen inwonere to Apenraa vulmechtigen vthgeschickeden vppe de anderen syden vmme schelinge vnde [t]wistinge van der vorgnanten van Apenraa koweyde wegen, en entwischen wesende, mit priuilegien vn[de br]jeuen van beyden parthen auer gegeuen, der se menden

tonetende vnde toentgeldende. Daruppe wii denne na beyder parthe vorgnant muntliker tosprake vnde antwerde se beyden vthwiseden vnde na flitiger beweginge vnde betrachtinge der suluenn priuilegien vnde breue inholde myt endrachtigem rade, beleuend vnde vulbord aller vorgnanten se wedder inne geeschet, en vor eyn recht vthgesproken, gefunden vnde ⁵ affgesecht hebben, dat de vorgnanten vnse vndersaten tho Apenraa erer koweyde nethen vnde bruken scholen nu vnde intokomenden tyden na innholde erer priuilegienn, alse ene de van vnser zeligen vorfaren, koningen, hertogen vnde greuen, gegeuen vnde vorsegelt vnde van vnseme zeligen leuen ohme hertogen Alue vnde vnns beuestet vnde bestediget syn. Doch ¹⁰ weret ouer se erer priuilegienn warane vorsatliken misbrukeden, dat schalmen vorfolgen na lantrechte. To orkunde hebben wii vnse koninglike secrete an dessen vnser breff witliken laten henghen, de gegeuen vnde geschreuen is ime iare, dage vnde stede, so vorgeschreuen steyt.

Ad mandatum domini proprium Enwaldus S. prepositus Sleswicensis. ¹⁵

7

1490. 10. september.

Tørning.

Kong Hans bekræfter Aabenraas friheder og privilegier, saaledes som de er givet af hans forgængere.

A: Aabenraa LA. Aabenraa by nr. 5. Perg., overklæbet med gennemsigtigt gult papir, 29,5 × 16,5 (plica 4,8). Seglsnit. Paa plica: *Eingekommen und producirt auf der königl. rente-kammer zu Kopenhagen d. 8. sept. 1723.* Efter dokumentets ordlyd maa det antages at have været sigillatorisk forbundet med stadsretten.

Tryk: Rep. 2. rk. nr. 6784 (i udtog).

Wii Iohann, van gotsgnadenn to Denmargken, Norwegenn, der Wende vnde Gotthen koning, gekoren to Sweden, hertog to Sleszwig, ock ²⁵ hertog to Holsten, Stormerenn vnde der Dithmerschenn, greue to Oldemborg vnde Delmenhorst, bekennen vnde betugen apembare vor vns, vnser eruen, nakomelinge vnde alszweme, dat wy van sunderger gunst vnde gnade wegene den ersamen vnser leuen getruwen borgermesterenn, rathmannen vnde gentzer gemeynheid to Apenraa alle ere vnde igliche priuilegia, fryheyde, gerechticheyde, oldeherkomende vnde louelike gewonheyde, als en van vnsem zeligen herenn vadere, vorelderenn vnde vorfaren bethereto gnedichliken gegunnet vnde gegeuen syn worden, in allermathe off de alle samptliken van wordenn to wordenn hiirinne vthgedrugket vnde geschreuen weren, der also fortann, alse see bethereto gedan ³⁵

28 sunderger og 30 gentzer] slutnings-r'erne har en e-krolle A.

hebbenn, rouwelich togenetende vnde fullenkomliken vngehindert togebrukende gnedichliken beuestiget, bestediget vnde confirmeret hebben, beuestigen, bestedigen vnde confirmeren en de also iegenwardich inn vnde mit crafft vnde macht desses vnnses breues sie also stede, vast vnde vngehindert dar also by tobeholdende, alles ane argelist, hulperede offte geuerde.
 5 Vorbeden darumme allen vnsern amptluden, vogeden, tolneren, deneren, vndersaten vnde allen den iennenn, de vmme vnserntwillen don vnde laten scholen vnde willenn, de obgnanten borgermestere, rathmanne vnde gemeynheid to Apenraa hiirenbouenn tohinderende, hinderen tolatende
 10 edder in ienigermathe warmede touorvnrechtende vnder vnnsen koninglichen hulden vnde gnaden. Datum to Dorningen na Cristi geborth dusentverhundert ime negentigistem iare ame fridaghe na natiuitatis Marie vnder vnsem anhangendem koninglichem secrette.

Tørning.**1514.****8**

15 *Kong Christian 2. bekræfter Aabenraas privilegier og tilføjer yderligere den bestemmelse, at hvis der bliver rejst sag mod en borger eller en borgers landbo ved herredstinget, kan han udskyde sin sag, til kongen kommer til landet.*

A: tabt. — Aa: Aabenraa LA. Aabenraa byarkiv I 1a, Claus Esmarcks kopibog (1607) 24v.

20 *Tryk: Thorsen, Stadsretter 211. — Reg.Dan. nr. *10,029.*

Na gades gebordt dusendt viff hundert in dem 14 iahre hefft de durchluchtigste vnd hochgeborne furste her Christian, van gades gnaden koningh tho Dennemarcken, duszer stadt priuilegien tho Doringe beuestiget vnd bauen duszes mit deszen nageschreueene articule mildichlichen vorlenet, aldus ludende:
 25 *werdt auerst dar ein borger tho Apenrade effte ein borger lanste worde beschuldiget buten der stadt thom hardeszdinge, woll dat idt were vmme grote sake vnd merckliche, schutt he denne sin schozmahll, dat schall he neten vnd sin recht vnnuorsumet bliuen, beth siner genaden thokumpst hir tho lande.*

HADERSLEV

Haderslev bys segl, gengivet efter segl af rødt voks i ufarvet voksskaal, under brev af 1421 4. august i Rigsarkivet. Seglbilledet viser en af bølger opstaaende pælebro. Indskriften lyder: SIGILLVM CIVIVM DE HATHERSLEF.

Haderslev stadsret givet af hertug Valdemar 2.

A: tabt. — Aa: Aabenraa LA. Haderslev by. Dansk text med tysk overs. i indb. paphefte gennemtrukket med blaa, hvid og rød silkesnor med byens segl af sort lak, stadfæstet 1639 15. maj af Christian 4. Spor af paatrykt segl af rødt voks, som har været dækket af papir. Paategning: *Vorherstehendes stadtrecht und konigl. privilegia sind wörtl. einhalts publicirt auf dem stadtting Hadersleben d. 12. january ao. 1732. J. J. Behn.* — Aa1: Haderslev raadstuearkiv. Acta Haderslebiensia tom. I, afskrift fra 17. aarh., som har været gennemtrukket med sort og hvid silkesnor med byens segl af sort lak. — Aa2: Smst. Acta Haderslebiensia tom. O (17. aarh.). — Aa3 og 4: Haderslev statsskoles bibl. Haandskr. K. d. 595 (c. 1650) og K. d. 749 (18. aarh.). — Aa5: Kiels Univ. Bibl. Haandskr. S. H. 527 (17. aarh.). — Aa6: Landesarch. Gottorp. Haandskr. nr. 39 (18. aarh.). — Aa7: Kgl. Bibl. Additamenta 4° 449 (18. aarh.). — Aa8: Haandskr. i »den forrige gottorpske regjerings arkiv«, nu forsvundet, men omtalt Thorsen, Stadsretter, fortale 66.

Tryk: Westphalen, Monum. ined. IV 1977 (den tyske text); Corpus statut. Slesvicens. II 448 (dansk og tysk text; iflg. Thorsen efter Aa8); Kolderup-Rosenvinge V 470 (dansk text efter Corpus stat. Slesv.), varianter hertil efter Aa5 trykt af Kolderup-Rosenvinge i Statsb. Mag. bd. 8; Thorsen, Stadsretter 233 (efter Aa1 og Aa5).

De i stykket s. 276 l. 5—23 Den.. byen nævnte ydelser i grot, lybsk og engelsk viser, at disse i jordebogsoptegnelser ikke kan have staaet i det oprindelige haandskr., men maa være senere tilføjelser.

Hadersleff byrett.

2 r

25 **T**henn logh gaff och stædde hertogh Waldemor sine egne bymen y Hadersleff med szine gothemens raath, bathe bisschop aff Heteby och bisschop aff Ripe och andere hans gothemens raath, saa som the bymen wilkøret och gaffe ia til, och dette wort giordt, a thett ith tuszind winter och tu hundred windter och halffemte szinstiuge winter och too winter ware
30 gangen, effter att wor here war fød.

<1.> Būsens fædrifft.

Bysens fædrifft er aff then by och till Schallichbeck och all Frystatmarck, then tyme han ligger y fellet, och szaa all Gamele Hadersleffmarck och Molterupmark och Rogstorpmark och szaa fram till Byrning och all
35 Royh mett Erystætthmark. A thesse marcke muge men ey mene them fegangh, huore the ligge y fellet.

⟨2.⟩ Hyre langt byfredt wynner.

Byfriidt er bathe for synnen by och synen fiordt: fra then bek, ther nest er westen bro, och saa alt met then wegh, ther ligger synnen nest fiort[en], och szaa øster till stub; northen bye och norten fiort: westen fra then beck
 2v nest er spidall och saa || mett thenn weg, ther ligger northen med bye, till 5
 byszenns mose och all mose och all nab innen then gamle dyk.

⟨3.⟩ Vm tøllmærki.

Tøllmærki er bathe a land och watne vd fra bye: sza langt alle wegne vd fra by, szaa lant ens byfritt winner, huat szom man there yuer føre och tolle ei for, gialde ni pening a en. A watne er tollmerky fra by till denn 10
 digesteen, ther wither Tigelgardt ligger, huo szum there vthen sigeler och tolner ey fore, haffue forgiortt alt thet, hannd skulle tolne fore, och allt thett gosz, ther inen steck føris med skip, skulle men tolne for, en fier han burt och tolner ey, haffuer forgiortt alt thett godtz, ther hand skulle tolne for. 15

⟨4.⟩ Toll hør hertogen till.

Alle byemen y Harsleff bo, ere here tolf(r)i och szaa ander stets y hertogdomen.

⟨5.⟩ Hure miket men schulle tolle.

For lest huete, lest ruge, lest büg, lest hauer, lest moll och lest øøll, for 20
 huer thesseze serligh toloff pendning, er for toloff tunne sild atten pening, ||
 3v for sexten litle mesze sild toloff pening, for ti digre mesze toloff pening; for
 lest salt, lest pick i trafen tunne, lest tiære, lest smør, lest flesk, lest tallich,
 lest ister, lest huning och lest thranttt, for huer thesseze skulle men tollne
 toloff pening, for kobber och bly tolnes, szaa sum szagtt er, schipform liim 25
 och schipferm with recknes att lestetal och tolnes for, szum saut er, vm
 quernstene det er och szaa. Och alle thesseze ting, ehuat heller men føre mere
 ynd eller vd, tha schulle men e tolne for thett swarest.

⟨6.⟩ Vm wynntoll.

For winfatt skulle men tollne toloff pening, for askøefatt sex pening, for 30
 pund hør enn pening, for staalfatt sex pening, for tunne honing, ther mere
 haffuer end atthe giorth, skulle men tolne thre pening, for alkiis packe,
 ther korsbonden er, sex pening, for minne pack och rulle wattmell och
 lerfftt och skinmees tre pening, for iernmees en pening, for porsmees enn
 pening, for hundred klimp iern thre pening, for lasz line, las drifftrug, 35
 3v las are, las skott, las spiutskafft, for huer || thesseze tre pening, for hest och
 fole vthen sathell toloff pening.

17 tolf(r)i] tolf*Aa*. 25 schipform] schipform*Aa*.

⟨14.⟩ Vm sannendmen.

Sannemend skulle werre atte, sex aff by, och too vthen aff den neste mark, the skulle skilie vm these twenne maall, vm mandrap och waltechte, och the gøris innen by och byefritt. Sannemend skulle till kraffuis att skili vm mandrap innen bys saa szum a landtzting. Enn lyesz man mandøt ⁵ up och lather sithen lauting forgange, tha kummer ey szithen sannemend till, vthenn aff herschop giffer vmælend børn efftermall for allmes.

⟨15.⟩ Om neffning.

Neffning skulle atte werre, tu aff markemen och sex y by, the skulle skili vm allehande raan och vm herwerki och vm tiuffnet. 10

⟨16.⟩ Vm brøthe mellom hertog och bymæn. ||

^{5r} Giffuer herschop noker byman sack, tha skall hanum dag forlegges fritelich til szwarsz att kumme och saa fra. En ey muge men engen byman steffne vt aff hans by till suars att kumme, vthen aff herschop szialff will kalle nocker man tyll szyck for noker hande sizzell eller szagh, och ei ¹⁵ maa biszchop helder steffne noker byman vthen byefritt. Finer och noger byman vthenbyes man y bye och kaller a hanum, att han er hannem giald skuldich, tha maa fuget hinder hanum, och han er leckman, tyll at han gør wisze for sick antug med giald ett skialligh lagh.

⟨17.⟩ Vm byman bryter witt anden. 20

Bryter byman wither annen, tha brither hand wid fuget tre marc, haffuer han ey fult wit at hette, huusz och iord, szette for szick ful louen eller sytte i hertogens iern. Enn sleer hand mand yhiell, betther vid vm-bozman tolff marc. En szleer nogen herreman och lænszman och gæst ^{5v} noger mand ihiell innen by och byfritt, tha bryther han with vm||bodtz- ²⁵ man fyrtyuck marc och szaa witt by och szaa with thens døthe neste yuer rette bøther, men bryther lænsman eller gæst eller hereman inen by eller byfridt, worther han gripen witt fersche gierning inen byfritt, tha bøther wit fuget fiurtyuck marc och saa witt bye och saa wid den, der skader fick, offuer rette bøedt. Giffuer nocker herreman och lænsmand byman ³⁰ sack for noger hande ting, tha schall thellis a byting och ey a herridtzting.

⟨18.⟩ Vm Huussfrytth.

Huo hussfrit dele will, han skal till thage att dele innen sex vke, effter at gierning wortt giort, och delle thet med tolff mend neffnd aff tinge, saa szum men dele a land. 35

19 giald ett] gial dett Aa. — ett=æth.

⟨19.⟩ Vm herwerki.

Bryter noger man anden mans huusz mett rathet raath, szanket hielp
 och wæpend hand, worder han gripen wither ferske gierning, bøthe
 umbozman fiurtiuge marck ock saa by och saa then, ther skate feck,
 5 enn worder || han ey gripen with fersche gierning och gifues hanum szack, 6r
 were szick met atte neffning.

⟨20.⟩ Vm valdtæchte.

Taker man quinne mett wold innen byfridt, worther han gripen with
 ferske gierninger, miste sin halsz, end vnkummer hand och giffes hannom
 10 sithen szak, tha skulle sannemend ther vm skili, wurther han wartt, vere
 orszak, en worter han feld, miste och szin hals.

⟨21.⟩ Om saar och hug.

Faar byman saar aff annen, tha skall beter for kiøttszaar tre mark, for
 tuinet szaar sex marck, och skulle men och beter for stenshog och beenshog
 15 och neffehog, haardrett och staffshog, enn szleer man annen till iorte,
 betr ni marck, for szaar y anlett sex marck, och to skall beter for liute, saa
 sum gothe men aff begge there halue wurthe teth liute. End hoger noger
 mand annesz hand aff æth foth æt øge æt finger edt noger andre limme,
 beter sin egen lemme derfore, thilich limme ansz then annen meste. For
 20 thet || saar, ther ben(h)ogget ær, bøtes for tre mark, och for thet første 6v
 been, ther aff thages, tre marck, for tet annet been tuo marck, for thet
 trytty een mark, och szithen for huert been, ther sithen aff gæær, en try-
 thing mine. Worther han gripen wyth fersche gierning, beter som nu
 saut er, vndkummer hand, werie szig met fem mend till szig sialff aff thet
 25 høgest lag, hand y er, enn for vmbozman weri szick med tolff mend eth.
 En hwore mand wurther vart for then, ther skathe fæær, were och lethug
 for wmbosmand.

⟨22.⟩ Vm raan.

For minner en halffs marcks kaste ma engi man worthe randtzman,
 30 vthen aff man tager noger ting aff ander mans hand ett hoid med wold,
 tha wurther han ther for randsmand, och alle haande raann skulle neffning
 vm skyli, och worther man feld for rands szack, beter firtiughe marck
 vmbozman och saa by och szaa then man, ther skathe feck.

⟨23.⟩ Vm tiuffneth. ||

35 Wurter man gripen met stolne koste, tha muge mand hanum ther met 7r

13 betej] *mul. rett. fra bøter Aa.* 20 ben(h)ogget] *benogget Aa.* 21 for (1)] *fort Aa.* 26 vart] *r'et tiif. o. lin. Aa.*

bagbinde och till tinge føre. En ere koste minne en halff marck werth, tha skall hand effter tingsdom haffe tiuffsmærcke, enn ere the stolne koste halff marck werth eller mere, tha muge men hanum henge ther for, enn for minne enn halff marks koste muge men hannom ey henge, vthen aff han haffuer anten tiuffsmærcke, heller hand er fyrre feld till full tiuff med atte⁵ neffning. Enn giffes nogen byman tiuffszacke, tha skall weries med atte neffning, wurther han wart, were orszack, enn wurther hand feld, tha skal han first setthe with hin, han stoll fra, szine coste och there a igild och twiggild och vmbozman tre mark och hete sick sythen tho tiuff oc were ey y lag och ey wytner och ey y noget annen samhold mett gothe men. Enn¹⁰ giffes noget lænsmand eller gest tiuffuesack, tha skulle the weris med toloff menz eedt, och saa at wugenkarll, ther sziddend er innen Barug syszell,
^{7v} han skall || feste for szig logh och szetthe werge och kumme a lagdag och werie sick, enn feller han, betther saa, sum fyrre sautt ehr, enn er hann d a lengd szittennd, da skall hand sette szin foot a hiulsnaff och swere, at hann¹⁵ hauer ei wen och ei frende szaa nær, att the muge hanum werie, och swere sythenn sialf toloff synne. Och er han rythend, sette foet i steth och swere och saa. Enn ehr han schipman, tha schal werie szick mett szine schiper eeth. Haffuer han ei schiper, tha a styre med szin hand eller sette szin foed a schibboertth och swere szaa, szum sagt ehr. Enn huo szom huszer²⁰ eller herberger then man, han weth lagfelt were tyll tiuff, bether thre mark vmbozman och szaa by, enn tiuff, ther dømesz in a tinge, hand skall antwortes y vmbozmans wold, och han skal rete iuer.

⟨24.⟩ Vm mortbrand.

F⟨ø⟩r nogen man mortbrand y by, och worther han tagen wit ferske²⁵ gierning, tha ehr han skildich att miste szin halsz, enn vndkommer hand
^{8r} och giffes hanum sack, tha skall || sick werie met stockneffnd a byting, worther hand feld, haffue och szin halsz forgørte, enn for wathes eld schal then man, ther eld wort først wed, at bøte szin tre mark vmbozman och tre mark by. 30

⟨25.⟩ Vm giald.

Kær noget byman yuer annen for giald, och ganger han wit, tha skulle men gømme att hanum thuine lagdag, enn gialder han ey a then thritte lagdag, da skall vmbotzman gøre hin ret, ther kær, och tage sine tre mark, och szaa schal vmbotzman och giore landtzman ret yuer byman och³⁵ tage szine tre marck.

²⁵ F⟨ø⟩r] *hs.* har opr. for; *rett. m. andet blæk til før Aa.* 28 enn] *gentaget i hs. (ved linieskifte) Aa.*

⟨26.⟩ Vm wethsatting.

Settr noger mand sin ting at weth och løsz thet ei a then dag, der han iatter, tha skall then, ther weth haffuer y hende, lagbiuthe thet ⟨w⟩ett a try tinge, tha a thet thriti ting legges hanum femte dag fram tyll hans
 5 brofioll, there æns szøker herberg, off han er gest, || och ther skall hin, ther 8v
 weth haffuer y hende, biute thet vth a then femte dag, ther hanum wor laut aff tinge, mett fult wytnesbyrtth, løszes then ey tha, ther szatte, tha mele men hin, ther y hende haffuer, att szette vd och sæle och gøre aff, huat will.

10 ⟨27.⟩ Off noger mand sæll anner sit godtz att gøme, tha skall hinn, ther at gømme tager, gøme thet æm trolich, æns thet ware hansz eget. Enn taper han bathe thet och syt eget, och er thett full witterligt, tha er hand skildug att were orsack, en tuiffeler man nogt ther vm, tha skall han swere met sex mend aff hans høgest lagh, att hand tapet bote thet godtz och syt
 15 egit, en er hand i engett lagh, tha szwære hand mett tolff lagfæste men och were sythen orssock, enn brister hanum logh, gialde effter thet att gøme toog.

⟨28.⟩ Om koop a toræge.

Huer mand, ther ey byman er, och køpe will och selle a torig, tha skall
 20 hand giffe torogortug ent sinne y huer iammeling || och ey tither, vthe aff 9r
 vmbodtzman skifftes. En huer man maa køpe till szin kaast och tillseeth, huat hann tarff, en ehuat man køper for køpmanshop att szæle fram, ther for skulle man bathe tolle och giffe torugortug, enn gør byman annen forkøp, tha schall hand, ther sack worth giffen, giøre hin skadeløsz, ther a
 25 kær, eller weri szick med fem men till szick aff thett høgest lagh, hand er y, enn er hand i ænget lagh, werie szick met tolff lagfæste men. Saa er det och, aff lantzman giør annen forkøp.

⟨29.⟩ Hure møget gest ma sæle.

Gest ma ey minne sæle en halff skippundt och heelt och ey minne korn
 30 en halff diger skippe eller heell, och thet mu men male med then litle skippe, aff men wile, och ey hummell minne en halff tremind och hell och ey minne enn halff tume och heell och heele stucki klæde och lærfftt, och engi gest maa tyll alle synne skipers kost køpe mere end nøøt och tu swin
 och thu faar a toreg, will || hand mere haffe, køpe aff bymen, enn haffuer 9v
 35 gest sit gotz vtborget, tha ma hand thage y szin giald hest och nøøt, och huad hinn haffuer till att lade, ther gialde skall vthen withe. Enn skill

2 ⟨w⟩ett] ett Aa. 6 haffuer] haffauer Aa. 29 ey (1)] herefter synes at mangle en varebetegnelse. 32 ey] herefter synes at mangle en varebetegnelse. — tume] fejl for tunne?

geste wither ænnen man antug vm køøb eth noget koste, tha skulle tua men aff annes wegne och tua aff annesz gøre them thet y melle, wille geste ey haffe thet, sa sum the fiughere mennd haffe gortt them y melle, tha skulle the fiughere mend haue thet, saa sum thet war wurth, och gielde geste rede pæning ynne halff monet. En gest ma køøpe watmell a toreg ⁵ till kiurtell och kape och till eth wath y sitt szejgell. Men skulle haffe win till hest och nøøt, till skapet klethe och skeffte anboth och alle hand wapne. Enn køøper gest mehre, enn saut er, miste alt thet hand køøfte.

⟨30.⟩ Om malewersell.

Køøper noget man gotz aff annen, ther thre marck er werth eller mynne, ¹⁰ och giffer ther a gutzpeningh och dricker lidkop, huilche there ther sithen ^{10 r} affter giffe hin anen tua || ore pening till malewertzell, enn køøper ænnen gotz, ther bether er en tre marc, met thilith forware, æns saut er, och effter han kop giffe tre mark till malewertzell.

⟨31.⟩ Vm tofftleghe. ¹⁵

Men skule rethe sin tofftleghe hoosz sancte Anders dag och saa vthenn wyte till attend dag iule, en hue lenger holder sin tofftgiald vreed, beter ni pening a een. En retter hand ei szin tofftgiald innen iamling, beter tre marc.

⟨32.⟩ Om skiprætt.

Leghre nogere man skip aff annen och triker ther a lichkøøb, før han ²⁰ szithen sit gosz y thet schip, gialder all skipleighe, enn før hann iky i schip, gialde to halff skipleighe.

⟨33.⟩ Off skipman bryder with annen.

Bryther skipman with annen y there ferth, och sette the with ther ^{10 v} stüreman, tha skulle the szithen were orsak for vmbotzman. || Kaster ²⁵ skipman annen vthen borz met sin wilge, kummer men vskeed up, bøte hanum toloff marck och toloff mark vmbozmanden, enn druckner han, filge hans neste thet met sannemend y by, szaa sum for annen man død er szaugt, enn kummer han liffen op, och siger hin, ther saek giffes, att thet war hanum att wathe och ey aff wilie, giffe schiper reth och were orsak. ³⁰

⟨34.⟩ Om styremens rett och skipsers.

Ere schiper alle till rethe, och forsømer stüreman sig antug mett drik eller andere lunde, tha skulle schiper byde hanum enn natt och en dagh, wurther han tha ei thill rethe, tha mu di silge fra hanum vthen vithe med

16 sancte Anders dag] ∴ 30. november.

there godtz, och for huert ackerhald, ther the thillkommer, skall styreman gialde ni ortug, enn kommer ruuer yifer them och gjør them skate, thet stunde styrsmand burdt er, tha haffer han forgørt alt thet, han hauer y thet schip.

5 <35.> Om them, ther øøll sæle.

Off øllkune will ey borge, tha ma hun thage for øll fuldt p(a)nd innen dørtherskild || och werre ther ei ransmand for, en kommer thenn vth a 11 r gade, ther henne øll drack, tha skall hun hinner hanum mett vmbozman løff och ey ellers. Enn minsker hun then mathe, ther alle rathmend wurthe 10 yferens mett, och worther hun ther gripen mett, tha gialde hun vmbozman ni ortug och szaa by, end worther hun ant thime gripen met thilich brøthe, bether och saa, sum szaugtt er, och off hun worter och tritti thime gripen at these brøte, botr twinne ni ortug wid vmbozmand och szaa wither bye, och skulle sla men henne tunnebonnd vth, och sithen skall hun ei sæle øøll 15 innen thenn iamling.

<36.> Vm bakerretth.

The time men køpe ortug rugh for ti ortug pening, tha skall enn leeff wege ligke with attan ores wege, och twiggi penings leeff wege halffemte marck, enn worther rogennd dyyre en halff mark, tha e szwa szum higher sig at 20 werthe, saa skulle men minsche the wege, ther thet brøst skall at weges, enn wurther baker there gripenn with, att han gjør brøtet minner, enn sum szaugt er, tha skall hann || bether wid vmbozman ni ortug och saa by, een 11 v briter han ant time, beter och saa, en bryter han trysze och wurter there gripen with, giffe sin tree mark vmbozman och saa bye och sytte up a en 25 kaag, och sithen skulle menn bryte hans vfen nither, och han skall ey bake till innen iammeling.

<37.> Vm bothequinne.

Bothekune skall sæle skafftefother y thilich kierff och thilight band, saa sum koper thet, och ey andere lunde skiffte thett, en off ænnen wurther 30 ther gripen att, miste alt thet fother, ther hun haffeer sinder skiffth och med vlage band bunden. En the, ther skafftefother och høø sæle, the muge engelunde sæle øl y there bode.

<38.> Vm toffte.

Then tofft, ther Knuts gildehuss stær paa, skall ee were frelsz for toffte- 35 pening.

6 p(a)nd] pend A. 31 En] Enthe; *jf. flg. ord Aa.*

Helgennpenning skuli kirkiweri vptage och schipe dem till kirckens notte met gothe mens raath. Enn rathe noger mend them ey y rethe thime, saa sum firre er szagt, tha skall vmbozman kraffe dem vth mett full rett, saa at kirki haffe the pening, och vmbozman haffe then rette. ||

^{12 r} Den steen, der widæ wan y staar, køffte by for sine pening. 5

Den tofft, deer Yuer Kiwde aa boer, hør byn till och renter en schelling grot huert aar.

Den tofft, der †Hertesbuy yth† norden byting bügede, hør byen till och renter enn schielling grothe huert aar.

Den toffte Claus Meske aa boer, noor och westr fra byting, stær aa ¹⁰ byszens iörd och renter iii *skilling* lybsche huert aar for tw fagh; østen gamell kierke och szaa till then gamel vegh, det hauer Gosche Tedinghusze och renter iii *skilling* lybsche huert aar y sin daghe.

Dett Lasse Tordsen aa boer westen Spidalsgaard renter iii *skilling* lybsche alle aar. 15

Den tofft norden bysch(o)le stær a byszens iörd, tw fag och westenn ent vgenszgang, de rente iii *skilling* løbsche huert aar.

Den tofft, Ieppe Smit aa boer, ster aa byszens iörd och renter iii *skilling* løbsche huert aar.

Hermen Harlaken y øster huus haffuer tw fag a byszens iörd och renter ²⁰ iii *skilling* løbsche huer aar.

Den tofft, Peder Møller a boer, renter tw schielling ængellsche huert aar till byen.

^{12 v} Byszens fædrift y sinnen er aff then bye alle Erlow mark, thenn thime the ligger y fælit, alle || Brorsbøll mark, Wandling mark, Grydebull mark och ²⁵ Masterup mark och Pamhole marck, a thesse marcke maa men ey mene them fægangh, huore the ligge y fælitt.

<39.> Wore byrett.

Aff noger man laute eller haffuer lauth timmer with byes, huad thet hellst er, eller och aldelis tillate och forbygde herschoppis gade och byens ³⁰ gade eller broeliste, then ther paa kiærer om saadan torffte sag, hann schall kære ent ting, annet och tridig, upbrider han icki och burt fur, ther for sagt ehr, innen fierthe thinge, tha er hann lagszaatt mett tingehøring och skall bether iii kobber mark och saa megit herschob, enn hertes han y och will ey burt thage eller rimme szodan forskreffne gierning, tha maa paa ³⁵ kærre, giue hanum szag for wold effter byret, sum forskreuen staar.

2 rathe] *sen. rett. til ræthe Aa.* 5—23 Den.. byen] *se indledn. s. 267.* 8 Hertesbuy yth] *formodentlig et navn, men forvansket.* 16 bysch(o)le] *byschale Aa; jf. den tyske text der Schule.* 31 kiærer] *Kiær Er Aa.*

1397. 10. februar.

2

Gerhard, hertug af Slesvig, greve af Holsten etc., stadfæster Haderslev stadsret og giver desuden borgerne i Haderslev ret til at drive deres kvæg paa grænsning paa Erlev mark, Vandling mark og Marstrup mark.

⁵ A: tabt. — B: Kgl. Bibl. Gl. Kgl. Sml. fol. 1150 (Reg. Christierni I) 39 m. overskr.: *Confirmacio priuilegiorum der stadt Hadersleue bestediget vnde beuestiget dorch zeligen hartogen Gherde, zeligen hertogen Alues vader.*

Tryk: Urkundensammling II 548 og IV 20. — Reg. Dan. nr. *3548; Rep. 1. rk. nr. 4099.

¹⁰ **W**ii Gherard, van gotsgnaden hartoch to Sleszwig, greue to Holsten, Stormeren vnde to Schouwenborch, bekennen vnde betugen apenbar an desseme breue, dat wii hebben gheseen de vryheyt vnde schra vnser leuen borger to Hadersleue, de eme vnse vorfaren, de hertogen to Sleszwig syn gewesen, hebben gegeuen, vnde de suluen vryheyt vnde schra stedige ¹⁵ wii vortan an desseme iegenwardigen breue, also dat se vortan erer bruken scholen, also se aldus lange gedan hebben. Vortmer vmme leue denstes vnde sunderger vruntschoppe willen so hebbe wii gegunt vnde macht gegeuen den suluen vnser leuen borgeren van Hadersleue, dat se mogen dryuen ere vee vnde qwiick oppe de weyde to Orleuemark, Waningmarke ²⁰ vnde to Mastorpemark. Des to merer tuchnisse hebbe wii vnse ingesegel henget laten an dessen breff, de gheuen is na godesbordt xiii^c iare dar na in deme xcviⁱ iare an sunte Scholasticen dage der hilgen iuncfrouwen.

1455. 7. september.

3

²⁵ *Hertug Adolf giver regler om paadømmelsen af arvekøb i Haderslev og forbrydelser mod stadsretten, overdrager borgerne kaalhaverne syd og nord for byen og giver dem toldfrihed i Haderslev, dog saaledes, at de skal give told af okser, købt paa oksedriften eller i Nørrejylland. Endelig bekræfter han alle breve og privilegier, som er givet og bekræftet af hertug Gerhard.*

A: tabt. — B: Kgl. Bibl. Gl. kgl. Sml. fol. 1150 (Reg. Christierni I) 37 med overskr.: *Priuilegium der stadt Hadersleue dorch seligen hartogen Alue gegeuen vnde befriget in wise vnde mate, also hir na volget.*

Tryk: Urkundensammling IV 26. — Reg. Dan. nr. *5987; Rep. 2. rk. nr. 516.

³⁵ **W**ii Alff etc. bekennen vnde betugen etc., dat wii mit wolbedachte mode na rade vnde vulbordt vnser leuen getruwen redere hebben beleneth vnde befriget, belenen vnde befrigen iegenwardigen in crafft dusses

breues vnse leuen getruwen borgermestere, radtmanne vnde gantzen meyn-
heyt vnser stadt Hadersleue vmme truwen flitigen denst, den se vns wente
here to gudwilligen gedan hebben vnde noch don scholen, mit dessen nascre-
uen puncten, artikelen vnde vrygheyden in desseme suluen breue begrepen:

Tome ersten scholen vnse borger vnde inwoner to Hadersleue den erue-
koppe holden na wonliker wise, so dat se ens de tiid eres leuendes ere xiii
penninge vthgeuen vnde nicht mer. ||

³⁸ Item i{f)t dar welck bynnen edder buten Hadersleue beseten brockafftich
worde in der stadt rechte dar sulues, dar eme nener borgen vor borde to
netende, den scholen borgen der stad Hadersleue isseren, doch unser ¹⁰
rechticheit dar ane vnvorsumet.

Sunder is iemant, de nicht erfbeseten edder betymmert vnde betunet
were bynnen Hadersleue, vor vns edder vnseme amptmanne tor tiid dar
sulues brockafftich gefunden vnde so angeclaget worde, den scholen vnde
willen wii vnde vnse amptman to borge beden. Mach he ouer nene borgen ¹⁵
hebben edder borgen geneten, so scholen ene vnse iseren vnde stocke
borgen.

Item de kólhoff vnde tofte suderwert vnde norderwert buten der stad
belegen vorlaten vnde voregenen wii der gantzen stad vnde menheit de to
delende vnderlanges na redeliker wise na rade vnde guddunkende des ²⁰
amptmannes to Hadersleue, veer vth deme rade vnde veer borger vth der
menheit dar sulues to gekoren, vnde nene mer op to slande, sunder mit vul-
bordt der herschoppe.

Item scholen de suluen borger vnde inwonere to Hadersleue tollenvrig
wesen bynnen Hadersleue na wontliker wise, wes se kopen vnde vorkopen ²⁵
in doder effte leuendiger ware, io doch ifft se ienige ossen vppe der drifft
edder in Noriutlande kofften, dar scholen se vns tollen van geuen glick
anderen luden. Sunder wurden iemande ossen, der sick de tal bauen veer
nicht streckede, in schulde gedan effte van vrunden gegeuen, edder de
se to erer kocken vnde egen behoff kofften, dar vor scholen se nenen tolln ³⁰
geuen.

Ock scholen alle breue, priuilegia, vestinge, giffte vnde vorleninge den
suluen vnser borgeren vnde inwoneren to Hadersleue van vnseme zeligen
vadere, hertogen Gerde, en gegeuen vnde beuested bii vuller macht bliuen,
glick also ifft de suluen breue, gaue vnde vorleninge van worden to worden ³⁵
hiir ane vthgedrucket vnde screuen weren.

Alle desse vorscreuen stucke vnde artikele samptliken vnde besunderen
bestedigen, mechtigen vnde bevulborden wii Alff, hertog to Sleszwigk,

8 i{f)t] ist B. 12 nicht] o. lin. B. 14 sulues] derefter overstr. ge B. 35 to worden]
gentaget B.

greue to Holsten etc. erbenomet, vor vns, vnse eruen vnde nakomelingen in krafft desses breues, so dat de vorbenomeden borger vnde inwoner vnser stadt Hadersleue sunder vnser effte iemandes wedderstal effte hinder der suluen priuilegien to ewigen tiiden scholen vnde mogen bruken. To tuch-
 5 nisse vnde groterer vorwaringe aller vorscreuen stuccke hebben wii vnse secret witliken laten hengen to desseme breue. Geuen na godesbort xiiii^c iare in deme lv iare ame auende unser leuen frouwen natiuitatis.

København.

1460. 9. juni.

4

*Christian 1. bekræfter alle de privilegier, rettigheder og friheder, som er
 10 givet borgerne i Haderslev af hans forgængere, konger i Danmark og hertuger i Slesvig. Endvidere indrømmer han dem toldfrihed af alle deres egne varer og okser og heste, som de driver til deres by, saaledes som det har været sædvane fra gammel tid indtil for faa aar siden.*

*A: tabt. — Aa: RA. Gem. Arch. XXII 7e (16. aarh.). — Ab: RA. Gem. Arch. 15 XXIII 9h, Hansborg (16. aarh.). — Ac: RA. Langebeks dipl. (afskr. af Langebek 1762 med paaskrift: Coldingische Handlung 1575 in Arch. Canc. Germ.). — Ad: Stadfæstelse 1639 15. maj af Christian 4. (se nr. 1 Aa) med datum: *des sondages nha trinitatis*. — B: Kgl. Bibl. Gl. kgl. Sml. fol. 1150 (Reg. Christierni I) 70 med overskr.: *Confirmatio priuilegiorum der stad to Hadersleue gegeuen*, uden datum.*

20 Tryk: Westphalen, Monum. ined. IV 1985 (efter Ad); Urkundensammlung IV 37 (efter B, men med datum 15. juni efter Ad). — Reg. Dan. nr. *6219 (med datum 15. juni); Rep. 2. rk. nr. 1148.

Text efter B, suppleret efter Ab og med varianter fra Aa—d.

Wii Cristiernn, [van gades gnaden tho Dennemargken, Schweden, Nor-
 25 wegen, der Wenden vnd Gotten koning, hertog tho Schleszwigk, greue tho Holsten, Stormarn, Oldenborch vnnnd Delmenhorst] don witlick, bekennen vnde betugen apenbar in vnde mit desseme breue vor alle den iennen, de ene sehen, horen offte lesen, dat wii van sunderger gunst vnde gnade wegen vnde ock vmme truwe vlitigen denst, den de ersamen borger-
 30 mestere, radtmenne vnde gantze meynheytt vnser stadt Hadersleue borger vnde inwonere vnser zeligen vorfaren, hertogen to Sleszwigk, vnde vns beth here to gudwilligen gerne bewiset vnde gedan hebben, vnde se, ere eruen vnde nakomelinge vns, vnser eruen vnde nakomelingen hir namals truveliken don vnde bewisen scholen vnde mogen, hebben bestediget,
 35 beleuet vnde bevilbordet, besteden, beleuen vnde bevilborden iegen-

24—26 van.. Delmenhorst] etc. B. 27 in.. mit] *mgl. Ad.* — in vnde] *mgl. Aa—c.* — desseme] vnsezeme *tilf. Aa—d.* 28 horen] *mgl. Ad.* 32 to] *tilf. o. lin. B.* — gerne.. vnde (1)] *mgl. Aa—d.* 33 vnde nakomelingen] *mgl. Ad.* 34 hebben] *wi tilf. Aa—d.*

wardich in crafft desses breues alsodane priuilegia, rechticheide, vryheyde
 71 vnde louelike wonheyde, alse en van vnser || zeligen vorfaren, koningen to
 Dennemarcken vnde hertogen to Sleszwigk, gnedichliken geuen vnde gunt
 sint, to netende, brukende vnde beholdende, alse se der ie vriest mit allen
 puncten vnde articulen in vnser erbenomeden vorfaren, koningen vnde 5
 hertogen, tiiden genoten vnde gebuket hebben. Gunnen en ock gnedich-
 liken vnde geuen alle ere egene gudere, war se de to watere edder lande
 kopende werden, vnde ossen, perde vnde alle andere haue vnde ware
 leuendich vnde doth in vnser erbenomeden stad to ereme besten vramen
 vnde nutte to vorhandelende, vorkerende, dor to driuende vnde na ereme 10
 willen vry, ane allen tolln dar van to geuende, touorende, so se in vortiden
 van oldinges her van vnser *ergenanten* vorfaren dar mede mildichliken
 begiffet vnde begauet sint vnde gantz gehat, bruket vnde vnvorkrenket,
 sunder nu etlike korte vorleden iare bi tiiden des hochgeboren fursten
 heren Alffes, vnser zeligen leuen ohmes vnde vorfaren, hebben beholden. 15
 Alle sodane priuilegia, rechticheyde, vryheyde vnde louelike wonheyde
 lauen wii Cristiern, koning vnde hertoge erbenomet, vor vns, vnse eruen
 vnde nakomelinge den erbenomeden vnser vndersaten, inwoneren vnser
 stad Hadersleue, bii allen puncten, stucken vnde articulen, alse se en gund
 vnde geuen sindt, so der suluen vnser vorfaren priuilegie, vestinge, giffte 20
 vnde vorleninge breue, en dar op gegeuen, inneholden vnde vthwisen,
 stede, vast vnde vnvorbraken, likerwiisz se hir inne van worden to worden
 beroret, benomet vnde vth gedruket weren, to ewigen tiiden sunder alle
 arch to beholdende vnde to gebukende, vorbedende allen vnser ampt-
 mannen, vogeden etc. in forma solita. [Desz tho furderer sekerheit vnnd 25
 tuchenisse hebben wi vnser konigliken secret an deszen vnser bref heten
 hengen, de gegeuen isz vp vnserm schlate Kopenhauen desz mandagesz
 nham sondage sanctæ trinitatis nach vnser heren bort vertein hundert in
 dem sostichsten iare.]

5

1496. 25. juli.

Haderslev. 30

Hertug Frederik bekræfter alle de privilegier, rettigheder og friheder og deres skraa, som er givet borgerne i Haderslev af hans forgængere, hertuger

1 priuilegia] schraa Aa—d. 4 mit] vnd Aa—d. 10 vnde (2)] *gentaget B.* 12—13 mede.. vnde (1)] mildichlichen mede Aa—d. 13 gantz] vnd alle (all Ab) Aa—d. 16 so-dane] erbenomeden *tilf. Aa—c; erffen tilf. Ad.* — priuilegia] schraa *tilf. Aa—d.* 19 en] ere Ad. 23 beroret] *mgl. Aa—d.* 24 vorbedende.. solita] *mgl. Aa—d.* 25—29 Desz.. iare] etc. Datum B. 27—28 mandagesz.. sondage] sondages nha Ad. 28 sanctæ] *mgl. Ac—d; i marg. m. anden hd. Aa—b.*

i Slesvig; desuden giver han dem det privilegium, at ingen fremmede købmænd maa købe korn, heste, okser, smør, honning og alle andre levende og døde varer i Haderslev len, samt giver dem ret til at paadømme visse forbrydelser, der sker i Gammel Haderslev, som om de var sket i selve Haderslev.

A: tabt. — Aa: RA. Gem. Arch. XXII 7f (16. aarh.). — Ab: RA. Langebeks dipl. (afskr. af Langebek 1762 med paaskrift: Coldingische handlung 1575 in Arch. Canc. Germ.). — Ac: Stadfæstelse 1639 15. maj af Christian 4. (se nr. 1 Aa).

Tryk: Westphalen, Monum. ined. IV 1985. — Reg. Dan. nr. *8417; Rep. 2. rk. nr. 8182a.

Text efter Aa med varianter fra Ab og Ac.

Wy Frederich, von gottzgnaden erffgename tho Norwegen, hertzoge^{1r}
 tho Schleswigk, ock hertoge tho Holstein, Stormaren vnd der Dith-
 merschen, greue tho Oldenborch vnd Delmenhorst, don witlich, bekennen¹⁵
 vnd betugen apenbare in vnd mit deszen vnsem breue vor alle den iennen,
 de ene sehn, horen ofte leszen, dat wii dorch sunderliche gunste vnd gnade,
 ock vmme truwes vlitigen denstes willen, den de erszamen borgermeistere,
 radtmanne, gantze menheit, borger vnd inwaner vnser stadt Hadersch-
 leue vnse szeligen voruaren vnd voroldern, hartogen tho Schleszwig, vnd²⁰
 vnns bethertho gudtwilligen gedan hebben vnd sze, ere eruen vnd nakom-
 lingen vns, vnse eruen vnd nhakamelingen hirnamals vortan trwelicken
 dhon vnd bewiszen schollen vnd mogen, hebben alle ere priuilegia, schraa,
 rechticheide, frigheide vnd louelicke wanheide, alsze en van vnse szeligen
 vorfaren vnd voröldern, hertogen tho Schleszwig, gnedigen gegeuen vnd²⁵
 gegunnet sin, de se in rowlicken gebrukinge bethertho besethen hebben,
 confirmeret, bestediget, beleuet vnd vulbordt, confirmeren, bestedigen,
 beleuen vnd befulborden de also iegenwardigen in vnd mit crafft vnd
 macht deszes vnse breues, gelick oft de hir alle samtlich vnd besundern
 von worden tho worden inne benhomet vnd vthgedrucket weren, de so³⁰
 vrigest tho genetende, tho gebrukende vnd tho beholdende, alse se der ie
 vnd voroldern, hertogen tho Schleszwigk, tiden genaten vnd gebuket^{1v}
 hebben, vnd darenbauen hebben wi de genante borgermestere, radtmanne,

Texten er i Aa gennemrett. m. anden, men samtidig hd. 14 witlich] rett. fra bitlich Aa. 16 wii] rett. fra bii Aa. 17 truwes] mgl. Ac; m. anden hd. rett. fra iwes Aa. 20 vnns] m. anden hd. rett. fra vmb Aa. 21 vns.. nhakamelingen] mgl. Ab. — vns] vnd Ac; derefter overstr. vmb Aa. 23 frigheide] første del af ordet delvis paa rasur Aa. 26 confirmeret be-] i marg. m. anden hd., idet den opr. text er delvis forskrevet Aa. — vulbordt] rett. til vulborden Aa. — confirmeren] rett. m. anden hd., opr. delvis forskrevet Aa. 28 hir] m. anden hd. o. lin., det opr. ord overstr. Aa. 29 benhomet] rett. m. anden hd. fra benhom Aa. 30 ie] tho Ac. 33 de] i marg. Aa.

borgere, inwanere vnd gantze gemeinheit der genomten vnszer stadt Haderschleue gutlicher thoneginghe haluen, so wi tho en dragen, noch mit ethlicher gunst vnd sunderger gnade begifftiget vnd bepriuilegiert, also dat neyn vthemesch vnd frommhet kopman in der gantzen vnszer vogedie Haderschleue vorbenomet an korne, perden, ossen, botter, honinghe vnd ⁵ aller anderen hauene vnd wahre, leuendich vnd doth, den genanten vnsenn borgermestern, radtmannen, borgern vnd gantzer gemeinheit tho Haderschleue tho nadele vnd vorfange ienighe kopenschop handelen, vorkeren, kopen vnd vthdriuen scholen; vorgunnen ock furder den obgenanten vnsen borgermeestern, radtmannen, gantzer gemeinheit, borgern vnd in- ¹⁰ wanern vnszer stadt Haderschleue, ifft sick iemandt binnenn Gammelhaderschleue mit wundingen edder anderer gewalt vobreke, dede vnse, vnszer eruen vnnd nhakamelinge egentliche bunden, lansten edder brodige knechte in der genanten vogedige Haderschleue nicht en wanenn, se de ¹⁵ aldar binen Gammelhaderschleue hindern touen, vnd weret se wech que- ²¹ men, denne de saken binnen Haderschleue nha olderwisze vnd || stadt- rechte, gelick ift sick de sake binnen Haderschleue begeuen hadde, vofolgen vnd richten mogen, vnd ift dar ihemant binnen Haderszleue offte Gammelhaderszleue behindert worde vnd sick bauen sodane behinde- ²⁰ ringhe vnachtich vordristede vnd wech toge, alszden mogen se ehn sodans vofolgen vnd richten mit ehren neuinningen binnen Haderschleue also in andern kopingen ene wantliche wise vnd landtrecht is, alle sodan erbenomeden priuilegia, schraa, rechticheide, vrigheide vnd louelicke wanheide louen wy Frederich erbenomet vor vnsz, vnsze eruen vnd nhakamelingen den erbenomeden vnsen vndersathen, inwanern vnszer stadt Hader|leue, ²⁵ bi allen puncten, stucken vnd articulen, alse en gegunt vnd gegeuen sint, so dersuluen vnszer voruaren priuilegie, vestinge, giftes vnd vorleninge breue, en darup gegeuen, inholden vnd vthwisen, stede, vast vnd vnuorbraken, likerwisze se hirinne von worden tho worden benomet vnd vtge-

1 genomten] *o. lin. m. anden hd.*; *det opr. ord forskrevet Aa.* 2 en dragen] en-[dragen *Aa.* 3 sunderger] *i marg. m. anden hd.*; *det opr. ord forskrevet Aa.* — begifftiget] *i marg. m. anden hd.*; *det opr. ord forskrevet Aa.* — bepriuilegiert] *det sidste r o. lin. Aa.* 4 frommhet] *frommer Ab.* — gantzen] *genanten Ab.* 6 hauene.. wahre] *i marg. m. anden hd.*; *den opr. text delvis forskrevet Aa.* — hauene] *hauo Ac.* 9 vnd] *foran overstr. vnd (ved linieskifte) Aa.* 11 ifft] *o. lin. m. anden hd.*; *det opr. ord overstr. Aa.* 13 egentliche] *o. lin. m. anden hd.*; *det opr. ord forskrevet Aa.* 14 nicht.. wanenn] *rett. m. anden hd. fra* *nichten wii Aa.* — wanenn] *were Ac.* 15 wech] *mgl. Ac.* 17 gelick ift] *geliekst Ac.* 17—19 begeuen.. Gammelhaderszleue] *mgl. opr.*; *tilf. i marg. m. anden hd. Aa.* 22 andern] *an der Ac.* — kopingen] *rett. m. anden hd. Aa.* 24 vor vnsz] *o. lin. m. anden hd.*; *texten har opr. worans Aa.* 27 vnszer] *m. anden hd. rett. fra vnsz Aa.* — vorleninge] *i marg. m. anden hd.*; *det opr. ord overstr. Aa.* 29 hirinne] *o. lin. m. anden hd.*; *det opr. ord forskrevet Aa.*

drucket weren, tho ewigen tiden sunder alle arch woll tho holdende. Desz tho furderer sekerheit vnd tuchenisze hebben wi vnsze furstliche secret an deszen breff heten hengen, de gegeuen isz vp vnsem schlotte Haderschleue am dage Iacobii apostoli nha vnsers hernn bordt verteinhundert in dem soz vnd negentichsten ihare.

Ad relationem domini Ottonis Rantzouen militis consilarii et marschalci.

Gottorp.

1499. 30. april.

6

Hertug Frederik giver borgerne i Haderslev det privilegium, at ingen adelige og gejstlige personer maa erhverve eller bebo nogen borgers ejendom, som tidligere har været beboet af borgere; korn maa kun købes, naar det er bragt til torvet i Haderslev og ikke andetsteds.

A: tabt. — Aa: Stadfæstelse 1639 15. maj af Christian 4. (se nr. 1 Aa).

Tryk: Westphalen, Monum. ined. IV 1987; Corpus statut. Slesvicens. II 473. — 15 Reg.Dan. nr. 5154*; Rep. 2: rk. nr. 8800.

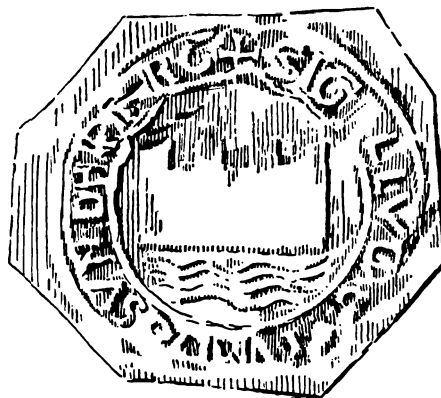
Wii Frederich, van gades gnaden erffgename tho Norwegen, hertog tho Schleszwig, ock tho Holsten, Stormarn vnd der Ditmarschen hertog, graue tho Oldenborch vndt Delmenhorst, dhonn wittlick, bekennen vnd betügen apenbar inn vnd mit diszem vnsem breff vor vnsz, vnse eruen, nakomlingen, hertogen tho Schleszwig, vndt alsz | wemen, so denn vnse leuen getruwen borgemeister, radtmänne vnd gantzen gemenen börger vnd inwahner vnsze stadt Haterschleue meningerlei wise vnd vorfanges geschwacket vnd vndernestig werden, hebben den densulven vnse leuen getrüwen borgemeisteren, radtmennen, gemenen börgeren vnd inwaneren, nu synnde vnd kamende, dorch gunst, gnade vnd sünderger thoneginge, alsz wi tho en dragen, dat nha diszen dage tho ewigen tiden neen gademan edder geistliche persone darsüluest binnen vnszer stadt Haterschleue iennige borgers erue, de dorch börger vorhen sin bewanet gewest, tho sick fordern, kopen vnd bewanen mögen || vnde schölen in ienniger machte, man watt dar van borgern sin hergekamen, schölen se vort an stedes dorch borgers gebrucket vnd beseten werden, ock dartho schall ock nemantt na duszen dage tho ewigen tiden, he sy we he sy, den andern beuorfangen, so dar iemantt ienich geltt darumme langes Haderschleue edder anders wor tho vorne up korn vth deit vnd datt darmit tho sick furdere, men ein ieuelick, de desz begehret, schall sodann korenn, wan dat

4 hernn bordt] *m. anden hd. rett. fra gebordt Aa.* — in] *foran overstr. vnd Aa.* 6—7 Ad.. marschalci] *m. anden hd. Aa.*

thom marckede gebracht wert, darsuluest binnen Haterschleue up dem marckede vnd nicht andersz mit reden gelde kopen vnd tho sick fürderen, gnediglich gegunnet vnd gegeben vnd thogelaten vnd desuluen borgemeister, rathmennen, gemeinen börger vnd inwanern vnser statt Haterschleue darmit also gnedigen begiffiget, begnadet vnd bepriviligiret; gunen,⁵ geuen vnd tholaten ehn, begifftigen, begnaden vnd privilegieren se darmede alsz iegenwerdigen yn vnd mitt krafft vndt machtt diszes vnszes breffes, darumme allen vnd itzlicken vnser vndersathen vnde de vmme vnser willen doen vnd lathen schölen vnd willen, nu sinde vnde kamende, ernstlick gebedende, den genanten vnser articulen vnd begnadingen hirnah-¹⁰
²⁹ v malsz in nener || mahten ann iegen tho doende edder de wormede thouorkrenckende by vorlust des gudes, also denne bauen disze giffte vnde vobott mochte geköfft vnde vorkofft werden, vndt vnder vnser furstlichen hulden vnde vngnaden. Diszes tho vorwaringe hebben wi vnse fürstliche secret benedden an diszen vnser breffe wittlich laten hengen, de gegeben¹⁵ isz ann vnnszerm slate Gottorp na Christi vnser herrn gebort dusent veerhundert darnha in den negen vnnd negentigsten iaren am auende Philippy vnd Iacobi der hilligen apostele.

Ad relationem ualidi Iohannis Rantzouen consilarii et aduocati castrii Hatersleuiensis.

20

SØNDERBORG

Sønderborg bys segl, gengivet efter segl, papir over voks, i Rigsarkivets seglsamling. Seglbilledet viser en over bølger stillet firetindet borg. Indskriften lyder: SIGILLVM CIVIVM DE SVNDERBVRG.

Gottorp.

1461. 4. marts.

1

Kong Christian 1. bekræfter Sønderborgs privilegier.

A: tabt. Registreret i Reg. Christierni I 76, trykt Urkundesammling IV 64. Dateringen henviser til det umiddelbart foran registrerede privilegium for Slesvig.

⁵ Tryk: Urkundesammling 1.1. — Rep. 2. rk. nr. 1277.

Item Sunderburgenses obtinuerunt confirmaciones generales suorum privilegiorum. Datum ut supra.

[1474—81].

2

Kong Christian 1. forbyder fremmede købmænd at handle med andre paa

¹⁰ *Als end indbyggerne i Sønderborg.*

A: Koncept RA. Gem. Arch. XXI 8. Pap.

Tryk: Rep. 2. rk. nr. 12540 (i udtog).

Datering: Koncepten kan tidligst være fra 1474, da kongen i dette aar fik titel af hertug af Holsten.

¹⁵ **W**ii Cristiernn, vann gades gnadenn to Dennemarckenn, Swedenn vnde Norwegenn, der Wende vnde Gottenn koningh, hartog to Sleszwick, ok hartog to Holstenn, Stormerenn vnde Diitmerschenn, to Oldenborch vnde Delmenhorst greue, don witlik, bokennenn vnde betugen apenbar vor alsweme, so als denne vnse leuen, ghetruwen vnde besunderenn borger-
²⁰ mestere, radmann| vnde gantze ghemenheit vnser kopstad Sunderborch vns kleghelich bericht hebbenn, wodanewissz de vromde uthlandeske kopmann myt denn ghemenenn inwanerenn, bunden, buren vnde lansten dusses vnsses landes Alsenne ene to vordarue, vorfange vnde schaden kopensschop to water vnde lande ann vnde aff handelen, hanterenn vnde beschalckenn,
²⁵ dar dorch denne de ghenanten vnse armen inwaner vnser stad Sunderborch in erer tidlikenn vnde ghewonliker neringe vornichtiget vnde gru(n)dlich vardoruenn wordenn, se sodane vnse stad in ereme bestedlikeme ghebuwete kume holden vnde vnse wonlike plichte schir sunder vordarff

15 gnadenn] derefter overstr. etc. A. 19 alsweme] derefter overstr. dat wii dorch sunderge A. — leuen] derefter overstr. bes A. 20 vnser] derefter overstr. stad S A. 21 vromde] derefter overstr. uthwo(?) A. 23 vnsses] tilf. o. lin. A. 25 denne] derefter overstr. et ord A. 26—27 gru(n)dlich] grudlich A. 28 schir] derefter overstr. geu (?) A.

geuenn vnde entrichtenn konenn; worumme hebbenn wii dorch sunderge
 gunste vnde gnade op diit merck denn ghenanten borgermesterenn, rad-
 mann| vnde gantzer ghemenheit tome bestenn gheschicket vnde ghe-
 badenn, schikkenn vnde ghebedenn ok ieghenwardich in macht vnde kraft
 dusses vnser breues, so langhe wii dat wedderropende werdenn, dat nen ⁵
 fromt uthlendes kopmann, he sii uth vnser edder ienigenn anderenn
 fromdenn landenn edder steden, in wath mathe de ghenomet| sin, scholenn
 efte mogenn bii vorlust eres ghudes in dusseme vnser lande Alsen myt
 iemende der inwaner, in wath mathe de sin, sunder allenenn myt denn
 ghenanten inwanerenn der erbenomeden vnser stad Sunderborch kopslagen ¹⁰
 efte hanteringe in warenn edder anderen dingenn hebbenn, vnde de sulue
 vnse inwaner scholen vnde willen denn ghemenenn inwanerenn dusses
 vnser landes de ware so wol veyl geuen, als menn de bynnenn Fflensborch
 tor tid kopen kann, dar ann se sick ok scholen vnde willenn prisenn, se aller-
 ley ware tor nottroft dusses lande(s) na ereme vormoge bii sick hebbenn. ¹⁵
 Ok scholenn se denn ghenanten inwanerenn dusses vnser landes ere ware
 nicht vnlimpliken aff engen efte drengen, sunder en de na ghewonlikeme
 kope, als bynnenn Fflensborch ghege vnde geue is, aff kopen, sunder
 allenenn mach menn de tunne vreskes soltes 1 lubeschen β durer geuenn dar
 tor stede, als de to Fflensborch gelt. Iodoch mogen de ghenanten inwaner ²⁰
 dusses vnser landes Alsen ere ware, in wath mathe de is, wanner en dat
 ghelustet vnde se de na werde in der ghenanten vnser stad Sunderborch
 nicht konen vorkopen, suluest uth foren to water efte to lande vnde ere
 beste dar an, als des to donde is, prouenn sunder ienigen hinder edder
 wedderstadt. Ok scholen de ghenanten inwanere des erbenanten vnser ²⁵
 landes Alsen van neneme fromdenn kopmann vorgripesch op koren efte
 ware to voren gelt ne(men) to vofange der ghenanten vnser stad Sunder-
 borch. || Vorbedenn hir vmme allenn vnser ghemenenn vnderstatenn
 vnde inwanerenn dusses ghenanten vnser landes Alsen vnde besundergenn
 vnser amptmann vnser borch to Sunderborch, idtzundes wesende vnde in ³⁰
 nakamenden tidenn kamende, tegenn duss(e)t vnser vorbot in ienigher mathe

1 konenn] *derefter overstr.* willenn wi dar vmme dorch sunderge gunste vnde gnade A. 5 so.. werdenn] *i marg. A.* — dat (1)] *derefter overstr.* wurden(?) vnde uollten vnser leuenn ghethruwen in..(?) anders schikkende werden A. 6 kopmann] *derefter overstr.* wath uth vnser egen landenn A. 10 ghenanten] *derefter overstr. et par bogstaver A.* 14 ann] *tilf. o. lin.; det opr. ord overstr. A.* 15 lande(s)] lande A. 16—20 Ok.. gelt] *i marg. A.* 17 nicht] *o. lin. A.* 19 dar] *rett. fra hir A.* 21 is] *foran ordet overstr.* sii A. 22 de] *o. lin. A.* 23 vorkopen] *derefter overstr.* uth voren A.; *jf. næstflg. ord.* 25—28 Ok.. Sunderborch] *tilf. i den nedre marg. A.* 27 voren] nen *tilf. o. lin., men atter overstr. A.* — ne(men)] neneme A. 28 Vorbedenn] *rett. fra Ghebedenn A.* — vmme] *herefter overstr. et bogstav A.* 30 vnser borch] *o. lin.; det opr. ord overstr. A.* 31 duss(e)t] dussut A.

nicht to donde, sunder dat so strenge, stede, vast vnde vnuorbroken, so lange wii dat scriftlik efte muntlich wedderopen, bii der bestempt pene to holdende vnde enenn islikenn ouertreder dusses vnser ghebades dar ann sunder gnade to straffende bii beholdinge vnser hulde vnde gnade. Datum etc.

1 nicht] *tilf. o. lin. A.* — stede] *o. lin.; derefter overstr. vnde A.* 1—2 vnde.. wedderopen] *i marg. A.* 2 dat] *derefter overstr. wedder A.*

ÆRØSKØBING

Ærøskøbing bys segl, gengivet efter segl i rødt lak i Rigsarkivets seglsamling.
Seglbilledet viser et træ i Renæssanceskjold. Indskriften lyder: **ARROS KIOBINGS
STADS SIGILLI 1629.**

[1481—1513].

1

Kong Hans' privilegier til Ærøskøbing.

A: tabt, men omtalt i Dronning Dorotheas bekræftelse af Ærøskøbings privilegier 1563 1. februar, kopi, sammen med byens øvrige privilegier bilag (under litra F) til 5 supplik 1633 til arvingerne efter hertug Christian af Ærø, samtlige hertuger af Slesvig-Holsten-Sønderborg, om bekræftelse af Ærøskøbings privilegier, RA. Glücksborg-arkivet, Akter vedr. Graasten amt og Ærøskøbing A. Paaskrift: *Copie aus könnigin Dorothea ihre confirmation den Arres kopinger gegeben anno etc. 1563 auff deudsche.*

10 **A**lle vnd iede ehre prifilegien vnd gerechtickeiden, darmit se von könnigh Hansz vnd allen andern konnigen zu Dennemarcken vnd hertzogen zu Schleszwigk Holstein begnadiget sein.

Odense.

1522. 31. marts.

2

Kong Christian 2. forbyder købmandskab i landsbyerne paa Ærø.

A: tabt. — Aa: RA. Glücksborg-arkivet, Akter vedr. Graasten amt paa Ærø og 15 Ærøskøbing A., Kopi med plattysk oversættelse, sammen med Ærøskøbings øvrige privilegier bilag (under litra B) til supplik 1633 til arvingerne efter hertug Christian af Ærø, samtlige hertuger af Slesvig-Holst.-Sønderborg, om bekræftelse af byens privilegier. Paaskrift paa bagsiden: *Copien van konnigh Christiern sin friheiden den Arres kopinger gegeben up densche anno 1522 vnd hirby vordudtschett.*

20 **W**yy Christiern, med guds naade Dannemarkes, Sueriges, Norges, Gottes och Vendis konningh, hertogh vdi Schleszwigh, Holsten, Stormarn och Ditmarschen, greffue i Oldenborgh och Delmenhorst, hielse eder osz elskelige vor kiere vndersatte menige almuwe paa vort land Errø kierligen med gud och vor naade. Vide adt osz er thil vitterlighed vordet, huorledes 25 adt I bruge kiøbmandskab paa landsbyrne och giøre vor borgere vdi Erres kiøbingh dermed forprangh och skade, huilket wy her effter icke thilstede ville, men eder och alle andre vdlendske, som herthil dem sligh forprangh giordt haffuer, bede och strengeligen biude, adt I nu effter denne dagh ingen sligh forprangh giøre eller nogen kiøbmands vare med bønderne kiøbe 30 och selge der paa landet vnder sligh gotzes fortabelse. Sammeledes adt I

hereffter indføre vdi for^{ne} Erres kiøbingh, huis korn, kiød, øxen, smør, lamb, gies, honsz och all anden deel I haffue adt selge eller affhende for pendinge och icke andersteds, men det der forselge och for^{ne} osz elskelige vore borgere der i Erres kiøbingh igen kiøbe, huis I behoff haffuer. Her retter eder aldelesz effter och lader dett ingenlunde vnder vorisz kongelige ⁵ heffn och vrede. Giffuett i vor stad Ottense mandagen nest effter midfaste sondagh ahr et(c). mdxxii vnder vort signete.

⟨Re⟩lator Eyler Bryske.

---

7 et(c)] et Aa. 8 ⟨Re⟩lator] Prælator Aa.

FÆLLESPRIVILEGIUM

1390. 20. maj.

Gerhard, hertug af Jylland og greve af Holsten etc., forbyder ligesom hans forgængere, konger, hertuger og grever, at borgere og bønder i hertugdømmet Slesvig skænker faste ejendomme og grunde til præster og kirken, hvorimod de frit maa disponere over deres rørlige gods. Gejstliges søgsmaal mod borgere og bønder skal først indbringes for hertugen.

A: Landesarchiv, Gottorp. Schleswig nr. 22. Perg. 27,5 × 11 (plica 2). Brudst. af segl nævnt i Langebeks dipl., bevaret er perg. seglrem. Paa bagsiden med hd. fra c. 1500: *Priuilegium ducis Gerhardi, quod non debent edificia neque fundi dari spiritalibus personis neque ecclesiis.*

Tryk: Westphalen, Monum. ined. III præf. 58—59 (brudst.); Noodt, Beyträge I 179; Suhm XIV 556; Urkundensammlung II 367; Rep. 1. rk. nr. 3748 (udtog). — Reg.Dan. nr. 2845*.

15 **W**ii Ghert, von godes gnaden hertoghe tho Iutlande, greue tho Holsten, Stormeren vnde tho Schowenborgh, don witlik alden ghenen, de dessen breff seen edder horen lesen, dat alle vnse vorûarnen, koninge, hertoghen vnde greuen, de in vnser herschop weldich hebben wesen alze in vnsem hertochrike tho Slezewik, hebben forboden vnde wii nû na vorbeden, dat nyne borghere edder bundere ere vpstande erue edder ere
20 lyggende grunt gheuen scholen den presteren edder der hilghen kerken, mer varene haue de moghen se gheuen der hilghen kerken edder weme ze willen. Desse vorscreuene stucke, de wille wii bewisen myt vnser rydderen vnde knechten, myt borgheren, mit husluden vnde mit deme menen ghantzen lande, dat ze wår syn. Hir vmme so bidde wii alle gheystlike
25 lude, dat se syk nicht vorder hir an keren, wente were dor iemant, de vnse borghere edder huslude tho rechte wolde laden, de scholde se ersten vor vnser vorclaghen, deme wille wii tho rechte steden vnde helpen. Were dat syk ienichman teghen desse rechticheyt, de wii wnden vnde de wii nû na vorboden hebben, strengen wolde, dat wille wii rychten vnde vorderen, zo wii
30 vorderste kvnnen von rechtesweghene. To ener groteren bewysunge so hebbe wii Ghert vorbenomet vnse ingheseghel henget laten vordessen breff, de screuen ys na godes bord dusent iar dreihundert indeme neghenteghesteme iare des vrydaghes vor pinxsten.